

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 24

ANDRA KAMMAREN

1960

1—3 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 1 november

	Sid.
Svar på fråga av herr Magnusson i Borås ang. fördelningen av Allmänna Pensionsfondens utlåning till näringslivet	3
Svar på fråga av herr Nyberg ang. vissa sjuka väljares möjligheter att rösta samt på interpellationer av herr Nihlfors ang. en snabbare sammanräkning av poströsterna vid allmänna val och herr Adamsson ang. verkan av formella fel vid valförrättningar	3
Interpellationer av:	
herr Carlsson i Huskvarna ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer	7
fröken Elmén ang. vården av psykiskt sjuka barn och ungdomar . .	8
fröken Höjer ang. det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea	8
herr Holmberg i anledning av robotskjutningarna i Norrbotten	11
herr Elmwall ang. beskattningen av jordbrukare och trädgårdsodlare som drabbats av skörde-skador	11
herr Johansson i Stockholm ang. ersättning för ekonomisk skada till följd av isoleringsåtgärder vid epidemier	12

Onsdagen den 2 november fm.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169	15
--	----

Onsdagen den 2 november em.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169 (Forts.)	91
---	----

Torsdagen den 3 november

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169 (Forts.)	129
Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd	163
Remiss av motioner rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna . .	187
Interpellation av herr Christenson i Malmö ang. de statliga kommittéernas arbetstakt	188

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 3 november

	Sid.
Val av fullmäktig i riksgäldskontoret jämte suppleant	129
Jordbruksutskottets utlåtande nr 36, ang. försäljning av vissa krono- egendomar m. m.	163
— nr 37, ang. åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd	163
— memorial nr 38, i anledning av kamrarnas remiss av motioner rör- ande vissa ändringar i skatteförfattningarna	187

Tisdagen den 1 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne oktober.

§ 2

Svar på fråga ang. fördelningen av Allmänna Pensionsfondens utlåning till näringslivet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har ställt en enkel fråga till mig med begäran om vissa uppgifter rörande allmänna pensionsfondens placeringar. Jag får hänvisa herr Magnusson till de redovisningar av placeringarna, som allmänna pensionsfonden offentliggjort och kommer att publicera i enlighet med gällande reglemente och fondstyrelsernas beslut. Några andra redogörelser anser jag för närvarande inte påkallade.

Härpå anförde:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag måste emellertid säga att det var i knappaste laget. Jag beklagar att det inte var litet mer utförligt, alldenstund den statistik som hittills publicerats beträffande pensionsfondernas fördelning är ytterst knapphändig.

Jag har ställt min fråga närmast av den anledningen, att oron inom det enskilda näringslivet är mycket stor på grund av att det allmänna uppträder som en så dominerande låntagare av dessa pensionspengar. Det är ju en blygsam del som har redovisats gå till nä-

ringslivet. Man kan dessutom förmoda att en del av dessa pengar har utlånats till sådana företag, där det allmänna har större eller mindre intressen.

En annan anledning till att jag ställt denna fråga är att det är angeläget, att den mindre företagsamheten också får möjligheter att få del av pensionspengarna. För den mindre industrien finns väl möjligheten att det kanaliseras en del pengar till AB Industrikredit. Där emot kommer det att bli ett mycket stort behov av kapital på handelns område, och det är därför som det enligt min mening skulle ha varit värdefullt, om man fått en litet bättre redovisning av pengarnas fördelning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Egentligen behövs det väl ingen kommentar till herr Magnussons i Borås anförande. Han, som sysslar med sådana här ting, vet ju lika väl som jag, att det är fullständigt omöjligt att dra några slutsatser av den första utdelning som ägt rum och som redovisats.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag förstår detta. Jag hoppas bara att den statistik som kommer att redovisas i framtiden skall bli bättre för näringslivets del.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på fråga och interpellationer ang. vissa förhållanden i samband med allmänna val

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Svar på fråga och interpellationer ang. vissa förhållanden i samband med allmänna val

Herr talman! I interpellationer av herrar Nihlfors och Adamsson samt i en enkel fråga av herr Nyberg har uppdragits vissa valfrågor. Jag har funnit lämpligt att besvara dem i ett sammanhang.

Herr Nihlfors har frågat mig, om jag vill medverka till en sådan ändring av gällande bestämmelser, att en snabbare sammanräkning av de inrikes poströsterna blir möjlig. Herr Adamsson har ställt frågan, om jag uppmärksammat den praxis som tillämpas av länsstyrelserna vid sammanräkningsförfarandet, då konvolut innehållande valsedlar icke i enlighet med gällande bestämmelser är förseglade med två olika sigill, och om jag vill medverka till en sådan ändring, att formella fel begångna av valnämnden icke utan vidare leder till att ett antal valsedlar kasseras utan att en närmare undersökning göres om valsedlarna ändock kan godkännas. Herr Nybergs fråga slutligen avser, om jag är i tillfälle att meddela kammaren, om och när förslag blir framlagt för riksdagen till sådan lagändring att sjuka, som vistas i hemmen och icke kan utnyttja sin rösträtt genom äktamakeförändelse, kan rösta.

Den första frågan har till bakgrund att antalet poströster vid det senaste valet kraftigt ökat — säkerligen beroende på den förenkling av poströstningsförfarandet som riksdagen beslöt i våras — och att det därför blivit svårare att på grundval av den preliminära röstsammanräkningen bedöma den definitiva mandatställningen. Jag är medveten om att detta är en kännbar olägenhet och att en ändrad ordning är önskvärd. Vårens beslut om poströstningsförfarandet avsåg blott valen till riksdagens andra kammare. 1955 års valutredning förbereder nu genomförandet av motsvarande ordning även för kommunalvalen. Utredningen kan i det sammanhanget tillgodogöra sig erfarenheterna från årets riksdagsval. Jag har

förvissat mig om att utredningen härvid kommer att uppmärksamma frågan om sammanräkningsförfarandet.

Vad angår frågan om verkan av formella fel vid valförrättning delar jag uppfattningen, att kassering av valsedlar i möjligaste mån bör undvikas. Även denna fråga är föremål för behandling av valutredningen. I direktiven för utredningen har särskilt angivits, att det bör undersökas i vad mån det är möjligt — utan att valsäkerheten äventyras — att skapa enklare formella regler och i högre grad än f. n. låta den faktiska betydelsen av ett avsteg från reglerna vara bestämmande för den verkan avstegets skall ha.

Vad slutligen angår frågan om sjukas deltagande i val vill jag erinra om att valutredningen i början av år 1958 avlämnade ett förslag, som gick ut på att väljare, vilken på grund av kroppsligt fel vore förhindrad att inställa sig i vallokalen, skulle kunna få avlämna sin valsedel omedelbart utanför densamma. Vid remissbehandlingen utsattes emellertid förslaget för stark kritik. Bl. a. påpekades att förslaget löste frågan endast för en begränsad del av de sjuka; sådana röstberättigade som vore bundna vid sängen skulle fortfarande vara förhindrade att utöva sin rösträtt. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 29 augusti 1958 fick utredningen i uppdrag att på nytt taga upp frågan.

Sammanfattningsvis kan jag alltså säga, att valutredningen behandlar alla de frågor som här har berörts. Om utredningens ställningstagande kan självfallet ännu intet sägas liksom ej heller om den närmare utformningen av de förslag, som på grundval av utredningens betänkande kan komma att föreläggas riksdagen. Enligt vad jag har förvissat mig om avser utredningen att framlägga betänkande under våren 1961, och jag räknar med att, i den mån det visat sig möjligt, propositionen skall

Svar på fråga och interpellationer ang. vissa förhållanden i samband med allmänna val

föreläggas riksdagen vid 1961 års höst-session.

Vidare anförde:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min enkla fråga. Den behöver i detta sammanhang endast föranleda en mycket kort kommentar.

Frågan avsåg, såsom framgick av svaret, möjligheten för de väljare som vid valtillfället vårdas i hemmen för sjukdom att kunna utöva sin rösträtt, även om de inte har möjlighet att rösta genom äktamakeförsändelse. Man stöter under valarbetet på åtskilliga sådana fall, och det är därför av intresse att denna fråga blir löst.

Statsrådet hänvisar när det gäller denna sak — liksom beträffande övriga här framställda interpellationer — till 1955 års valutredning och räknar med att förslag till nödig lagändring kan bli framlagt nästa år. I så fall skulle denna kategori av väljare möjligen kunna delta redan vid 1962 års val. Om grundlagsändring skulle erfordras, kan det visserligen inte ske förrän senare, men av allt att döma kan man ordna denna sak utan att någon ändring av grundlagen sker. I varje fall vill jag uttala en förhoppning att denna sak kan ordnas utan någon längre tidsutdräkt.

Frågan om hur man skall kunna utvidga möjligheterna att delta i val så, att sjuka som vårdas i hemmen skall kunna rösta, skall jag här inte gå in på närmare. Det är ju en sak som valutredningen har att syssla med. I förbigående vill jag endast nämna att den kan lösas antingen så, att representanter för valnämnden besöker de sjuka i hemmen på valdagen eller tidigare och under betryggande kontroll hämtar deras röstsedlar, eller också får man använda sig av någon form av fullmaktsförfarande. Att det förslag, som fram-

lades 1958 och som statsrådet erinrade om i sitt svar, inte är till fyllest förefaller vara ganska klart.

Jag skall inte gå in på några fler detaljer i denna fråga utan vill endast ännu en gång tacka för svaret samtidigt som jag uttalar en förhoppning om att vi snarast möjligt får ett lagförslag som löser denna fråga.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag får tacka justitieministern för det tillfredsställande svar han lämnat på min interpellation, som ju gick ut på att aktualisera frågan om ett snabbare sammanräkningsförfarande beträffande poströsterna, särskilt de inrikes poströsterna. Jag har tolkat statsrådets svar så, att det får innebära direktiv till 1955 års valutredning om att utreda denna fråga i positiv riktning. De ursprungliga direktiven för kommittén innehåller ingenting härom.

Jag är övertygad om att alla, som vill ha en på sakliga grunder baserad politisk debatt efter ett val, är angelägna om att den debatten skall kunna grundas på så faktiska röstsiffror som möjligt och att den skall kunna komma till stånd så snabbt som möjligt. I framtiden kommer poströsterna säkerligen att alltmör påverka mandatfördelningen, så att man med nuvarande tidsutdräkt egentligen inte förrän efter tio dagar på allvar kan börja diskutera vad valet givit för utslag i mandat. Ett sådant förhållande är naturligtvis otillfredsställande.

Jag har observerat att länsstyrelsen i Stockholms län tagit upp denna fråga i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t och begärt sådana ändringar att sammanräkningen kan påbörjas tidigare. Det tyder på att även myndigheterna är på det klara med att det av praktiska skäl är angeläget att få till stånd en reform.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartemen-

Svar på fråga och interpellationer ang. vissa förhållanden i samband med allmänna val

tet få framföra mitt tack för det mycket positiva svaret på min interpellation. Jag hälsar med tillfredsställelse att statsrådet delar uppfattningen, att kassering av valsedlar i möjligaste mån bör undvikas.

Av svaret tycks också framgå, att statsrådet delar meningen att de i Malmö kasserade 556 socialdemokratiska valsedlarna under förhandenvarande omständigheter bort kunna godkännas, då de inte blev avgörande för den slutgiltiga mandatfördelningen. Om dessa valsedlar hade godkänts, hade i varje fall därmed vunnits, att dessa medborgares valhandling inte tett sig meningslös för dem och utan betydelse för riksdagsmannavalet 1960. Rösterna hade tillgodoräknats det socialdemokratiska partiets röstunderlag och i valstatistiken givit uttryck för den faktiska fördelningen av de i valet avgivna rösterna.

En annan sak är, hur man skall förfara i ett läge, där de kasserade röstsedlarna blivit avgörande för valets utgång. Svaret synes mig inte ge någon anvisning om detta. Jag skall emellertid inte närmare gå in på den frågan i detta sammanhang. Det är dock möjligt, herr talman, att jag på denna punkt har tolkat justitieministern felaktigt.

Jag vill i sistnämnda fall gärna avvakta utredningens resultat men vill i detta sammanhang ge uttryck för min tillfredsställelse över att i utredningens direktiv särskilt angivits, att det bör undersökas i vad mån det är möjligt att utan att valsäkerheten äventyras skapa enklare formella regler. Sigillfel av valnämnden borde i varje fall inte orsaka omval, med mindre än att det »finns skälig anledning antaga att omslag blivit efter tillslutandet öppnat». Jag citerar här 77 § ur lagen om val till riksdagen, av vilken det enligt mitt förmenande framgår, att man redan i den nuvarande lagstiftningen anser, att felaktighet vid tillslutandet inte är tillräckligt för att kassera valsedlarna.

Praxis på detta område är dock tydligen annorlunda.

Jag ber än en gång att få rikta ett tack till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min interpellation.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan i stort sett avsluta mig till de synpunkter som herr Adamsson anført. Kasserade valsedlar är givetvis ett otyg, och inom valrättsutredningen har vi ingående diskuterat detta problem. Gällande bestämmelser för kassering av valsedlar kan många gånger förefalla mycket rigorösa, och jag skulle tro att bestämmelserna i det stora flertalet fall är strängare än de som tillämpas i andra länder. Inte minst gäller detta Västyskland, där man för övrigt har infört ett ganska djärvt system som kallas brevval. Men det är ännu inte klart hur detta system verkar, och det är omöjligt att säga hur det skulle ställa sig om vi skulle införa systemet.

När det har kommit motioner om ändring av gällande valrättsbestämmelser har konstitutionsutskottet icke sällan enhälligt avslagit dem med hänsyn till de risker för valfusk som kan finnas. I regel behöver man väl kanske inte i ett land som Sverige, särskilt i nuvarande politiska läge, befara valfusk, men under mera upprörda förhållanden kan kravet på endast ett sigill medföra valfusk.

Nu är det ju rätt egendomligt, att valsedlar skall behöva kasseras på grund av felaktiga sigill. Antalet sådana sedlar synes ha minskat. År 1954 kasserades av detta skäl 4 123 sedlar, medan år 1958 antalet hade minskat till 1 444, alltså icke en $\frac{1}{3}$. När det totala antalet ligger så lågt, är naturligtvis de nu 556 kasserade röstsedlarna i Malmöhus län en hög siffra. Vid 1958 års val förekom också över 500 kasserade valsedlar på ett enda ställe, nämligen i Limmared.

Interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer

Enligt den svenska valstatistiken är det ytterst ovanligt att man i ett enda val-distrikt kommer upp till ett så stort antal kasserade valsedlar som 500.

Jag kan försäkra herr Adamsson, att vi har inom valrättsutredningen mycket ingående diskuterat denna sak och även tagit hänsyn till de utländska erfarenheterna. Jag undrar emellertid, om inte konstitutionsutskottet skulle, därest det kommit en motion i frågan, ha fasthållit vid den rigorösa inställning som man tidigare intagit i syfte att absolut undvika valfusk. Däremot vill jag gärna säga, att om det skall ske ett omval på grund av kasserade valsedlar, kan det finnas skäl för att omvalet endast omfattar ifrågavarande valdistrikt. Om man i det nämnda fallet hade haft en dylik bestämmelse, hade man sluppit komma i den risksituationen, att omkring 500 kasserade valsedlar medfört ett omval i hela valkretsen. Under alla förhållanden är detta en utväg som kan diskuteras.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogos var efter annan och remitterades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 171, angående ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åta sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit,

nr 172, med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen, och

nr 174, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

§ 5

Föredrogos och lades till handlingarna bankoutskottets på bordet liggande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet inkommit framställningar

dels från fullmäktige i riksbanken angående försäljning av riksbankens fastighet i Mariestad,

dels ock från fullmäktige i riksgäldskontoret angående firandet av representationsreformens 100-årsjubileum.

§ 6

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition nr 169, med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer, skulle uppföras sist å föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde.

§ 7**Interpellation ang. rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer**

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp), som yttrade:

Statens järnvägar har i olika former under vissa tidsperioder erbjudit folkpensionärerna särskilda förmåner vid järnvägsresor. Sålunda tillämpades under tiden 26 december 1958—10 januari 1959 »De gamlas helgres», vilket innebär att folkpensionärer under nämnda dagar med ett par undantag kunde erhålla tur och returbiljett till halva priset. Jul- och nyårshelgen 1959/1960 erhöill folkpensionärer 50 % rabatt vid inköp av »SJ Nyårskort», vilket kostade 100 kronor och berättigade till resor i andra klass under fyra kalenderdygn inom tiden 29 december 1959—29 februari 1960.

Den 1 september 1960 genomfördes ett tredje rabattsystem för folkpensionärer. Detta innebär att ett rabattkort, som i inköp kostar 10 kronor, berättigar till 50 % nedsättning av biljettpriset, såväl vid enkla som vid tur och returesor. Denna rabatteringsform gäller till den 15 december 1960. Något beslut om fort-

Interpellation ang. vården av psykiskt sjuka barn och ungdomar — Interpellation ang. det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea

satt tillämpning har enligt uppgift icke fattats.

Av järnvägsstyrelsens yttrande i början av detta år till allmänna beredningsutskottet i anledning av väckta motioner om utvidgning av rabattbestämmelserna för folkpensionärers resor på statens järnvägar framgår, att styrelsen avsåg att pröva behovet och lämpligheten av mera generella åtgärder på området.

Med hänvisning till det ovan anförda anhaller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet meddela kammaren om några nya rabatteringsformer för folkpensionärers järnvägsresor är planerade avlösa de nuvarande, när detta kommer att ske samt om dessa nya former kommer att vara av mera generell och permanent natur, eller om icke i varje fall en fortsatt tillämpning av det nu gällande rabatteringsystemet kan ske?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. vården av psykiskt sjuka barn och ungdomar

Fröken **ELMÉN** (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

I mentalsjukvårdsdelegationens delbetänkande 1958 föreslogs för psykiskt sjuka barn och ungdomar dels särskilda behandlingshem, som skulle anordnas som underravdelningar till barnpsykiatriska lasarettavdelningar, dels mentalsjukhem. De nu förefintliga barnpsykiatriska klinikernas kapacitet tillåter endast behandling av ett fåtal av de svåraste fallen av psykiskt sjuka barn.

Frånvaron av särskilda mentalsjukhus för barn och ungdom gör, att ungdomsvårdsskolorna måste taga emot psykiskt sjuka ungdomar. Att behandling på sjukhus för dessa som regel skulle vara lämpligare torde väl stå klart. Ungdoms-

vårdsskolorna torde dock för lång tid framåt få taga emot denna kategori av ungdomar. Det är därför beklagligt, att arbetet på den av kommittén för ungdomsvårdsskolorna föreslagna skolan för svårbehandlade psykiskt abnorma manliga elever inte kommit i gång samt att kommitténs förslag om en motsvarande skola för kvinnligt klientel icke tillstyrkts av riksdagen.

På grundval av delegationens förslag utarbetade inrikesdepartementet en promemoria angående organisationen av denna sjukvårdsform. Promemorian överlämnades den 30 juni 1959 till medicinalstyrelsen.

Behandlingen av psykiskt sjuka barn är enligt min mening ett oerhört viktigt problem, framför allt därför att psykiska rubbningar och neuroser hos barn kan leda till mycket allvarliga följder under den vuxna tiden. Det är därför glädjande att Radiohjälpen och Föreningen för psykisk hälsovård igångsatt en insamlingsaktion för dessa barns vård. Detta borde vara ett incitament för statsmakterna till kraftåtgärder på detta område.

I anledning av det ovan anförda anhaller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet rikta följande fråga:

Vill herr statsrådet meddela kammaren vilka åtgärder som statsmakterna planerar för att förbättra vården för psykiskt sjuka barn och ungdomar, i synnerhet om i dessa ingår uppförande av behandlingshem och mentalsjukhem inom en snar framtid?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea

Ordet lämnades på begäran till

Fröken **HÖJER** (fp), som yttrade:
Efter utbrottet av fientligheterna i

Interpellation ang. det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea

Korea på sommaren 1950 medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 10 augusti 1950, att Svenska röda korset finge — i överensstämmelse med den av Förenta Nationerna uttalade hemställan om hjälp åt FN-trupperna i Sydkorea — på statsverkets bekostnad till FN-kommandots förfogande ställa ett fältsjukhus enligt viss organisationsplan. Även de danska och norska regeringarna bidrog genom hjälpåtgärder på sjukvårdens område till FN-aktionen i Korea.

Under koreakrigets lopp uppkom sedermera tanken, att de skandinaviska länderna skulle lämna ett bidrag till återuppbyggnaden i Korea efter krigets slut genom att upprätta och under några år driva ett sjukhus, vid vilket viss utbildning av blivande läkare skulle ske. År 1951 konstituerades en skandinavisk kommitté för utredning av möjligheterna härför. Sedan ett första förslag om dylikt sjukhus framlagts av Förenta Nationernas hjälporgan i Korea (UNKRA) år 1951, avgav kommittén till ett utrikesministermöte i Köpenhamn i mars 1952 ett utlåtande med vissa principiella riktlinjer. Sedan stilleståndet undertecknats i juli 1953, beslöts vid ett utrikesministermöte vid månadsskiftet augusti/sep-tember samma år, att en skandinavisk delegation skulle utresa till Korea för en teknisk och förberedande undersökning av förutsättningarna för en gemensam skandinavisk insats på hälsovårdens område i Korea. I en rapport som i november 1953 överlämnades till de skandinaviska regeringarna heter det, att man från koreanska regeringens sida för ändamålet erbjudits två i huvudstaden Seoul belägna sjukhus, vilka skulle kunna drivas som en enhet, närmast motsvarande ett mindre centralsjukhus med cirka 450 sängar. Sjukhuset skulle ha till uppgift icke blott att behandla koreanska patienter utan framför allt att meddela undervisning åt koreanska läkare, medicine studerande, sjuksköterskor, olika kategorier av teknisk personal m. fl. Koreanska läkare skulle om

möjligt i direkt anslutning till sin examen beredas tillfälle deltaga i arbetet på sjukhusets olika avdelningar under tillsyn och vägledning av skandinaviska experter, vilka även avsågs skola ge kliniska föreläsningar och demonstrationer vid Seouls olika medicinska högskolor.

Efter samråd med danska och norska vederbörande nåddes enighet om upprättandet och drift av ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Seoul. Enligt överenskommelsen skulle driften av sjukhuset i skandinavisk regi beräknas till fem år från den tidpunkt då sjukhuset kunnat iordningställas och utrustas.

Sedan regeringarna och parlamenten i Sverige, Danmark och Norge principiellt godkänt denna uppläggning av den skandinaviska hjälpaktionen på sjukvårdens område i Korea träffades i mars 1956 ett tresidigt avtal mellan den sydkoreanska regeringen, Förenta Nationernas hjälporgan för Korea samt de skandinaviska staternas regeringar om upprättande och drift under fem års tid, räknat från den 1 oktober 1958, av ett undervisningssjukhus i Korea. Den tid, som fordrades för iordningställandet och utrustandet av sjukhuset, blev längre än man ursprungligen beräknat, och den officiella invigningen av undervisningssjukhuset ägde rum först den 2 oktober 1958.

Under de år, som det skandinaviska undervisningssjukhuset i Seoul nu varit i verksamhet, har man skapat ett helt modernt sjukhuskomplex, National Medical Center (NMC), vilket kan sägas fylla alla rimliga krav på möjligheter till diagnos och behandling av de i dessa trakter vanligast förekommande sjukdomarna. Visserligen saknas ännu på några punkter såväl behandlingsrum, speciell utrustning som teknisk assistans, och visserligen har genom undervisningen på sjukhuset det koreanska behovet av läkare och annan medicinsk personal givetvis ännu icke helt kunnat täckas, men allmänt kan sägas, att sjuk-

Interpellation ang. det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea

husets verksamhet varit av utomordentligt värde för det koreanska folket och väckt betydande intresse och sympati även utanför Koreas gränser.

Från flera håll har uttalats, att de möjligheter till tjänstgöring i ett främmande land, som undervisningssjukhuset i Korea erbjuder skandinaviska läkare, är utomordentligt välkomna för skandinaviska läkare och sjuksköterskor. I Korea finns ett obegränsat patientmaterial, och de skandinaviska läkarna ställs inför en rad sjukdomar, varigenom deras erfarenheter och utbildning kan på ett värdefullt sätt kompletteras. Att verksamheten vid undervisningssjukhuset haft en stor betydelse för de sanitära förhållandena i Korea står också klart. Trots att resurserna vid undervisningssjukhuset är relativt små, har varje år tusentals koreaner fått en efter förhållandena utomordentligt god behandling, vilken givits antingen gratis eller mot en mycket ringa ersättning. Även om den skandinaviska hjälpen på detta område i ett land som Korea blott är en droppe i havet, torde det inte kunna förnekas att insatserna väckt uppmärksamhet och tillfredsställelse. Av än större betydelse än den direkta sjukvårdande verksamheten vid undervisningssjukhuset torde emellertid undervisningsverksamheten ha varit. Denna undervisning av koreanska läkare och sjuksköterskor är den väsentliga uppgiften för undervisningssjukhuset. Under den tid som verksamheten pågått har hundratals koreanska läkare, sjuksköterskor och annan medicinsk personal kunnat på ett värdefullt sätt komplettera och fördjupa sina kunskaper.

Enligt det ovannämnda avtalet mellan de skandinaviska regeringarna, den sydkoreanska regeringen samt UNKRA skall den skandinaviska verksamheten vid undervisningssjukhuset upphöra med utgången av september 1963, efter vilken tidpunkt driften av sjukhuset kommer att övertagas av de koreanska myndigheterna. Även om alltså närmare

tre år återstår av den planerade skandinaviska insatsen på detta område, torde redan nu frågan böra tas upp huruvida icke skäl föreligger att undersöka möjligheterna av en förlängning av den skandinaviska hjälpverksamheten. Som ovan nämnts kan den hjälp det här är fråga om blott möta en liten del av det enorma hjälpbehovet i Korea. I och med att sjukhusets resurser efter hand blivit större växer emellertid möjligheterna att öka hjälpen både beträffande den rent vårdande verksamheten på sjukhuset och beträffande undervisningen av koreansk medicinsk personal. Det är också obestridligt att hjälpbehovet kommer att bli utomordentligt stort under överskådlig tid framåt. Att man nu undersöker möjligheterna av en förlängd skandinavisk insats på detta område måste sägas vara ett naturligt led i den ökade hjälp till utvecklingsländerna vars nödvändighet på senare tid allt klarare insetts i de tre skandinaviska länderna. Ett fortsatt drivande av undervisningssjukhuset i Korea i skandinavisk regi framstår som ett värdefullt komplement till den hjälp till utvecklingsländerna som de skandinaviska länderna ger antingen via FN:s olika hjälpfonder eller genom sina bilaterala avtal.

Frågan om en fortsatt drift efter den 1 oktober 1963 av undervisningssjukhuset i Korea torde böra förberedelsevis prövas i god tid. Samråd med de andra skandinaviska regeringarna blir nödvändigt liksom även överläggningar med såväl den sydkoreanska regeringen som med Förenta Nationernas fackorgan för Korea. Långsiktiga planer torde få uppgöras beträffande materielanskaffning, nybyggnadsprogram, kursverksamhet m. m. efter den 1 oktober 1963. Med hänsyn härtill torde samråd med de instanser, som nyss nämnts, böra inledas inom icke alltför avlägsen tid.

Under hänvisning till vad ovan anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen

Interpellation i anledning av robotskjutningarna i Norrbotten — Interpellation ang. beskattningen av jordbrukare och trädgårdsodlare som drabbats av skördeeskador

för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Är man inom svenska regeringen beredd att med vederbörande danska, norska och koreanska regeringarna samt med FN:s organ ta upp förhandlingar i syfte att skapa förutsättningar för en fortsatt drift efter den 1 oktober 1963 i skandinavisk regi av undervisnings-sjukhuset i Korea?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation i anledning av robotskjutningarna i Norrbotten

Herr **HOLMBERG** (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Fredagen den 28 oktober i år meddelade tidningen Norrländska Socialdemokraten att en robot, som avskjutits från övningsfältet i närheten av Vidsel, kommit ur kurs och slagit ned i Piteälven »kusligt nära bebyggelsen».

Tidningen gav sitt meddelande mycket uppseendeväckande form med helsidesrubriker, kartskisser och intervjuer. Händelsens allvarliga innebörd underströks också därigenom, att tidningen i sammanhanget erinrade om de fruktansvärda verkningarna av flygolyckan i Västra Skevik.

Från militära eller andra myndigheter har tidningens uppgifter varken dementerats eller över huvud taget blivit föremål för någon kommentar.

Under riksdagsdebatten om markupplåtelsen för robotfältet påtalade jag de allvarliga risker som civilbefolkningen skulle komma att utsättas för. Då framställdes emellertid det aktuella området som vildmark, där det på sin höjd kunde uppstå risker för ett tiotal personer i två samebyar, för vilka man emellertid påstod sig ha vidtagit fullt betryggande säkerhetsåtgärder.

Detta var enligt min mening vilseledande, ty i omedelbar närhet av skjut-

fältet finns tätbebyggda områden med många hundra invånare, för vilka några skyddsåtgärder icke vidtagits såvitt man kunde döma av det material som låg till grund för riksdagens beslut.

När robotskjutningarna inleddes i slutet av september månad i år frågade Norrländska Socialdemokraten major Åke Sandbladh i flygvapnet, om det fanns risk för att robotarna skulle falla ned i bebyggda områden. Major Sandbladhs svar blev ett kategoriskt nej och en hänvisning till åtgärder för evakuering av ett tiotal personer i de nyssnämnda byarna.

Under hänvisning till vad jag sålunda anförde hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

Vill statsrådet bekräfta, att skjutningarna på robotfältet i Norrbotten redan givit sådana resultat, att man måste räkna med allvarliga risker för ett stort antal människor i närheten av skjutfältet?

Om så är fallet, vilka åtgärder tänker statsrådet vidtaga för att eliminera dessa risker?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. beskattningen av jordbrukare och trädgårdsodlare som drabbats av skördeeskador

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ELMWALL** (cp), som yttrade:

De upprepade skördeeskador, som drabbat jordbruket och trädgårdsodlingen, har medfört betydande konsekvenser även ur beskattningssynpunkt. Jordbrukare och trädgårdsodlare är ju mer än andra utsatta för avsevärda inkomstvariationer mellan olika år. Det alldeles övervägande antalet av dem deklarerar efter kontantprincipen, och de kan allt-

Interpellation ang. ersättning för ekonomisk skada till följd av isoleringsåtgärder vid epidemier

så inte liksom företagare i övrigt konsolidera sin ställning genom dolda reserver. De har ej heller möjligheter att möta en skördekatastrof genom kostnadsbesparingar. En regnskadad skörd kräver tvärtom ökade arbetsinsatser och medför ökade kostnader för slitage på maskiner och redskap och för en ökad bränsleförbrukning.

En skördekatastrof innebär för jordbrukaren eller trädgårdsodlaren, att den normala arbetsinkomsten bortfaller eller minskas väsentligt. Skördeskadelån som upptagits har alltså ofta fått täcka inte enbart nödvändiga utgifter för produktionsapparaten utan också de ofrånkomliga kostnaderna för familjens uppehälle. Skördeskadelånen är alltså inte att jämföra med vanliga lån. Deras uppgift är att ersätta en förlorad arbetsinkomst. Nuvarande skattebestämmelser, som inte medger avdragsrätt för amorteringar å skördeskadelån, kan sålunda i praktiken sägas innebära, att skördeskadeförlusterna beskattas.

Genom beslut av årets riksdag har rätt till förlustutjämning införts. Förlustutjämningen kan emellertid inte sägas vara av någon större betydelse för jordbruket. En verklig progressionsutjämning skulle naturligtvis i stort sett kunna lösa frågan om en rättvisare beskattning på ett tillfredsställande sätt. Den tidigare behandlingen av denna fråga har väl emellertid klargjort, att man tyvärr inte kan vänta en sådan reform inom den närmaste framtiden.

Det borde dock vara möjligt att skyndsamt pröva frågan om införande av resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, d. v. s. den metod som med goda erfarenheter tillämpas i fråga om skogskontot. Från jordbruksorganisationernas sida har vid upprepade tillfällen krav framförts på införande av s. k. jordbrukskonton. En sådan åtgärd skulle givetvis stärka den ekonomiska motståndskraften i fall av skördeskador, även om dess beskattningsmässiga bety-

delse kanske inte får överdrivas. För nytillträdande jordbrukare är jordbrukskontot givetvis inte till någon större hjälp, om de drabbas av skördeskador. Många jordbrukare skulle för övrigt till följd av upprepade skördeskador och andra omständigheter få svårigheter att bygga upp ett jordbrukskonto, som kunde ge dem den erforderliga likviditeten.

Frågan om utformningen av ett permanent skördeskadeskydd är f. n. under övervägande. Hur ett sådant skydd än utformas torde man få räkna med att ett visst behov av skördeskadelån kommer att kvarstå. I det aktuella läget måste uppmärksamheten givetvis riktas främst på dem som tvingats upptaga skördeskadelån. Mot bakgrunden härav framstår det som angeläget, att amorteringar å skördeskadelån får betraktas som avdragsgill kostnad. Den nuvarande ordningen, som inte medger avdrag för lån till ersättning vid skördeskadeförluster, är uppenbart orättvis.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att lägga fram förslag till en rättvisare beskattning av jordbrukare och trädgårdsodlare, som drabbats av skördeskador och i anledning därav nödgats upptaga skördeskadelån?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. ersättning för ekonomisk skada till följd av isoleringsåtgärder vid epidemier

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Vid den stora paratyfusedpidemien år 1953, som bl. a. föranledde driftinställelse i en större livsmedelsindustri, föreslog regeringen i proposition nr 240

Interpellation ang. ersättning för ekonomisk skada till följd av isoleringsåtgärder vid epidemier

samma år att de, som på grund av isoleringsåtgärder och arbetsinställelserna förlorat inkomster eller lidit annan ekonomisk skada, skulle få ersättning av statsmedel. Företagarna skulle få full ersättning, medan de som förlorat arbetsförtjänst i likhet med bacillbärare skulle få ersättning med högst 70 % av deras ordinarie inkomst. I en kommunistisk motion föreslogs, att även de drabbade löntagarna skulle få full ersättning. Utskottet tillmötesgick motionärerna i så måtto, att ersättningarna i bägge fallen skulle utgå med högst 80 %.

I år utbröt på våren en ny paratyfusedepidemi av större omfattning, den s. k. tårtepidemien i Uppsala med omnejd. Minst 800 personer var indragna i isoleringsåtgärder, och många av dem led mycket stora förluster. De fick ingen annan hjälp än den sjukförsäkringen kunde ge dem som varit sjuka, och många familjer fick sin ekonomi förstörd för lång tid framåt. De vände sig till landstinget med begäran om hjälp. Landstingsdirektören förklarade i detta sammanhang, att epidemien redan kostat landstinget 600 000 kronor. Han ansåg att hjälp kunde tänkas genom att statsmedel ställdes till förfogande, om frågan fördes upp på regeringsplanet. Det är icke bekant om detta skett i något enskilt fall, men jag vet, att ett stort antal av dem som lidit stor ekonomisk skada genom epidemien och isoleringsåtgärder, ännu inte har fått den hjälp, som de anser sig ha rätt att kräva.

Med denna motivering anhåller jag att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande interpellation:

Har regeringen hittills vidtagit några åtgärder för att utöver sjukförsäkringen bringa hjälp till dem som lidit stora ekonomiska förluster genom isoleringsåtgärder vid paratyfusedepidemien i uppsalatrakten, och har regeringen för avsikt att, exempelvis genom komplet-

tering av epidemilagen, utfärda mera permanenta bestämmelser för statliga hjälpåtgärder åt dem som lider stor ekonomisk skada under isoleringsåtgärder vid epidemier?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Till bordläggning anmäldes jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Tjugby Boställsgård 3¹ i Östergötlands län m. fl. fastigheter,

nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 38, i anledning av kamrarnas remiss av två likalydande motioner, avseende utredning rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna.

§ 14

Anmäldes följande Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner:

nr 175, med förslag till lag om parkeringsbot, m. m.,

nr 176, rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionutsändningar,

nr 177, angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck, och

nr 179, angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo.

Dessa propositioner bordlades.

§ 15

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

På grund av utrikes resa anhåller jag värdsamt om befrielse från riksdags-

arbetet under tiden den 1—3 november 1960.

Osby den 28 oktober 1960

Gösta Darlin

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.31.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 2 november

Kl. 10.00

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Karl Jönsson till följd av sjukdom (lunginflammation) för närvarande är oförmögen att inställa sig till riksdagsarbetet.

Kristianstad den 1 november 1960.

Hans Silwer

Med Dr. överläk.

Härmed intygas att fru Rosa Svensson på grund av fraktur är sjukskriven fr. o. m. den 29 oktober tills vidare.

Köping den 29 oktober 1960

B. Christiansen

leg. läkare

Ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare beviljades herr Jönsson från och med gårdagen och fru Svensson från och med den 29 nästlidne oktober.

§ 2

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 175, med förslag till lag om pareringsbot, m. m., och

nr 176, rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 177, angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck, och

nr 179, angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 36—38.

§ 4

Föredrogos den av herr *Carlsson* i Huskvarna vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående rabatterade järnvägsresor för folkpensionärer.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogos fröken *Elméns* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående vården av psykiskt sjuka barn och ungdomar.

Kammaren biföll denna anhållan.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

§ 6

Föredrogs den av fröken *Höjer* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående det skandinaviska undervisningssjukhuset i Korea.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Föredrogs herr *Holmbergs* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i anledning av robotskjutningarna i Norrbotten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av jordbrukare och trädgårdsodlare som drabbats av skörde-skador.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs herr *Johanssons* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående ersättning för ekonomisk skada till följd av isole-ringsåtgärder vid epidemier.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill erinra om att morgondagens plenum, såsom tidigare meddelats, blir

ett arbetsplenum och att därvid bl. a. kommer att behandlas jordbruksutskottets utlåtande angående 1960 års skörde-skador.

§ 11

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 169, med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer. Därvid anförde:

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Det säregna sätt, på vilket den ryske ministerpresidenten under sina resor förstått att skaffa sig publicitet, är intressant och kanske också lärorikt. Herr Chrustjov är den ledande politiker, som klarast insett sensationens betydelse som publicitetsfrämjande faktor och som radikalt agerar efter maximen: det spelar ingen roll vad tidningarna skriver om mig — bara de skriver.

Det ligger emellertid en fara i att koncentrera uppmärksamheten på själva upptågen. Att ledaren för en stormaktsdelegation till FN:s generalför-samling argumenterar med skorna är anmärkningsvärt, men det betydelsefulla ligger ändå på ett annat och mycket allvarligare plan. Herr Chrustjov vågar uppträda som han gör, han kan bära sig åt hur han vill och ändock på-räkna de obligatoriska applåderna från sin egen delegation och från satellit-representanterna, även från de polska. Det måste innebära att den ryske dik-tatorn känner sig så säker i sadeln, inåt och utåt, att han kan släppa sig helt lös, förvisa alla hämningar till sitt medvetandes innersta skrymslen. Det måste innebära att satelliterna för ögonblicket är under så effektiv kontroll, att alla invändningar fastnar i halsen. Den naturliga benägenheten för oerhörd

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

självssäkerhet har förvandlats till en inställning av överlägsenhet, som bygger på föreställningen om meningsmotsändarnas förmenta maktlöshet. För det internationella samarbetet, och i sista hand för världsfreden, är en diktatur med den ryskas materiella tillgångar alltid en fara.

Den ryska taktiken går ut på att göra FN ineffektivt. Ryssarna har säkerligen rätt, när de säger sig inte ha någon gås oplockad med människan Hammar-skjöld; det är »principen Hammar-skjöld» de så intensivt attackerar. Vad de är ute efter för att nu definitivt kämpa ned är den bärande tanke, för vilken generalsekreteraren är en levande symbol, tanken att steg för steg omvandla FN från en diskussionsklubb på ambassadörsnivå till ett användbart instrument i fredens och den internationella säkerhetens tjänst. Deras alternativ till en generalsekreterare, som med organisationens bemyndigande kan fatta beslut, visar detta klart. Att ersätta en effektiv »verkställande direktör» med en trebent direktion, noga utvald så att all handlingskraft försvinner, är att lägga FN i malpåse, att döma hela organisationen till det orimliga straffet att komma för sent i varje läge, där ett tveklöst ingripande behövs.

Den sovjetiska infiltrationspolitiken är långtidsplanerad men på samma gång blixtsnabb och beredd att ta varje chans som dyker upp. Dess första förutsättning är att det råder allmän oro, osäkerhet och misstämning i världen. Blandningen av löfte, smicker och hotelse gör störst intryck, när människorna känner sig ängsliga, utlämnade åt en oviss framtid, som inte låter sig bemästras. Dess andra förutsättning är, att det inte finns någon som kan ingripa med kraft och återställa lugn och ordning, där en konflikt går i dagen. Detta ger utrymme för propaganda, för påtryckningar och för utpressning genom krigshot. Ett splittrat och lamslaget FN är därför ett sovjetiskt intresse.

Det lär inte finnas några mer djupgående meningsskiljaktigheter inom vårt land om nödvändigheten för oss att engagera oss för den positiva och opartiska FN-linje, som Dag Hammar-skjöld fått kläda skott för. Vi måste också ta de praktiska konsekvenserna av denna vår inställning, ekonomiskt, försvarspolitiskt och utrikespolitiskt. Vi måste betala vår andel av FN:s kostnader. Denna andel kommer att stiga i samma mån som de kommunistdominerade länderna sviker sina ekonomiska förpliktelser mot organisationen. Vi måste i vår del av den demokratiska världen hålla ett fortsatt starkt försvar, byggt på målsättningen att landet i sin helhet skall skyddas. Det betyder att vi — som fastslogs i 1958 års försvarsbeslut — måste kunna bjuda ett hårt samtidigt motstånd mot angrepp inom de områden, där vi vet att de största riskerna möter. Det är inte tillräckligt att vi är i stånd att effektivt försvara oss bara i en landsända.

Vi måste därför ge de ansvariga myndigheterna fortsatta möjligheter att planera och beställa försvarsmateriel efter de grunder, om vilka allmän enighet rådde i 1958 års försvarsbeslut. Jag utgår ifrån att man också i framtiden kommer att vidhålla den operativa målsättningen och fasthålla sambandet mellan denna och tillgången på försvarsmedel. I medvetandet om värdet av enighet kring de försvarspolitiska riktlinjerna har vi — under dessa förutsättningar — anslutit oss till den uppgörelse, som nu nåtts. Statsledningen bygger hela sin politik på prognoser för den kommande ekonomiska utvecklingen. Visar sig dessa prognoser riktiga, kommer den årliga anslagshöjningen under fjärde huvudtiteln enligt 1958 års beslut att i verkligheten understiga det belopp, som skulle falla på försvaret vid oförändrad andel för detta i nationalinkomsten.

Herr talman! De svårigheter vi i vårt land har att hålla begränsade men ändå

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

alltför stora grupper unga människor inom de skrankor, som vanlig anständighet, hut och hyfsning sätter, är vi ingalunda ensamma om. Nära nog överallt möter myndigheter och medborgare precis samma problem. Det verkar som om vi inte skulle ha orkat anpassa vår livsföring efter snabbt ändrade materiella betingelser och därför hamnat i ett moraliskt tomrum, där vi alla famlar oss fram och alltför många förlorar förfästet. Att andra också har det besvärligt är inget skäl för oss att blunda eller tala om något annat. Ingen önskar sprida panik. Ingen önskar ge intrycket att den totala laglösheten skulle råda på gator och torg i vårt samhälle. En sådan svartmålning ger ungdom som står och väger den felföreställningen att lymmeltilltag skulle vara riskfria och samhället försvarslost mot organiserad eller oorganiserad råhet. Så illa är det inte, men det är så illa att något måste göras, göras skyndsamt och göras effektivt.

Ingen tror att vi kommer till rätta med det tilltagande samhällsönda, som de ryggradslösa bland de yngre skapar, enbart genom att stärka och effektivisera ordningsmakten. Å andra sidan är det alldeles ofrånkomligt att det allmänna på ett sätt, som var och en begriper, gör veterligt att överträdelser av och brott mot de normer, efter vilka medborgarna, alla medborgare, skall rätta sig, medför påföljd, inte bara på papperet utan också i praktiken. Det allmänna måste skaffa sig de maktmedel som behövs för att skapa respekt för sin beslutsamhet att hävda lag och laga ordning.

En till synes oändlig teoretisk diskussion har pågått och pågår om de grunder, från vilka normsystemet skall utgå och om hur detta skall utformas. Det är möjligt att denna fyller en uppgift och inte bara skapar förvirring, men diskussionen får inte bli självändamål. Vi skall akta oss för varje försök att ersätta fasta moraliska värde-

ringar med psykologiska spekulationer. Inte minst ungdomen behöver besked.

Ingen tror att frågan om ordningsmaktens stärkande *bara* är en lönefråga. Men det är också en lönefråga. En av de polismän, som verkligen gått den långa vägen och som slitit hårdare än de flesta i rättsvårdens tjänst, avslutade sina minnesanteckningar från sitt långa arbetsliv med följande ord: »Polisycket, vars inneboende strålkraft av spänning, dramatik och allvar jag aldrig skulle vilja förneka eller försaka trots alla vedermodor, slutar att vara ett problem för det svenska samhället den dag, då den grånade polismannen med gott samvete kan säga till sin son: 'Bli gärna polis om du har lust. Det är ett yrke att leva på, att leva för och att vara stolt över'.»

Vi har, herr talman, på mer än ett område fått uppleva, hur eftersläpningar och stelhet i lönesättningen pressat oss in i situationer, som ur samhällets egen synpunkt är olidliga. För ordningsmaktens del har en sådan vuxit fram, värst på de mest utsatta punkterna. Utan att ett ögonblick underskatta de svårigheter för en lönedifferentiering, som modern lönepsykologi skapar, måste det sägas, att vi inte kommer ur den här sortens återvändsgränder utan att också göra anställningarna ekonomiskt mera fördelaktiga, just där människorna framför allt behövs och där slitaget på dem är störst. Jag erinrar mig min gamle, socialdemokratiska vän Rickard Lindström, som en gång lät undfalla sig: »Att tjäna fem kronor på låga polislöner, det är att förlora femhundra kronor på diverse djäkelskap, som polisen skulle ha kunnat hindra.»

Att bekämpa brott är att förebygga brott. Därför är ordningsmaktens kvalitet och effektivitet, dess förmåga att snabbt finna den skyldige och konfrontera honom med påföljder av så avgörande vikt. Men uppgiften att hålla ordning har också en mer direkt

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

mänsklig sida, en personlig inlevelse med människor och miljön där arbetet skall utföras. Det är svårt att tro att inte det beprövade systemet med kvarterstpoliser skulle vara en mycket effektiv komplettering till hela den moderna bevakningstekniken, ett i verkligheten ganska grundläggande led i den garanti för lugn, ordning och hyfs som vi inte kan undvara.

Ibland verkar det som om modlösheten griper omkring sig bland det stora flertalet, som dock alltjämt håller på ordning, på fasta moraliska normer, på personligt ansvar, på samhällets rätt och plikt att hävda sin auktoritet. Allt för många av oss är rädda — rädda för det värsta många av oss vet, att verka gammalmodiga och omoderna. Vi står alltså inte bara inför ett problem för lagstiftare, för ordningsmakten, för dem som är direkt ansvariga för skolans väsentligaste insats. Vi har en gemensam uppgift framför oss — att ta ställning, att icke samtycka genom att tiga till någonting, som vi inte godtar, inte kan godta. Det är ingalunda sagt att signalerna måste komma från regering och riksdag, men icke heller dessa kan undandra sig sitt ansvar.

Regering och riksdag har alltså inte uteslutande vad man brukar kalla politiska uppgifter, men det är självklart, att dessa politiska funktioner är det väsentliga. För att de i dagens samhälle skall kunna klaras tillfredsställande krävs enligt vår mening en mindre bunden och mera realistisk diskussion av själva regeringsproblemet.

Efterkrigsregeringarna sitter länge — inte bara i vårt land utan i de flesta av demokratierna. Till och med i Storbritannien har man övergivit den vana, som Winston Churchill såg som ett naturligt uttryck för »varje engelsmans oförytterliga rätt att vid första möjliga tillfälle sparka Hans Majestäts ministrar utför trapporna». Den klassiska parlamentarismen fungerar alltså inte enligt schemat. Den regelbundna växlingen

vid makten förefaller vara bordlagd, möjligen på väg att förvandlas till en process med intervaller på ett eller flera decennier. De praktiskt-politiska konsekvenserna härav är lika betydande som utforskade. De förskjutningar, som inträffar vid valen, håller sig inom en i själva verket mycket begränsad marginal. Föreställningen, att det är för år skulle vara samma människor som är marginalväljare, är säkerligen felaktigt liksom att marginalväljarna skulle låta sig socialt och ekonomiskt inruta.

Trots årets anmärkningsvärda valframgång, till vilken jag lyckönskar regeringen och dess nu från den europeiska triumfresan återkomna valmakare, är läget det, att av mer än fyra miljoner i valet avgivna demokratiska röster har regeringen ungefär femtusen fler än de demokratiska oppositionspartierna tillsammans. Regeringen har majoritet. Visst har den det, men majoriteten måste räknas i hundradelar av procent. Enligt de parlamentariska spelreglerna har socialdemokraterna både oomtvistlig rätt och plikt att regera. Den saken kan inte diskuteras. Vad som kan diskuteras är däremot huruvida en regeringsautomatik, som leder till att i praktiken ena hälften av de demokratiska medborgarna årtionde efter årtionde regerar över den andra hälften, är klok och framsynt. Jag talar inte om att ena hälften skulle förtrycka den andra. Det är inte heller fråga om något angrepp på socialdemokraterna. Situationen skulle vara lika otillfredsställande om en borgerlig hälft härskade över den socialdemokratiska. Man måste över huvud ställa sig frågan: Är den parlamentariska tekniken att den ena hälften är inne, när den andra är ute, den med hänsyn till samhällsförhållandena och samhällsutvecklingen bästa?

Enligt vår övertygelse skulle det vara klokt att också i det politiska livet ta vara på erfarenheterna från kommunerna, näringslivet och arbetsmarknaden. Detta leder till tanken på en de-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

mokratisk samregering, inte bara som ett sista medel i en katastrofsituation utan som en naturlig form för ett samhällsarbete med medinflytande för alla.

Om vi har en samregering tynar den politiska debatten bort, säger man, och hänvisar till erfarenheterna från andra världskriget. Debatten hade nog inte blivit livligare, om vi då haft en parlamentarisk majoritetsregering. Trycket utifrån hade fördenskull inte blivit mindre. En samregering skulle beröva de politiska meningsriktningarna deras individualitet och särart, påstår man. Partiernas särart beror inte på den parlamentariska tekniken. Den egna profilen är ett uttryck för grundläggande värderingar. Det kan alltid skapas möjligheter för att dessa på ett effektivt och tydligt sätt skall få komma fram. Bestämda uppfattningar behöver inte heller vara något hinder för samverkan i betydelsefulla praktiska frågor. Tvärtom har nog erfarenheten ofta visat att det är lättare för folk, som vet vad de vill, att komma överens. Den sortens enighet kan mycket väl uppnås, utan att någondera parten suddar ut sin särart eller avstår från sin rätt till självständiga bedömningar. Men naturligtvis finns det frågor, där man inte når grunden för en samverkan. I sådana får majoriteten bestämma och ta ansvaret — även med en samregering. Minoriteten får redovisa sin mening.

Inte heller förefaller farhågorna för att en sådan regering skulle reducera riksdagen till en voteringsmaskin särskilt övertygande. Riskerna för det är i varje fall minst lika stora med en enpartiregering, som har majoritet. Med en samregering som fungerar under normala tider kan man räkna med att riksdagen i långt större utsträckning kommer att förbehålla sig att få granska, bedöma och modifiera regeringens förslag.

Tanken på samverkan skulle sakna aktualitet. Det är möjligt att den saknar omedelbar aktualitet, att socialdemo-

kraterna med sin millimetermajoritet är sig själva nog. För oss i högerpartiet är emellertid inte denna linje konjunkturbestämd. Vi har drivit den år efter år — före valen och efter valen, alldeles oavsett hur dessa utfallit ur vår speciella synpunkt. Och vi kommer att fortsätta. Det är nämligen för oss alldeles klart att utvecklingens eget tryck tvingar fram ett alternativ till den schematiska parlamentarismen med dess främlingskap för nyanseringar, ett alternativ som svarar mot det som ideligen händer ute i landet.

Man kan nästan räkna med frågan: Är inte detta en undanmanöver från det nu slagna högerpartiet? Vi har som jag nämnde haft precis samma ståndpunkt, när valen gått bra för oss. Vi ser över huvud taget i 1960 års val inte någon orsak att förändra huvudlinjerna i vår politik. Högerpartiet är ett högerparti och kommer att så förbli.

På sina håll tycks man föreställa sig att också vi skulle vara inställda på att söka värvning i pensionsobligatoriets hedersvakt. Detta är ett misstag. Efter valet framstår det som ett faktum att obligatoriet är ett politiskt faktum för ett så stort antal år framöver, att hela frågan nu helt enkelt är låst. Vi bär inget ansvar för att så blivit fallet, men i denna fråga som i så många andra är vi hänvisade till att handla under de förutsättningar, som andra skapat. Uppgiften är då att göra det bästa möjliga av dessa förutsättningar.

Pensionsutfästelserna måste göras hållbara och pensionerna säkra. I takt därmed kan man steg för steg vidga rörelsefriheten och knyta pensionssparandet närmare och mera direkt till den produktion, ur vilken all arbetsersättning — även den som har formen av pension — måste utgå. Den ledande tanken i detta som i andra hänseenden måste vara att människornas rätt att själva bestämma över sina arbetsför tjänster och sparmedel är självklar. Vad som behöver särskild motivering och

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

stark motivering är inte denna princip utan avsteg från den.

För oss är ett fritt och personligt, resursskapande frivilligt sparande med stor spridning inte bara ett villkor för stabilitet och sysselsättning. Det är ett omistligt medel i strävandena efter ett självägandets och oberoendets samhälle. Vägen dit blir orimligt lång och orimligt backig, om de utgifter som göres genom och över det allmänna tillåtes svälla nära nog utan hänsyn till ekonomisk utveckling och människornas egen planering.

Skattesänkningar är alltså för oss en återspeglning av utgiftsbegränsningar, utgiftsåterhållsamhet och vår vägran att låta huvudparten av den enskildes inkomstökningar förvandlas till nya offentliga utgifter. Redan av denna orsak måste vi alltid redovisa ett skattesänkingsprogram mot bakgrunden av ett utgiftsprogram, där utgiftsminskningar men självfallet också utgiftsökningar, som vi anser erforderliga, klart anges. Givetvis kommer även konjunkturbedömningen in i detta sammanhang.

Tekniskt har denna tankegång fått uttryck i metoden med budgetalternativ. Det är möjligt att denna för högerpartiets del på kort sikt varit partitaktiskt oförmånlig. Detta är emellertid inget skäl att överge den.

Vårt mål är en successiv sänkning av det totala skattetrycket. Vi är beredda att ta ansvaret för de utgiftsmässiga förutsättningar som detta kräver. Skattesänkningarna måste, efter en plan för samordning, insättas steg för steg men varje steg vara så utformat, att det stora antalet skattebetalare får en för dem märkbar lättnad i sin skattebörd. Målet är icke endast ett sammanlagt sett lägre skattetryck, utan ett skattesystem utan orimliga marginalsatser, med en rimlig avvägning mellan barnfamiljer och andra, med skälig skattefrihet för personligt sparande, med en företagsbeskattning som ökar nyetablering och smidighet i näringslivet och gör det

möjligt att förvandla tillräckligt med sparande till riskvilligt sparande.

Under fyra år framöver, herr talman, regerar socialdemokraterna i kraft av sina fem tusen rösters majoritet. Detta är ett politiskt faktum, mot vilket i och för sig inga invändningar kan eller skall göras. Lönar det sig då över huvud taget att ägna tid och krafter åt alternativ? Är det någon mening i att opponera och ställa egna förslag — motförslag i stort och smått?

Så länge vi har systemet med en majoritet som även med någon enda rösts marginal regerar och regerar ensam över en minoritet, hur stor denna än är, så har oppositionen en precis lika viktig samhällsuppgift som regeringsunderlaget. På kort sikt kan denna förefalla irriterande och tröttande verkninglös. Den är det inte. Intet maktmedvetande står alldeles emot sakliga, genomtänkta och konsekventa erinringar. Ingen regering — i alla fall ingen som är mån om människornas och sin egen framtid — lämnar oppositionens förmodade ståndpunkter helt utanför ekvationen, när den bestämmer sig för sin egen. Oavsett maktbefogenheter går det inte under någon längre tid att regera mot betydande minoriteter. Också makten har sina begränsningar.

Den svenska oppositionen är splittrad på tre i förhållande till varandra helt självständiga meningsriktningar. Att däri bara se ett organisatoriskt faktum är en otillåten förenkling. Det finns delade meningar också inom oppositionen. Detta är inte bara en svaghet. Det ger också underlag för mångsidighet i bedömningarna och kan ge förutsättningar för en mer nyanserad och positiv diskussion.

Att oppositionen skulle vinna i styrka och effekt, att dess utsikter att vinna gehör skulle öka genom samförstånd, där samförstånd är möjligt, är emellertid uppenbart. Det kan inte vara vettigt att de tre oppositionspartierna ställer

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

in sig på att markera det som skiljer i stället för det som förenar, eller att de försummar att ta vara på något tillfälle att arbeta sig fram till en gemensam ståndpunkt. Vi har under överskådlig tid en gemensam uppgift — den sakliga och positiva oppositionsuppgiften. Det borde inte vara omöjligt att dra konsekvenserna härav.

Men om samförståndsarbetet skall ge resultat, måste gången vara förgånget. Att gräva i verkliga eller förmenta oförrätter ger ingenting, utom ett sällsynt meningslöst gräl. Samförstånd är vidare inte någonting som man skriver sig till på en natt. Det är tre likaberättigade parter som skall samarbeta, varken två som skall slå den tredje eller någon som skall göra anspråk på att ensam få bestämmande villkoren.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Valutgången medförde en framgång för det socialdemokratiska regeringspartiet, som fick några tusen röster mer än de tre oppositionspartierna tillsammans. Regeringen har visserligen inte en egen majoritet i andra kammaren eller i riksdagen, men dess ställning stärks av att kommunisterna brukar stödja regeringen direkt eller indirekt genom röstnedläggning i kritiska lägen. Regeringen har också fördelar av vårt märkvärdiga tvåkammersystem. Samtliga landstingsval efter kriget har givit socialdemokraterna långt mindre än hälften av rösterna, men partiet har likväl allt fortfarande en egen majoritet i första kammaren.

Trots framgången, till vilken jag redan på valnatten gratulerade det socialdemokratiska partiet, representerar regeringspartiet fortfarande alltså mindre än halva nationen. Kommer regeringen att dra någon politisk slutsats av detta förhållande, eller kommer den att fortsätta med att utanför försvarets och utrikespolitikens områden i regel inte beakta önskemål och synpunkter från

den andra hälften av nationen? Det är naturligtvis denna fråga som främst måste ställas i dagens läge efter det betydelsefulla valet.

Statsminister Erlander talade nyligen om att valet givit regeringen fullmakt att driva en politik som utmärks av samverkan och solidaritet. Tänkte han därvid endast på samverkan inom halva nationen och det egna partiet? Härvidlag är han skyldig Sveriges folk besked. Från alla tre oppositionspartiernas sida har under senare år många gånger kravet ställts att regeringen skulle i möjlig mån ta hänsyn till hela folket, men man har talat för döva öron. Oppositionspartierna har också deklarerat sin linje att i det praktiska riksdagsarbetet medverka till goda lösningar genom ömsesidig hänsyn. Jag förmodar att denna goda vilja fortfarande finns hos alla oppositionspartier. I varje fall finns den hos det parti jag företräder.

Folkpartiet ser naturligtvis inte som sin uppgift att tjänstgöra som stödparti åt socialdemokratien. Vår strävan är att på både kort och lång sikt verka för en samhällsutveckling som präglas av liberalismens idéer. Det gör vi bäst genom att liksom hittills efter kriget vad arbetet på längre sikt beträffar eftersträva att socialdemokratien och kommunisterna förlorar majoriteten i riksdagen och att — om detta till en tid inte lyckas — verka för att deras majoritet blir så obetydlig, att regeringen inte vågar föra en mycket socialistisk och äventyrlig politik.

Den understundom framförda uppfattningen att oppositionen saknar inflytande, därför att den saknar majoritet, är knappast välgrundad. Även en regering som är så föga villig till hänsyn och samverkan som den Erlanderska påverkas vid utformningen av sin politik allt emellanåt av initiativ från och av opinionen inom oppositionspartierna, även om det tyvärr mest tycks bero på ängslan att eljest förlora mak-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ten vid nästa val. Vi skall hjälpas åt att hålla denna ängslan vid liv, utan att därför vänta tacksamhet från regeringsbanken för att vi sålunda räddar därvarande herrar och dam från åtskilliga misstag.

I ett avseende har valet bragt en betydelsefull förstärkning av oppositionen. Socialdemokraterna har förlorat sitt mest älskade argument mot oppositionen — talet om att denna domineras av högerns extrema politik. Det har nu blivit klarare än före valet att alternativet till den socialdemokratiska politiken är en politik som i mycket hög grad bär den sociala liberalismens kännetecken. Naturligtvis var detta klart tidigare. Utan att här diskutera valkampanjen vill jag som osann och vilseledande stämpla den socialdemokratiska propagandan om att välfärdssamhället var i fara, att folkpartiet ville riva ner ATP, ta bort första barnbidraget och förlänga karenstiden vid sjukförsäkringen. Denna kampanj hör till det mest osanna som förekommit i en svensk valstrid på mycket länge. Det måste sägas ut att en kampanj av detta slag drar ned den svenska demokratin.

I själva verket intog och intar folkpartiet en rakt motsatt hållning. Vi slog vakt om den sociala tryggheten. Att detta trots den socialdemokratiska propagandan blev klart för stora delar av vårt folk var säkerligen en huvudorsak till att valet blev en betydande framgång för folkpartiet — en ökning med 140 000 röster från senaste politiska val. Vi ser däri ett förtroendebevis av stor vikt för vårt fortsatta arbete.

Man har i pressen inte utan grund mycket diskuterat förhållandet mellan oppositionspartierna under det framtida arbetet. Att förutsättningar saknas för ett trepartiblock har ganska allmänt konstaterats. Detta bör dock inte hindra att samverkan blir möjlig och bör eftersträvas inom områden, där inställningen är likartad. En sak bör emellertid enligt min mening hållas i minnet som

en bestående lärdom av den politiska utvecklingen i år och av årets val. Det är inte nog med att *tala* om samarbete inom oppositionen, ifall man sedan för fram en politik som uppenbarligen måste leda till djupgående oenighet. Det är inte nog att förklara sig villig till kompromisser, ifall man lägger den egna politiken och därmed den egna utgångspunkten för en kompromiss så långt ut på flygeln, att en kompromiss inom oppositionen — ifall den kunde tänkas genomförd i ett sådant läge — blott skulle gagna den regeringspolitik som man vill bekämpa. Viljan till en konstruktiv samverkan inom oppositionen kommer att prövas i det fortsatta praktiskt politiska arbetet. För folkpartiets del kan jag tillfoga att vi endast kan delta i en framstegsvänlig politik som bär liberala drag.

I stället för att inlåta mig på en politisk polemik med övriga partier, tänker jag, herr talman, begagna dagens anförande till några mera allmänna reflexioner kring en del av 60-talets politiska problem och lägga liberala aspekter på dem.

Jag hade tänkt ge dessa reflexioner en mera personlig färg än jag kanske brukat göra vid tidigare tillfällen.

När jag i min ungdom först hade att ta ställning till samhällsproblemen, var det en sak som föreföll mig självklar och central.

Jag, liksom säkert massor av andra människor — kanske flertalet av Sveriges folk — såg fattigdomen som det stora hindret för ett gott samhälle i Sveriges land. Det fanns fattigdom på den tiden och till och med bland människor i fullt arbete. När jag gick i skola i Hälsingborg bodde jag hos en arbetarfamilj. Det var en mycket fin och bra familj. Familjen bodde i ett stort kök, medan jag och en annan pojke hyrde deras vardagsrum. Det var knappast en bostadsstandard som en familj av detta slag kunde önska. Än

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

värre var det naturligtvis för dem som var arbetslösa, sjuka och gamla. Att göra slut på fattigdomen och därigenom skapa hyggliga levnadsförhållanden framstod därför klart som den stora uppgiften, vid vars lösning samhället skulle medverka, även om många andra krafter kunde göra lika betydelsefulla insatser. Det förutsatte en allmän höjning av produktionen och det förutsatte socialpolitiska åtgärder. Det gällde att skapa ett samhälle som gav god miljö för snabbt ekonomiskt framåtskridande och utnyttjande av vårt lands produktionsmöjligheter. Därigenom skulle resurser vinnas för en lösning av de i mera inskränkt bemärkelse sociala problemen. Klasskillnaderna och de sociala klyftorna skulle steg för steg kunna utjämnas.

För mig stod det klart att dessa problem inte kunde lösas utan ett demokratiskt styrelseskick, och demokratien var givetvis för en beundrare av Karl Staaff ett värde i sig själv.

Det fanns, herr talman, vid denna tid ett socialistiskt recept för lösningen av dessa grundläggande problem. Receptet i fråga föreföll mig befängt och gör så än i dag. Det innebar att produktionsmedlen skulle överföras i samhällets ägo — detta var det centrala både i det svenska socialdemokratiska partiets program och i de andra västeuropeiska socialdemokratiska partiernas program. Man förkunnade just detta att samhället skulle ta hand om produktionsmedlen; det var det bärande när det gällde metoderna att lösa problemet. Man såg inte byråkratiseringens faror och olägenheter, man såg inte risken för ineffektivitet, risken för mindre oberoende för människorna och de risker som förelåg för demokratien, om man på detta sätt samlade den mesta makten i statens händer. Jag måste tillägga, att det inom den svenska socialdemokratien vid denna tid fanns många som svävade på målet även beträffande demokratien, något som lyckligtvis

under de närmaste årtiondena därefter ändrades till dagens klart demokratiska inställning.

Det är ett mycket betydelsefullt faktum att under årets valkampanj har ordet socialisering lyst med sin frånvaro, i varje fall när det varit socialdemokratiska talare som uppträtt. Det reserveras för andra tillfällen än dem då man vänder sig till folket och talar om den politik som skall föras. Denna tystnad är mera värtalig än tystnad i allmänhet kan vara. Den innebär ett erkännande av att man nu av olika skäl — det må vara opportunistiska skäl eller åsiktsändring eller en blandning av båda — inte vill eller vågar föra fram det socialistiska programmet sådant det utformats i Västeuropa under ett halvt århundrade. Jag skulle förmoda att den utveckling som skett i England under detta år inte har varit ägnad att framkalla något tvivel inom socialdemokratien på att ett avskrivande t. v. av det i egentlig mening socialistiska programmet varit en klok åtgärd.

I stället för den socialism, som jag här kort berört, såg jag för min del lösningen i en liberal politik, byggande på enskild äganderätt och fri prisbildning men förenad med socialt ansvar hos samhällets organ, hos företaget och hos enskilda. Särskilt uppenbart var det i fråga om arbetslösheten, att man inte kunde rekommendera att samhället ingenting skulle göra, utan att det tvärtom måste framstå som en väsentlig uppgift att inskrida för att åstadkomma en någorlunda tillfredsställande sysselsättning.

En risk är naturligtvis uppenbar, om samhällets organ ingriper för mycket i detaljer. Det föreligger då risk för godtycke, för bristande rörelsefrihet och för broms på utvecklingen. Slutsatsen måste bli att man så mycket som möjligt bör tillgripa generella metoder och akta sig för att försvaga incitamenten till produktiva insatser. Denna åskådning har understundom kallats social-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

liberalism, ibland liberalism med socialt ansvar. Jag är alltjämt övertygad om att det är en bärande åskådning som passar för vårt svenska samhälle under den tid vi nu kan överblicka. De tidningsmän, som gör mig äran att föra statistik över hur ofta jag använder ordet socialliberal under olika månader och som därav drar politiska slutsatser, kan bespara sig dessa mödor, ty de slutsatser man söker dra härvidlag hänger i luften. Den sociala liberalismen har enligt min mening bestått provet bättre, om vi jämför med läget för 40—50 år sedan, än den socialism och den konservatism som då fanns. — Jag skall, om så önskas, gärna diskutera detta problem, vilken avgörande förändring socialismen, sådan den i dag predikas av statsminister Erlander och andra, undergått på dessa 40—50 år och hur mycket bättre liberalismen visat sig hålla inför de anpassningskrav som varje åskådning måste möta.

När jag nu skall redovisa några liberala synpunkter på 60-talets problem får jag kanske lov att kasta en blick på vårt lands ekonomiska och sociala utveckling under inverkan av den förda politiken.

Standardhöjningen har fortsatt årtionde efter årtionde och fattigdomen har till stor del försvunnit. Den gamla socialistiska tron att människorna skulle bli fattigare, så länge man inte införde ett socialistiskt samhällsskick, har visat sig ogrundad. Avgörande har varit produktionsökningen per timme. Industrierbetarnas reallön har stigit i stort sett i samma takt som produktionsökningen per timme.

Lyckligtvis har produktionsökningens resultat i betydande grad kommit förut ekonomiskt eftersatta grupper till godo och höjt deras standard. Det fanns två stora grupper som för bara trettio år sedan var mycket fattiga, även när de hade arbete, nämligen skogsarbetare och småbrukare. Man kan knappast säga att dessa grupper numera kan betraktas

som fattiga. Orsakerna härtill är till stor del skogsindustriernas utveckling, som på grund av rationalisering, goda världsmarknadspriser och kunnigare arbetskraft m. m. gjort det möjligt att ge både skogsarbetarna och de jordbrukare, som arbetar i skogen, en bättre ersättning.

Det är denna utveckling inom skogsindustrien som mer än något annat har bidragit till att avskaffa fattigdomen, i de stora grupper där den var som störst för trettio, fyrtio år sedan. Fattigdomen har alltså främst motarbetats icke genom socialförsäkringen utan genom att en relativt stor del av nationalinkomstens stegring kommit grupper till godo, som varit i särskilt behov av en förbättring. Å andra sidan har enskilda personers situation — sådana som drabbats av inkomstbortfall och andra sociala olyckor — starkt förbättrats genom den socialpolitik, om vars uppbyggande så stor enighet rått i vårt land under de senaste årtiondena.

Undersöker man hur regeringens politik under de senaste trettio åren medverkat till denna utveckling, får man anledning till många kritiska observationer. Jag får tillfälle att utveckla synpunkterna härvidlag senare och jag har även haft tillfälle att tidigare beröra saken, varför jag inte skall ta upp den i dag. Jag vill endast understryka en aktuell punkt och försöka ange vad jag tror vara en riktigare bild än den, som framkom under valkampanjens diskussioner. Jag tänker på strävandena att upprätthålla en relativt hög sysselsättning när konjunkturerna försvagas, såsom skedde från hösten 1957 och fram till någon gång på våren 1959.

Det har omvitnats att arbetsmarknadsberedskapen hösten 1957 var dålig och att detta var orsaken till att man inte kunde sätta in kraftigare åtgärder mot arbetslösheten. På regeringshåll tog man inte heller i bruk det vapen som bestod i tillstånd till användande av investeringsfonderna. Ännu på våren 1958

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

avvisade regeringen förslag om användande av dessa medel, ehuru man kort tid därefter — tydligen på grund av anmärkningar från oppositionssidan — beslöt medge att de fick användas. Resultatet blev att investeringsfonderna togs i bruk för investeringar, icke främst under den period då vi hade en konjunkturavmattning utan till största delen efter återgången till en mera normal konjunktur.

Det är, herr talman, en allmän mening inom näringslivet att om det hade förts en klokare ekonomisk politik efter kriget, skulle vår ekonomiska utveckling ha varit snabbare. Jag ansluter mig till denna mening och får som sagt tillfälle att längre fram närmare motivera denna min ståndpunkt.

Låt mig nu mot den bakgrund jag skisserat beröra några av 1960-talets problem, såsom jag personligen ser dem. Vad behöver göras för att det svenska samhället skall bli ett gott demokratiskt samhälle? Jag kan här endast ta upp ett par spörsmål, några av dem som enligt liberal uppfattning behöver komma i blickpunkten mera än tidigare, utan att jag därför för ett ögonblick skulle vilja påstå att det är nya frågor.

Samhället måste anpassas långt mera till kvinnornas nya ställning. Ett växande antal kvinnor vill inte längre hela sitt liv sysselsätta sig med hem och barn. Fler och fler har yrkesutbildning och vill använda den. När man talar om behovet av kortare arbetstid för människorna — och gör det med all rätt — får man betänka att den grupp som mer än andra har en orimlig arbetstid är de kvinnor, som dels har sitt hem att sköta och dels arbetar utanför hemmen.

På grund av detta faktum framstår det som väsentligt att man på allvar gör något åt saken. Det har gått framåt en smula, exempelvis genom införande av något flera deltidstjänster inom den offentliga verksamheten, men det går

väldigt långsamt. Enligt min mening måste man härvidlag göra betydligt mer för att någorlunda snabbt anpassa arbetsmöjligheterna efter de speciella förutsättningarna för dessa kvinnor, så att de inte kommer i en undantagsställning såsom människor med orimligt lång arbetstid.

En annan sak är kvinnornas speciella utbildningsproblem. Att sköta hem och barn är ett högt kvalificerat arbete. Det som produceras i våra kök har ett större produktionsvärde än någon svensk industris. Varför har man då så länge behandlat detta utbildningsproblem såsom varande av ringa betydelse? Det är inte för mycket sagt, herr talman, att detta utbildningsproblem har varit Askungen i det svenska undervisningsväsendets upprustning de senaste två årtiondena.

Industrier som tillverkar hushållsmaskiner, djupfrysta och konserverade varor, har gjort hundra gånger mera för kvinnans fritidsproblem än svenska staten.

Vi måste verkligen satsa — det är det andra jag i detta sammanhang främst vill framhålla — på ekonomisk utveckling, satsa på produktionsstegringen, som varit grunden till och givit resurserna för ett konstruktivt samhällsarbete. Det är enligt min mening en av den svenska socialdemokratiens stora brister, att den inte velat hålla detta med dynamik i utvecklingen tillräckligt i sikte och göra några uppoffringar för att åstadkomma en snabb dynamik.

Det har ju från åtskilliga håll även inom det socialdemokratiska partiet, särskilt bland yngre socialdemokrater, kommit fram vittnesbörd om att denna min uppfattning finns representerad även inom regeringspartiet. Vad innebär det konkret att satsa på ekonomisk utveckling? Det finns redan en teknisk kunskap i utlandet, som man skulle kunna utnyttja i snabbare takt, men för det behövs kapital och utbildad arbetskraft. Det har varit en otillräcklig

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tillgång på båda delarna, vilket har verkat bromsande. Naturligt är alltså att sätta utbildning, forskning och kapital som tre nyckelord vid behandlingen av utvecklingens problem. Jag vill tillägga att initiativ, arbetsvilja och rörelsefrihet är andra väsentliga saker. Jag återkommer till ett par andra.

Vad utbildningen beträffar vill jag erinra om att man från mitt partis sida tagit många initiativ för att påskynda utbildningens upprustning t. ex. när det gäller yrkesutbildningen. Redan första året jag tillhörde riksdagen tog mitt parti initiativ i den riktningen. Herr andre vice talmannen och många andra har arbetat för en snabbare takt i förbättringarna på detta område.

Vad den högre yrkesutbildningen beträffar vill jag också hänvisa till att vi har velat driva på. Vi är glada över att ecklesiastikministern fick igenom den stora reformen på detta område under vårriksdagen, men jag tror att det är en illusion att mena att det är en lösning en gång för alla eller ens för det närmaste årtiondet.

Enligt min mening är en av de stora reformerna på undervisningens område att åstadkomma en reduktion av klassernas storlek. Därför vill jag efterlysa mera vittnesbörd från regeringsbanken om att denna fråga ställs i centrum. Det betyder skolbyggnader. All right. Men låt oss gå in för att göra skolbyggnaderna enklare, använda paviljongsystemet i större utsträckning och upphöra med att varje gång en offentlig byggnad skall framställas åstadkomma någonting som liknar en fästning. Jag tror att om man bildade en förening med front mot det civila fästningsbyggandet för att få fram något enklare och billigare offentliga byggnader, skulle det också bli möjligt att öka utrymmena inom det svenska skolväsendet. Jag medger att här är kommunerna naturligtvis medansvariga, men staten betalar ju en stor del av kostnaderna.

En annan viktig förutsättning för dynamiken var, som jag sade, kapitalbildningen. Här har den svenska socialdemokratien en av sina svagaste punkter. Det beror på en doktrinär belastning. Man tycker inte om kapitalister utom möjligen i middagstal, där statsråd tackar för maten, och överflyttar en del av olusten inför ordet kapitalist till den enskilda kapitalbildningen. Utvecklingen av enskilt näringsliv förutsätter emellertid kapital i enskilda händer, eljest kan vi inte få de starka företag, som är en fördel för både anställda och andra i detta land. Sparandet för pensionsändamål har länge varit i starkt stigande. Det innebar i viss mån ett decentraliserat sparande. I detta avseende innebär ATP en försämring, eftersom man får ett mera koncentrerat sparande. Försäkringssparandets stegring hotas även genom riskförsäkringarnas utbredning. I växande utsträckning tar människorna nu riskförsäkringar i stället för försäkringar med fasta premier, som innehåller ett sparmoment. Enligt min uppfattning bör vi överväga att ändra avdragsreglerna vid beskattningen så, att vi uppmuntrar sådana försäkringar som innebär sparmoment och i mindre grad dem som bara är riskförsäkringar. Eljest hotar ett bortfall av en del av det försäkringssparande, som spelat en så utomordentligt stor roll inte minst för finansiering av det svenska bostadsbyggandet.

Jag tror, på tal om bostäderna, att man måste ha konkreta sparmotiv och att det därför är nödvändigt att sammankoppla bostadsförsörjningen intimare med bidrag till sparandet genom insatser och amorteringar.

Socialministern instämde med mig i radio och TV-debatten om att det var önskvärt att bygga 80 000 bostäder per år. Jag var glad för det. Men en förutsättning är givetvis att man sörjer för att kapitalbildningen blir tillräckligt stor. Därför tror jag det är nödvändigt att sammankoppla bostadsförsörjningen

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

med någon form av sparande för detta ändamål.

Herr talman! En annan viktig sak, om man verkligen vill ha enskilt sparande, är givetvis, att man tryggar spararna mot stöld av en del av deras kapital genom inflation. Det svenska samhället tillhandahåller i dag inte en gång sparare och låntagare sådana juridiska former som gör det möjligt för dessa att fördela inflationens risker såsom det passar dem. Det svenska samhället inskrider — bl. a. genom skattereglernas utformning — direkt mot ett försök från spararnas sida att i rimlig mån skydda sig mot att inflationen berövar dem en del av sparandets frukter. Staten är inte bara ointresserad, den inskrider genom sina skatteregler aktivt för att hindra att spararna skyddar sig själva. Kan, herr talman, ett sådant uppträdande från den svenska statens sida över huvud taget försvaras? Jag anser det inte. Jag vet väl att man rycker på axlarna åt detta problem. Men, herr talman, jag är bergfast övertygad om att den dag kommer, när man inte längre kan rycka på axlarna utan tvingas göra något åt den upprörande orättvisa som här finnes, en orättvisa som för övrigt ur det allmännas synpunkt är så otroligt dum, därför att den minskar det enskilda sparandet, som ändå samhället och alla har intresse av att uppmuntra.

De förslag om skattelättnader för sparare, som framförts från vårt och andra håll, vill jag bara i förbigående hänvisa till. Men jag vill fråga regeringsmedlemmarna, inte minst socialministern som var villig öka bostadsbyggandet: Vad är den svenska regeringens politik när det gäller att få fram ett tillräckligt sparande i detta land för att möjliggöra ett stort bostadsbyggande och övriga nödvändiga investeringar?

Av hänsyn till tiden skall jag inte närmare diskutera hela frågan om rörelsefriheten i det svenska samhället. Det är uppenbart att i stormarknadernas tidevarv behöver man ha ett smidigt

system och komma bort från reglerings-tänkandet. Inte heller tänker jag diskutera vad som kan göras för att stimulera viljan till insatser, vad som kan göras för att det skall löna sig att spara, löna sig att arbeta. Samhället måste antingen välja att uppmuntra människorna att spara eller också tvingas övergå till system som innebär element av tvång.

En viktig förutsättning för framåt-skridandet är att man kan hålla full sysselsättning och så jämn sysselsättning som möjligt. Detta är inte bara en produktivetsfråga. Ur liberal synvinkel framstår full sysselsättning också som en frihetsfråga. Det är först när människorna har en känsla av att de kan få ett nytt jobb, om de blir av med det de har, som de får den oberoende ställning som är en så väsentlig sida av vad vi menar med frihet.

Full sysselsättning förutsätter naturligtvis att det svenska näringslivets konkurrensförmåga upprätthålles. Vi kan inte ersätta exportnäringarnas konkurrenskraft med än så kraftiga initiativ från generaldirektör Bertil Olsson. Därför tror jag att vi här i landet nu måste ta sikte på arbetsmarknadspolitiken. Den är mycket bra att ha och jag hoppas att den skall kunna utbyggas. Men man måste sörja för att vi inte har en snabbare inflation och kostnadsstegring i Sverige än i utlandet. Något slag av frivillig internationell samordning — givetvis inte i fråga om lönernas absoluta höjd, men i fråga om den genomsnittliga lönestegringens procentuella storlek — kan komma att pressa sig fram inom de handelspolitiska blocken, för att inte konkurrensförmågan skall komma i otakt. I den mån man lyckas härmed, kommer den reella inkomststandarden i landet att bli bättre än som eljest är möjligt.

I gamla tider uppfattades arbetarna som ett produktionsmedel. Nu erkänner alla, att produktionens syfte är, att alla som arbetar och sparar skall få en god inkomst. Det gäller inte bara att ge före-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tagsägarna vinst. Företagsnämnderna är ett utslag av detta betraktelsesätt. Jag tror att detta bara är början till en ny utveckling. Allas känsla av medarbetarskap och trivsel i arbetet är önskvärd i och för sig och är naturligtvis dessutom betydelsefull ur produktivitetssynpunkt.

Ett särskilt problem — och det är delvis därför jag vidrör det nu — är den strukturrationalisering som kan komma att påskyndas av stormarknaderna. Det kan bli tal om sammanslagningar i hastigare takt än tidigare samt om inskränkning av en viss produktion och om utvidgning av en annan. Detta medför dels arbetslöshetsrisker och dels kanske en viss ändring av produktionsens lokalisering. Hur skall man kunna klara dessa problem på ett tillfredsställande sätt? Jag tror det blir nödvändigt att här söka nya samarbetsformer mellan företrädarna för anställda i en bransch och företagsledningarna i samma bransch för att i god tid diskutera detta spörsmål principiellt och i konkreta fall.

Vi talar om levnadsstandard, när vi menar konsumtionsstandard. Men vi skall inte glömma arbetsstandarden. Därmed menar jag bl. a. de arbetandes känsla av meningsfyllt arbete under värdiga former. Detta är inte en fråga om lagstiftning utan det är en fråga för den offentliga debatten. Men riksdagsmännen kan inte vara uteslutna från att delta i denna offentliga debatt. I sista hand gäller det här att avlägsna rester av de klasskillnader som ännu i någon mån finns kvar i det svenska samhället.

När man talar om framåtskridandets frukter, vad produktionsstegring och standardhöjning kan möjliggöra, nämnes ofta och med all rätt att människorna kan få mera fritid. Beträffande denna fråga tror jag det vore olyckligt, om man här sökte politisk strid. Tvärtom är det angeläget att avpolitisera denna sak. Jag tror inte att något västeuropeiskt land kommer att ha samma arbetstid per år om fem à sex år som det har i

dag. Det är även klart att de arbetandes önskemål härvidlag måste beaktas och att arbetsmarknadens organisationer därvid kommer att spela en central roll. Då är det naturligt att man här söker komma överens, bland annat om vilken roll lagstiftningen kan komma att spela. Detta beror på utvecklingen. Det står klart att antingen fyra veckors semester eller annan motsvarande förkortning av arbetstiden kommer att bli av under den period jag här talar om. Jag framhöll redan i somras, att jag inte tror att det behöver bli någon politisk strid om dessa frågor, om inte svensk socialdemokrati vill ha strid för stridens egen skull, vilket alltså framtiden kommer att utvisa.

Socialpolitikens roll under 1960-talet har varit under livlig debatt. Det finns de som säger att med stigande levnadsstandard behövs mindre socialpolitik, medan andra menar tvärtom. Båda uppfattningarna förefaller mig för ensidiga. Vissa slag av socialpolitik kan få mindre uppgifter när medborgarna har bättre råd själva, men andra slag får vidgat utrymme, därför att samhället får råd att tillfredsställa ett trygghetsbehov som det tidigare tvingades lämna åt sidan.

En sak synes mig uppenbar vad socialpolitiken beträffar: vårdproblemen måste sättas i centrum. Jag tänker här bl. a. på arbetsmöjligheter för invaliderna, de partiellt arbetsföra och de gamla. Jag tänker också på ungdomsvården och åldringsvården och på sjukvården, inte minst mentalsjukvården. Här har mycket försummats, och det går inte att skylla på bristande resurser. Åtskilligt av vad jag här berört är mindre kostnadskrävande än en stor del av det som redan genomförts. Enligt min mening måste man ur liberal humanitär synvinkel framhålla dessa vårdproblems absolut centrala ställning inom socialpolitiken under kommande år.

Att det sedan blir fråga om vissa reformer av ATP — att man på socialdemokratiskt håll är villig att diskutera

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

detta har herr Strand uttalat — är alldeles klart. Det blir en aktualisering av vissa reformer inom lagstiftningens ram. Likaså torde det vara uppenbart att alkoholmissbrukets problem kommer att spela en viktigare roll inom de närmaste åren än vad som varit fallet under den vänteperiod vi har haft sedan den individuella kontrollen avskaffades.

På socialdemokratiskt håll säger man alltid när dessa sociala åtgärder diskuteras: »Ja, men har samhället råd? Om ni inte vill vara med och öka dess inkomster, går det inte!» För det första är detta argument föga bärkraftigt, eftersom ett oppositionsparti kan vilja öka vissa samhälleliga insatser och minska andra. Det är därför fullständigt löjligt att alltid när någon vill öka samhällets insatser på en punkt säga: »Det går inte, ty ni vill inte acceptera alla herr Strängs skatter.» För det andra, herr talman, vill jag särskilt framhålla att en växande nationalinkomst med oförändrade skatter ger en *ökning* av statens inkomster som är *procentuellt större* än nationalinkomstens stegring. Detta beror på skattesystemets progressiva karaktär. Även om man något sänker skattetrycket, kan alltså staten få sina inkomster ökade i samma takt som nationalinkomsten stiger. Särskilt om vi kan få en gynnsam ekonomisk utveckling och kanske räkna med en något snabbare stegring av nationalinkomsten än hittills, betyder detta att det allmänna får starkt ökade inkomster att disponera, även om skatteprocenten i någon mån reduceras. Jag efterlyser från regeringsbanken ett erkännande av att det förhåller sig så. Man har alltför många gånger där försökt blanda bort korten i argumenten mot oppositionens ståndpunkter. Om nationalinkomsten kan växa med 2 000—2 500 miljoner kronor per år, får det allmänna mycket betydande resurser, som visserligen inte är så stora att man undgår återhållsamhet med statens utgifter men dock är så avsevärda att det borde bli möjligt att lösa

de försvars- och undervisningsproblem som är kostnadskrävande och dessutom ge medel till de sociala vårdproblemens lösning samt naturligtvis att uppfylla alla löften till folkpensionärerna.

En sträng hushållning blir nödvändig, jag upprepar det. Det skulle emellertid sanera den svenska debatten, om man upphörde med påståenden som inte hör hemma i en saktidning, såsom att all vår kritik mot skatternas höjd och utformning innebär att vi inte vill ge samhället några resurser för reformarbetet.

Jag nämnde undervisningsväsendet och vill i detta sammanhang bara uttrycka min stora tillfredsställelse över att det förefaller som om enhetsskolans utbyggnad skulle kunna ske utan allvarliga strider. Jag vill emellertid tillägga att det finns ett problem som jag anser är något försummat här i Sverige och som vi måste ägna större uppmärksamhet under 1960-talet. Jag tänker på förskolorna, småbarnsskolorna. I många andra länder spelar de en mycket stor roll. De är betydelsefulla för barnen — inte minst för sådana från enbarnsfamiljer — och för kvinnorna. När man talar om att anpassa samhället efter kvinnornas nya levnadsvillkor är ett större antal förskolor ett mycket centralt önskemål.

Beträffande undervisningsväsendet tillåter jag mig också i förbigående den reflexionen att jag skulle önska en utredning som uteslutande hade att syssla med hur televisionen kan till fullo utnyttjas inom den svenska undervisningen. Jag tror nämligen att denna möjlighet att låta lärarna besöka ett stort antal skolor samtidigt kommer att få ganska långtgående konsekvenser. Att helt och fullt utnyttja detta utomordentliga instrument inte för att reducera kostnader i främsta rummet utan för att göra undervisningen så god som möjligt, det framstår för mig som en central reformuppgift. Jag vet att många lärare är skeptiska och tror att televisionen inte kommer att spela nå-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

gon större roll i undervisningen, men en lekman kan väl våga ha en egen uppfattning även i problem av denna art.

Herr talman! Det finns många andra spörsmål som jag gärna skulle vilja beröra, men på tal om undervisningsväsendet skall jag bara betona att våra skolor nog lägger för mycket tonvikten på det intellektuella och att övningsämnen har kommit i skuggan, även om det därvidlag håller på att ske en förbättring. Jag tror också att allt som innebär kontakt med konsten i dess olika former förtjänar att mera uppmärksammas vid undervisningen. Teckning, målning, skulptering, musik, teater, vävning, brodering med konstfärdig inriktning, allt detta kan ge utlopp för barnens egen aktivitet och är viktigt för en harmonisk utveckling. Mindre intellektuellt utvecklade barn har ofta en pinsam period under vissa år i skolan. Det är något ganska väsentligt som man gör, om man ger dem tillfälle att visa sin ofta goda förmåga och att uppöva den på sådana områden som jag här nämnt. Det är också viktigt att låta barnen upparbeta intressen som längre fram i livet kan bli en källa till rikedom. Över huvud taget är det ur liberal synvinkel mycket väsentligt att uniformiteten inom undervisningsväsendet bekämpas.

Jag skall förbigå ett sådant centralt spörsmål som frågan om vattenvården och naturtillgångarnas vård över huvud. Alla är överens om att den kommer att bli en mycket stor fråga under 60-talet. Innan jag slutar skall jag bara något beröra två andra saker.

Den ena är frågan om den svenska demokratin och dess sanering. Vi måste ha ett valsysteem som förenar rättvisa med större utrymme för personlighetsval. Det är önskvärt att väljarnas röster skall avgöra landets styrelse — det är en central demokratisk tanke. Ur denna synpunkt måste vårt nuvarande tvåkammerssystem framstå såsom ytterst brist-

fälligt. Första kammaren ger en missvisande bild av folkopinionen. Det är ingen rimlig princip att man vid val till representationen i kommuner och landsting röstas med utgångspunkt från hänsyn av kommunal art och att sedan detta avgörande blir bestämmande för första kammarens sammansättning.

Socialdemokraterna erkänner inte gärna hur beroende regeringen är av första kammaren och dess sammansättning. Man kan fråga vad som skulle ha skett år 1957, om inte första kammaren då hade givit socialdemokrater och kommunister en betydande majoritet vid gemensamma omröstningar.

Tvåkammerssystemet förhindrar i många lägen en rationell lösning av regeringsproblemet, nämligen när det finns olika majoriteter i de två kamrarna. Socialdemokraternas framgång och kommunisternas stöd åt regeringspartiet vid kritiska tillfällen gör kanske denna frågeställning något inaktuell för dagen, men situationen kan bli en annan. I många lägen skulle inte det nuvarande systemet fungera och därför bör det ändras.

Förr i tiden förordade socialdemokraterna bestämt ett enkammersystem. Nu finns inom regeringspartiet en tendens att betrakta författningsfrågor ur synpunkten, om en viss ordning kan förlänga regeringens maktinnehav. Författningsutredningen har dragit ut på tiden, men arbetet står nu inför sitt avslutande. Efter vad jag erfarit väntas betänkandet vara klart under våren. Jag vill därför fråga hans excellens herr statsministern: Är regeringen beredd ta ställning till frågan om enkammersystem före 1962 års kommunalval? Eller tänker man avvakta utgången av detta val för att därefter bedöma, om regeringspartiet kan ha någon nytta av första kammarens bevarande? Det förefaller naturligt att regeringen ger ett svar på detta spörsmål.

Utrikesfrågorna har här berörts av herr Hjalmarson på ett sätt som jag i

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

stort sett kan instämma i. Frågan om Förenta Nationernas kris och dylikt skall jag inte diskutera för att inte alltför länge ta kammarens uppmärksamhet i anspråk. Samma gäller försvarsfrågan. Jag får tillfälle återkomma till dessa spörsmål liksom till utvecklingsländernas problem. Nu skall jag endast säga några ord med anledning av den handelspolitiska situationen.

Jag är glad över att sjustatsgruppen i EFTA utvecklats som en självständig enhet med egna uppgifter och inte bara sitter och väntar på möjligheter till kontakt med de sex. Alla erkänner att det nu finns ganska små utsikter att få till stånd mer liberala uppgörelser mellan de sju och de sex. Vad skall man då göra? Skall man slå sig till ro?

Den passivitet, som kanske understundom framskytnat från regeringsbänken, bör enligt min mening i detta läge ersättas av ett initiativ. Om det skall bli någon rörelse i den fastlåsta situation, vari de sex och de sju nu befinner sig, finns det nog bara en utväg: att använda Förenta staternas intresse av minskad diskriminering av amerikanska varor i Europa för att få gång i det hela. Den fasta punkten i den amerikanska handelspolitiken är att man vill ha så liten utländsk diskriminering av amerikanska varor som möjligt. Skulle sjustatsgruppen erbjuda Förenta staterna att för sin del acceptera en lågtullpolitik under förutsättning att Förenta staterna medverkar till att utnyttja sitt inflytande till att minska det fransk-italienska motståndet mot en liknande utveckling inom de sex, ja, då tror jag att det finns i varje fall en chans till resultat. I Tyskland och Benelux skulle man nog gärna se det. Varför då inte försöka få till stånd två lågtullområden? Lyckas det blir olägenheterna inte så stora av att vi kanske måste vänta något år innan det kan bli tal om en verklig samordning av de båda grupperna. En förutsättning för att en lågtullpolitik för EFTA:s del skall vara

möjlig är naturligtvis att Storbritannien accepterar det, och därför ser jag som en svensk uppgift att inom EFTA verka för att småstaterna söker övertyga den brittiska regeringen om att en politik av denna art inte bör uppskjutas.

Herr talman! Jag har genom några reflexioner kring centrala samhällsproblem under 60-talet sökt belysa några sidor av den liberala inställningen. Därmed har jag också belyst skillnaden mellan en socialistisk och en liberal samhällssyn. Skillnaden är väsentlig även om man utgår från den socialism i förtunnad form, som svensk socialdemokrati numera serverar. Och olikheten är naturligtvis också betydande, om man jämför med den slags konservatism, som vill finna sig till rätta med mycket av det nuvarande samhällets orättvisor och brister i förhoppning att de så småningom skall försvinna av sig själva.

Den liberalism folklpartiet företräder vill vara en drivande kraft i arbetet på ett mera demokratiskt samhälle, vilket vi visat genom initiativ t. ex. inom undervisningsväsendets och författningens områden. Vi har inte socialdemokratiens förkärlek för växande statlig makt — utövad genom reglering, dirigering och detaljerad lagstiftning. Mot socialisternas enorma tillit till att om bara det allmänna tar hand om saker och ting, så blir de bättre skötta, sätter vi förtroende för den enskilda människan och fria grupper och organisationer. Det ger en mera decentraliserad samhällstyp med mindre risk för byråkratisk tungroddhet — större rörelsefrihet och mera trivsel. Ett sådant liberalt samhälle fungerar smidigare därför att det i högre grad bygger på prisbildning, på uppmuntran, på att insatser lönar sig. Socialistiskt uniformeringstänkande har t. ex. inom polisväsende och sjukvård visat sig leda till en sorglig brist på handlingskraft från de styrande och stora olägenheter för människorna.

Liberalismen satsar hårt på att främ-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ja utveckling — har om ni så vill alltid varit utvecklingsoptimistisk. Vi tror att snabb utveckling går att förena med social trygghet — ja, leder till bättre trygghet än den som kan skapas i ett såvligare samhälle. I kampen mot orättvisor framhäver vi samhällets plikt att verka för att människorna skall i allt högre grad få lika chanser, lika möjligheter. Men vi står främmande för den lätt fanatiska socialistiska lusten för nivellerings — en utjämning som drives så långt att den skadar utvecklingskraften och i längden ger alla grupper sämre levnadsförhållanden än de skulle kunna få i ett liberalt och dynamiskt samhälle. Naturligtvis är vi lika långt ifrån åtgärder som gör chanserna mera olika än nu, t. ex. tanken att stipendier till mindre bemedlade ungdomars studiehjälp skulle dras in. Tvärtom måste man steg för steg göra slut på ännu kvarstående ekonomiska utbildningshinder.

I konflikten mellan samhällets emellanåt godtyckliga maktutövning och den enskildes rätt står vi på individens sida. Det är därför vi kämpar så envetet bl. a. för att lagenligheten av regeringens och myndigheternas åtgärder skall kunna prövas inför domstol. Regeringens bristande intresse vittnar om regleringslustens och den långvariga maktutövningens avtrubbande verkningar på en från början säkerligen god vilja.

När vi i folkpartiet slår vakt om den enskildes rätt och föreslår reformer i detta syfte är det ett utslag av vår liberala humanistiska livssyn. Den innebär att vi ser det materiella framåtskridandet som ett medel snarare än som ett mål. Jag har talat om undervisningen, forskningen och kulturen ur den humanistiska synvinkeln och om skyldigheterna mot alla handikappade människor — skyldigheter som inte stannar vid våra gränser.

Ett gott samhälle kan endast byggas på idéernas grund. Överbetoningen av intressena ledde på sin tid till klasspartier. Den var måhända ursäktlig i det

svenska fattigsamhället vid sekelskiftet med dess skriande nöd, men den måste vika för en starkare betoning av spörsmål som gäller mänsklighet och kultur.

I svenskt samhällsliv framträder den liberala folk rörelse, vars företrädare på det politiska planet folkpartiet är, med en egen profil som bestämmas av liberalismens bärande idéer. Vi har inte stöd av mäktiga fackliga organisationer, men går likväl med tillförsikt till arbetet att åt samhällsutvecklingen i 60-talets Sverige ge väsentliga liberala drag. Vi är förvissade att våra idéer är »i pagt med tiden». Envar som vill samverka med oss i denna strävan skall finna oss beredda att arbeta för praktiska resultat och låta bisak skjutas åt sidan för huvudsak. Men vi kommer självklart att göra allt vi kan för att hindra en olycklig utveckling i socialistisk riktning.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är ju en allmän uppfattning att det världspolitiska läget allvarligt försämrats sedan toppmötet i Paris i våras förolyckades redan i starten. Många belägg kan anföras för en sådan uppfattning. Man kan peka på den upphettade och krisladdade atmosfären i FN-palatset under debatten i höstas, en atmosfär som skarpt kontrasterade mot den lugna stämningen i generalförsamlingen i fjol.

Visst är det sant att umgängestonen mellan de kommunistiska makterna och västdemokratierna blivit hårdare och fränare, men fråga är ändå om detta i och för sig kan få anses avspegla verkliga och väsentliga förändringar i det världspolitiska läget. Chrustjov och Eisenhower hade meningsutbyten under gemytliga former i fjol under den förres amerikanska besök. Dessa samtal löste dock uppenbarligen inga problem alls. De var avsedda som sonderingar för kommande förhandlingar. Trots talet om den s. k. Camp

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Davidandan var det ett faktum, att alla motsättningarna mellan de båda lägren stod kvar oförändrade och att brännheta politiska problem fortfarande var olösta.

Förr var vi vana vid att ryssarna ständigt sade nej i FN. Eftersom beslut i säkerhetsrådet — det i viktigare frågor beslutande organet — endast kunde fattas om stormakterna var ense, kom man inte så långt. Nu är väl situationen i stort sett densamma, även om formerna är mera dramatiska.

Det kalla kriget fortsätter således — ja, det har återigen blivit intensivare. Men växlingarna mellan något lugnare och stormigare perioder har varit en regel under praktiskt taget hela efterkrigstiden. I militärt hänseende har den s. k. terrorbalansen skapat en — om ock ganska osäker — balans, eftersom båda lägren är medvetna om ett kärnvapenkrigs fasor. Krigsriskerna ligger väl latent. Felbedömningar av endera sidan om motpartens avsikter kan bli allvarliga nog. För oss svenskar gäller det att hålla krutet torrt och vår försvarsmakt stark.

Ett karakteristiskt och för framtiden säkert mycket betydelsefullt inslag i den världspolitiska utvecklingen är uppkomsten av några nya, självständiga stater i Afrika. Dessa vill tydligen inte bli indragna i maktkampen mellan öst och väst utan söker staka ut sina egna vägar mot framåtskridande och stabilitet. De stater som är obundna av militärallianser i världen har alltså ökat väsentligt i antal under de båda senaste åren. Detta kan måhända så småningom bli en faktor av värde i arbetet på att avlägsna spänningar och utjämna motsättningar i världspolitiken.

Uvecklingen kan emellertid också gå i motsatt riktning. Vi vet att många av dessa nya staters ledare är oerfarna politiker, som lätt kan bli lekbollar i händerna på intressen som sannerligen inte vill dessa staters bästa. Här står ju FN inför fantastiskt stora uppgifter. Vi i

vårt land har ingenting annat att göra än att lämna vårt stöd efter vår förmåga och hoppas på en lycklig utveckling.

Inom de s. k. utvecklingsländerna är behovet av kapital för näringslivets uppbyggnad, behovet av experter och tekniker inom förvaltning, kommunikationer, sjuk- och hälsovård, undervisning m. m. enormt. Det ligger inte bara i dessa länders eget intresse utan också i den omgivande världens att dessa länder kan få sitt hjälpbehov fyllt utan politiska biavsikter från de hjälpandes sida. För lyckligare lottade länder måste det vara en moralisk skyldighet att efter måttet av sin förmåga lämna bistånd. Visserligen är, som vi vet, våra egna kapitaltillgångar otillräckliga i förhållande till alla de investeringskrav vi själva har på åtskilliga områden. Här är det dock fråga om bröder i nöd och då borde vi sannerligen slå av på kraven för vår egen del. Investeringar i utvecklingsländerna utgör ju i det långa loppet inte endast gåvor. Säkert mynnar sådana investeringar så småningom ut i ökad produktion i dessa länder. Detta bör i någon mån ge oss en skäligen förräntning på insatt kapital.

Åtgärder från svensk sida som enligt min mening bör övervägas är bl. a. att åstadkomma en ökad kapitalexport till utvecklingsländerna i form av framför allt långfristiga kommersiella krediter. Vidare skulle det vara tänkbart att vi här i Sverige organiserade en utbildning av unga män och kvinnor från utvecklingsländerna så att dessa sedan kunde sköta viktiga poster i hemlandets förvaltnings- och samhällsliv. Dessa länders framtid blir, som vi vet, i hög grad beroende just av tillgången på väl utbildad inhemsk expertis på skilda områden. Under en lång övergångstid måste faktiskt expertis från mera utvecklade länder arbeta inom utvecklingsländerna om det skall bli någon form på framåtskridandet. Många svenskar har haft sådana expertuppdrag, men vi bör

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

undersöka möjligheterna att ställa ännu fler till förfogande.

När man talar om hjälp till utvecklingsländerna, får man absolut inte glömma bort att folken i dessa länder är ytterligt stolta över sin nationalitet och sin egenart. De är ömtåliga i sin självkänsla, och därför får hjälpen aldrig se ut som välgörenhet. Vad dessa folk vill ha är hjälp till självhjälp, hjälp att utveckla sina egna resurser, inte nådegåvor från rikare folk.

Det förefaller mig som om vi i denna remissdebatt i högre grad borde rikta blickarna framåt än ägna oss åt en genomgång av passerade tvistämnen. I det avseendet är jag överens med den siste talaren. Vi har så nyligen i en valrörelse inför det svenska folket grundligt redovisat åsiktsdivergenser och skiljelinjer, att det nu inte kan vara motiverat att annat än i korthet gå in på sådana ämnen. Över huvud taget får man väl säga att utrymmet för en debatt så här ett par månader efter en intensiv valrörelse är mera begränsat.

Vi kommer att möta så många stora frågor inom politiken under 1960-talet, att det finns all anledning att ställa spörsmålet om politikens rent tekniska karaktär — om jag nu får uttrycka mig så — är tillfredsställande. Jag tillåter mig att beröra en enda punkt, nämligen regeringens och oppositionens skilda förutsättningar beträffande tillgången på utredningsexpertis.

Redan den omständigheten att socialdemokratien i kraft av sitt regeringsinnehav har och länge har haft tillgång till statsmaskineriets hela utredningskapacitet gör att oppositionen befinner sig i ett i längden besvärande underläge. Oppositionspartierna har att utarbeta sina alternativ utan den direkta kontakt med förvaltningen som regeringen har att tillgå. Det är ett i längden otillfredsställande förhållande i en högt utvecklad demokrati, och det blir allt mer framträdande, förefaller det

mig, i den mån samhällsmaskineriet blir mer och mer komplicerat.

Centerpartiet gick bland annat ut i valrörelsen med den målsättningen att skapa en fastare politisk grundval så att vi skulle kunna undvika lottning här i kammaren och undgå att kommunisterna skulle kunna bli tungan på vågen. Självfallet ville vi inte nå stabilitet genom att ett enda politiskt parti skulle få majoritet och på det sättet kunna bli allenarådande, utan vägen ur dilemmat var — såsom vi såg saken — att en majoritet bildades bestående av centerpartiet, folkpartiet och högerpartiet. Samtidigt som vi uttalade det önskemålet framhöll vi, att centerpartiet inte under några förhållanden ämnade medverka i en högerbetonad politik.

Valutgången blev som bekant sådan att kommunisterna alltjämt utgör tungan på vågen. Under sådana förhållanden är det viktigt att försöka föra en samlande politik. I centerpartiet är vi beredda att lämna vår medverkan därtill. Vi vet alla, att förutsättningarna för att vi skall lyckas är ömsesidiga hänsynstaganden. Alla och naturligtvis inte minst det största partiet här i riksdagen måste iakttaga måttfullhet och moderation, om vi skall lyckas med en samverkan. Gemensamma tag bör det vara.

Centerpartiet vill verka för en lugn och jämn utveckling av samhället, där man utan att överanstränga resurserna tillvaratar möjligheterna till framsteg på skilda områden. I första hand vill vi då främja en samverkan mellan de fyra demokratiska partierna. Samarbeta så långt som möjligt gör demokratin mera arbetsduglig. Så är det i kommuner och landsting och så är det också i rikspolitiken. Men självfallet får en sådan strävan till samverkan inte drivas så långt, att förefintliga principiella motsättningar döljes eller rent av förnekas.

Vi har ifrån centerpartiet länge pläderat för en samlingsregering. Jag vet

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

att man även från annat håll har gjort det. Högern har ofta varit inne på den tankegången bortsett från i fjol, då — om jag inte missminner mig — herr Hjalmarson här i kammaren framhöll att den tiden var förbi, eftersom statsministern åstadkommit att förutsättningarna härför inte längre fanns. Jag hade vid det tillfället en annan uppfattning — jag har den också i dag — och det gläder mig att herr Hjalmarsons och min mening nu sammanfaller.

Bland frågor, som särskilt aktualiseras från centerpartihåll under valrörelsen, vill jag nämna önskemålet att skapa förutsättningar för en skattelättnad, önskemålet om mera krediter till företagsamheten — framför allt den mindre — höjning av folkpensionerna i en takt, som mera överensstämmer med vad som ställdes i utsikt under folkomröstningskampanjen, förbättringar för jordbruket, vissa åtgärder mot brottsligheten o. s. v. Det är självfallet vår avsikt att fullfölja strävandena på dessa områden. Det var med stor glädje jag åhörde herr Hjalmarsons anförande just när det gällde brottslighetens bekämpande. Vad han däri framhöll överensstämmer i stort sett med de tankegångar, som centerpartiet låtit komma till uttryck här i kammaren i motioner o. s. v. under de senare åren. Det är klart att man måste känna en viss tillfredsställelse för varje punkt, där man kan konstatera att det finns enighet med andra partier.

Låt mig så säga några ord om konjunkturen. Under värriksdagen pekade praktiskt taget alla tecken i konjunkturbilden mot en högkonjunktur. Sedan dess har vissa andra tendenser gjort sig gällande. Det är framför allt i Amerikas förenta stater, som man har fått en åtstramning. Någon större effekt på förhållandena i Europa lär den amerikanska nedgången i varje fall hitintills inte ha fått, även om man i detta sammanhang bör hålla sänkningen av det engelska diskontot i minnet.

I vårt land är som bekant konjunkturbilden nu inte så enhetlig som tidigare. Åtskilliga tecken tyder på att vi kan ha nått toppen på den konjunkturvåg, som på allvar började att göra sig gällande för något mer än två år sedan. Det finns ett och annat stagnationstecken, men på konsumtionssidan får vi, som vi vet, under tiden fram till årsskiftet räkna med rätt kraftiga tillskott. Liksom tidigare börjar då återbetalningen av källskattemedel men därtill kommer också nya saker. Pensionsavlösningsspengarna börjar att utbetalas till tjänstemännen i höst och vidare skall premiesparmedlen utgå. De uppgår till avsevärda belopp. En del av dessa pengar lär dock sugas upp av det s. k. folklånet.

Den goda konjunkturen och de allmänt stigande inkomsterna har gett staten ökade intäkter, väsentligt utöver vad finansministern beräknade i fjol höst. Självfallet ställer en högkonjunktur, som den vi har haft och fortfarande har, större krav på budgetbalansen än vad konjunkturen för ett och ett halvt till två år sedan gjorde. Ändå tror jag att man på regeringshåll skulle ha haft större förståelse för centerpartiets budgetalternativ, om man då känt till de siffror, som i dag föreligger. Jag har velat nämna om detta, även om det vid detta laget är att tvista om påvens skägg.

När nu statens inkomster stiger på detta sätt är risken alltid tillfinnandes, att man tycker sig ha gott om pengar, kan börja att spendera, ge sig in på nya utgifter och att man alltså inte visar tillräcklig återhållsamhet i fråga om utgifterna utan låter dem följa med. Detta är en högst mänsklig utveckling, där väl egentligen den ene inte är bättre än den andre men där vi bör hjälpas åt att iaktta en viss försiktighet och en viss vaksamhet. Vi får väl ändå inte ha det på det sättet, att vi beslutar utgifter under en hög konjunktur med påföljd att vi, när det stramar åt litet grand, åter får tänka oss nya skatter. Jag tror

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

att det är utomordentligt viktigt för alla partier i riksdagen att uppmärksamma detta förhållande och att hjälpas åt att hålla tillbaka utgifterna och inte heja på och tala om, hur eftersatt det ena eller andra området är i större utsträckning än vad vi har råd och läglighet till. Att vi sedan kostar på åtgärder för framåtskridandet i mån av resurser är en självklar sak.

Innan jag lämnar frågan om konjunkturen, skulle jag vilja säga några ord om räntepolitiken. Om det nu blir så, att konjunkturen dämpas och det blir motiv för stimulerande åtgärder av något slag, hoppas jag verkligen att den första åtgärden härvidlag kommer att gälla räntan, att man kommer att försöka åstadkomma en lättnad i ränteutgifterna för alla skuldsatta.

Sänkning av det samlade skatte-trycket framstår som angelägen, och genom klok sparsamhet måste man försöka att bereda utrymme för den. Den nuvarande omsättningsskatten utgör en tyngande pålaga för handlare, hantverkare och andra, som skall syssla med uppbörden av denna skatt. Jag skulle faktiskt tro, att intensiteten i besväret i viss utsträckning står i omvänt förhållande till rörelsens storlek. För den som ständigt har bokföringshjälp till sitt förfogande, kan belastningen säkert vara väsentligt mindre än för den företagare, som själv skall ordna med allting. Trots den ersättning för besväret, som numera skall utgå, tror jag ändå att man, framför allt bland de mindre företagarna, önskar de här besvären dit pepparn växer.

Vi har motsatt oss den nuvarande omsen och gör det alltfjämt. I vilken omfattning och i vilka former vi kan acceptera indirekta skatter får vi ta ställning till, sedan vederbörande kommitté gått igenom hela ärendet och framlagt sitt betänkande.

Näringslivet måste få ökade krediter. I första hand vill vi naturligtvis alla att det skall bli en ökning av den totala

kreditvolymen, men man kan också få lov att tänka sig någon omfördelning av krediterna, så att litet mer går till en del håll än tidigare. Att vi skall försöka åstadkomma en ökad kreditvolym är vi säkert alla överens om. Alla säger åtminstone att de vill att det skall sparas, och ingen har väl anledning att misstro någon på den punkten.

Här betyder naturligtvis ett fast penningvärde utomordentligt mycket. Men låt oss inte hänge oss åt några illusioner; ingenstans har man lyckats ordna ett fast penningvärde. Det hade vi inte i den s. k. gamla goda tiden heller, utan vi hade inflation även då. Från sekelskiftet och fram till första världskriget t. ex. hade vi en icke oväsentlig inflation. Men man måste försöka bromsa upp inflationen med all kraft. I den mån det inte är möjligt tror jag i likhet med herr Ohlin, att man kan få lov att söka sig fram på nya vägar med något av en kompensering till spararna för den förlust, som inflationen innebär.

Det talas mycket om sparande. Vi har haft en del projekt, men man måste nog tyvärr säga som gumman när hon klippade grisen: »Mycket skrik och litet ull.» De har kostat rätt mycket pengar för det allmänna, men resultatet har hittills blivit skäligen blygsamt. Nu avvaktar vi med stort intresse resultatet från den pågående sparutredningen och hoppas, att man där genom friska grepp skall kunna komma fram till något mera givande förslag än förr. Jag tror att det är en mödosam väg att öka sparandet, men jag är övertygad om att det är nödvändigt för oss att pröva olika vägar och inte hesitera inför att ge oss in även på helt nya linjer.

För dagen har vi bara ett mera begränsat förslag att se på — jag syftar på finansministerns s. k. folklån. Om det är kanske inte mycket mera att säga än att det innebär ungefär vad man kunde vänta efter den omläggning av den statliga upplåningen som har genomförts. I april emitterades lån av denna typ till

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

5½ procent, och teckningen blev över en miljard, dock från enskilda personer bara 67 miljoner. Sedan har man fortsatt med ett andra lån i juni, och den tredje attacken mot köpkraftsoverskottet kom vid halvårsskiftet. De förskottsinsbetalningar, som kunde verkställas av medel som bands på minst ett år, var mycket fördelaktiga, och för företagen torde de ge en avkastning på närmare 10 procent. Men när man talar om dessa 10 procent bör man lägga märke till att fördelarna är tvåfaldiga: dels drar man ut dessa pengar ur marknaden vid en tid då det är angeläget med en uppsugning av pengar, och dels får man räkna med att de släpps ut i en motsatt situation, alltså när det behöver spädas på för att man skall få litet mera fart på hjulen hos näringslivet.

Jag vill inte förneka att denna politik har varit framgångsrik. Men man får ingenting gratis här i världen, och i varje situation måste man ställa sig frågan om priset är skäligt. Förspelet till den här nya given på penningmarknaden var ju diskontohöjningen i januari, som resulterade i en dubbelt så stor höjning på utlånings- som på inlåningssidan. Det är alltså skäl som talar för att det är småspararna som har fått betala en del av attraktionskraften hos obligationslånen.

Centerpartiet har, som ni vet, länge — ända från begynnelsen 1910 — ägnat uppmärksamhet åt frågor om trygghet på ålderdomen, vid invaliditet, sjukdom o. s. v. Vår väg att ordna den tryggheten har hela tiden varit densamma, nämligen en allmän folkpension av sådan storlek att alla människor garanteras en hygglig standard på ålderns dagar, och ovanpå detta har vi önskat åtgärder för att underlätta en frivillig tilläggs-pension. Vi har sålunda motsatt oss en lagfäst linje i det fallet.

Vår uppfattning om hur pensionsfrågan bort lösas kvarstår oförändrad. Nu har emellertid både folkpartiet och högern efter hand beslutat att slå vakt

om den av socialdemokraterna genomförda obligatoriska tilläggs-pensionen, och det innebär att den formen av pension kommer att bestå för lång tid framöver. Men säkert är det systemet förenat med stora praktiska svårigheter — så stora måhända att ett överförande till en frivilliglinje inte låter sig göra, sedan ATP-systemet fungerat i många år. Vi inom centerpartiet är nu i färd med att undersöka hur det förhåller sig med den saken. Alldeles uteslutet lär det väl inte få vara. Något beror det på hur man lägger upp det hela. Jag skulle inte tro att det är helt omöjligt att tänka sig ett system med individuell utträdesrätt — om man bara då inte befarar att så många utträder, att hela systemet slås sönder. Men skulle en stor del av folket begagna sin frihet att gå ut ur systemet, så vore väl det ett tecken på att hela systemet är i misskredit. De där sakerna gäller det för oss att närmare överväga och ta ställning till.

Att överföra ATP till en helt frivillig pensionsordning får vi inte folkpartiet med på numera. Så mycket är klart. Och det får vi sedan 14 dagar eller tre veckor tillbaka inte heller högern med på. Allt det där får vi ta hänsyn till, när vi skall ta slutgiltigt ståndpunkt.

Vad skördeskadorna beträffar har ju sådana inträffat då och då under 1950-talet. De har inte varit jämnt fördelade över hela landet, men de har varit stora nog i de drabbade områdena. De har inneburit att skyddsregeln, den s. k. fyraprocentsregeln, inte har utlösts. Jordbrukarna har då erbjudits stödlån. Det har då ställts vissa belopp till förfogande för behovsprövade kontantbidrag. Dessa bidrag har emellertid varit helt otillräckliga. Så uppskattades t. ex. skördeskadorna i fjol till 235 miljoner kronor, men bidrag utgick endast med 10 miljoner kronor — och hälften av det beloppet utgjordes av fodermedelsavgifter, som under alla förhållanden var jordbrukets egna pengar. Det kan vara intressant för konsumenterna att ta del

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

av de siffrorna. Jordbrukarna känner till dem förut. Konsumenterna har ibland för sig att jordbruket är en alldeles särskilt gynnad näring, och därför kan det som sagt vara intressant för konsumenterna att se dessa siffror.

Även i år har stora delar av landet drabbats av skördeuskador, och åtgärder har föreslagits till hjälp. De är emellertid inte tillräckliga, och därför är det ett rättvisekrav att man finner någon form för direkta kontantstöd. Det framstår nu som utomordentligt angeläget att finna någon form för permanent skördeskadeskydd.

Prisbildningen på jordbrukets produkter har under det senaste året reglerats under det s. k. sexårsavtalet. Det är för tidigt att fälla ett slutligt omdöme om vad detta innebär. Spärreglerna tycks emellertid i stort sett ha fungerat som man avsett, även om verkningarna en och annan gång har tett sig litet besynnerliga. Det är t. ex. inte lätt att förstå varför priserna skulle sänkas — som skedde för någon vecka sedan — när man vet att många jordbrukare har drabbats av inkomstbortfall på grund av skördeuskador.

Det vill emellertid synas som om den prisnivå man siktade på vid avtalets träffande inte riktigt kunnat upprätthållas. Där har skett en eftersläpning. Den är inte så stor men uppgår i alla fall till ett par procent. Det betyder att jordbrukarna under det första året inte har fått den compensation som de utgått ifrån. Hur det blir i fortsättningen får vi se. Ett av syftena med jordbrukets sexårsavtal är ju att jordbrukarna genom fortsatt rationalisering skall kunna fylla igen inkomstklyftan. Självklart ställs då stora krav på rationaliseringar och på ökade resurser. Det är mot den bakgrunden som vi från vårt håll vid olika tillfällen krävt bättre förhållanden för jordbruket.

Samhällsutvecklingen ställer allt större krav på skolning och utbildning. Dels behövs det ett större mått av insikt och

allmän bildning för att den enskilde skall kunna orientera sig och finna sig till rätta i vårt alltmer komplicerade samhälle, dels behövs ett större kunnande och ökade färdigheter, en förutsättning för att vi skall kunna tillvarata teknikens landvinningar.

Forskningen spelar härvidlag en nyckelroll. Den är en av de betydelsefullaste faktorerna för utvecklingen på olika områden. Njugghet mot forskningen är därför en oklok sparsamhet, som snabbt hämmar sig. Genom värriksdagens principbeslut om universitetsreformen bör en grund ha lagts för bättre betingelser för forskningen.

Medan jag är inne på dessa spørsmål vill jag också säga några ord om de högre studiernas finansiering. Samhället lämnar nu stöd på flera olika sätt till dem som bedriver studier. Det sker genom naturastipendier, genom statliga lån som är räntefria under studietiden och genom kreditgaranti för studielån som tagits i bank eller annan kreditinrättning. För vår del tycker vi inte att denna ordning är tillfredsställande. Vi har därför tagit upp frågan i en motion som skall behandlas här i höst. Den nuvarande ordningen medför en omotiverad kategoriklvning olika studerande emellan. Det kan inte heller vara riktigt att föräldrarnas ekonomi skall ha en sådan inverkan när man kommit upp i den ålder det här är fråga om, i myndig ålder. I andra fall brukar man ju utgå från att en person har självständig ekonomi när han blivit myndig. Vi menar att man bör gå in för en enhetlig stödform, nämligen ett system baserat på räntefria studielån av i stort sett nuvarande typ, kombinerade med viss avskrivning efter slutade studier och då prestationerna i en eller annan form uppvisats.

Under 1960-talet skall också den nio-åriga skolan förverkligas. På vårt håll har vi givetvis nu liksom tidigare en positiv inställning till den reformen. Skolberedningens arbete får väl här utgöra

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

grunden i fråga om såväl mål som medel och metoder. Jag finner mig dock föranlåten att göra vissa reflexioner rörande den praktiska yrkesutbildningen.

En av huvudtankarna bakom skolreformen är ju att yrkesutbildningen skall göras likvärdig med de teoretiska studievägarna. Det förutsätter att den obligatoriska skolans praktiska utbildningsvägar leder till klara och preciserade fortbildningsmöjligheter. Det är också angeläget att det inom yrkesutbildningen i fråga om betyg och kursbevis finns klart angivna kompetensvärden i likhet med vad som är fallet t. ex. inom det allmänna gymnasiet. Vi måste nog trots vad som hänt efter 1955 medge, att yrkesutbildningen ännu inte fått den ställning och tyvärr inte heller det meritvärde vi önskar att den skall ha. Det har nyligen tillsatts en utredning rörande de gymnasiala utbildningsvägarna i anslutning till den nioåriga enhetsskolan. Enligt vår mening finns det också motiv för en motsvarande utredning och allmän översyn av yrkesutbildningen.

Ingen förnekar att det i sista hand är tekniken som skapar det materiella välståndet, även om politiken måste skapa förutsättningar för och bilda en nödvändig ram kring framåtskridandet. Någon gräns för teknikens möjligheter kan vi inte skönja. Genom det vidgade europeiska marknadsområdet söker vi ytterligare tillvarata de möjligheter till en rikare varuförsörjning som tekniken genom stordrift och rationalisering erbjuder. Men vi får inte glömma att tekniska framsteg och nationalinkomstens tillväxt endast är medel och att målet ytterst är de enskilda människornas välfärd, inte bara materiell välfärd utan även andlig.

Det är oroande att vi mitt i den materiella välfärden faktiskt finner personlig otrygghet, bristande respekt för människovärdet, vantrivsel och missanpassning. Det är visserligen förmätet att tro att man enbart genom politiska

beslut kan skapa personlig trygghet, men uppgiften bör uppmärksammas, så att vi även på områden som inte berör rent materiella förhållanden skapar så gynnsamma förutsättningar som möjligt.

Vad skall vi förresten mena med standard, effektivitet och ekonomisk rationalisering? Höjda bokföringsmässiga produktionsresultat är inte alltid tecken på hög standard, om vi har den enskilda individens hela välfärd som mål. Är det t. ex. hög standard att husmödrarna inte har möjlighet att själva ta vård om barnen när de är små? Produktionen mätt i pengar stiger säkert, men standarden för dem som behöver tryggheten, d. v. s. för barnen, sjunker. Skulle det inte gå att höja standarden i vidaste bemärkelse, om man litet mera ägnade sig åt dessa saker? Man skall inte stirra bara på de bokföringsmässiga resultaten.

Vid bedömningen av skilda frågor inför 1960-talet bör vi alltså hålla i minne både att begreppet »standard» ändrar innebörd efter hand och att den materiella välståndsökningen heller inte kommer alla till del lika automatiskt. Vi får inte heller stirra oss blinda på vad som är genomsnittet. Vi måste så långt möjligt verka för att varje enskild människa får det drägligt. Talesättet att det finns drunkningsrisker även i en sjö där medeldjupet är en meter, äger i hög grad tillämpning också på detta område. Vi må lyckas mer eller mindre väl att i olika avseenden driva utvecklingen framåt. Även för framtiden gäller ändå frågan en rimlig och rättvis fördelning. Den gäller i vårt land, och den kanske gäller i ännu högre grad om vi ser på världen i dess helhet.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Såväl herr Hjalmarson som herr Hedlund hade i sina nyss hållna anförande ett avsnitt om den internationella situationen. Jag kan i vä-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

sentliga delar instämma i vad de sade. Det fanns vissa punkter hos herr Hjalmarson som jag tyckte var onödiga — men det är en sak som jag inte skall diskutera nu. I stort sett är vi väl alla här i vårt land överens om att det internationella läget ger anledning till mycket oro och stora bekymmer.

Motsättningarna mellan stormakterna har inte minskat. De har i stället skärpts. Vi har en rad lokala konflikter som, om de inte begränsas och om de inte förs fram till en fredlig lösning, kan och med säkerhet kommer att innebära risker för freden i hela världen. Det är naturligt för oss svenskar att känna solidaritet med de många nationer, som under de senaste åren har vunnit självständighet, och väl också med dem som under den närmaste framtiden står i begrepp att förvärva sådan. Det är vår förhoppning att denna process skall försiggå på fredlig väg och att det nyförvärvade nationella oberoendet skall bli en grundval och en utgångspunkt för en social och ekonomisk utveckling, som kan minska klyftan mellan fattiga och rika nationer. Först därigenom har möjligheterna till en fredlig utveckling i världen på allvar förbättrats.

I dagens bekymmersamma läge är det en ljuspunkt att Förenta Nationerna med en aktiv och beundransvärd insats av generalsekreterare Hammarskjöld har visat förmåga till positiv handling för att värna fred och stabilitet. Det har för hela vårt folk — det vågar jag säga — varit självklart att vi efter måttet av vår förmåga skall stödja Förenta Nationernas aktion. Vi svenskar som tillhör en liten nation har svårt att förstå, om statsmakterna världen över inför det fruktansvärda perspektiv, som ett krig i dagens läge reser, inte skulle finna det förenligt med sina intressen att stödja de internationella organ, där alla nationers gemensamma önskan om fred kan komma till uttryck och förverkligas i handling. Alla stormakter sä-

ger att de betraktar kriget såsom någonting som kan undvikas. Men då borde de också ta till vara alla möjligheter att minska spänningarna och befästa freden, de möjligheter som Förenta Nationerna trots all sin ofullkomlighet ändå erbjuder.

I dagens internationella läge är det av stort värde för vårt land att en samling kring försvarspolitikerna än en gång har kunnat uppnås. Jag tillåter mig att lyckönska vår nyvalde talman till att han, som lagt ned ett betydelsefullt arbete i försvarskommittén, innan han drog sig tillbaka till talmansstolens upphöjda ro fått vara med om att utforma den nya försvarsöverenskommelsen. Det borde för försvarets ledning vara en källa till stor tillfredsställelse att kunna arbeta med ett enigt stöd av de demokratiska partierna i Sveriges riksdag.

Med herr talmannens tillåtelse vill jag nu säga några ord som jag inte haft tillfälle att tidigare framföra om vår insats i Kongo.

Vi har för närvarande militärstyrkor i FN:s tjänst både i Ghaza och i Kongo. I Kongo tjänstgör förutom vår bataljon civil och militär personal i skilda befattningar. Det sammanlagda antalet svenskar som för närvarande tjänstgör i Kongo är 660, varav 520 tillhörande bataljonen. Vår bataljon i Ghaza räknar 661 man. I mitten av denna månad kommer den i Kongo nu tjänstgörande styrkan att utbytas mot en ny bataljon som är under uppsättning. Sammanlagt befinner sig alltså omkring 1 350 svenskar i FN-tjänst i Kongo och Ghaza.

Det är visserligen känt för kammarens ledamöter, men som jag gärna vill ha in några ord härom i kammarens protokoll, ber jag få erinra om att den bataljon, som nu snart skall få en välbehövlig avlösning från tjänsten i Kongo, ursprungligen rekryterats från Ghaza. Där befann den sig också när oroligheterna utbröt i Kongo. Generalsekreterare Hammarskjöld, som hade

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

fått säkerhetsrådets uppdrag att sända militära FN-styrkor till det oroliga Kongo, hemställde hos den svenska regeringen att få förflytta vår bataljon från Ghaza till Kongo. Efter samråd med utrikesnämnden medgav regeringen detta, naturligtvis under förutsättning av full frivillighet från befäls och manskaps sida.

Trots ovissheten under de kaotiska förhållanden som rådde var bataljonen omedelbart beredd att bryta upp från Ghaza och ta på sig den väldiga och besvärliga uppgiften i Kongo. Truppen flögs med kort varsel till Léopoldville och tjänstgör nu i Katanga. Jag vill gärna betyga att vår bataljon på ett utomordentligt sätt har fullgjort sina svåra uppgifter och därigenom bidragit verkamt till att FN-aktionen kunnat genomföras.

Jag har vid denna remissdebatt velat erinra om dessa fakta för att få tillfälle att uttrycka det som jag vet är hela svenska folkets mening: vår tacksamhet mot dem som frivilligt ställde sig till FN:s förfogande.

Om jag därefter går över till de inrikespolitiska frågorna vill jag först konstatera att jag visste, att vi hade vunnit en framgång vid valet, men att den var så stor som den tydligen har varit, det hade jag inte kunnat drömma om — inte förrän jag hört oppositionsledarnas anföranden under denna debatt. Man kunde väl aldrig tro att en socialdemokratisk valseger skulle utlösa en sådan pastoralsymfoni som den vi i dag avlyssnat.

Herr Ohlin markerar sin nya stil efter vad han kallar en valseger med att damma av socialliberalismen. Jag tillät mig för ett tiotal år sedan säga, att socialliberalismen är en vacker men ömtålig planta, som växer endast under skyddet av socialdemokratiska majoriteter. Vi hoppas att vi skall kunna ge utrymme för och växtkraft åt socialliberalismens planta under 1960-talet. Vi skall i alla fall försöka skydda den

genom att hålla majoritetsställningen så gott vi kan.

Men det är underligt ändå: vid varje remissdebatt efter ett val har herr Ohlin koncentrerat sig på ett resonemang om procentsatser och valresultat. I dag är hans matematiska intresse totalt försvunnet, och det kan man ju förstå. Han har en förmåga att skildra utvecklingen på det sättet, att allt som vi sysslar med är socialism och någonting farligt, som det gäller att varna medborgarna för. Men när vårt program är genomfört, då är det liberalism och någonting berömvärt. Det ger oss naturligtvis en viss känsla av tillfredsställelse att veta, att det kommande årtiondet och vad vi därunder slåss för kommer av herr Ohlin — om han har hälsan om tio år — att framställas såsom ett skede präglad av liberala tankegångar; allt under förutsättning att det varit en socialdemokratisk regering som haft att leda utvecklingen. I motsats till min vän herr Hedlund, som sade att det är ingen idé att resonera om valet och vad som hände under detsamma, tror jag att det är rätt nyttigt att man resonerar om den saken, detta bl. a. därför, att skall man bygga en framtid, måste man bygga den på de erfarenheter man har förvärvat. Redan den antydning om vad som hänt i svensk politik som denna remissdebatt givit, med den totala förändringen av det politiska klimatet, är ett belägg för att man bör tänka på vad valet innebär. Ty, ärade kammarledamöter, det finns väl ingen här som ett ögonblick föreställer sig att vi skulle ha lyssnat till dessa tongångar från oppositionens tre ledare, om de hade vunnit valet. Allra minst hade det varit fallet om högern vunnit — då hade det blivit en annan remissdebatt med föga av socialliberala tankegångar.

En randanmärkning som kanske kan vara av intresse: före valet skildrade folkpartiets tidningar folkpartiet som det parti som skulle komma att leda utvecklingen, utan sidoblickar till höger

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

eller till vänster. Efter valet har tydligen valresultatet kommit som en kolossal överraskning, ty nu läser vi i folkpartiets ledande tidningar att man betraktar det som en valseger, att partiet lyckats minska tillbakagången så att man från valet 1958 till valet 1960 bara minskat från 18,2 till 17,5 procent. Detta framställdes även av herr Ohlin i dag som en seger. Det visar att man inte tog på allvar sina stora ord om att man var bestämd att leda den politiska utvecklingen. Man var orolig för att tillbakagången skulle bli ännu våldsammare. Det är värt att notera den förändrade attityden.

För kommunisterna måste ju årets val ha inneburit en utomordentligt bitter besvikelse. De ställde inte upp i en del valkretsar 1958, och därför kan det vara svårt att göra jämförelser, men alla vettiga jämförelser visar väl att kommunisterna har förlorat terräng den senaste tiden. Säkerligen skulle de ha förlorat ännu mera terräng om de inte så skickligt utnyttjat den våldiga propaganda som framför allt folkpartiets tidningar har ansett det vara lämpligt att sätta i deras händer genom detta vilseledande, felaktiga tal om kommunisternas dominerande roll i svensk politik. En aning av detta dök upp även i herr Ohlins anförande, och det beklagar jag.

Men den stora händelsen är ju högerens tillbakagång och socialdemokraternas framryckning. Vi skall tänka ett ögonblick på vad detta i verkligheten har inneburit.

Om det hade blivit en borgerlig seger, med exempelvis högerdominans, var hade vi då stått i dag? Jo, vi hade varit mitt inne i en svår parlamentarisk kris av den typ som i många andra länder har inneburit en sådan förlamning av demokratiens handlingskraft, att demokratin själv varit hotad genom att inte längre entusiasmera folket. Vi skulle ha upplevat att det efter valet fördes förhandlingar om att bilda en regering mellan tre partier, som inte lyckades på

något sätt finna en gemensam plattform under valrörelsen, trots att detta måste ha varit ett mål för dem att sträva mot.

Men, ärade kammarledamöter, svårigheterna skulle ha blivit än värre. Man hade kanske lyckats bilda regering. Då hade denna regering i dessa dagar suttit och brottats med statsverkspropositionen. Regeringsledamöternas uppgift hade varit att göra en statsverksproposition sedan de i enlighet med sina valöften berövat statsverket en miljard i inkomster. Denna riksdag hade fått mottaga en proposition om omsättningskattens borttagande. Den hade väl inte blivit godkänd, men regeringen hade varit tvungen att komma tillbaka, när man haft sin egen majoritet den 1 januari.

Den som sett med vilken nästan brutal hårdhet finansministern måste gå fram för att åstadkomma en hygglig budget behöver ingen fantasi för att föreställa sig, hur den budgetberedning skulle ha sett ut som ägt rum efter en borgerlig valseger — utan att man på förhand givit några direktiv, utan att man på förhand tagit position till ett gemensamt program. Det hade blivit en budgetberedning, där det gällt att få fram en miljard. Jag vägrar att tro att ansvariga svenska politiker skulle mitt i en högkonjunktur ha handlat så lättsinnigt, att de gått ut och ökat den statliga upplåningen med den miljarden. De hade helt säkert fått ta mycket allvarligt på uppgiften att skaffa fram dessa pengar. Vi har ju ett konjunkturläge som betraktas som så bekymmersamt och så allvarligt, att den relativt ringa förändring, som sker genom att tjänstemännen får ut sina inkomstökningar på grund av tjänstepensionen — en förändring som inte innebär annat än en överflyttning från företagen till tjänstemännen — framställs som ett allvarligt hot mot prisstabiliteten och såsom medförande risk för inflation.

Vi hade kommit in i en politisk kris. Vi hade fått en regering som skulle lösa

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

denna uppgift som partierna genom sina vallöften ställt den inför. Det fanns två vägar att gå. Den ena var, som jag antytt, att inte skaffa miljarden utan släppa loss inflationen. Den andra var att skaffa miljarden. Om den miljard, som vi förfogar över genom omsättnings-skatten, inte funnits, då, herr Ohlin, hade säkerligen den regeringen kommit mycket nära högeralternativet. Det är därför besynnerligt att man inte kan erkänna, att det ligger mycket i vårt resonemang, när vi säger att centerpartiet och folkpartiet kan vara besjälade av de hederligaste avsikter — jag försöker tro det om alla politiker — men att det finns ekonomiska realiteter att ta hänsyn till. Centerpartiet och folkpartiet visade i varje fall inte under valrörelsen hur de tänkte undgå valet mellan socialdemokratiens och högerens politik.

Jag tror att denna fråga levde hos medborgarna på ett helt annat sätt än herrarna inom oppositionen trodde. Risker för ett regeringsskifte, där det inte fanns några linjer som angav hur de stora problemen skulle lösas, var levande för många människor, och jag tillåter mig att tro att en stor del av valsegern för oss var framkallad av denna oro.

Jag vill också gärna säga att valrörelsen fick en livligare och mera rörlig karaktär, när centerpartiets och folkpartiets ledare läste upp sina deklARATIONER i regeringsfrågan. Det är möjligt att detta uppläsande drog en och annan högerröstande till mellanpartierna, men för oss medförde det en stor framgång. Jag märker att herr Ohlins vänlighet är så stor, att han skrattar belåtet när jag konstaterar detta. Ja, jag begär inga underverk, men herr Ohlin har nog anledning att vara belåten, om hans avsikt var att hjälpa oss.

Deklarationen klargjorde nämligen två ting, som vi var angelägna om att få belysta. För det första att ett av de borgerliga partierna, högern, driver en po-

litik som är så vanvettig, att de två andra borgerliga partierna mitt i valrörelsens upptakt måste ta avstånd från den. Det var till stor hjälp för oss att på det sättet få fastslaget från de två medkumpanerna, att högerpartiets politik var orimlig. Vi visste det förut, men det kanske fanns väljare som inte visste det.

För det andra kom regeringsfrågan genom denna aktivitet i centrum för uppmärksamheten. Man började fråga sig: Då finns det verkligen risk för ett regeringsskifte? Ja, sade vi, visst finns det risk för det. Bara vi förlorar ett par tre mandat är regeringsskiftet ett faktum. Hur skulle då den nya regeringens politik se ut? Och så kom alla dessa frågor, som vi hade så mycket glädje och nytta av under valrörelsens slut. Man skall inte underskatta vad detta betydde för att öka slagkraften under kritiska veckor, och jag är angelägen att uttrycka min tacksamhet för de deklARATIONER som åstadkom detta.

Socialdemokratiens samling kring ett genomtänkt program stack hjärt av mot splittringen på den andra sidan. Det fanns ju de som sade, att i en tid då alla talar om skattesänkning det inte kunde vara populärt att gå till försvar för socialpolitiken. Högerpartiet ansåg att det var vår stora dumhet. Det ville i stället taga upp skattesänkningen som ett alternativ till de sociala reformerna.

Det finns så många som talar vakert om vad socialdemokratien betytt i det förflutna. Då säges vi ha haft en stor historisk uppgift, ty då kämpade vi mot klassorättfärdigheter, vi kämpade mot allt det som förtryckte dem som hade det besvärligt i samhället. Men i den mån som det gick framåt för människorna, skulle socialdemokratien förlora, inte sitt existensberättigande — ty de små och förtryckta skulle alltid ha behov av en talesman — men vi skulle förlora utvecklingsmöjligheterna och bli ett litet parti. Herr Ohlin

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

var en av dem som kraftigast drev denna tes. Jag erinrar om en artikel av honom i Vecko-Journalen efter 1956 års val, där han betraktade det som självklart, att socialdemokratien skulle förlora greppet över utvecklingen.

Vi tror inte på att samhället nu är så färdigt, att man inte skall behöva fortsätta det sociala reformarbetet. Och det gläder mig mycket, när både herr Hedlund och herr Ohlin säger, att de vill stödja en fortsatt kamp emot vad som alltjämt är vrängt i samhället. Jag hälsar det med den största tillfredsställelse.

Vad bristerna i samhället beträffar skall jag inte trötta med någon längre genomgång. Jag kan instämma i mycket av vad de tre föregående talarna sagt om orättfärdigheten på arbetsmarknaden för kvinnorna, om bristerna i sjukförsäkringen, invalidvården och vården av de partiellt arbetsföra — hemmadötrarna nämnde de inte.

De tre oppositionsledarna har talat om dessa allvarliga minoritetsproblem, som även jag anser vara allvarliga, men de har alla särskilt uppehållit sig vid det mycket allvarliga minoritetsproblemet som ungdomsalkoholismen och ungdomsbrottsligheten utgör exempel på. Det glädde mig att så mycket av de tankegångar, som präglar regeringens sätt att angripa dessa ungdomsproblem, tydligen kommer att möta förståelse, när vi kommer att framlägga förslag i ämnet. Jag delar helt herr Hjalmarsons mening, när han säger, att samhället måste ha möjlighet att reagera och att en stor del av den reaktionsförmågan beror på om vi har råd och möjlighet att bygga ut en polisorganisation med tillräcklig förmåga att sätta sig i respekt. Allt detta kan jag förstå.

Men om herr Hjalmarson menade någonting med sitt tal här nyss, och det tror jag, måste han ompröva hela sin inställning till ungdomens problem. Vi har här i Sverige en chans på ett annat

sätt än i många andra länder att komma till rätta med dessa problem, ty vi har de frivilliga ungdomsorganisationerna, de religiösa organisationerna, nykterhetsorganisationerna och de politiska organisationerna. I kampen för att hjälpa de unga att inte komma bort bland alla de besvärligheter, som det moderna samhället ställer dem inför, är det ingen väg som är mera effektiv än den som åtminstone högern hittills har varit förfärligt betänksam emot. Jag hoppas att herr Hjalmarsons deklaration i dag skall även på denna punkt leda till en allvarlig självprövning hos högern. Det vore en stor framgång om vi kunde ena oss i detta avseende. Sedan är vi för vår del villiga att instämma i vad vi tidigare många gånger instämt i, nämligen att man måste slå vakt om samhällets reaktionsförmåga mot lagöverträdelser.

Det finns alltså många ting som man här har snuddat vid och som måste göras. Det var alltså fel, när högern sade, att nu har vi nått en punkt, där det inte längre gäller att bygga ut, utan nu kan man rasera till förmån för skattesänkningar. I verkligheten kom valrörelsen att stå mellan socialdemokratiens ståndpunkt och högerns. Valutgången visar att välfärdspolitiken har en överväldigande majoritet bland svenska folket bakom sig. Högern samlade 16,6 procent av rösterna. Det var 16,6 procent av Sveriges väljare som solidariserade sig med kampen mot socialpolitiken. Det är ett viktigt resultat av 1960 års val.

Här borde det, ärade kammarledamöter, finnas ett stort utrymme för en bred nationell samling för att undanröja de brister, som vi allesammans har snuddat vid under dagens remissdebatt. När det förhåller sig på det sättet, borde det väl vara naturligt att man söker åstadkomma en samverkan mellan de krafter som vill slå vakt om socialpolitiken. I stället går det som en röd tråd genom alla herr Ohlins anföranden efter valet, att det enligt hans mening är

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

viktigt att nu försöka skapa en borgerlig samling, en samling med den höger, som står på en helt annan ideologisk linje när det gäller denna viktiga del av den samhällliga politiken. Det tycker vi är en sak som inger förvåning och låt mig gärna säga besvikelse.

Då vi nu kan vara överens om en mängd av dessa bristers existens och att bristerna bör bekämpas, får vi också ta ett steg till. Då får man inte leka med orden och säga, att man vill ha bort körsamhället och brister i fråga om sjukvården och allt detta, utan man får också ta konsekvensen härav när det gäller skatterna. Om vi inte klarlägger sammanhanget mellan reformer och utgifter, mellan framsteg och skatter, gör man inte framsteget någon tjänst. Då lockar man bara ut politikerna på en ny överbudspolitik. Sambandet mellan vad vi beslutar och vad vi en gång skall betala för dessa beslut har vi från vårt håll under hela denna valrörelse envist predikat, och det är förutsättningen för en samverkan att man erkänner detta samband.

Från folkpartiets sida har man sagt: Tänk om inte högern hade kört med sitt reaktionära program utan varit klok och liksom vi talat om att man skall slå vakt om socialpolitiken, då hade läget varit annorlunda. Ja, det vet vi ingenting om. Det är väl inte så säkert, att människorna skulle ha fått större förtroende för ett borgerligt block som sagt, att vi vill slå vakt om de sociala framstegen, men vi vill inte belysa orsakssammanhanget mellan skatter och reformer. Borgerligheten skulle däremot varit beredd att tillstyrka en upplåning under nuvarande krisförhållanden. — Socialdemokratien betraktar det inte som en kris, eftersom vi har sanerat statsfinanserna, men de borgerliga går ut ifrån att det finns en stor högkonjunkturisk. Om de borgerliga i det läget gått ut till människorna med en önskan om att reformera utan att ställa de ekonomiska resurserna till förfogande tror jag

inte alls det hade försvårat för socialdemokratien att föra sin kamp. Därför vet vi ingenting om vad som hade blivit följden av en sådan linje.

Högerpressen och högerpartiets ledning säger att nederlaget berodde på att högern bekämpade tjänstepensioneringen. Jag skall inte lägga mig i denna diskussion. Det är klart att tjänstepensioneringen har spelat stor roll, men, herr talman, det avgörande misstaget på den borgerliga sidan var vad som gjordes år 1957. Jag minns att jag stod i denna talarstol och sade till alla de borgerliga politikerna: »Tänk på vad ni gör! Viljan att skapa en rättfärdig pensionsordning är så stark, att även om vi skulle bli slagna tillfälligtvis kommer kravet igen. Det finns risker för dem som här ställer sig mot reformen, risker som beror på att de visar att de inte har förstått vad saken innerst inne gäller.» Då skedde misstaget. Vad som kom senare — olika ståndpunkter och illa genomtänkta, hopradsade förslag, som inte imponerade på väljarna — tror jag inte spelade någon avgörande roll för den chans som socialdemokratien otvivelaktigt erhöll genom vad som hände i pensionsfrågan år 1957.

Nu är pensionsfrågan ur leken, säger man. Även herr Hedlunds anförande här, i vilket han yttrade att han var villig att skapa en frivilliglinje med utträdesrätt för den enskilde under förutsättning att detta inte allvarligt rubbade grunderna för tjänstepensioneringen, är — om jag fattade det rätt — en bekännelse till tjänstepensioneringen, fast litet mera blyg och försynt än herr Ohlins. Det är en stor sak att tjänstepensioneringen efter årtionden av strider ligger tryggad, och att, mänskligt att döma, årets val blir det sista tjänstepensionsvalet. Vi hoppas det. Men vi är ändå inte riktigt nöjda. Skulle man inte kunna kosta på sig ett erkännande av att tjänstepensioneringen är en god sak, att det var en total felbedömning när man försökte arbeta fram ungdomens och

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

de enskilda företagarnas motstånd mot den och när man värdjade till egoismen hos de grupper, som redan förut hade sin pensionsfråga ordnad, för att förmå dem att rösta bort möjligheterna för dem som inte hade pensionen klar? Skulle man inte kunna erkänna att detta var ett misstag? Min store företrädare Per Albin Hansson, som inte saknade anledningar att spekulera över stora framgångar för det parti han ledde, sade: »Det är roligt med alla dessa röster och den uppslutning vi fått. Det är bra, men den största segern för socialdemokratien är att motståndarna accepterar det som vi slagits för. Därmed har vi vunnit en seger i motståndarnas hjärtan som spelar större roll i utvecklingen än mandatvinsterna.» Nu har vi vunnit slaget vid valurnorna. Ta och fundera på om det inte vore lika bra — för att man inte skall få det intrycket att ni är pressade till att finna er i olidliga förhållanden — att erkänna att pensionen är en behövlig sak och att det hade varit mycket bättre om Sveriges riksdag inte tagit en uppslitande strid i denna fråga. Jag tror att det vore mycket bra och skulle skapa en tillförsikt om att tjänstepensionsfrågan är definitivt avförd ur debatten och reformen tryggad.

Därmed har jag kommit in på ett kapitel som jag skulle vilja ha tid att utveckla litet mera, men jag kanske hinner det så småningom; vi får många tillfällen till diskussion. Det talas om att socialdemokratien är så stridslysten. Den vill inte samarbeta. Jag undrar om det finns grund för ett sådant påstående. I hur många fall har icke socialdemokratien sträckt ut handen till samarbete? Å andra sidan finns det ju situationer, då samarbetet icke får drivas så långt att det blir minoriteten som bestämmer. Vi var för vår del övertygade om att bara folk fick klart för sig vad pensionsreformen innebar fanns det en majoritet bakom kravet. Skulle det ha varit rimligt om vi hade sagt: »I samarbetets namn slåss vi inte för detta?» Nej,

det hade varit orimligt att på det viset kapitulera för något som vi visste var en minoritets uppfattning. Vi hade en liknande situation, då partiet tog en hård strid i början av 1930-talet. Det finns många paralleller mellan 1930-talet och striden i pensionsfrågan. Tänk om Per Albin Hansson i den situationen hade sagt: »Samarbete är så viktigt, att jag inte tar någon strid om en ny arbetsmarknadspolitik, en ny krispolitik.» Inte hade herr Ohlin tyckt att det hade varit statsmannalikt. Den generationens ledare tog striden inte därför att de var särskilt stridslystna utan därför att de ansåg att de skulle ha förrått sina uppdragsgivares intressen och dessutom förrått utvecklingen, om de inte hade slagits för sin uppfattning.

Det är väl rätt naturligt, att en konservativ man som herr Hjalmarson gärna skulle se att vi hade en samlingsregering, så att inga sådana här konflikter uppstod, men jag undrar om han riktigt på allvar kan mena det. Om vi t. ex. hade haft en samlingsregering under dessa år, skulle vi nu inte ha haft pensionsreformen genomförd. Man hade måst skjuta på denna reform och den hade legat där som ett olustskapande element. Det hade inte heller kunnat ske någon sanering av statens affärer. Omsättningskatten hade inte varit genomförd. På grund av de inbördes sprickorna i en sådan samlingsregering och den handlingsoförmåga, som den skulle visa, skulle vi ha haft en mycket värre inflationistisk utveckling precis såsom skett i andra fall då man har jämkat ihop oförenliga partier, t. ex. i Finland. Inte har det varit någon styrka att det har suttit regeringar med stora majoriteter, när det har funnits så starka spänningar mellan de hoptvingade partierna att det inte har blivit någonting utrett. Regeringsinnehavet är viktigt, men ändå viktigare är programmet för den regering som man tillhör. Man måste veta vad man vill. Det kan komma situationer, då detta avtecknar sig lika

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

klart för varje medborgare som under ett krig, när det är det nationella oberoendet och friheten som man vill försvara. Då vet man utan tvivel från början vad man vill. Men att i normala tider, då vi sitter och diskuterar om tjänstepensionering, omsättningsskatt, bodelagsbeskattning o. s. v. tvinga samman partierna och sudda ut gränserna mellan dem, det skulle enligt min mening vara riskabelt.

Det är därför som vi anser att en samlingsregering inte är någonting att eftersträva annat än för en konservativ man, som gärna vill hejda utvecklingen precis där den befinner sig. Då kan naturligtvis en samlingsregering ha sitt intresse.

Med vad jag sagt har jag berört något av det väsentligaste som hände i valrörelsen. Herr Ohlin har emellertid här tagit upp en i och för sig mycket intressant ideologisk diskussion, som också kan anknytas till diskussionen under valrörelsen. Om man, såsom jag nu har haft tillfälle göra, mer i lugn och ro går igenom vad som inträffade under valrörelsen, finner man att den kan karakteriseras såsom en strid mellan en samhällsuppfattning, socialdemokraternas, som talade om solidaritet och samverkan, och en annan samhällsuppfattning, högerns, som vädjade till den kallhamrade egoismen hos väljarna. Såsom jag nyss framhöll finns det många som trodde att när levnadsstandarden steg och människorna fick det bättre, skulle de inte längre ha samma behov av solidaritet och samverkan som när de var fattiga och betryckta. Därför skulle socialdemokratien med sin lära om solidaritet förlora sitt grepp över människorna.

Vi på socialdemokratiskt håll har hela tiden sagt, att detta är att ställa allting på huvudet. Till en början kan kanske förkunnelsen verka enkel och bestickande — jag vill inte bestrida att många föll för högerns propaganda — men om människorna börjar fundera på vad som

händer med dem själva i det ögonblick de får det bättre, finner de ganska snart att en kallhamrad egoistisk samhällsuppfattning med en liberal individualistisk grundsyn skulle vara riskabel för deras egna intressen om den realiserades. Människorna vill ha bättre skolor för sina barn, bättre sjukhus, bättre vägar och annat sådant. Alla åtgärder som ligger inom den allmänna sektorns ramar sig för dem såsom mycket värdefullare än de relativt begränsade fördelar som 10 eller 20 kronor i sänkt skatt innebär.

För vår del utvecklade vi dessa tankegångar under valrörelsen. Vi har kört med dem ända sedan 1954, men jag tror att det nu var första gången vi lyckades vinna gehör för dem på ett sådant sätt, att de har blivit något av allmän egendom.

Herr Ohlin säger att den socialism som jag nu förkunnar inte är densamma som jag förkunnade för 50 år sedan. Nej, min samhällsuppfattning var nog inte grundmurad för 50 år sedan — i nioårsåldern var jag rätt liberal till mitt sätt att tänka.

Jag beklagar att herr Ohlin med de utgångspunkter, som han otvivelaktigt hade såsom ung student, inte kom att ligga litet längre i Lund än han gjorde. Då hade han kanske kommit i kontakt med den arbetarrörelse, som han nu skildrar på ett sätt vilket visar att han inte har en aning om vad som på 20-talet rörde sig inom svensk arbetarrörelse. 20-talet var det årtionde då Nils Karleby kom med sin kritik av den gamla marxistiska ideologien. Det var det årtionde då Rikard Sandler som ledare för socialiseringskommissionen uttryckte tankar, vilka trots allt var ganska besläktade med Karlebys. Det var det årtionde då Ernst Wigforss började resonera om frihetsproblemen inom den socialiserade sektorn på ett sätt, som jag föreställer mig att han alltjämt vidhåller och som ledde honom fram till en alldeles speciell uppfattning av socia-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

lismen, vilken herr Ohlin inte gärna kan ha undgått att lära känna.

Detta var de tankeströmningar som behärskade 1920-talets arbetarrörelse intellektuellt. Jag vågar påstå att vad som då togs som trevande steg från de tre här nämnda, det har undan för undan bekräftats av verkligheten, och de tankarna går igen i det nya partiprogram som vi antagit i 1960 års kongress. Det är riktigt att detta program skiljer sig från 1920 års program som var mera präglad av de äldre tankegångarna, men att det är ett uttryck för de tankegångar som på 20-talet började dominera inom svensk arbetarrörelse är uppenbart.

Jag skulle gärna ha velat fortsätta den här diskussionen. Det är möjligt att läget hade blivit helt annorlunda om herr Ohlin någon gång hade gjort sig besväret att tränga in i den i mitt tycke ytterst stimulerande intellektuella verksamhet dessa socialistiska teoretiker i vårt land och på andra håll utövade. Men han gör i stället så, att han målar en bild av socialismen — jag vet inte var han träffat på den; sannolikt har han aldrig träffat på den — och därefter säger, att den bilden överensstämmer inte med herr Erlanders bild av socialismen i dag, och då, menar han, måste det vara något fel. Ta och sätt Er in i dessa saker en gång! Tag på allvar denna utveckling! Då tror jag vi skall slippa en ideologisk debatt mellan parter som står varandra så nära, som vi förefaller att göra att döma av vissa delar av herr Ohlins anförande i dag.

När vi har kämpat för tanken att solidaritet och samarbete alltjämt behövs, även för den människa vars standard stiger, så betyder detta rimligen att den allmänna sektorn måste växa: det blir flera skolor, universitet, vägar, kraftverk som ägs av det allmänna.

På vissa håll säger man, att detta är ett uttryck för socialism. Det är det. Det är precis vad det är. Det är självklart att vi anser denna utveckling ligga

helt i linje med den demokratiska socialismens starka betonande av samverkan och solidaritet, av kravet på människornas likvärdighet, av att de demokratiskt styrda samhällsorganen har uppgifter och ansvar gentemot människorna. Vi har alltid hävdat att den enskilda människan genom att gå samman med andra har större möjligheter att vinna frihet och självständighet än om hon försöker gå ensam. Det som motståndarna med starkt negativ känsloladdning talar om som socialism är för oss bara något vi finner självfallet och som enligt vår mening egentligen alla människor borde anse självklart.

Därför är vi också fortfarande förvånade över att man ger socialismen denna chans att kalla dessa självklara ting för socialism. Vi har gång på gång frågat oss: Av vilken anledning förmår man representanter för det enskilda näringslivet att motsätta sig den allmänna sektorns tillväxt? Inte kan det enskilda näringslivet ha något emot en effektiv arbetsmarknadspolitik, högt bostadsbyggande, målmedveten utbyggnad av utbildning, forskning, sjukvård, vägar och andra kommunikationer. Dessa ting kan väl inte vara något hot mot det enskilda näringslivet?

Enligt vår uppfattning skapar man tvärtom genom förständig utbyggnad av den allmänna sektorn en basorganisation, på vars grund enskilt näringsliv och enskilda människor kan arbeta. Utan en effektiv basorganisation blir det inte mycket bevämt med det enskilda näringslivets ansträngningar. Det var diskussionen under 1920-talet som lärde oss att äganderättsförhållandena ur *denna* synpunkt — det finns många andra synpunkter på socialiseringsspörsmålet — inte är så dominerande som man trodde tidigare.

Om vi, herr Ohlin, skulle göra en sammanställning av alla de framställningar som kommer från näringslivet om utbyggnad av den offentliga sektorn som stöd för den enskilda sektorn —

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

kanske vi skall göra en sådan sammanställning en dag — då skulle det bli en utomordentlig illustration till hurusom framstegsviljan inom näringslivet går hand i hand med kravet på handlingskraft från samhällets sida. Därför säger vi, att vår politik — när den får drivas — är näringsvänlig och produktionsfrämjande.

Vi tror att om vi skall hävda oss i den internationella konkurrensen så måste — detta var även herr Ohlin inne på — samhällets basorganisation vara beredd att göra näringslivet ännu större tjänster på alla dessa områden — tjänster, som man föraktfullt talar om som en ansvällning av den allmänna sektorn.

Herr Hjalmarson sade i ett mycket intressant radioprogram före valet: »Den offentliga sektorn i vårt land har svällt. Den har gjort det därför att vi haft en socialdemokratisk regering. Den kommer att fortsätta att svälla så länge vi har en socialdemokratisk regering.» Ja, just det! Jag tror att medborgarna vill det och det är därför de stöder den socialdemokratiska politiken.

Jag skall också — liksom de övriga talarna — säga ett par ord om vilka arbetsuppgifter som ligger framför oss. Det är klart att det för mig — liksom för dem — inte kan bli någonting annat än en rapsodisk översikt. Så mycket kan vi dock vara överens om, att vi har ett väldigt arbetsprogram framför oss. Den nya arbetsmarknadspolitikerna fick sitt elddop under lågkonjunkturen nyss. Det kan hända att det fanns anklagelser att rikta mot någon del av denna politik — det vet jag inte; jag tror att herr Ohlin väsentligt överdrev dem — men vi vågar säga att den i stort sett bestod provet. Det märkliga är att denna politik i stort sett bestod provet även under högkonjunkturen när det gällde att mildra den hotande rubbningen i balansen på arbetsmarknaden — denna gång genom en alltför stor efterfrågan på arbetskraft. 1960-talet kom

mer att ställa arbetsmarknadspolitikerna och samhällets organ inför ännu större och betydelsefullare uppgifter.

Det är inte något hot mot enskilt näringsliv, om det statliga arbetsmarknadsorganet på detta sätt får ökade resurser, ökade makttillgångar. De är i stället ett värn för att den dynamik, som vi efterlyser inom näringslivet, skall vidareutvecklas. Mera utbildning och omskolning ingår som ett led — ett viktigt led — i denna arbetsmarknadspolitik. Den är emellertid också ett uttryck för den vikt som numera läggs på utbildningsfrågorna. Enhetsskolan står inför sitt förverkligande. Universitetens och forskningens upprustning är i full gång. Yrkesundervisningen har de senaste åren genomgått en mycket hastig expansion, men det räcker inte. Hela gymnasieutbildningen ligger i stöpsleven. Den äldre arbetskraftens omskolning och vidareutbildning får ökad aktualitet. Det blir naturligt för oss att parallellt med detta se till att folkbildningen och det fria kulturlivet icke svältföds.

För några år sedan hade knappast någon av kammarens ledamöter kunnat drömma om att en bostadsproduktion på 70 000 lägenheter skulle kunna uppnås redan 1960. Men kraven växer. Om några få år kommer det att bli många fler ungdomar bland de bostadssökande. Kraven växer på kommunikationsväsendet, på energiförsörjningen och — låt mig säga det — på stöd åt den enskilda företagsamheten. 1960-talet blir den period då vi skall skaffa fram pengar till folkpensionerna, som skall höjas till 3 600 respektive 5 400 kronor. 1960-talet blir det årtionde då pensionsreformen definitivt uppbygges och då det kommer att ställas ännu större krav på sjukvården.

Jag delar helt herr Ohlins mening att vi bör ha råd till att mera uppmärksamt än hittills ta itu med de eftersatta minoriteterna samt ta itu med de vårdområden, där som vi alla vet brister

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

finns. Detta är, ärade kammarledamöter, några exempel.

Det är klart att det inför allt detta vi vill åstadkomma finns en frestelse att glömma bort våra internationella förpliktelser. Jag är glad över att herr Hedlund så starkt poängterade dessa förpliktelser i dagens debatt. Vi har gått i spetsen när det gäller att försöka skapa ett förnuftigt samarbete på handelsområdet. Som herr Hedlund framhöll — och även några andra talare — har vi uppenbara förpliktelser när det gäller att medverka i stödet till utvecklingsländerna. Vi är framför allt alla överens om att vi skall göra allt vi kan för att medverka till fred och avspänning — även om detta medför kostsamma insatser av typen Kongo.

Den riksdag som nu är nyvald kommer inte att sakna arbetsuppgifter. Det kommer att bli många tillfällen till konstruktiva insatser under de kommande fyra åren. Jag har räknat upp allt detta för att säga, att arbetsuppgifterna är så stora och ställer så stora krav på oss, att vi icke har råd med en lättsinnig överbudspolitik. Sveriges resurser är begränsade. Risken för att överanstänga dem inför alla dessa arbetsuppgifter är stor. Det gäller att i varje situation ha klart för sig det av mig nyss erinrade sambandet mellan reformer och pengar, mellan sund ekonomi och framstegstakt. Kampen mot inflationen kan inte föras, om man — därför att arbetsuppgifterna är så stora och lockande — leds ut i en överbudspolitik som icke tar hänsyn till knappheten i våra resurser. Det borde vara möjligt att skapa en känsla för att allt det önskvärda genomförs på ett sådant sätt, att det stärker och icke förstör vår ekonomi.

De politiska partierna har i ett val till riksdagens andra kammare underställt sina program väljarnas dom. Nu är den färdig. Nu begynner vardagens praktiska arbete, det arbete som ger politiken dess innehåll. Vi för vår del upplever

det som en särskild styrka, att folkopinionen så klart gett utslag för en politik på samverkans och solidaritetens grund — med klar inriktning på de stora och svårlösta problem som 60-talet bjuder oss att lösa. Det är en stimulans, det är en praktisk tillgång, det är en maning till djärvhet och till framtidstro.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Att landets statsminister, när han skall inleda sessionen efter en stor valframgång, börjar med att framställa sig själv och sin regering som företrädare för en högre moral än den meningsmotståndarna påstås företräda säger dess värre åtskilligt både om regeringen och om den fara för moralisk egenrättfärdighet, som en långvarig maktutövning alltid skapar för ett politiskt parti.

Socialdemokratien företräder kollektivismens evangelium, en kollektivism som inte tycks se några gränser för sin expansion, enligt statsministerns senaste uttalanden. Ett uttryck härför han också varit den reform, som syftar till att tillföra en stor del av dagens generation en väldig förmån på nästa generations bekostnad. Man må betygsätta detta hur man vill, men inte lär det finnas något skäl att karakterisera dem, som motsatt sig saken, som representanter för en lägre moral.

Socialdemokratien vill arbeta för människorna, det säger statsministern själv. Jag har ingen anledning att betvivla det. Men den vill inte arbeta genom människorna, och ändå är det ytterst just det som sker genom människorna, genom oss själva, som skapar den integritet, den självständighet hos medborgarna, utan vilken ett starkt och fritt samhälle i längden inte kan bestå. Vi i högerpartiet vill satsa på den enskildes personliga ansvar. Med utgångspunkt därifrån vill vi göra det lättare för den enskilde

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

att bygga upp en personlig framtid för sig och de sina, en framtid byggd på värden som består. Detta är en politik, som kommer hela samhället till godo. Vi tror att i det samhälle, som utvecklas med en sådan politik, växer det fram en naturlig och spontan solidaritet mellan människorna, vilken betyder bra mycket mer än den solidaritet som ytterst bygger på statligt tvång och fruktan för den politiska makten.

Statsministern gjorde gällande, att en borgerlig valframgång skulle ha utlöst en parlamentarisk kris, som hade förlamat demokratin; oppositionspartierna skulle nämligen inte ha kunnat komma till rätta med de statsfinansiella problemen. Herr statsminister! Jag kommer ihåg en episod från de gångna åren. Det var på sommaren 1950. Då hade vi också val. Då var det en tidning, som framkastade tanken att socialdemokrater och centerpartister, eller, som de då hette, bondeförbundare kanske skulle överväga att samverka med varandra. Vad skedde då? Det utlöste en serie av ofta mycket hätska uttalanden, där det klargjordes hur väsentligt olika centerpartisternas och socialdemokraternas uppfattning var i en rad avgörande frågor.

Ett år senare gick centerpartiet och socialdemokratiska partiet ihop i en regering, som satt vid makten i mer än sex år. Den politiska verkligheten skiljer sig ibland rätt mycket från den ene eller andre politikerns beskrivning av denna verklighet.

Vad statsministern yttrade om samregering visar hur djupt han sitter fast i allenastyrets idé, hur fjärran man på socialdemokratiskt håll i Sverige är från det tänkesätt, som t. ex. präglar socialdemokraternas egna meningsfränder i Schweiz, detta lilla land med sin högtstående och kultiverade demokrati.

Vi har för dagen fått besked. Socialdemokraterna håller fast vid allenastyrets idé, styret där endast ett parti skall bestämma. Vi inom högerpartiet däremot satsar på samstyrets idé, där alla

har medinflytande. Men för oss är diskussionen inte avslutad i och med att detta konstateras. Vi ser det som en uppgift att ta upp saken i den offentliga debatten, att söka övertyga så många som möjligt om det riktiga i vår syn på regeringsproblemet. Vi uppfattar nämligen den som en vidareutveckling, som en riktigare och bättre anpassning av demokratiens idé i en liten nation, som ekonomiskt och kulturellt är på väg att mer och mer växa in i en större, övernationell gemenskap.

Får jag så, om tiden tillåter det, sluta med att svara statsministern i pensionsfrågan.

Jag delar statsministerns uppfattning att vad som skedde 1957 avgjorde pensionsfrågan. Hade vi nämligen då fått bara två frågor i folkomröstningen, och oppositionen dessutom själv fått formulera sin fråga i omröstningen, hade läget i dag varit ett annat. Det hade inte varit det, som statsministern gjorde gällande, att vi inte skulle ha haft en lösning av frågan; vi hade i stället haft en lösning av frågan på den personliga frivillighetens grund.

Högerpartiet har, herr Hedlund, sannerligen inte slagit vakt om obligatoriet, men själva valutgången gör en förändring av den typ vi hoppats på före valet praktiskt omöjlig. Här räcker det inte om centerpartiet och högerpartiet slår ihop sina krafter. Det är den realitet man har att se i ögonen — vilken uppfattning man sedan än må ha. Det kan bli en förändring till det bättre i de politiska maktförhållandena, det tror också jag, men en majoritet för obligatoriet är bl. a. genom första kammarens sammansättning under alla förhållanden garanterad för så lång tid framåt, att det därefter helt enkelt reellt sett blir omöjligt att kunna genomföra en lösning av pensionsfrågan efter de principer vi förordat. Efter fem à tio år har den svenska arbetsmarknaden så anpassat sig efter obligatoriet, att man blir tvungen att arbeta under obligatoriets förutsättning-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ar, vare sig man vill det eller inte, och att göra det bästa möjliga av dessa förutsättningar, sådana de då föreligger.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det lönar sig väl föga att avge bekännelser om huruvida man är besviken eller belåten med valutgången. Jag skall i alla fall i anledning av statsministerns anförande säga: Jag är mycket belåten med detta val. Jag förutser att statsministern därav kommer att dra den slutsatsen, att kommunisterna är nöjda med litet. Nej, det är vi inte!

Men jag undrar: Är inte statsministern besviken? Han ställde som en huvudparoll, när han startade valrörelsen, att socialdemokraterna tillsammans med de borgerliga skulle beröva kommunisterna deras nyckelställning i riksdagen. Krafterna räckte som bekant inte till. Om man måste uppfatta denna paroll som en viktig del i det program, som statsministern gick fram med inför valjarna, har ju statsministern verkligen anledning till besvikelse.

Jag vill gratulera regeringschefen och regeringen till den stora valsegern. Ni vann 12 procent. Det var mycket imponerande och mycket bra, men det hade ni inte kunnat klara, om vi inte hade hjälpt till. Och dessutom fick ni en annan hjälp, som kanske var ännu viktigare just då. Det var hjälpen från den kapitalistiska högkonjunkturen. Och dessutom hade ni general Dumbom till hjälp. Ni hade inte skickat över honom, men han tog ju befälet för fiendens styrkor, stod i spetsen för oppositionens främsta angreppslinje och ledde den samma till vad vi alla känner till. För naturligtvis hade ni en oerhörd hjälp — en motståndare som proklamerar som sin uppgift att riva upp tjänstepensionen, vilken redan hade det övervägande flertalet av det svenska folkets sympatier och intressen förenade med sig, och en motståndare som går till storms mot

barnbidragen. Jag framhöll före valet — jag tror att det var till statsministern — att om ni någon gång startat en valrörelse med gynnsamma möjligheter så var det denna gång.

Visst skulle vi ha önskat mera, det är klart. Mitt optimistiska tips var 200 000 röster, men vi kom »bara» till 190 000. Det var en vacker ökning med nära 48 procent av antalet röstande.

Men man måste vara realist, och realistiskt sett måste konstateras: kring vilken fråga stod striden, bland annat tack vare general Dumbom? Jo, det var frågan: skulle vi ha en borgerlig eller en socialdemokratisk regering, och det var till denna den svenska arbetarklassen hade att ta ställning. Den visste och vi visste, att vi inte var ett alternativ i den situationen.

Låt oss ett ögonblick också se tillbaka. Det var en bra sak när regeringen slogs för tjänstepensionen och det förtjänar all heder. Men ni hade inte klarat er utan vår hjälp. Det är ett faktum, och fortfarande är det så, att ni inte har majoritet hos folket. Ni inom socialdemokratien liksom bland annat de som står hovet nära låtsas vara indignerade över beroendet av kommunisterna. Men ni räknar med att kommunisterna skall ha så mycket ansvar, att vi inte lämnar er i sticket om borgarna gaddar ihop sig. Efter denna princip arbetade ni före valet. Flera gånger ställde ni oss inför ett tvång att mot vårt eget samvete avge ett votum för att hindra att borgarna tog regeringsmakten. Det var vi som handlade med ansvar, inte ni.

Statsministern uttryckte sin belåtenhet över det som skett i Kongo. Men är Ni verkligen nöjd med det? FN skulle samarbeta med den lagliga regeringen och parlamentet för att skydda Kongos integritet och skapa ordning och ett ekonomiskt uppbyggande i Kongo. En serie statskupper ägde rum under FN:s egid. Landet delades upp i tre stater. Man har skickat i väg parlamentet, satt den laglige regeringschefen i husarrest.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

FN samarbetar med statskuppsscheferna både i Kongo och Kassai och Katanga. I Katanga har man med statskuppsschefen gjort en uppdelning av området i olika försvarszoner. I en del av dessa svarar FN för att slå ned anhängarna av ett enat Kongo, i andra delar får Tschombe & Co själva sköta det hela. I dagens Kongo råder epidemier, hungersnöd, arbetslöshet och desorganisation, och vi vet inte vart det kan leda. Är ni verkligen nöjda? Då är ni nöjda med litet.

Ännu en gång får jag säga: Jag gratulerar till segern, men jag råder herr statsministern: passa Er för att få svin-del av framgångarna!

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Hagbergs roll som slaven på triumfvagnen kan jag kanske avstå från några reflexioner som statsministerns uppläggning av anförandet eljest skulle kunna föranleda.

Statsministern talar om att allt vad hans regering sysslar med kallas socialism när det sker men att det efteråt när det blivit ett faktum är liberalism. Dessemellan brukar han beklaga sig över att folkpartiet fortsätter med en evig opposition och inte godkänner någonting. I själva verket har jag dragit upp en rad punkter, i fråga om vilka vi har en från regeringen avvikande ståndpunkt och klart underkänt klockheten i regeringens politik, bland annat i fråga om regleringsekonomien, sparfientligheten etc. Skulle ni ta upp ett program om förstatligande — det finns antydningar därom som är mycket klara även i det nya partiprogrammet — så kan ni vara övertygade om att vi kommer att bekämpa också denna socialism på det mest energiska sätt.

Nej, jag tycker nog att det där lilla konstgreppet som statsministern har använt ett par gånger har sett sina bästa dagar. Det är ingen som längre blir vilseledd av det.

Statsministern säger att om oppositionen hade vunnit valet, så skulle man

inte ha fått höra något om den social-liberalism som jag nu talat om. Jag kanske kan avslöja för statsministern att det jag sade här var en mycket kort sammanfattning av vissa delar av något som jag hållit på med ganska länge och under alla omständigheter hade tänkt framföra och kommer att framföra. Det har ingenting med valutgången att skaffa.

Statsministern tycker att folkpartiet är nöjt med litet, när vi är glada över att sedan senaste politiska val ha vunnit 140 000 röster. Han tycker inte att det är någon relevant jämförelse. Men på hösten 1958 och efter ett par andra landstingsval har socialdemokraterna jämfört med vad som skett sedan senaste val, alltså med andrakammarval. Då — alltså på hösten 1958 — talade man om fortsatt framryckning från våren. Centerpartiet och högern gjorde likadant. Då passade det att göra jämförelser med senaste politiska val.

Vi vet ju att alla våra val är politiska, att landstingsvalen ligger till grund för första kammaren — och den skall herr Erlander verkligen inte glömma bort, när han diskuterar politik! Av den är han fortfarande mycket beroende.

Landstingsvalet 1958 var i hög grad ett politiskt val, och då har det mycket stor betydelse att jämföra vad som skett sedan det valet — utan att jag därmed vill bestrida att man skall jämföra även med senaste andrakammarval. Men kan man inom socialdemokratien ha någon glädje av att låtsas att landstingsvalen inte har någon politisk innebörd alls och att underlaget för folkpartiets representation i första kammaren — om man skall gå efter dagens politiska opinion — kommer att vara starkare än vad det blev 1958, så må regeringen mycket gärna suga på den karamellen. Alla människor i detta land, som följer med politiken, vet dock att alla våra val är politiska och att förändringarna från senaste valet därför säger en del om den politiska utvecklingen.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Sedan säger statsministern än en gång, att oppositionen skulle haft att välja mellan att skaffa fram den där miljarden eller att släppa lös inflationen. Men vi har inom folkpartiet visat, att vi var villiga att ta vissa avgiftshöjningar för att åstadkomma budgetbalans. Varför fortsätter statsministern här sin valkampanj med så fullkomligt verklighetsfrämmande påståenden som detta med miljarden? Han har inte gjort något försök att visa att folkpartiets budgetuppläggning skulle ha lett till underskott i budgeten. Han bortser helt ifrån våra förstärkningsåtgärder. Han använder regeringen som alltings mått. Men jag får då säga, att är det någonting som herrarna inte passar till, så är det som måttstockar — så som er konjunkturbedömning och skattepolitik har fluktuerat med åren! Om man inte kan påvisa att vår budget skulle komma att visa underskott — och det har statsministern inte kunnat — så faller hela statsministerns resonemang på denna avgörande punkt.

Socialdemokraterna är mycket glada över herr Hedlunds och min deklARATION, talade statsministern om. Men under valkampanjen försökte socialdemokraterna visa att högerens linje var det enda alternativet. Genom herr Hedlunds och min deklARATION fick dock många människor klart för sig, att mellanpartialternativet var det realistiska alternativet. Den bluff — förlåt att jag säger det — varom socialdemokraterna och högeren var eniga under valkampanjen, nämligen att låtsas som om mellanpartiernas alternativ inte fanns, blev till väsentlig del avslöjad. För detta uttrycker statsministern nu sin stora tacksamhet. Jag måste verkligen säga, att han är den tacksammaste politiker jag någonsin träffat på.

Tyvärr gick den socialdemokratiska buskpropagandan ut på att bestrida det, som genom herr Hedlunds och min deklARATION dock bevisades. Man fortsatte att tala om att det bara fanns ett alter-

nativ — högerens — trots den belastning för denna propaganda som många socialdemokrater privat erkände att vår aktion naturligtvis var. Efter denna deklARATION blev det ju svårare att gå ut i den muntliga kampanjen och säga, att det inte fanns något annat alternativ än högerens, men man ansåg sig inte ha annat val än att fortsätta med det.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Som alla vet är det inte lätt att spå i val. Men det är inte så mycket lättare att efter ett val säga att utgången blev som den blev beroende på den och den omständigheten. Där har var och en ofta sin uppfattning.

I centerpartiet kunde vi konstatera, att huvudlinjen i den socialdemokratiska propagandan var: rösta med socialdemokraterna, annars får vi ett Sodom och Gomorra; annars får vi en extrem högerpolitik här i landet! Statsministern sade, att genom herr Ohlins och mitt uttalande hade det klagjorts att högeren förde vad statsministern kallade en vanvettig politik. Ja, men det hade socialdemokraterna redan gjort känt — och med deras goda propagandaapparat tror jag att det var alldeles tillräckligt känt.

Likaså hade socialdemokraterna sört för att frågan om regeringsinnehavet framstod som ett av de viktigaste avgörandena. Det var känt av svenska folket. Då sade vi oss i centerpartiet, och uppenbarligen gjorde man detsamma i folkpartiet: Vi må i alla fall säga ifrån, att vi inte kommer att delta i någon högerbetonad politik. Det var vad som skedde. Min tro är — och här står tro mot tro, men något annat än tro är det inte — att hade vi inte gjort det, så hade statsministern i dag förfogat över en

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ännu större hjord i andra kammaren än han nu gör. Det var det vi ville förhindra. Den som varit med i politiken känner nog till, att framgång och tillbakagång växlar utan att det alltid är så lätt att tala om varför. Man bör besinna den saken.

Budgetalternativen spelade naturligtvis en viss roll i debatten, inte tu tal om det. Man talade om att centerpartiet skulle låna pengar till ett belopp som motsvarade omsen — det sades också att folkpartiet skulle göra det. Jag vet inte varifrån man har fått denna uppfattning. När »omsen» genomfördes, presenterade centerpartiet vissa besparingar. De var inte så våldsamt stora, men de uppgick till några hundra miljoner. Vi presenterade också förslag till inkomstförstärkningar, så att vi sammanlagt hade en starkare budget än den finansministern lade fram. »Omsen» ger såvida jag är väl underrättad 900 miljoner kronor. Vi hade, sedan vi dragit bort kostnaderna för vårt s. k. överbud i fråga om folkpensionen, omkring 1 100 miljoner. Även om en del inkomstposter där var något osäkra — jag tänker på dem från spriten och tobaken — skulle det i alla fall räcka till 900 miljoner. Varför vi då skulle låna begriper inte jag, så mycket mindre som inkomstutvecklingen ju hade gått i en för staten synnerligen gynnsam riktning.

Statsministern säger, att näringslivet inte har någonting emot att det byggs bostäder, skolor, vägar och sjukhus. Det skulle jag väl aldrig kunna tänka mig att det har. Finns det någon som har någonting emot det i och för sig? Men det hela är ju ett fördelningsproblem, som vi så ofta fått höra, även från socialdemokratiskt håll: Hur mycket kan man offra på vägarna, skolorna och sjukhusen, och hur mycket skall näringslivet ha? I den mån det råder delade meningar kan det endast vara på den punkten, ingalunda om önskemålet att bygga mer bostäder, sjukhus och skolor, absolut inte.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det kanske inte var så särskilt mycket nya sensationer som de här fyra talarna kom med. Men några saker antecknade jag.

Att ta upp en ny budgetdebatt om centerpartiets s. k. hållbara budgetalternativ tror jag vi kan avstå från för dagen. De tingen blev väl tämligen väl ventilerade under valrörelsen. Jag tror inte det går att komma förbi, att i varje fall folkpartiets bud och i viss mån även centerpartiets så till vida var en riskabel historia, som det förutsatte en ökad statlig upplåning, och då är det väl inte stor idé att ta upp ett resonemang om huruvida det blir formell balans av budgeten.

Den springande punkten här är ju, huruvida vi i det ekonomiska läge, där vi befinner oss nu, har råd till en ökad statlig upplåning med de risker för inflation och prisstegringar som en sådan för med sig. Jag tror uppriktigt sagt inte att om herr Hedlund suttit i kanslihuset nu — han har ju gjort det förut och därvid visat sig vara en utomordentligt samvetsgrann och ansvarskännande regeringsledamot — han skulle ha varit nöjd med att föra en finanspolitik av den art, som både han och herr Ohlin under valrörelsen sade sig vilja arbeta för. Jag känner herr Hedlund för bra för att tro det. Jag har inte samarbetat på samma sätt med herr Ohlin, så jag vågar inte ge ett vittnesbörd om den saken för hans del. Men att herr Hedlund skulle vara så anspråkslös när det gäller den finansiella utvecklingen, att han skulle acceptera en så pass löslig och lättsinnig finanspolitik, tror jag inte. Och då är det klart att jag kan säga, att en borgerlig regering som den första uppgiften skulle ha att försöka komma fram till en täckning av det inkomstbortfall, som omsättningskattens borttagande skulle medföra. Det hade säkert inte skapat Sodom och Gomorra — de var inte särskilt spar-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

samma städer såvitt jag vet — men där-
emot hade det skapat andra bekymmer,
nämligen hur man skall kunna föra en
så sparsam och stram politik som är
nödvändig för att man inte skall hamna
i Sodom och Gomorra.

Därmed har jag också svarat på herr
Ohlins resonemang. Herr Ohlin kan väl
ända inte ett ögonblick bestrida, att
hans budgetförslag, om det nu skall kal-
las budgetförslag, innebar en ökad stat-
lig upplåning, och herr Ohlin kan väl
inte ett ögonblick bestrida, att en ökad
statlig upplåning i nuvarande läge in-
nebär en risk för inflation. Det var ju
det som var svagheten i centerpartiets
och framför allt folkpartiets förslag i
valrörelsen. Och jag tror inte att den
svagheten gick folk förbi, utan många
ställde sig frågande. Ni vädjade så myc-
ket till husmödrarna t. ex. beträffande
omsättningsskatten. Jag tror det var en
våldig underskattning av husmödrarnas
omdöme, ty de om några är väl intres-
serade av en snabb utveckling av den
allmänna sektorn: skolor, sjukhus, ut-
bildning o. s. v. Men de vet att man inte
får någonting till skänks. De vet att det
kostar någonting, och för dem tedde
sig omsättningsskatten som en tämligen
naturlig betalning för den service som
de krävde av samhället.

Jag tror att själva denna uppläggnig
med försöket att förena socialdemokra-
ternas utgiftspolitik med högerns skat-
tepolitik framför allt för folkpartiet led-
de till besvärligheter, vilka man inte
lyckades klara upp under valrörelsen.

Herr Hagberg är nöjd och belåten
med valet, och då bör man väl inte stö-
ra den belåtenheten. Jag önskar herr
Hagberg många framgångar på denna
bana och att han vid nästa val skall ha
ännu större anledning att vara belåten
och då förlorar ytterligare ett mandat.
Det tar då bara fyra val till för att herr
Hagberg själv skall vara borta ur riks-
dagen. Är han alltså belåten med valet
ur sina synpunkter, skall jag som sagt
inte störa den belåtenheten.

Men han säger, att vi har anledning
att vara tacksamma mot vår opposition
för att den spelade upp valet som den
gjorde och att vi hade ett fantastiskt
bra utgångsläge i år. Jag vill då bara
säga till herr Hagberg, att det där trod-
de herr Hagberg inte en sekund på när
valrörelsen startade. Vi hade infört om-
sättningsskatten och vi hade missnöjet
med försvarsuppgörelsen. Herr Hagberg
utnyttjade båda dessa omständigheter
så fräckt och skickligt som han kan gö-
ra. Han drömde inte ett ögonblick om
att vi skulle ha möjlighet att göra en
så stark framryckning som vi gjorde.
Det gjorde man väl inte heller på den
borgerliga sidan; efter omsättningsskat-
tens införande trodde man att det skul-
le bli besvärligt för oss. Men man un-
derskattade väljarnas omdöme. Väljar-
na har en stor förmåga att sätta sig in i
resonemanget, att gör man något som
kostar pengar, så skall pengarna skaffas
fram, och kan man inte göra det på an-
nat sätt så får man låna, och det är ock-
så riskfyllt.

Jag vet inte vem herr Hagberg avsåg
med general Dumbom. Det var väl nå-
gon av de borgerliga partiledarna. Jag
skulle nog vilja säga att även kommu-
nisterna bidrog till den socialdemokra-
tiska framryckningen genom sin politik.
När man nu tackar borgerligheten för
att den fört en så dålig politik, att vi
vunnit valet, vill jag gärna överlämna
en blomma även till herr Hagberg. Han
har fört en politik som gjorde att han
inte lyckades utnyttja den situation,
som tedde sig så enkel för honom efter
omsättningsskattens införande. Är det
några subalterner i oppositionens armé
som skall ha tack, så skall även herr
Hagberg ha tack för det sätt på vilket
han misslyckades splittra den svenska
arbetarrörelsen vid 1960 års val.

Han säger att vi sitter på kommuni-
sternas nåd. Det är klart att herr Hag-
berg driver den tesen; det är ju det som
ger honom möjlighet att uppträda som
han gör. Men den största tjänst herr

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Hagberg kunde ha gjort den socialdemokratiska regeringen hade varit att fälla oss 1960. I det ögonblicket skulle herr Hagberg fått se på en valrörelse, som lyftat ut kommunisterna snabbare än vad som nu blir fallet genom den långsamma avtappningen med ett mandat i taget. Det är sanningen!

Jag tror inte alls att herr Hagberg räddade den socialdemokratiska regeringen på order utifrån. Däremot tror jag att herr Hagberg i ren självbevarelsedrift insåg, att det skulle ha varit livsfarligt för kommunisterna att gå ut i en valrörelse efter att ha solidariserat sig med det borgerliga blocket mot oss. Det var alltså ren självbevarelsedrift som gjorde att herr Hagberg handlade som han gjorde och inte hjälpte fram borgerligheten till regeringsmakten.

Vi har aldrig tagit hänsyn till kommunisternas önskemål vid utformningen av vår politik, och vi kommer inte heller att göra det under 1960-talet.

Jag betraktar det som oförsynt, bland det mest oförsynta som finns i politiken, att det inte på den borgerliga sidan finns någon karl — eller ännu hellre en kvinna — som kunde stiga upp och säga att det är infamt att påstå, att det stora svenska socialdemokratiska partiet sitter i regeringsställning beroende av kommunisterna. Jag frågade under valrörelsen om det inte fanns någon borgerlig tidningsman som hade modet att säga, att denna borgerlighetens propaganda är vilseledande, för att använda ett milt uttryck. Jag har till min glädje sett att det efter valet kommit några sådana röster bl. a. i centerpartiets huvudorgan, som erkänner att en av anledningarna till att kommunisterna klarade sig något så när bra var den uppförstoring av deras roll som inte minst folkpartipressen presterade. Jag tycker att det är bedrövligt att denna debatt skall fortsätta nu och jag tycker att herr Ohlin bör fundera ännu en gång på om det är lämpligt att på detta sätt haussa upp de fyra kommunisterna

i kammaren. (Inpass: Det är fem.) Jaså, det är fem. Då dröjer det fem val i stället för fyra; det är ledsamt, men man får acceptera verkligheten sådan den är.

Herr Hjalmarsons inlägg var ett av de mest intressanta inlägg herr Hjalmarson någonsin gjort i kammaren. Han uppfattade mitt angrepp mot högerpartiet för dess kallhamrat egoistiska linje som ett angrepp på högerpartiets moral. Den har jag icke med ett ord berört. Jag kan mycket väl tänka mig att de gamla klassiska liberalerna i början av 1800-talet var djupt moraliska personer, när de drev precis den uppfattning som herr Hjalmarson kom fram med här. Jag har inte sagt någonting annat än att striden stod mellan den kallhamrade egoismen som företrädes av högerpartiet nu — inga moraliska omdömen om den! — samt den teori om solidaritet och samverkan som var socialdemokratiens. I det ögonblick herr Hjalmarson säger, att det är omoraliskt hävda sina intressen att stå på egna ben, varför Sam Nilsson i själva verket är en djupt omoralisk person, i det ögonblicket har det verkligen hänt någonting i svensk riksdag.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall kanske inte ha för stora anspråk när jag diskuterar siffror med statsminister Erlander. När han inte ens kan hålla reda på hur många kommunisterna är i andra kammaren, vore det för mycket begärt att han skulle ha reda på en eller annan miljard mer eller mindre. Men det har onekligen sin betydelse.

Statsministern fick retirera från det komplett tokiga påståendet att det skulle bli en brist på en miljard om man förde en politik av den typ som mellanpartierna — låt vara att de inte var lika — förordade på en rad väsentliga punkter; jag håller mig nu till folkpartiets alternativ. Statsministern kan alltså icke vidhålla detta påstående.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Vi hade föreslagit en rad avgiftshöjningar, som den socialdemokratiska propagandan utnyttjade. De påstod att vi ville lägga tunga bördor på folket, på de mindre bärkraftiga, tydligen tyngre bördor än omsättningsskatten. Trots att man drivit denna propaganda om alla bördor vi ville lägga på folket, så snurrar man nu runt och säger om oss: »De ville inte lägga några bördor alls på folket. De ville i stället låna upp en miljard.» Det måste vara något minimum av konsekvens i ståndpunkterna, herr Erlander, men det är det inte här.

Statsministern har inte kunnat bestrida att det förslag vi lade fram såvitt man nu kan se visar budgetbalans. Han kommer med en teori som går ut på att folkpartiet skulle ha skyldighet att visa precis lika stort överskott i sitt budgetförslag som man trodde att den socialdemokratiska politiken skulle medföra. Denna skyldighet skulle bero på det speciella konjunkturläge som herr Erlander vet att vi kommer att ha 1961. Detta är innehållet i hans uttalande.

Mitt svar är: Om man har budgetbalans och om man vidtar åtgärder som främjar det enskilda sparandet, så kan detta mycket väl ersätta en politik av statligt tvångssparande, sådant som socialdemokraterna gärna vill införa. Den som inte vill acceptera alla edra förslag om statligt tvångssparande släpper inte därigenom fram någon inflation, herr statsminister. Man kan nå samhällsekonomisk balans med en väl balanserad budget och en sparfrämjande politik.

Vad vet för övrigt statsministern om konjunkturläget nästa år? Det är möjligt att det konjunkturläget kommer att vara sådant att statsministern och hans regering kommer att föreslå en ändring av politiken. Med tanke på hur komplett regeringen har felbedömt konjunkturen under de senaste tre åren tycker jag ändå Ni skulle vara en liten smula försiktiga med att hänga upp Edra resonemang på att just Ni vet vilka konsekvenser

konjunkturbedömningen rimligen bör leda till.

Herr talman! Jag hinner inte mer denna gång. Jag skall återkomma. Men jag vill slå fast att enmiljardsresonemanget har visat sig vara totalt vilseledande. Herr Erlander har inte kunnat bestrida att vi föreslagit en balanserad budget. Nog skulle det vara klädsamt — jag upprepar statsministerns egen uppmaning till mig — om herr Erlander trädde fram och klart och öppet erkände dessa båda väsentliga fakta.

Herr **HAGBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! En felsägning av statsministern är väl ingenting att hänga upp sig på. Vi har ju inte tappat något mandat i detta val. Det har väl statsministern kommit underfund med. Tack vare att det fattades 27 röster för oss i en valkrets kunde ni ta ett mandat som annars skulle ha tillfallit oss. Hade vi fått några tusen röster till hade vi tagit ytterligare tre mandat från er. I så fall hade det inte blivit någon ökning för regeringspartiet. Så nära var det.

Tänk om vi skulle ha en annan ordning, så att alla partier finge betala ungefär lika mycket. Då skulle ni inte ha 114 mandat utan 54, folkpartiet skulle inte ha 41 utan 19, högern skulle ha 18 och centerpartiet skulle ha 15 mandat. Vi har nämligen inte en demokratisk fördelning av mandaten i detta land. Det är den enkla sanningen. Men jag tänker inte sörja däröver. Den dagen kommer nog när dessa frågor löser sig. Jag vill i stället tala litet allvar med statsministern.

Jag tycker inte att vi skall kälta om saken, men har inte både socialdemokrater och kommunister anledning att se tillbaka litet, inte bara till 1958, hur motiverat detta än är. Jag tillåter mig erinra om att sedan 1944 har de borgerliga partierna oavbrutet befunnit sig på frammarsch. Den första stöten tillbaka fick de 1958. Under dessa år har kom-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

munisterna fått betala 10 andrakammandat och socialdemokraterna 21 till de borgerliga. Det är vad som skett här i landet under denna tid. Därför bör man inte dra alltför stora växlar på ett enda val, utan man måste se det i sitt sammanhang. Jag tror att vi med gemensamma krafter framdeles verkligen skall kunna fullfölja denna politik och driva det borgerliga blocket ännu mera tillbaka. Medan statsministern i valrörelsen ställde som sin uppgift att beröva kommunisterna deras nyckelställning, så tog vi som vår uppgift att tillsammans med socialdemokraterna slå det borgerliga blocket. Det var vad som skedde.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill, herr statsminister, absolut inte påstå att statsministern skulle stå i något som helst andligt beroende till folkdemokratiska tänkesätt, vare sig i denna kammare eller någon annanstans. Men om man påstår att en motståndare företräder en kallhamrad egoism och samtidigt vill göra gällande att detta inte är ett moraliskt omdöme, då är jag, herr statsminister, rädd för att man vänder på orden på ett nästan folkdemokratiskt sätt.

Jag begärde egentligen ordet för att kommentera vad statsministern i sitt första inlägg yttrade om ungdomsbrottsligheten.

Det råder, såvitt jag vet, inte på något håll delade meningar om önskvärdheten av att olika ideella sammanslutningar och samfund hjälper till att ingripa mot den allvarliga utvecklingen av brottsligheten och den asociala livsföringen inom vissa skikt av den yngre generationen. Men statsmakterna måste själva, vid sidan av det frivilliga stödet, göra sin insats, och det räcker inte med att bara stärka ordningsmakten. Man måste se till att myndigheterna har tillräckligt effektiva möjligheter att på

lämpligt sätt föra kriminella element till rätta.

Jag vill vädja till statsministern och regeringen att allvarligt överväga att snarast möjligt införa ungdomsdomstolar av den typ som vi har föreslagit. Därigenom skulle man kunna påskynda beivrandet av ungdomsbrotten och vidga registret över de medel, som kan tillgripas.

Även jag är glad över att herr Hedlund och jag befinner oss på samma linje när det gäller brottslighetens bekämpande. Här behöver vi, för att använda ett av herr Hedlunds älsklingsuttryck, ta gemensamma tag. Kanske herr Hedlund och jag också gemensamt kan uttala förhoppningen, att vi skall ha fått en inrikesminister, som med kraft vill ta itu med problemen!

Vi i högerpartiet, herr talman, kommer att fortsätta att presentera alternativ till den socialdemokratiska politiken, och vi önskar presentera dem på ett så konkret och åskådligt sätt som möjligt. Vi vill undvika, så långt det står i ett oppositionspartis förmåga, att föreslå en alternativ politik i glidande formuleringar, formuleringar, där ibland kanske själva oklarheten lätt kan komma att framstå som extrem.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag noterar det såsom ett stort framsteg att högerledaren här säger att en politik, grundad på solidaritet och samverkan, är av högre moraliskt värde än en politik, grundad på ett ensidigt tillvaratagande av egenytans principer. Jag tycker det är en stor förskjutning i högerledarens betraktelsesätt.

Sam Nilsson var väl inte så särskilt moralisk i så fall, ty han tänkte ju bara på sina egna intressen. Uppriktigt sagt beklagar jag att Sam Nilsson blev så dåligt utförd. Det var ett bidrag i en ideologisk diskussion om just soli-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

daritet kontra egoism, och det kunde ha varit intressant om valrörelsen präglats av denna motsättning. Jag tror att det skulle ha tillfört valrörelsen många värdefulla element. Men nu blev idén Sam Nilsson bara utskrattad, därför att den utfördes så illa. Den var inte av något värde för att belysa den ideologiska motsättningen mellan högerpartiet och socialdemokratien.

Det verkar emellertid som om herr Hjalmarson efter valet skulle vilja ta avstånd från vädjandet till de egoistiska intressena hos människan, och det är detta jag noterar som ett framsteg. Det måste ju vara ett framsteg när herr Hjalmarson säger att solidaritet och samverkan är av högre moraliskt värde än de ting som högerpartiet gick till val på. — Det är inte jag som fört in denna moraliska ton i debatten.

Vad herr Ohlin beträffar är det roligt att höra att han inte ändrat sig så mycket efter valutgången. Tragglandet om budgettekniken kan vi hålla på med hur länge som helst. Vill herr Ohlin ha ett erkännande av att det finns en balanserad driftbudget i nuvarande läge, så kan han ju få det; det har jag inte bestritt. Men hela valdiskussionen rörde sig om huruvida det skulle bli en ökad statlig upplåning eller ej, ifall folkpartiets budgetalternativ genomfördes. Det andra är i detta sammanhang tämligen irrelevant. Jag tycker det är litet konstigt att man skall ta upp denna diskussion nu, ty det finns ju ingen människa som för ett ögonblick bestrider att folkpartiets budgetalternativ skulle ha lett till en ökad statlig upplåning. Näväl, herr Ohlin har god tid att rehabilitera sig. Det kommer ju en remissdebatt i januari, då vi skall tala ekonomi. Men frågan, huruvida folkpartiets budgetalternativ skulle leda till en ökad statlig upplåning, trodde jag som sagt var genomdiskuterad under valrörelsen.

Herr Hagberg har tydligen lika svårt att räkna mandat som jag. Hans beräkning av hur det skulle ha gått vid till-

lämpande av ett strikt proportionellt valsysteem, varvid vi skulle ha kommit ned i 54 mandat, var sådan att jag trodde att den var förbehållen Mina i Sveriges radio och inte skulle presteras här i andra kammaren. Till min ursäkt får jag kanske säga, att jag hade gjort en litet slarvig anteckning i mitt manuskript som löd — jag kan få läsa upp den nu, så att man förstår hur jag kom fram till detta resultat: »Det är svårt att jämföra kommunisternas insatser vid årets val med 1958 års, ty de ställde då inte upp i ett antal valkretsar. Därför går jag i mina jämförelser tillbaka till 1956 års val.»

Precis så står det. Det visar sig att kommunisterna sedan 1956 har förlorat både i röster, i andel av väljarkåren och i mandat. Det är obestriddligt att de sedan 1956, i de val där de ställt upp, har förlorat ett mandat, och jag hoppas att det skall bli många sådana segrar i fortsättningen. Det dröjer inte fyra val utan fem dess värre, och då är både herr Hagberg och jag rätt gamla, varför vi kanske tycker att det är bra att bli utslagna. I huvudsak var alltnog vad jag sade riktigt, även om jag framställde saken på sådant sätt att både herr Hagberg och herr Ohlin kunde missuppfatta det.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern säger att han inte har bestritt att folkpartiets budgetförslag skulle visa balans, men ändå har han påstått att det skulle fattas en miljard som behövde upplånas. Detta innebär, om man nu kan vänta någon konsekvens i statsministerns yttrande på denna punkt, att han i dag i riksdagens andra kammare påstår, att den socialdemokratiska budgeten visar ett överskott på en miljard. Om *vi* har balans och det likväl för oss fattas en miljard som behöver lånas upp, innebär ju detta att statsministern påstår att det finns ett överskott på en miljard

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

i den socialdemokratiska budgeten. Den som inte accepterar ett tvångssparande på en miljard, han släpper loss inflationen!

Jag är ledsen, herr talman, men så huvudlöst är faktiskt statsministerns resonemang. Och ännu har han icke på något sätt kommenterat det förhållandet att den socialdemokratiska propagandan körde med uppgifter om hur vi ville lägga tunga bördor på folket genom avgiftshöjningar och på andra sätt. Statsministerns resonemang i dag går i stället ut på att vi från vår sida inte ville lägga några bördor alls på folket.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Ja, herr talman, även den fridsamaste pastoralidyll kan utveckla sig på detta vis när herr Ohlin är en av de medagerande. Jag har aldrig påstått detta som herr Ohlin förfasar sig över. Jag har sagt att skulle vi haft en borgerlig regering, skulle det första den hade att göra vara att skaffa den miljard, som borttagandet av omsättningsskatten innebar av inkomstminskning, och under sådana förhållanden måste den tillgripa mycket hårdhänta och brutala åtgärder. Det är klart att i dessa överväganden kommer dessa ting in: höjning av folkpensionsavgiften, höjning av spritskatten m. m. Men jag var övertygad om att eftersom det inte räckte med de förslag som lagts fram av folkpartiet på de punkter, där man ansåg att de borgerliga partierna skulle kunna ena sig om inkomstförstärkning, vore man tvungen att vidta ytterligare åtgärder för att undgå en skadlig uppblåsning. Detta är precis vad jag sagt och ingenting annat. Vem som helst som vill läsa protokollet kan konstatera hur felaktigt herr Ohlins påstående är att jag sagt något annat.

Men, som sagt, vi får ju tillfälle att resonera om detta vid remissdebatten i januari och då kan vi väl lugna oss

med detta nu. Vi bör väl nu kunna nöja oss med att jag förklarar, att om det suttit en borgerlig regering hade den sannerligen fått bekymmer med att ersätta den miljard — precis en miljard — som inkomstbortfallet på grund av omsättningsskattens slopande skulle ha utgjort. Är detta något som kan föranleda upprörda och affektbetonade repliker från folkpartiledarens sida?

Herr HAGBERG (k):

Låt mig bara säga, herr statsminister, att om ni skulle fått betala 38 000 röster för varje mandat i stället för 17 800, hade ni fått 54 mandat. Och om centerpartiet måste betala 38 000 röster i stället för 17 200, hade det fått 15. Vad är det för fel i dessa uppgifter?

Låt mig ännu en gång säga till statsministern: Var det verkligen för att få krossa det kommunistiska partiet som socialdemokraterna lade regeringens öde i det kommunistiska partiets händer två gånger under förra året? Detta om detta.

Finns det något land där spekulationer i tomtmark och bostäder försiggår mer ogenerat och mer förödande för hyresgäster och kommuner än i Sverige? Låt mig ta ett exempel från en medelstor stad i Mellansverige. En storbank har i spekulation för billigt pris lagt sig till med 1 650 000 kvadratmeter mark, i stort sett rena hälleberget. Staden i fråga måste ha tomtmark och den enda tillgängliga var just dessa berghällar. Den tvingas nu betala 45 miljoner kronor för denna mark, d. v. s. 27,50 per kvadratmeter. Och tack vare den snabba affären slipper banken undan 25 miljoner kronor i skatt.

Denna kommun står nu inför uppgiften att exploatera området. Frågan är: tomträtt eller icke tomträtt? Tomträttsreformen är en bra reform och kan under vissa betingelser hålla bostadskostnaderna nere. Men tomträtt betyder i detta fall att staden, d. v. s. skattebeta-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

larna, skall erlägga 2,4 miljoner kronor om året i ränta till ifrågavarande bank. För att klara den uppgiften behövs en skattehöjning med cirka 2 kronor per skattekrona. Det är alltså inte bara hyresgäster som får lida för denna markspekulation, utan den belastar i hög grad också alla skattebetalare. Hela samhället blir skattskyldigt till en spekulerande storbank, som samtidigt manipulerat sig fri från skatt till det allmänna för syndapengarna.

Om staden i fråga avstår från tomt-rätten och säljer marken till inköpspris beräknar man en minimihyra av 70 kronor per kvadratmeter våningsyta. Det innebär för en bostad om 75 kvadratmeter 5 250 kronor i hyra eller per månad 437 kronor.

Vilka kan betala en sådan hyra? I allmänhet inte vanliga löntagare, inte stora familjer och särskilt inte yngre familjer.

Sedan är det räntan. Man kan beräkna den till närmare 80 procent av bostadskostnaderna i nya bostäder. Cirka 25 procent ökning av bostadskostnaderna efter räntekapitulationen är officiellt registrerad. Men när det gäller nyare bostäder av skilda typer är bostadskostnadernas ökning långt större. Även här gäller dock att cirka $\frac{4}{5}$ av den höga årskostnaden kommer på räntekontot. Man får alltså på en bostadskostnad av 3 500 kronor betala omkring 2 800 kronor i ränta. Av detta belopp får man betala närmare hälften eller 1 400 kronor på grund av regeringens kapitulation i räntefrågan.

Ett återvändande till lågräntepolitiken skulle alltså så småningom radikalt kunna nedbringa bostadskostnader för hyresgäster och egnahemsägare.

Det skulle också få fördelaktiga verkningar för småföretagare, inklusive jordbrukare, ja, för 90 procent av det svenska folket. De som profiterar på de höga räntorna är däremot lätt räknade, det är främst förmögenhetsägarna och kreditinstituten.

I valrörelsen har regeringen försvarat högräntepolitiken med att den utgör ett skydd mot inflationen. Förr vände sig regeringen mot sådana påståenden, och den tillgriper alltså numera den tidigare motståndarens rostiga vapen för att försvara en orimlig linje.

Resonemanget att en hög ränta bromsar inflationskrafterna bygger på förutsättningen, att den höga räntan minskar köp- och investeringsviljan. Men har då industri- och bygginvesteringar eller inköp av bostäder, bilar, televisionsapparater, möbler och andra varaktiga konsumtionsvaror minskat efter räntehöjningen? Motsatsen är som bekant fallet — räntehöjningen har härvidlag inte spelat någon som helst roll.

Enligt den grekiska mytologien behövde Perseus en huva av dimma när han skulle förfölja vidundren. För regeringen tycks den höga räntan numera ha blivit dimhuvan i kampen mot vidundret inflationen. Men det är inte bara regeringens gamla program och principiella ståndpunkter i viktiga frågor som förlorats ur sikte av denna dimhuva, utan den tycks också ha berövat regeringen dess syn och bruket av förnuft när det gäller den viktiga räntefrågan.

Förr ansågs en ränta på 8 procent vara en ockerränta. Denna ockerränta har nu blivit vardagsräntan för vanliga människor som behöver låna pengar. Man har funnit former för att ta ut både 9 och 10 procent. Exempelvis en småbonde i Sörmland behövde för en tid sedan ett kortfristigt lån på 500 kronor. Han räknade ut att kostnaden därför, ränta och andra bankavgifter, uppgick till 14 procent. En småföretagare som vände sig till en lånekassa för att få disponera 10 000 kronor under 10 år måste åtaga sig att betala 7 000 kronor därför.

Nu står vi inför en ny stark ökning av bostadskostnaderna, som i Stockholm lär kunna uppgå till 10 procent på nuvarande kostnader. Det skulle innebära

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

i det fall att bostaden slukar 25 procent av lönen, vilket inte är ovanligt, att den avtalsbestämda treprocentiga löneförbättringen nästa år nästan helt ätes upp.

Nu bör väl snart måttet vara rågat. En förändring är nödvändig — räntan måste ner, markspekulanterna måste sättas på plats. Även om regeringen ännu inte är enig härom, råder det i vart fall inte skilda meningar mellan regeringens anhängare och kommunistiska partiet i denna fråga.

Så fort riksdagsvalet var över anmälde överbefälhavaren ökade militära anspråk, som rör sig om cirka 250 miljoner kronor för nästa budgetår. Han har visserligen prutat 50 miljoner härav men ställer som villkor att detta belopp fördelas på några kommande år.

Tillvägagångssättet är belysande för den utpressningstaktik, som utnyttjas mot regering och riksdag. Man hugger till i överkant och uppnår efter en konventionell prutning ungefär det som i verkligheten önskas. Vederbörande har anskaffat kustartilleri och radarmaterial i sådana mängder att de inte har någon användning för dem. Allt ligger inpackat i bästa militära ordning, och skall det inte bli liggande tills det är omodernt krävs alltså en bagatell på 100 miljoner kronor för att ordna nya uppställningsplatser och den utbyggnad av organisationen som blir ofrånkomlig.

Den ledande tanken bakom detta tillvägagångssätt måste vara att skaffa nya behov, nya militära anordningar som kräver mer personal, ökar underhålls-, övnings- och förnyelseanslag. Det är en effektiv linje för att spränga högtidligt fixerade ramar och på omvägar öka rustningskostnaderna.

Lika målmedvetet förberedes ett beslut att anskaffa svenska atomvapen. När fru Thorsson anmärkt på det sätt, varpå militärledningen preparerar de värnpliktiga och allmänheten för svenska atomvapen, förklarar försvarsministern, att det inte finns något att klanka på,

att den militära ledningen inte överskrider sina befogenheter, att den är hur lojal som helst. Han har inte kunnat finna något stöd för fru Thorssons anklagelser.

Detta uttalande gjordes i samband med höstmanövrerna, vari försvarsministern deltog som åskådare. Där detonerade två fingerade atombomber i försvarsministerns åsyn, och eftersom dessa krevader återgavs i television blev nästan hela folket vittne till demonstrationen respektive agitationen.

Marinen hade tidigare bränt av en s. k. atombomb på Stockholms ström, varefter en del av vittnena i skolåldern kunde undfägnas med saft och kakor på de demonstrerande örlogsfartygen.

Vanligt folk ser i sådant försök till propaganda för atomvapen, försök att vänja folk vid atomvapens nödvändighet, försök att dölja de fruktansvärda fakta — bl. a. från Hiroshima och Nagasaki — om atomvapens ohygglighet.

Paramount-Journalen påstår sig se och höra allt. Den svenska regeringen försäkrar att den varken hör eller ser vad hela det svenska folket och särskilt de värnpliktiga har hört och sett.

Regeringen har fått kraftigt understöd mot Inga Thorsson — av den borgerliga pressen. Regeringspressen vridder sig som en mask inför detta.

Typiskt för regeringspressens vända är dess förebråelser mot den borgerliga pressen för illojalitet och dess fårdränkta frågor: Vill ni verkligen splittra socialdemokratiska partiet? Ser ni inte hur illa det går med labourpartiet i England? Kan ni inte tåga så länge, till dess en enig uppgörelse mellan de fyra atomdiskuterande partierna är i hamn?

Även radion deltar i atomgeneralernas fälttåg. Om den någon gång släpper fram en obeslutsam motståndare, så sörjer radioledningen för att han överröstas. För ett par veckor sedan fick talesmän för de tre borgerliga ungdomsförbunden och det socialdemokratiska de-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

battera atomvapenfrågan. De konsekventa motståndarna, kommunisterna, blev naturligtvis utestängda, och att socialdemokraten kom med berodde väl på att radioledningen räknade på hans menlöshet. Den räknade inte heller fel. När socialdemokraten argumenterade emot svenska atomvapen just nu framhöll han, att det finns billigare och effektivare vapen i stället — giftgaser, bakterievapen, nervgaser och andra kemiska och biologiska vapen. Det sades också att just regeringens kritiserade metod att uppskjuta avgörandet till 1963 och under tiden förbereda framställningen av atombomben troligen jämnar vägen till ett »enigt» beslut om svenska atomvapen.

Nu håller regeringspartiet och de tre borgerliga partierna på att förbereda en ny tvåårig försvarsordning i avvaktan på det avgörande som 1963 skall träffas i atomvapenfrågan.

Vad som nu håller på att ske illustrerar faran av att ställa militärfrågan över partierna, d. v. s. partierna under den militära sakkunskapen. Det är lätt att bygga på den militära organisationen — det är en tröstlöst svar uppgift att ta tillbaka något som en gång getts.

Den uppgörelse, som publicerades i dag, förutsätter att de militära utgifterna höjes med 300 miljoner kronor och samtidigt prutar man 80 miljoner, 30 miljoner första och 50 miljoner andra året, d. v. s. det blir en nettohöjning på 220 miljoner. Det innebär att vi utom militära pensioner och militära utgifter på andra anslag får minst 3 174 miljoner nästa år och 3 230 året därpå.

Under krigets farofyllda läge ansågs militära kostnader motsvarande 5 procent av nationalinkomsten visserligen mycket höga men oundvikliga. Nu anses 5 procent av den betydligt högre bruttonationalprodukten otillräcklig, och ändå har vi numera inte krigstidens beredskapskostnader att räkna med. Detta förklarar också varför militärutgifterna, som nästan fyrdubblats under

ett styvt årtionde, nu är minst dubbelt så höga som under världskrigets dyraste år.

Det bidrar till att förklara varför vi lägger ut mer pengar för militära ändamål än det väldiga Indien. Skulle England förbruka lika mycket pengar per invånare som Sverige finge det fördubbla sina militärutgifter.

När vi förebrått regeringen för dess kapitulation inför det militära tänkandet har det dock inte gällt några tiotal miljoner kronor hit eller dit. Vi anser att militarismen fortfarande borde vara skiljelinjen mellan vänster och höger i svensk politik. Att som regeringen gjort ställa militärfrågan ovan partistriderna är livsfarligt både för demokratien och freden. Försvarsfrågans prioritetsställning innebär ett hot mot både levnadsstandard och framåtskridande.

Förr brukade det sägas att frågorna avgjordes i riksdagen, sedan i utskotten och under andra världskriget i regeringen. I den uppgörelse som nu träffats meddelar man, att den har utformats av två personer, en socialdemokrat och en högerman. Förra gången behövdes åtminstone fyra partichefer för att ro saken i land.

Förr var ännu regeringen uppdragsgivare. Nu verkar det som om militärledningen pretenderade på denna uppgift. Naturligtvis underställes denna fråga sedan riksdagen, och visst får riksdagsmännen motionera och kritisera, men frågan är i förväg avgjord, behandlingen blir formell. De bästa idéer och uppslag är i förväg utdömda. Regering och riksdag skaffar sig på detta sätt ett effektivt skydd mot alla farliga tankar.

Låt mig, herr talman, också säga några ord om Förenta Nationerna, som berörts tidigare. Även vi önskar att Förenta Nationerna skall bli i stånd att trygga den fredliga samlevnaden mellan staterna och avlägsna det ohyggliga hotet om ett kärnvapenkrig. Vägen dit är naturligtvis att pressa ned de oer-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

hörda militärutgifterna, helst helt avskaffa dessa. Ännu har detta inte skett, och om man dröjer därmed i ytterligare 15 år och fortsätter det kalla kriget respektive kapprustningen frammanas bara vad alla säger sig vilja förhindra: en världskatastrof.

En orsak till det nuvarande tillståndet måste vara att FN ännu inte är representativt för dagens värld eller ens för flertalet av sina medlemmar. Det är i stället representativt för en mindre grupp av dessa stater. I regeringspartiets tidskrift *Aktuellt* heter det att »västblocket» i Förenta Nationerna består av 23 medlemsstater med 340 miljoner invånare av FN-staternas sammanlagda 1,9 miljard invånare. Sverige inräknas av tidskriften i detta västblock tillsammans med Franco-Spanien, Chiang-Kai-sheks Formosa, Turkiet och NATO-staterna.

Det är denna minoritet och då främst USA — vilken utgör cirka $\frac{1}{6}$ av FN — som påverkat organisationens beslut och verkställt dessa. Försöken att få till stånd en rimligare ordning har av den amerikanske utrikesministern betecknats som ett hot mot Förenta Nationerna. Jag vet inte om den svenska regeringen anser detsamma, men jag vet att utrikesministern polemiserat mot att man har velat räkna in Sverige i det s. k. neutrala blocket, och det har förvänat fler än mig.

Den nuvarande ordningen innebär alltså att $\frac{1}{6}$ av FN under USA:s ledning bildar FN-sekretariatet. Av biträdande generalsekreterare har denna sjätte del $\frac{2}{3}$ och av juridiska avdelningen en ännu större andel. Det socialistiska lägret har högst en representant i vardera av dessa säkerhetsorgan. Av FN:s 3 700 experter har Sovjetunionen 1 procent. Av 710 FN-tjänstemän i Kongo för förbindelse- och polistjänst har NATO-blocket 546, Afrika 24 och Sovjetunionen inte en enda.

Dessa förhållanden bidrar säkert till att förklara vad som skett i Kongo. En-
5 — *Andra kammarens protokoll 1960. Nr 24*

ligt FN-direktiven av den 14 och 22 juli samt den 9 augusti skulle FN och dess trupper hjälpa Kongos parlament och lagliga regering att befästa Kongos oavhängighet, bevara dess territoriella integritet och reorganisera hushållningen. De belgiska trupperna skulle utrymma landet.

Jag har redan talat om hur det står till i Kongo, och jag vill nu bara erinra om att enligt ett Reutertelegram i torsdags uttrycker en FN-rapport till generalsekreteraren den uppfattningen, att Belgien är i färd med att på indirekt väg återta makten i Kongo. I Katanga-provinsen befinner sig alla civila nyckelbefattningar i belgiska händer. I Kasaiprovinsens södra del finns 7 500 belgier, av vilka 3 000 har anlänt de senaste veckorna. Både Mobutu och cheferna i Katanga och Kasai låter Belgien utbilda sina trupper, och om dessa truppers barbariska framfart har de förskräckligaste meddelanden lämnats.

Jag tror att den svenska regeringen har anledning att ompröva, om inte Kongo som nu härjats av epidemier och hungersnöd vore bättre betjänt av svenska livsmedel och läkemedel, läkare och tekniker än av svenska batonger och bajonetter. Och nog har både den svenska regeringen och vi alla anledning att oro oss för de svenska ungdomar som i FN:s tjänst sänts ned till Kongo.

Det föreligger dock numera bättre möjligheter att göra FN till ett redskap i den fredliga samlevnadens tjänst. Det var 55 stater som för 15 år sedan anslöt sig till det nybildade FN. I dag är antalet medlemmar 99 och siffran 100 överskrids när som helst. År 1945 var USA världens mäktigaste land som disponerade en permanent majoritet i FN. Så är inte längre fallet.

Nu är världen tyvärr — jag understryker tyvärr — uppdelad i tre huvudgrupper: Atlantblocket, Warszawa-blocket, och de neutrala, tre till sin omfattning mycket stora enheter. Det är naturligtvis bara en tidsfråga när FN mås-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

te rätta sig efter dessa historiska förändringar, och då så sker kan FN bli ett redskap för den fredliga samlevnaden mellan alla folk och olika sociala system.

FN-dagen har nyss firats över hela världen. I Léopoldville i Kongo disponerades för ändamålet ett stadion med plats för 80 000 människor. Festligheterna besöktes av sammanlagt ett par hundra människor som åsåg FN-truppernas parad. FN-flaggan på stadion stannade på halv stång...

Ligger det inte något av beklämmande symbolik i detta? Just i Kongo, där FN har beslutat göra en stor insats i pacificeringens, det nationella enandets och det ekonomiska nyskapandets tecken, slokar FN-flaggan på halv stång och hela befolkningen bojkottar FN:s tilltänkta stora manifestation. Borde inte detta bringa alla till eftertanke och klargöra det oundvikliga i en nyorientering i FN-politiken?

Jag vill erinra om ännu en liten sak i detta utrikespolitiska sammanhang. Hur länge skall Sverige behandla Tyska demokratiska republiken på samma sätt som USA behandlar Kina? När skall fakta erkännas, alltså att Tyskland består av två stater, varav Tyska demokratiska republiken sedan länge bevisat sin stabilitet?

Herr talman! Nu skall ju goda tider göras bättre enligt regeringspartiets skickligt utformade slogan i den nyss genomkämpade valrörelsen. Tyvärr pekar inte perspektiven fram emot någon idyll, utan mot hård kamp. Det mörknar ekonomiskt. Vart för den inledda automationen? Militaristerna skärper tonen. Frankrike hotas av en ny statskupp. Atomkrevaderna hotar spränga det brittiska labourpartiet. Regeringens åsiktsfränder i Finland splittrar den finska landsorganisationen.

Vi har haft flera olika slags debatter efter riksdagsvalet. Den första gällde Minas, den automatiska räknemaskinens valprognos och tilltaget av tele-

visionens rösträknare att mandatmässigt knippa ihop de partier, som ville störta regeringen, å ena sidan, och dem som kunde tänkas stödja densamma på den andra.

Orsaken därtill var väl att socialdemokratien med fem mandatvinster inte längre skulle behöva räkna med kommunisternas existens och att pessimismen i det borgerliga lägret kunde öppna nya möjligheter för regeringen att komma överens med folkpartiet.

Men så reducerades den reella vinsten för regeringspartiet till två nya mandat, trots den imponerande röstökningen, genom att socialdemokraterna tappade ett förstakammandat. Det står i den nya andra kammaren 113 borgerliga mot 113 socialdemokrater. Talmannen har som bekant inte rösträtt. Det går alltså inte längre såsom under den första veckan att planera utan något hänsynstagande till kommunisternas existens.

Emellertid — var nu Mina så omdömeslös? Hon kunde ju inte gärna veta att en centerpartiröst skall vara värd nästan tre gånger så mycket som en kommunist när det gäller mandat eller att den kommunistiska rösten skall vara mindre än hälften så mycket värd som en socialdemokratisk. Mina avslöjade i sin oskuld vad som hittills ansetts vara ofint att tala om här i landet, nämligen att vi inte har en verkligt demokratisk mandatfördelning.

Vid en proportionell fördelning skulle kommunisterna ha fem mandat mer, socialdemokraterna och centerpartiet vardera tre mandat mindre och högern ett mandat mindre. Fördelas sedan de återstående tre mandaten efter antalet överskottsroster skulle socialdemokraterna ha fått 111, centerpartiet 32 och folkpartiet 41. Det är alltså tre partier — socialdemokraterna, centerpartiet och högern — som har mandat på kommuniströster.

Vid en rättvis mandatfördelning med utjämning på 232 andrakammandat

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

hade kommunister och socialdemokrater disponerat över 120 röster i andra kammaren mot nu 118 och de borgerliga partierna över 111 mot nu 113. Det skulle alltså inte ha försvagat regeringen mot ett borgerligt block utan tvärtom stärkt den med en demokratisk mandatfördelning.

År 1958 hejdades dock den borgerliga framryckningen, och år 1960 blev reträtten definitiv. När Sveriges arbetare insåg att de hade en klar stridsfråga att kämpa mot borgarna om hämtade de nya krafter. Detta borde vara en viktig lärdom för framtiden. Denna lärdoms innebörd är att endast i kamp mot den borgerliga politiken, icke i samarbete med borgerliga partier, icke heller i hänsynstagande till deras krav, utan endast i kamp för de arbetandes krav kan arbetarrörelsen behålla initiativet och vinna nya framgångar.

Just nu är saken alltså klar: borgarna har förlorat valet. Men regeringspartiet är fortfarande beroende av om dess förslag kan stödjas av kommunisterna. Regeringens bryderi är alltså i verkligheten: Skall politiken inriktas så att den kan finna borgerligt eller kommunistiskt stöd?

Det är varken illvilja eller orättvisa om jag fastslår att regeringen helst ser att den kan regera med borgerligt stöd. Den visar detta med en ny kohandel i militärfrågan. Jag konstaterar det utan någon hämndlystnad. Det för dock till en utgångsbedömning för den kommande politiken. Vi måste nämligen finna gemensamma riktpunkter för det politiska handlandet — eljest blir arbetarsegern inte mycket värd.

Ni socialdemokrater har regeringsmakten och den stora riksdagsgruppen. Vi kommunister har precis det ni saknar för att åstadkomma sådana resultat — om ni vill dem — som kan godkännas av det arbetande folket.

Vi har inte de krafter som skulle göra det möjligt att föreskriva för regeringen vad den måste göra. Det grämer oss na-

turligtvis — det vore märkvärdigt eljest — men vi håller oss till fakta. Vi tänker alltså inte föreslå regeringen vår egen målsättning i väsentliga frågor. Vi skall begränsa oss till att föreslå regeringen och arbetarmajoriteten att förverkliga nyss godkända socialdemokratiska målsättningar.

Regeringspartiet har haft kongress som förberedelse till riksdagsvalet och därvid antagit ett nytt partiprogram. Detta innehåller åtskilligt halvdant, oklart, ja, på sina håll även antisocialistiskt. Men det innehåller också mycket som är riktigt för dagens samhälle, exempelvis — jag citerar — att »låta demokratiens ideal sätta sin prägel på hela samhällsordningen och människornas inbördes förhållanden...», att »bestämmanderätten över produktionen och dess fördelning lägges i hela folkets händer, att flertalet frigöres från beroende av varje slags maktgrupper utanför dess kontroll...»

Det heter vidare att i detta svenska samhälle »behärskas en dominerande del av det enskilda näringslivet av ett fåtal ägare» och att »det fåtal som äger stora förmögenheter eller leder stora företag, finansinstitut och branschorganisationer, har i sina händer samlat en betydande ekonomisk makt». Denna koncentration i enskilda händer säges vara »oförenlig med den ekonomiska jämlikhetens principer». Vi saknar »en effektiv demokratisk kontroll över näringslivets maktpositioner. Den stora massan av löntagare inom det privata näringslivet är beroende av det beslut som fåtalet fattar med sitt eget intresse som främsta ledstjärna».

Beskrivningen kan naturligtvis skärpas, men den kan också duga för en politik, som syftar till att utnyttja arbetarmajoriteten för att »ge flertalet ökad frihet», vilket, enligt samma dokument, gör det »nödvändigt att minska ett mindretals makt». Och här är, enligt programmet, »kravet på ekonomisk demokrati lika självklart som kravet på poli-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tisk». Eftersom »de befogenheter, som är knutna till innehav och förvaltning av stora förmögenheter, medför en maktfördelning i samhället, som strider mot detta krav», eftersom vi har en ordning under vilken »äganderätten ger okontrollerad makt» och »folket måste ha möjlighet att påverka de beslut i det ekonomiska livet, som avgör produktionens inriktning och produktionsresultatets fördelning», eftersom »konsumenternas intressen måste skyddas», »de anställda måste beredas ökat inflytande inom företagen», och eftersom »målet är att göra alla människor till likvärdiga medarbetare i uppgiften att förvalta och förkovra de gemensamma produktiva tillgångarna» är det verkligen på tiden att gå från ord till handling efter 28 års socialdemokratiskt regerande och 22 år av arbetarmajoritet i riksdagen.

Här kunde lämpligen punkt 12 i regeringspartiets politiska program ange en handlingslinje:

»Folkhushållningen organiseras för att uppnå ekonomisk demokrati, ökad produktion, full sysselsättning och rättvis fördelning. I detta syfte att förverkliga en sådan hushållning *samordnas* de olika formerna av ekonomisk verksamhet under samhällets ledning så att de produktiva tillgångarna blir effektivt och fullständigt utnyttjade, *främjas* nyskapande företagsamhet i kollektiva och enskilda former inom alla viktiga samhällsområden, *underställes* de ekonomiska maktkoncentrationerna demokratisk kontroll, *överföres* i samhällets ägo eller under samhällets kontroll naturtillgångar och företag i all den omfattning det är nödvändigt för att tillvarata viktiga medborgarintressen.» Detta är vad det socialdemokratiska partiet nyss konfirmerat som riktpunkt för sina strävanden.

En sådan inriktning av regeringspolitiken skulle godkännas av Sveriges arbetande folk och den skulle för alltid tvinga de borgerliga partierna att

skrinlägga alla förhoppningar om att någon gång kunna återerövra majoriteten hos det svenska folket.

Tidigare har sagts, att den i höst valda riksdagen kommer att få ta befattning med kvantitativt ganska omfattande förslag till en ny författning. Även om dessa förslag inte är så omvälvande som det på sina håll gjorts gällande kan de dock föra utvecklingen av den politiska demokratien en bit framåt. Bara en sådan sak som att ge varje röst ett lika värde pockar på sin lösning. Det måste ju vara kränkande för rättskänslan att ett parti, det kommunistiska, skall behöva betala 38 000 röster för varje andrakammarmandat medan exempelvis centerpartiet betalar 17 200 röster. Detta är ett slags mandatstöld som de andra partierna hittills profiterat på. Att regeringspartiet försökt bevara denna oformlighet kan jag bara förklara med dess önskan att profitera på kommunisterna och att kunna fortsätta den illvilliga valpropagandan om »bortkastade röster».

Vi begär inga favörer, vi begär bara rättvisa.

I detta sammanhang råder vi regeringen att uppskjuta ett avgörande om talmännens rösträtt till dess författningskommitténs förslag kan föreläggas den nyvalda riksdagen.

Regeringen har alltså ökade krafter mot en försvagad borgerlig motståndare, men den har inte ensam majoritet. Den behöver dock inte riskera några nederlag, om den inte önskar sådana, inte bär sig dumt åt.

Vi är positivt för denna regering, mot varje tänkbart borgerligt alternativ. I viktiga frågor kan vi dra åt samma håll, i andra inte, men det är som regel i sådana frågor där de borgerliga hjälper regeringen att dra. Vi kommer också att fortsätta kampen för de frågor, som vi ställde i valrörelsen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):
Herr talman! Efter det att respektive

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

partiers ordförande här framfört sina synpunkter på, bland mycket annat, årets viktigaste inrikespolitiska händelse, skall jag från min sida inte tillägga så mycket. Det har här i dag tidigare visats en uppenbar motvilja att diskutera valet. Även om det förhåller sig så, kan jag inte låta bli att här gå in på den händelse som vi ändå betraktar som en av de mest betydelsefulla.

Innan jag gör detta vill jag bara säga ett par ord med anledning av det anförande, som herr Hagberg nyligen hållit. Han menar, att den socialdemokratiska regeringen även i fortsättningen kommer att bli beroende av hur herr Hagberg tänker agera. À la bonne heure, låt mig bara säga till herr Hagberg, att vi aldrig hitintills tagit någon hänsyn till vad kommunisterna haft för uppfattning i olika frågor. Från vårt partis sida har vi utformat en sådan politik som vi ansett vara riktig. Sedan har herr Hagberg fått bestämma om han skulle ansluta sig till den eller till en borgerlig politik. Vi kommer även i fortsättningen att göra på samma sätt. Vi kommer inte att underställa herr Hagberg frågan huruvida regeringen bär sig dumt åt eller inte.

Att valutgången för högerens del blev ett svidande nederlag hälsar vi socialdemokrater med tillfredsställelse. Det visar, att framgångarna för en extrem politisk linje endast följer till en viss gräns. I årets val överskred den Svärd—Hjalmarsonska propagandan denna gräns, och stora skaror av tidigare högerväljare reagerade med att inte längre stödjå högern. Detta är särskilt glädjande tycker jag. Det tyder på ett större mått av politisk klarsyn och omdöme än vad högerens valmakare tilltrrodde den svenska väljarkåren. Högern är nu i full färd med att ompröva tidigare ståndpunkter. Vi önskar fortsatt framgång i denna verksamhet.

Högern har släppt motståndet mot ATP. Frågan om omsen som skatteform nalkas man nu med betydligt större för-

siktighet än före valet. Nu väntar vi bara på att högern skall ompröva sin ställning till barnbidragen, andra sociala förmåner som man tidigare velat avskaffa och till vissa anslag på kulturbudgeten, för att nu bara nämna de viktigaste punkterna. Sedan kanske även vi — och inte bara herr Ohlin — kan diskutera med högern om hur vi gemensamt skall angripa problemen med budgetbalans och resursernas fördelning i en snabbt fortlöpande samhällsutveckling. Vi väntar alltså med samma spänning som herr Ohlin på den fortsatta omvändelseprocessen inom högerpartiet.

När nu även högern samt herr Hedlund — även om man kanske får sätta ett litet frågetecken i kanten här — valt att upphöra med striden mot den allmänna tjänstepensionsreformen — folkpartiet insåg ju redan före valet riskerna av att fortsätta denna strid — får väl av allt att döma ATP anses ligga fast. Detta menar vi som representerar löntagarna vara valets viktigaste vinning. De tidigare pensionslösa — och även de som direkt och indirekt fick vara med om att betala orimliga kostnader för sina pensioner — kan se fram mot ålderdomen med tillförsikt. De sistnämnda har tack vare de tidigare pensionernas avlösning fått betydande kontantlöneförbättringar. När vi från vårt håll redan under pensionskampanjens dagar framhöll dessa fördelar som reformen skulle medföra blev vi av reformens motståndare framställda som bedragare. I dag vet var och en som berörs av reformen var bedragarna är att finna. Det gick följaktligen inte att skjuta sönder socialdemokratien med ATP som ammunition. Det insåg som sagt folkpartiet redan före valet. Men — även om det inte finns så stor anledning att tala om den snö som föll i förfjöl — kan jag ändå inte låta bli att citera ett yttrande av herr Ohlin här i kammaren den 2 juli 1958. Herr Ohlin säger då — efter att ha talat om önskvärdheten av

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

att alla partier modifierar sin ståndpunkt: »Ett är säkert, nämligen att den väg, som skulle leda till att folkpartiet accepterade det socialdemokratiska förslaget, den är stängd.»

Några månader senare var herr Ohlin beredd att acceptera vår ståndpunkt i pensionsfrågan. Vi gratulerar även folkpartiet till omvändelsen, och vi har givetvis ingenting emot att herr Ohlin även i fortsättningen sätter sin politiska existens på spel för att bekämpa våra ståndpunkter, när sedan herr Ohlin efter en kort tid — inte blott accepterar utan t. o. m. ställer sig som garant för — att de beslut vi ensamma tvingats genomdriva skall bli bestående. Vi avvaktar nu med intresse att få höra, att folkpartiet är berett att garantera även omsättningsskatten. Vi skall försöka att behålla fattningen även inför en sådan kövändning. Men inte heller omsättningsskatten visade sig vara den effektiva taktiska atombomb som oppositionen trodde, och som man satsade så mycket på i förhållande till spränga arbetarrörelsens politiska inflytande. För de borgerliga partierna blev väl omsen i stället i vissa avseenden en bumerang. Inte heller kommunisterna fick den utdelning på oms-motståndet som man hoppades på före valet. Väljarna visade sig ha bättre omdöme än oppositionen förutsatte. De trodde inte på sagan om Sam Nilsson, som skulle starta med en tämligen låg lön och sluta som egenpensionerad småkapitalist. — Fabeln om ännu bättre omvårdnad från samhällets sida, bättre folkpensioner, som herr Hedlund lovade, och bättre undervisning, utbildning och sjukvård, som herr Ohlin lockade med, utan att det skulle kosta någonting, gick inte i folk. Sedan var ju den där björnen, som man försökte slå i huvudet med omsättningsskatten, oförsynt nog att gå till motanfall och inte bara låta sig jagas. Det blev inget björnskinn att dela, herr Hedlund. Resultatet av björnjakten blev i stället att de som försökte skjuta vilddjuret greps av fros-

sa och i förvirringen mejade ner ett icke ringa antal av de egna drevkarlarna — utöver dem som björnen själv tog kål på.

I övrigt är bara att konstatera att herr Ohlin tydligen inte har lärt någonting av utvecklingen under efterkrigstiden eller ens av det senaste valutslaget. Herr Ohlin — och för övrigt hela borgerligheten — har uppbyggt sina trogna med förhoppningsfulla spådomar om socialdemokratiens solnedgång. Denna förhoppning har man baserat på den befolkningsmässiga strukturförändring som sker i samhället. I och med att arbetargrupperna relativt sett minskar och tjänstemannagrupperna ökar i antal har man trott att grundvalarna för socialdemokratiens inflytande skulle krympa ihop i takt med denna utveckling. Årets val borde väl ändå ha tagit herr Ohlin ur denna villfarelse. Utan att ha tillgång till några närmare analyser av hur olika människor röstat vågar jag ändå påståendet att valresultatet har visat att socialdemokratien vunnit ökat insteg i grupper som tidigare räknades till det borgerliga underlaget.

En titt på siffrorna visar detta. Vi är glada åt det ökade förtroende, som därigenom visats den politik som vi företräder. Men herr Ohlin hoppas fortfarande, vilket väl i och för sig är mänskligt. Trots den, jag skall inte säga solnedgång utan snarare solförmörkelse som drabbade folkpartiet 1958 och som i stort sett upprepades i årets val, i varje fall beträffande andelen av valmanskåren, när herr Ohlin nu som tidigare lika verklighetsfrämmande drömmar om att kunna samla ihop den splittade borgerligheten till en enig front mot socialdemokratien. Attityden är tragisk!

Den för herr Ohlin allt annat över-skuggande politiska uppgiften har blivit att söka driva socialdemokratien tillbaka. Vilken politik som sedan skall föras har blivit en andrahandsfråga. Herr Ohlin har inte bara vad det gäller ATP

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

bytt ståndpunkt. Låt mig här citera ett yttrande i samma anförande från den 2 juli 1958, där herr Ohlin tar upp frågan om de politiska partiernas ställning i det fortsatta arbetet. Herr Ohlin säger: »Folkpartiet kommer att föra en bestämd oppositionspolitik mot den socialdemokratiska regeringens socialistiskt präglade politik. Vi kan efter det senaste årets erfarenheter heller inte satsa på något trepartiblock inom oppositionen. Vi kommer att föra en helt självständig politik.»

Jag skulle bara vilja fråga: Hur rimmar detta med tongångarna om att återigen försöka ena den borgerliga oppositionen, att gå till angrepp mot socialdemokratien för att bringa socialdemokratien i minoritetsställning? Även på den punkten har det tydligen skett en omprövning från folkpartiets sida, en ståndpunktsförändring under loppet av några månader. Herr Ohlin kan när som helst uppta tävlan med herr Hagberg i konsten att byta ståndpunkter. Från vår sida beklagar vi denna politiska sterilitet hos folkpartiet. Inför ett årtionde — eller om vi begränsar oss till den fyraårsperiod, som vi snart skall börja — med alla de stora och svåra problem, som vi kommer att få ge oss i kast med, tror jag för min del att det vore en styrka för vårt land, om vi redan vid beslutens fattande kunde komma fram till en så stor enighet som möjligt. En sådan inställning — vilken inte nödvändigtvis behöver innebära något planlagt, organiserat samarbete — borde även för folkpartiet vara smakligare än att i efterhand nödgas acceptera våra ståndpunkter.

Jag kan inte heller se att det behöver vara uteslutet, att vi skall kunna resonera oss fram till vettiga lösningar av de stora frågorna. Det har gått tidigare och även nu tycks det gå att göra det när det gäller försvarsfrågan. Bortsett från herr Hjalmarsons utrikespolitiska slalomkonster har vi varit överens om vår alliansfria utrikespolitiska linje.

Skall det då vara ogörligt, att vi nu — när inte, som förhållandet var på hösten 1959, det förestående valet behöver spela in — resonerar igenom hur vi skall utforma den framtida skattepolitiken, hur stor andel av våra samlade resurser som det är nödvändigt att avdela för samhällets uppgifter, hur fördelningen av skatterna mellan direkta och indirekta lämpligen bör avvägas, hur vi skall komma till rätta med det besvärliga kapitalbildningsproblemet för att åstadkomma en så snabb framstegstakt som möjligt, hur vi i samma syfte skall kunna öka våra forsknings- och utbildningsresurser, vilken lokaliseringspolitik vi lämpligen bör driva och efter vilka linjer konjunktur- och arbetsmarknadspolitiken skall genomföras?

Oavsett vilka uppfattningar vi har om samhällets och om den offentliga sektorns roll och betydelse i detta sammanhang är vad jag här har nämnt frågor som vi måste söka finna lösningar på under 60-talet. Låt mig här bara peka på de ökade krav som de stora ungdomskullarna kommer att ställa i fråga om inte bara flera utan även större bostäder. Därtill kommer de krav, som bilismens fortsatta expansion för med sig, det totalt sett större barnantal som vi har att räkna med under 60-talet, även om det inte blir flera barn per familj. Allt detta kommer att ställa samhället och samhällsmaskineriet inför mycket svårbedömbare och svårbedömbare problem. Jag tror därför — tvärt emot det resonemang som förts här tidigare i dag och som fördes ännu intensivare under valrörelsen om nödvändigheten av att minska den offentliga sektorn — att det är realistiskt att räkna med en fortsatt ökning av denna sektor i takt med stegringen av den allmänna standardutvecklingen. Kan vi försöka att lösa dessa frågor under positiv medverkan från oppositionen torde det, som jag förut sade, vara till fördel. Men jag skall villigt erkänna, att förhoppningarna om att så skall kunna ske inte

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

verkar särskilt stora. Att döma av det anförande som hållits här tidigare i dag av herr Ohlin tycks folkpartiet sitta fast, alltför fast, i gamla föreställningar för att våga närma sig socialdemokratien i dess ståndpunktstagande till de ekonomiska frågorna. Lågskattepolitiken och samhällsverksamhetens onödiga omfattning tror man fortfarande på borgerligt håll vara effektiva vapen i striderna på den partipolitiska arenan. Men kanske herrarna spekulerar fel, kanske folk förstår sambandet mellan skatter och utgifter och mellan den offentliga sektorns verksamhet och förutsättningarna för en snabbare framstegstakt bättre än vad herrarna tror. Valutgången ger i varje fall otvetydigt antydningar i denna riktning.

Valet blev en obestridd framgång för socialdemokratien. Någon möjlighet att under de närmaste fyra åren åstadkomma det av herr Ohlin så hett åtrådda regimskiftet föreligger inte, om inte herr Ohlin kan träffa en överenskommelse med herr Hagberg. Men det förhållandet, att socialdemokratien gick ut ur valet med en ökad mandatmässig — och jag vågar påstå även moralisk — styrka innebär inte att vi avvisar samarbete med andra. Vår strävan blir liksom hittills att försöka få största möjliga samling kring förslagen till lösning av de frågor som kommer att föreläggas riksdagen. Sedan blir resultatet beroende på i vilken utsträckning oppositionen visar sig ha vilja och förmåga att lämna sin positiva medverkan till det fortsatta utvecklingsarbetet, till gagn för samhället och dess medborgare.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som den första meniga i denna debatt känner man sig litet ängslig, om man går in på ett par konkreta ting som intresserar en och som inte förekommit i den tidigare »herr-

debatten», nämligen familjepolitiken och frågan om hur man skall kunna klara våra sjuka människor.

Valresultatet har i mindre grad än vanligt kommit upp i denna remissdebatt. Partiledarna på den borgerliga kanten har liksom malat in sig och hängt stilla i garderoben för att inte stöta ihop, och det har kanske blivit ett litet temperamentslöst utbyte av tankar. Så mycket är i alla fall klart att det val som ägt rum ger ett absolut belägg för att man inte är överens med högern i dess antisociala inställning, som också delvis har understrukits av folkpartiet. Det är en inställning som dominerat ett par valperioder.

Före valet yttrade högerledaren, som ju är väldigt skojig på privata möten — i dag var han det inte — att regeringen har förlyft sig och fått politiskt ryggskott så allvarligt att den inte ens kunde gå. Enligt referaten brakade applåderna lös efter detta. Efter valet får man väl i alla fall konstatera, att det var högern som hade förlyft sig på billiga vitsar i familjefientlig propaganda. Jag är övertygad om att just dess inställning till familjefrågorna betydde oerhört mycket för att skapa det underlag som socialdemokraterna hade när vi gick ut med vår propaganda. Visserligen påstod högern före valet, att den alldeles speciellt understöddes av barnfamiljerna. Efter valet säger folkpartiet — det stod i en ledare i Expressen häromdagen — att det var just folkpartiet som vid valet blivit understött av barnfamiljerna. Hur som helst, man får tolka valresultatet uteslutande som ett nej att i den fortsatta politiken införa försämrade förhållanden för sjuka, extra beskattning av barnfamiljerna, indragning av mödrahjälp och ferieresor, minskat stöd till arbetslöshetskassor, omskolningskurser, ålderdomshem, vatten och avlopp m. m. Den kvarts miljon nya röster som socialdemokraterna vann förpliktar tvärtom till utbyggnad av allt detta som högern ansåg att vi borde

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

försämra, och den förpliktar till ett ökat stöd speciellt åt de människor som höger särskilt jagade, nämligen de sjuka och barnfamiljerna.

Det har visat sig att de gamla genom den försäkring som vi lyckats skaffa har kunnat klara sig utan socialstöd. Däremot tycks sjuka människor och ensamstående mödrar med barn vara tvungade att anlita socialvården. Statistiken visar att en tredjedel av socialfallen är barn och enligt doktor Inghes undersökning av 500 fall, som har varaktigt understöd i Stockholm, hade hälften av dessa fått sin första kontakt med hjälpmyndigheterna såsom sjuka människor. Sedan sjukdomen brutit ut hade man alltså blivit ett vanligt socialvårdsfall. Enligt denna undersökning som nu är gjord i Stockholm var det 80 procent av dem som har socialunderstöd, vilka hade läkarintyg på sjukdom. Då har man inte tagit hänsyn till att man av ensamstående mödrar och pensionärer inte brukar fordra sjukintyg.

Det är stötande att barnen och de långtidssjuka skall bli socialfall, därför att våra försäkringsformer inte täcker behovet av hjälp. De långvarigt sjuka utstöttes ur sjukförsäkringen, familjer med svåra vårdfall lämnas utan tillräckligt samhällsskydd, och så finns det ett allvarligt glapp mellan sjukförsäkringstiden när den tar slut efter de två åren och en pension som inte så omedelbart brukar ansluta till den uteblivna sjukförsäkringen.

Socialministern har lovat snara förbättringar. Han har liksom inrikesministern också talat om att rehabiliteringsorganisationen och arbetsvården är någonting som måste byggas ut. Jag anser att detta är de allra angelägnaste reformerna i dag, om vi inte skall behöva skämmas över att sjuka människor hänvisas till en socialvård, som egentligen inte kan klara dem därför att de kommer dit för sent.

Herr Ohlin berörde dessa ting helt flyktigt. Han antydde åtminstone ett

intresse för dem. Jag skulle vilja veta hur stort intresset är på folkpartihåll, hur stort intresset är från folkpartikvinnorna för genomförandet av reformer just för de sjuka, de långtidssjuka och för kvinnorna? Från denna talarstol berättade herr Ohlin i sina memoarer — inte särskilt spännande saker — men han talade bl. a. om sin ställning till kvinnorna. Redan i samband med valet fick vi veta att folkpartiet — man gjorde mycket stor propaganda — hade intresse för att lösa en hel rad kvinnofrågor.

Jag tror att man har smittats av den socialdemokratiska programskrivningen för ett år sedan och komponerat sina önskelister efter det — och det skall vi inte säga något ont om. Man hade pigga valannonser i stil med: »Det verkar som om regeringen har glömt bort just vår insats», eller: »Varför värderas jag mindre?» o. s. v. I en särskild valbroschyr berördes sjukförsäkringen till de hemarbetande husmödrarna. Där hette det: »Vi vill, att de hemarbetande kvinnorna skall ha rätt att sjukförsäkra sig, så att de kan skaffa hemhjälp om de blir sjuka.»

Vidare sade man: »Vi vill att bidragsförskott och underhållsbidrag till hemarbetande kvinnor skall beräknas efter det ekonomiska värdet av deras arbete i hemmet.» Sorgligt nog följdes dessa djärva önskemål av en västgötaklimax, där det stod — — — »och därför vill vi få fram en rättvis värdesättning av vad det kostar att låta betald arbetskraft sköta det löpande hushållsarbetet, när husmodern är sjuk eller har förvärvsarbete.»

Ja, om det bara var den saken, så vore det väl inte så svårt att ta reda på vad hemhjälpens kostar. Men det är väl andra ting man ville ha besked om, då dessa önskemål framställdes. Så här dagen efter kanske man kan få veta litet om den reella innebörden av dessa folkpartiets propåer. De slungades ut för att fånga kvinnorna i valet, men

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

kanske hade de också ett annat syfte. Det skulle i så fall vara utomordentligt värdefullt, om kvinnorna vore överens åtminstone i dessa ting, som så nära berör dem själva.

Vad menar folkpartiet med att kvinnorna skulle få försäkra sig mot sjukdom? Skall de ha en frivillig försäkring, där de får samma sjukpenning som i den obligatoriska försäkringen? Är man beredd att höja den obligatoriska sjukförsäkringen för husmödrarna? Det har visat sig att den frivilliga sjukförsäkring som erbjödes husmödrarna tyvärr inte användes av dem. Den lockar inte. Antagligen anser man den vara för dyr. Detta vet man naturligtvis även på folkpartihåll. Är man då beredd att subventionera husmödrarnas sjukförsäkring? Det skulle vara intressant att höra något om den saken.

Är man inte åtminstone böjd för att få till stånd en sjukförsäkring med tilläggsjukpenning, vilken står något sänkt i paritet med den man får, när man har medelstor inkomst, och att få en dylik försäkring till mödrar med små barn? Ingen vill väl påstå annat än att det arbete man får sköta i hemmet, när man har små barn, inte kan skötas hur som helst eller när som helst. Det måste vara riktigt att en husmor med små barn får möjlighet till hjälp i hemmet, när hon blir sjuk.

Tidigare har herr Ohlin sagt mycket bestämt ifrån att han vill minska subventionerna till sjukförsäkring och pension. Jag undrar om herr Ohlin nu har frångått detta mera principiella uttalande, eller om han gör ett speciellt undantag för kvinnorna, när det gäller sjukförsäkring för dem. Det skulle i så fall vara intressant att höra. Om han inte har ändrat sig på den punkten, blir det inte mycket kvar av de flotta löftena i folkpartiets propagandatyck.

Lika oklar är punkten om att bidragsförskott och underhållsbidrag skall räknas upp, så att de utgör ersättning för mödrarnas arbete i hemmet. Hur långt

över tusenlappen är man beredd att gå med bidragsförskottet, och hur högt vill man ha det av staten utfyllda underhållsbidraget? Det var en ganska hård kamp här, när det bidraget kom till, och det mötte ett mycket kompakt motstånd från högern. Likaså uttrycktes starka sympatier för det motståndet från andra partier. Jag skulle vilja veta litet mera om dessa ting, eftersom det här i kammaren aldrig har sagts något om att bidragsförskottet skulle höjas ytterligare eller underhållsbidraget förändras. Detta är därför höljt i dunkel. Om dessa frågor under sommaren har nått fram till folkpartistisk mognad, så vore det värt att den tanken även klädde i ord här i kammaren.

Om vi vill förbättra förhållandena för husmödrarna och mödrar med små barn, så kan detta inte ske utan att vi offerar en del pengar på saken. En av de absolut mest angelägna frågorna när det gäller kvinnorna är mödrarnas dubbelarbete. Likalönsfrågan är en stilig paroll, en rättviseparoll, som det är lätt att få gehör för, men jag tror att det är en ännu större fråga att utöka stödet åt mödrar med små barn. Hur skall de klara det dubbelarbete som de tvingas till, när de är förvärvsarbetande? Det är inte någon liten grupp det här gäller. Ungefär en tredjedel av alla mödrar med barn under 16 år har förvärvsarbete med beskattningsbar inkomst.

Det verkade som om herr Hedlund var inne på tanken att dubbelarbetet kommer att minska av sig självt, men det är orealistiskt att tro det. Det går inte att ta bort dubbelarbetet, att förbjuda det. Vi har här att göra med en ekonomisk fråga, och den måste lösas som en sådan. Man har så lätt för att betrakta barnafödandet som något slags hobbyverksamhet, ett amatörskap som det vore en skam att ge ersättning för. Vi får lov att gå ifrån den uppfattningen och i stället vara beredda att ersätta dessa kvinnor för att de tar på sig vårdnaden om barn, som dock hela samhäll-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

let behöver — om nu detta skall ske genom att de får ersättning om de lämnar sitt förvärvsarbete och stannar i hemmet, eller genom att underlätta vårdnaden om barnen, så att de kan behålla sitt förvärvsarbete. Det kostar i så fall pengar för samhället, men det måste dock ske, om man vill att mödrarna skall härda ut framdeles.

Moderskapsförsäkringen är tyvärr en alldeles för liten hjälp vid barnsbörd. Den utgår under tre månader. Ofta tar den blivande modern ut en månad före födseln, och sedan har hon bara två korta månader sedan barnet fötts, då hon får ersättning och kan stanna hemma. Och för ensamma mödrar är detta alldeles otillräckligt. Moderskapsförsäkringen räcker alls inte till. Ofta är det unga människor som haft mycket små löner, kanske inte något förvärvsarbete alls, och då har de ingen tilläggsspenning.

Skolplikten är förlängd, och vi anser att yrkesutbildning är önskvärd för alla unga människor. Därtill kommer att vi får allt fler föräldrar i tonåren. Det är en orimlighet att vänta sig att unga människor skall hinna med allt detta, låt oss säga före 20 eller åtminstone före 25 års ålder. Vi måste på något sätt bistå dem bättre än vi gjort hittills, och jag anser att moderskapsförsäkringen behöver utsträckas. Jag skulle vilja ha den utsträckt till ett år. Då kan man få större utsikter att skapa det lugn omkring ett litet barn, som herr Hedlund tydigen efterlyste och som alla anser vara en fördel. Jag tror det är mycket viktigt att modern får litet ro när hon fått ett barn, ro ifrån ekonomiska bekymmer och från ett pressande förvärvsarbete.

De gamla blir allt fler, och vi behöver de barn som kan födas, vi behöver de unga människor som tar på sig alla dessa bördor vid tidigare ålder än förr. Antalet människor i produktiv ålder ökar mycket svagt, och arbetskraften måste utnyttjas effektivt. Mödrarna går

ute i förvärvsarbete, och det blir familjen som får avstå från antingen det ena eller det andra. Men den mest pressade blir i alla fall modern. Hemmet får binda sig vid en mycket lägre standard om man skaffar sig barn och modern passar dem i hemmet. Är det riktigt? Varför skall just en barnfamilj pressas ned på så mycket lägre standard?

Nyligen var det en läkare som konstaterade att stress, överansträngning, både psykiskt och fysiskt, är en vanlig företeelse hos dubbelarbetande mödrar, dock utan att de söker läkare, vilket de egentligen behöver. De går i stället kroniskt överansträngda. Detta gäller naturligtvis i särskilt hög grad de ensamstående, som inte har några möjligheter att klara upp svårigheterna.

Det vore intressant att få höra litet mer från folkpartiet om vad man egentligen är beredd att göra, vad man är beredd att betala för de där stora, kvinnovänliga orden som spreds under valrörelsen. Är man från det hållet beredd att tillsammans med andra bilda en kvinnofront för reformer åt de mest trängda kvinnorna, dit jag räknar mödrarna i de yngsta grupperna?

Familjepolitiken måste utbyggas, det är ett praeterea censeo som man inte kan komma ifrån inför den nuvarande utvecklingen. Man skulle ha ett litet bättre skydd om man hade en moderskapsförsäkring, som jag sagt tidigare, om man hade en sjukförsäkring som gav bättre ersättning åt husmödrarna när de får barn och om man hade en bättre understödd bostadspolitik för familjer med små barn. I dag står i en tidning, att de stora, flotta lägenheterna i stor utsträckning endast kan hyras av dem som inte har barn. Antingen skall man ha bostadsstandard eller också skall man ha barn. Det verkar som om vi vore på väg mot en utveckling, som vi trodde att vi för alltid hade sluppit ifrån.

För de ensamstående mödrarna är behovet av en utsträckt försäkring na-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

turligtvis större än för andra. De får till stor del skiljas ifrån sina barn. Modern gifter sig kanske så småningom och kan ta tillbaka barnen. Men det är inte alltid det går. Mödrarna hamnar på mödrahem, och de får inte den gemenskap med sina barn som de skulle kunna få. De kan ha alla kvalifikationer som mödrar, men det finns ingen bostad för dem till en hyra som de orkar med att betala. Vi ger dem inte det stöd, som gör det möjligt för dem att leva tillsammans med sina barn.

Vid en undersökning, som gjordes i Stockholm nyligen beträffande 79 ogifta mödrar under en viss månad, visade det sig att en tredjedel saknade placering i tilläggspenningklass inom sjukförsäkringen. Det visar någonting av hur illa ställda de är. Av dem som var placerade i tilläggspenningklass hade de flesta omkring 300 kronor i månaden, många hade 200 och endast två kom upp till existensminimum. Alla måste ha socialvård, och barnen fick placeras på spädbarnshem. Då kostar barnet 800 kronor i månaden. Ungefär 10 000 kronor om året måste vi vara beredda att betala för ett barn, om det är skilt från modern. Men vi är inte beredda att betala mycket om modern sköter barnet själv. Jag tycker detta är absurt i en tid då man har klart för sig vad det betyder att moder och barn får vara tillsammans.

Barnbidraget klarar ju inte alls ett barns kostnader. Vi vet att högern anser att redan det nuvarande barnbidraget är en alltför stor vidlyftighet. Man tvingas alltså till socialvård därför att man är mor. Jag menar, att om vi har råd att ha de flesta bilarna i Europa, att ha en fylleristatistik som är hårresande, att skicka i väg så mycket folk ut på nöjesresor ute i Europa, då borde vi vara beredda att säga att vi har råd att hålla en mor till varje nyfött barn. Det kan inte vara omöjligt. Det måste vara så att vi inte ser hur viktigt det är. Vi får över huvud taget inte vara så kall-sinniga som vi varit inför dessa ting.

Högern har ju tillsatt en kommitté för socialpolitisk efterklokhet. Jag vet inte om vi kan vänta oss mycket av den. Tyvärr visar inte högern någon ånger över den inställning man haft till dessa problem. Man bara beklagar att planeringen var otaktisk; det anses att det var felaktigt att man precis avslöjade vad man ville. Man borde ha talat litet mera auguriskt och inte varit så sann när man beskrev vad man unnade och inte unnade barnfamiljerna. Kanske herr Heckscher, som är kommitténs ordförande, kan komma med några guldkorn från den tankeverkstad man har på den kanten. Sådana guldkorn skulle kanske kunna verka litet mera försonande än det som vi redan hört från högercentralen efter valet. Vädjan till ohöljd egoism slog fel. Kan vi inte acceptera detta och säga, att vi kan slåss på andra fronter men att vi inte skall slåss när det gäller de människor som allra mest behöver vårt stöd. I ett rikt land som vårt har vi råd att hjälpa dem som är fattiga. Jag anser att vår befolkningsfråga är så viktig, att det även ur den synpunkten finns skäl för oss att mera intressera oss för familjepolitiken, om nu de rent humanitära skälen inte skulle motivera att vi går längre än vi gjort. Den inställning som gjort sig gällande på senare år, nämligen att familjepolitiken är någonting som kan strypas åt, bör inte få vinna gehör.

Det viktigaste för ett rikt land är väl ändå att ge barnen en god uppväxt, att ge familjerna en hygglig levnadsstandard och att inte vara alltför njuugg på detta område. Den som har haft att göra med sjuka människor och familjer med många barn vet att även de som har de bästa kvalifikationer oförskyllt kan råka i svårigheter, som gör det omöjligt för dem att hålla en något så när tillfredsställande standard.

Här kan ekonomin spela en stor roll. Jag vädjar till de borgerliga kvinnorna att tillsammans med oss sätta upp detta som ett kvinnomål att hjälpa i synner-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

het de unga mödrarna och dem som kommer i de speciella svårigheter jag här skildrat.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Denna remissdebatt ger redan samma intryck som andra höstremisser gjort, nämligen att man kanske bör ta en allvarlig funderare på huruvida riksdagen bör ha mer än en remissdebatt, och då en remissdebatt som verkligen fyller detta ords egentliga mening.

Herr statsministern sade för en stund sedan att han ville likna upptakten till denna remissdebatt vid pastoralsymfonien. För allt i världen, men visst håller jämförelsen något. Pastoralsymfonien är ett av de förnämsta musikverk som finns. Men så till vida stämmer jämförelsen som att en symfoni är sammansatt av många instrument. Det föreföll mig, när jag lyssnade till statsministern, som om han hade valt att spela på pukorna i denna orkester. Jag tyckte nog att det skulle ha varit klädsamt med litet mindre yvighet över valresultatet för hans partis del. Jag tror inte att man, som det sagts i tidningarna, kan konstatera något av en vindkantning i svensk politik. Det var nog inte den socialdemokratiska politiken med omsättningsskatt, penningvärdeförsäkring etc. som gjorde att det blev det resultat som det blev. Jag tror knappast heller att det var löftet om fyra veckorssemester. Det var nog i stället sådana förhållanden som inte inträffar vid varje val — i varje fall får vi hoppas det — som gav detta resultat.

Framgången får nog mera sägas vara beroende därpå att det skapades så skarpa kontraster i valdebatten mellan å ena sidan kravet från ett håll på att man skulle ta bort en del av de förmåner som medborgarna redan har erhållit och å andra sidan försäkringarna från annat håll om att man bör bevara dessa förmåner. Valresultatet gav enligt

min uppfattning belägg för två gamla sanningar.

Den första av dessa sanningar är att ju mer reaktionär en ytterlighetsflygel på det politiska fältet blir, desto starkare blir reaktionen på den motsatta sidan. Man bekämpar alltså inte en socialistisk samhällsutveckling genom att bjuda ett alternativ som är ultraradikalt åt det motsatta hållet. Jag tror att man då snarare främjar en utveckling åt det förstnämnda hållet. Nej, det alternativ som skall kunna bli farligt för den nuvarande regimen måste nog byggas upp på ett annat och mer moderat underlag som motpol till regeringspolitiken.

Den andra sanningen som valet har givit belägg för är den att medborgarna lättare finner sig i att vänta på utlovade reformer, till dess att vi har råd med dem, än att vi först ger en förmån och sedan kräver den åter eller vill försämrade den. Detta ger också en antydning om att om vi skall kunna bringa balans mellan utgifter och inkomster i statsbudgeten så bör vi nog gå den väg som vi från vårt håll ofta har rekommenderat, nämligen att rätta munnen efter matsäcken och hellre söka begränsa löftena om framtida reformer än att pruta på vad vi redan har genomfört.

När jag säger detta tänker jag främst på kravet från högerhåll om upprivande av ATP-beslutet. Efter all den debatt som förts i denna fråga, efter folkomröstning, nyval, folkpartiets ändrade hållning m. m., tycker man att det politiska omdömet skulle säga vem som helst att ett krav på upprivande av beslutet måste bli en demonstration och ingenting annat. Det har i varje fall inget med realistisk politik att göra. Nu efteråt kan oppositionspartierna skatta sig lyckliga över att åtgärden inte gav regeringen egen majoritet i andra kammaren. För min del hade jag inte utslutit möjligheten av ett sådant resultat. Nu blev det som väl är inte så, och oppositionspartierna har lyckligtvis nå-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

got att säga till om även i fortsättningen.

Om det emellertid skall ligga någon realitet bakom uttrycket att oppositionens uppgift i en demokrati är att söka vinna underlag för att överta regeringsmakten eller som herr Hjalmarson för en stund sedan sade, »sparka hans majestäts ministrar utför trappan», så måste också oppositionen i första hand inrikta sig på en verklighetsbetonad politik, som är möjlig att omsätta i praktisk handling om väljarna skulle ge oppositionen uppdrag att överta regeringsansvaret.

Det har i denna debatt talats om samlingsregering. Jag blev inte förvånad över att statsministern ganska bestämt avvisade den tanken. Det finns nog efter detta val mindre förutsättningar för en samlingsregering än vad det gjort på länge. Hade valet gått i den motsatta riktningen är det möjligt att resonemanget hade haft ett bättre verklighetsunderlag. Men skall man i detta läge kräva samlingsregering, måste man först tänka på att föra en politik som kan försvaga regeringens underlag och inte en politik som i stället förstärker det. Lära och leverne måste nog överensstämma litet grand här också.

I den motion vi avlämnat har vi från centerpartiet sagt att vi inte betraktar det som praktisk politik att begära ett upprivande av ATP-beslutet, såsom högerpartiet gjort. Detta betyder emellertid inte att vi frånträtt vår ideologiska uppfattning, att en lösning av pensionsfrågan efter den linje som vi förordade, den personliga frivilliglinjen, skulle ha varit en väsentligt bättre lösning än den som nu genomförts. Man kan nu bara beklaga att den linjen inte följdes. Någon ändring av vår principiella uppfattning åstadkoms ju inte därav att andra har genomfört något annat. ATP är fortfarande behäftad med alla de brister och medför alla de orättvisor som vi påvisade när striden om frågan var aktuell politik. Det bör väl emel-

lertid vara med pensionsbeslutet som med andra beslut som fattats, att förbättringar och anpassningar till olika intressen bör kunna genomföras successivt. Det är ju inte på det sättet, som man ville göra gällande i valrörelsen, att alla ändringar innebär försämringar eller att man äventyrar reformen.

Det har blivit populärt att tala om ett bättre borgerligt samarbete. I debatten i dag har de borgerliga partiledarna varit inne på det temat.

Ja, visst finns det stora möjligheter till ökad förståelse mellan oppositionspartierna. Vi har väl i stort sett en gemensam uppfattning om den enskilda äganderätten och om den fria företagssamheten, och vi har väl också en gemensam uppfattning om näringslivets betydelse som grundval för levnadsstandardutvecklingen m. m. Men därifrån och till att låta de naturliga rågångarna mellan oppositionspartierna växa igen, något som också har antytt, är steget ganska långt. Ingen skulle bli gladare än regeringspartiet om dessa naturliga gränser på den borgerliga sidan suddades ut just nu när högerpartiet har etablerat sig så långt ute på ytterkanten. Det skulle säkra ett socialdemokratiskt inflytande under lång tid framöver, därför att det skulle eliminera det starkaste alternativet till den nuvarande regeringspolitiken.

Herr Hjalmarson har sagt att högerpartiet är och förblir ett högerparti. Herr Ohlin har sagt att alternativet till en socialdemokratisk politik är en socialliberal politik. Dessa deklARATIONER, sedda mot bakgrunden av vad som sagts om ett borgerligt samarbete, skulle ju tvinga oss i centerpartiet att hävda att målsättningen för den centerpolitik, som vi anser ha en framtidsuppgift, inte får ändras vid ett ökat samarbete.

Är detta det riktiga tillvägagångssättet, när man skall diskutera ett bättre samarbete mellan oppositionspartierna? Jag har för min del den uppfattningen att dessa ting inte skall debatteras så öp-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

pet som nu sker. Ett samarbete av denna art bör växa fram låt mig säga tyst, inifrån, och inte basunerat ut, på sätt nu sker.

Jag instämmer till fullo med herr Hjalmarson när han säger, att leken två slår den tredje bör upphöra bland oppositionspartierna. Jag hoppas då också att talet om »bortkastade röster» kommer att tystna. Menar man allvar med samarbetet bör väl detta också sträcka sig till att man söker gemensamt få så många borgerliga röster som möjligt. Centerpartiets politiska historia visar klart att vi oftare än de andra borgerliga partierna har satt samförståndet i det politiska arbetet högre än meningssmötningarna, och i den arbetshypotesen har ingen förändring skett från vår sida. Men samförstånd och samarbete måste alltid grundas på hederlighet och på respekt för demokratiska principer.

Hur valutgången kan komma att avspelas i den fortsatta politiken från regeringshåll återstår att se. Socialministern skisserade för någon månad sedan i ett tal tio punkter, upptagande problem som bör lösas under 60-talet. I och för sig var det inga nyheter som redovisades och inte heller några genomgripande reformer, om man undantar löftet om fyra veckors semester. Men om denna reform gäller väl, att görs den dispositiv, med möjlighet för anpassning till olika betingelser inom näringslivet, beror dess genomförande i huvudsak på om vi kan med minskad produktion hävda oss i den ökade konkurrensen inom en vidgad frihandel.

Utbyggnaden av hjälpen till invalider och andra handikappade, som var en annan av de tio punkterna, är vi väl överens om bör ske så snart som möjligt. Under den gångna sommaren torde alla kammarens ledamöter ha fått ta del av ett uttåg om frivilliga bidrag till en viss hjälpverksamhet bland mycket handikappade människor. Det var en signal om att samtidigt som vi genom-

för sociala reformer för unga, friska och starka medborgare, glömmet vi till den grad omsorgen om verkligt behövande grupper, att man måste ta till en insamling för att lösa problem, som det torde vara samhällets skyldighet att klara. Men minoriteter sitter trångt i vårt samhälle, både socialt och ekonomiskt. Det tycks som om vi vore mera angelägna att bistå grupper som är i mindre behov av hjälp men har fördelen att vara stora. Jag hoppas att det i statsverksproposition, som framläggs efter nyår, skall finnas förslag till en ordentlig upprustning av invalidvården.

Vid sidan av socialministerns krav på längre semester har vi från centerpartiets sida begärt en lägre folkpensionsålder. Ur social synpunkt torde det vara minst lika välbetänkt att ge arbetsvila åt alla åldringar som att ge sådan åt unga människor. Jag säger med avsikt »vid sidan av», inte »i stället för». I varje fall har jag den personliga uppfattningen, att en förlängd semester och en lägre folkpensionsålder är frågor som bör lösas på en gång och anpassas till varandra. Kan vi samtidigt med ett genomförande av fyra veckorssemester sänka folkpensionsåldern med låt mig säga två år, är det ju bara gott och väl. Orkar vi inte med båda sakerna bör vi enligt min mening anpassa reformerna till varandra, som jag nyss sade. Kravet från vår sida om lägre folkpensionsålder, i den mån resurserna räcker, betyder alltså inte i princip något motstånd mot en längre semester, utan det är ett krav på största möjliga rättvisa åt olika åldersgrupper och yrkesgrupper. Men till syvende og sist är det som sagt fråga om hur vi vill använda de framtida resurserna. Vi kan ta ut dem i form av högre inkomster i pengar, ökade sociala förmåner, bättre utbildningsmöjligheter, mera fritid, investeringar etc., men vi skall ha klart för oss att vi inte kan få allt detta på en gång utan att vi måste göra en avvägning mellan dessa

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

önskemål, och det är väl huvudsakligen beträffande denna avvägning som våra meningar bryter sig.

Ett problem som vi inte kommer förbi under de närmaste åren och som har tagits upp tidigare under denna debatt är, hur vi bäst skall kunna ta hand om de stora ungdomskullar, som nu växer in i förvärvslivet. Vi bör kunna bjuda dem mera än ökad fritid; de måste få bättre utbildningsmöjligheter och säkrare arbetsförhållanden. Kan vi ge dem detta, samtidigt som de förmåner jag förut talat om förverkligas, är det tillfredsställande. Innan regeringen går alltför långt i fråga om löften om ökad fritid, med åtföljande minskad produktion, bör man emellertid vara säker på att även kunna få pengar till investeringar i skolväsendet, både till den lägre och till den högre undervisningen, och inte minst till yrkesundervisningen. Man bör också ha resurser till ökat bostadsbyggande, till ökat vägbyggande, till byggande av sjukhus och ålderdomshem till de växande åldringsgrupperna.

Härtill kommer näringslivets behov av kapital för att kunna säkra arbetstillgången för de tillströmmande ungdomarna. Detta sistnämnda är måhända 60-talets allra viktigaste problem och kräver särskild omsorg från samhällets sida, så att vi verkligen gör vad vi kan för att skapa de kapitaltillgångar som behövs. Ett av de väsentligaste av alla problem är dock att trygga inkomsten.

Detta är, herr talman, några små funderingar i anledning av signalerna om vad regeringen tänker bjuda på under 60-talet. Kanhända spår de rätt som tror på ett kraftigt uppsving under detta årtionde, och i så fall kan vi möjligen emotse en väsentligt ökad levnadsstandard. Men det är nog så som en berömd man har sagt: Det är mycket svårt att spå, särskilt om framtiden.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):
Herr talman! Jag kanske får börja

med att konstatera att under denna remissdebatt har såväl från högerhåll som från centerpartiets sida klart uttalats, att talet om att riva upp ATP är verklighetsfrämmande och att ATP kommit för att stanna. Detta är gott och väl. Jag vill bara beklaga att denna mycket självklara ståndpunkt inte intogs under värriksdagen, eftersom det redan då stod fullkomligt klart att ATP-beslutet inte gick att riva upp.

Herr Hansson i Skegrie var ytterst angelägen om att markera ett avstånd mellan centerpartiet och högern och det är det väl i många frågor. Men när det gäller ATP har skillnaden partierna emellan under det senaste halvåret inte varit särskilt stor. Jag skulle vilja rekommendera herr Hansson att läsa igenom de motioner som lämnades från högerpartiet och från centerpartiet i pensionsfrågan under värriksdagen. Båda partierna ville ha en utredning som skulle syfta till en övergång till ett frivilligt pensionssystem. Såvitt jag minns var skillnaden den att det ena partiet — jag tror det var centerpartiet — ville att övergången skulle ske den 1 juli 1961, medan det andra önskade en övergång vid årsskiftet 1961/62 — jag tror det var högern.

Jag konstaterar emellertid med tillfredsställelse att oppositionen nu synes vara enig på denna punkt, men kan som sagt inte underlåta att beklaga, att denna enighet icke kunde uppnås redan under värriksdagen.

När jag lyssnade till herr Gustafsson i Stockholm fick jag en känsla av att han betraktade det närmast såsom orätt av folkpartiet att vi strävade efter att försätta socialdemokraterna i minoritetsställning. Jag skulle vilja föreslå herr Gustafsson i Stockholm att för en gångs skull försöka tänka sig in i hur man resonerar inom de andra partierna. Tillhör man ett politiskt parti och tror man på dess program, vill man självfallet att det skall få inflytande på svensk politik. Och såvitt jag förstår är förutsätt-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ningen för att folkpartiet skall kunna få detta inflytande, att det icke finns något parti som är i majoritetsställning eller i närheten av majoritetsställning. Under sådana förhållanden är det självfallet ett intresse för oss att försöka försätta socialdemokratien i minoritetsställning. Att betrakta detta närmast såsom omoraliskt är ett tecken på att vederbörande haft makten alltför länge.

Statsministern har förklarat, bl. a. under valvakan, att valutgången utgjorde ett bevis för förtroende för regeringen. Därom är i och för sig inte mycket att säga. Valutgången kan förmodligen i viss mån förklaras på det sättet. Herr Erlanders tillfredsställelse skulle emellertid ha varit ännu mera motiverad, om inte förtroendet för regeringen under valrörelsen åstadkommits med ibland ganska diskutabla medel. Jag säger ingenting om det förhållandet att man i Umeå och på en del andra platser upp-vaktade varje förstagångsväljare med en nejlika. Det är dock ett ganska älskvärt sätt att försöka förstärka förtroendet för regeringen. Svårare är det att förlika sig med en del andra metoder som användes under valrörelsen. Herr Ohlin har givit en del exempel härpå. Jag skall endast bidra med ett, nämligen försöket att framställa centerpartiet och folkpartiet som motståndare mot arbetslöshetspolitiken. Det var finansministern som började härmed. Han beskyllde mellanpartierna för att inte vilja ge arbetsmarknadsstyrelsen resurser för utbildningsverksamhet. Detta visar att han inte drar sig för att göra tvärsäkra uttalanden om våra avsikter utan att ens taga reda på vad vi hade föreslagit.

Socialministerns försök att se ut som om han var bekymrad för ATP:s bestånd och statministerns bekymmer för utrikespolitiken kommer också med i bilden.

Statsministern har i dag fortsatt med socialdemokraternas propaganda sysslade med under hela valrörelsen, nämligen att utså misstro emot den re-

gering som möjligen skulle komma efter den nuvarande. Under valrörelsen gjorde socialdemokraterna stora ansträngningar för att göra troligt, att det fattades 500 miljoner kronor i vårt budgetalternativ. Man sade väl någon gång 600 miljoner, och när man var som värst i tagen blev det kanske rent av 700 miljoner. I dag har statsministern en siffra på en miljard. Man begär tydligen att oppositionen i sitt budgetalternativ skall skaffa precis det belopp som finansministern anser, att han kommer att få som överskott på sin budget. Om regeringen hade fått igenom sitt förslag om ytterligare skattehöjningar på 225 miljoner för energiskatt, skulle det säkerligen ha ansetts ansvarslöst av oss, om vi inte skaffat också dessa 225 miljoner. Ni får ursäkta oss, om vi inte går med på den sortens beräkning.

Statsministerns skildring av vad som skulle inträffa, om det blev ett regerings-skifte, var naturligtvis en mycket grov karikatyr. Men jag är enig med honom om att det kanske ändå var denna skildring som gjorde, att socialdemokraterna klarade valet så pass hyggligt. De fick människorna att tro, att den karikatyren var en bild av verkligheten.

Nu efter valet är det emellertid angeläget att vi ser framåt. Socialministern var också snar att göra detta, när han efter valet lade fram ett socialpolitiskt program. Han sade i ett föredrag i Malmö, att den socialdemokratiska framgången i valet öppnar vägen för nya framsteg på socialpolitikens område och att 1960-talet kan bli ett nytt reformdecennium. Och så presenterade han ett reformprogram i tio punkter, som i Stockholms-Tidningen betecknades som ett stort socialt 60-talsprogram. Fullt så imponerad av socialministerns program som vad rubriksättaren i Stockholms-Tidningen var är jag inte. Några egentliga nyheter innehöll inte programmet, såvida man inte räknar som nyheter kravet på fyra veckors semester och sammanslagning av socialförsäkringar-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

na, så att allmänheten endast får ett orkan att vända sig till.

Vidare gällde programmet utbyggnad av rehabilitering och bättre invalidpension, reformer som vi är eniga om och där vi inte tycker att regeringen visat något övermått av brådska. När den allmänna pensionsberedningen lade fram sitt betänkande, krävde den fortsatt utredning utan dröjsmål om invalidpensionens ordnande. Detta skedde i februari 1957, men först den 9 maj 1958 tillsattes den begärda utredningen. Alla partier är eniga om, att invalidpensioneringen skall förbättras. Det var sannernligen inte nödvändigt med en socialdemokratisk valseger för den sakens skull.

När man läste en del av punkterna i socialministerns reformprogram, fick man nästan den uppfattningen att socialministern i förväg hade bestämt sig för att det skulle vara tio punkter och hade litet svårt att få antalet fullt. I punkt 10 heter det exempelvis, att det skall ske en kartläggning av verkningarna av olika former av ekonomiskt stöd, vård och hjälp, som lämnas genom socialförsäkringarna. En sådan kartläggning pågår redan i socialpolitiska kommittén. Jag kan inte tänka mig, att den kommittén skulle ha upphört med sin verksamhet, om inte socialdemokraterna haft framgång vid valet.

I punkt 9 heter det, att bostadsbehoven och deras utveckling under 1960-talet skall klarläggas. Även här arbetar en utredning, och en socialdemokratisk valseger behöves knappast för att den skulle fortsätta.

»Arbetsmarknadspolitikens redskap skärpes och förnyas i ljuset av de senaste årens erfarenheter», lyder inledningen till punkt 7. Det tyckte vi för ett år sedan och motionerade därför om en allmän översyn av arbetsmarknadspolitiken. Någon socialdemokratisk valseger för den sakens skull var inte nödvändig.

I punkt 6 heter det, att det försäkringskydd för bortfallen arbetsinkomst

som ATP givit jordbrukare, hantverkare, köpmän och andra företagare skall byggas ut. Det har vi också ansett, men socialministern och regeringen har verkat ganska kallsinniga på den punkten. Det har snarast förefallit som om det skulle behövas ett socialdemokratiskt nederlag för att något skulle ske i detta avseende. Om en socialdemokratisk framgång får samma verkan som ett nederlag, är det ju gott och väl.

Det intressanta i vad socialministern sade var emellertid inte de tio punkterna i och för sig, utan det var hans avslutning. Han slutade nämligen med följande ord: »Det vore glädjande om det förtroende för regeringens välfärds politik som folket i val uttalat kunde bekräftas, när riksdagen skall träffa sina avgöranden.» Eftersom socialministern inte gärna kan vara orolig för hur den socialdemokratiska riksdagsgruppen kommer att uppträda, får vi väl utgå ifrån att denna något dunkla maning var riktad till oppositionen. Från vårt håll har vid upprepade tillfällen framhållits, att socialpolitiken inte är färdig; vi har grupper som blivit liksom bortglömda under de stora reformsvepen; det gäller enskilda människor, vilkas problem inte riktigt passar in i de generella lösningar vi kommit fram till, människor, som så att säga befinner sig i skarvarna mellan våra stora socialförsäkringar.

Folkpartiledaren har nyss med skärpa fört fram det problem som tidigare påtalats i folkpartimotioner, nämligen behovet av bättre hjälp för människor som före folkpensionsåldern förlorat en betydande del av sin försörjningsförmåga utan att därför kunna erhålla invalidpension. Vi har också andra grupper, herr Ohlin har gett en rad exempel på dessa i dag. Jag vill understryka att vi alldeles självklart vill medverka till den finputsning av Socialsverige som det här är fråga om. Den saken behöver inte diskuteras. Det är fråga om mindre grupper, som i många fall kan hjälpas utan

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

alltför stora kostnader, i varje fall i jämförelse med vad de generella reformerna kostar. Om socialministern är orolig i det avseendet vad folkpartiet beträffar, vill jag bestämt säga, att den oron är obefogad. Det är självklart att vi kommer att medverka.

Det är emellertid också självklart att vi inte kan förbinda oss att alltid och i alla detaljer ansluta oss till just den utformning av reformerna som regeringen föreslår. Vi har inte lärt oss anse att regeringen är ofelbar. Här måste vi ha prövningsrätt, och vårt bidrag får ges i form av ändringsförslag, när vi tror att andra lösningar skulle vara bättre. Skall det nu ställas frågor på det här området, så kan de lika gärna riktas till regeringen och lyda ungefär så här: Med vilken grad av samarbetsvilja ämnar ni ta del av eventuella ändringsförslag?

Jag vill säga att erfarenheterna hittills i detta avseende inte är särskilt uppmuntrande. Jag kan som exempel ta bostadspolitiken, som jag sysslade med en del. Vi har varje år haft ett stort antal reservationer i bostadsfrågan. Det kan väl knappast uppfattas som utslag av högmod, om jag förutsätter, att det någon gång borde ha kommit fram någonting i dessa reservationer som varit värt att ta fasta på. Men tyvärr har det visat sig rätt omöjligt att över huvud taget få i gång någon diskussion med socialdemokraterna om de ändringsförslag det gällt. Vad socialministern beträffar har vi haft en känsla av att om han över huvud taget läst våra reservationer, så har det varit för att se, om där möjligen fanns någonting som gick att misstolka och använda i valrörelsen. Och detta gäller inte bara bostadsfrågan. Socialministerns uppräknade under vårriksdagen av de där sex ståndpunkterna i pensionsfrågan, som han påstår folkpartiet intagit, är ett exempel som visar, dels hur energiskt man kan bedriva sökandet, när det gäller att hitta tidigare uttalanden som kan användas för syftet, och dels hur fördomsfritt man

sedan tolkar de uttalanden man lyckats leta fram. Det återstår att se om den socialdemokratiska segern även berett vägen för en sakligare behandling av oppositionens framstötter här i riksdagen. Våra förhoppningar på den punkten är nog ganska dämpade.

På tal om socialpolitik vill jag också understryka, att vi, som är intresserade av trygghetspolitikens bestånd och utbyggnad, även bör vara angeläga om att den helhjärtat accepteras av allmänheten och därigenom får en fast förankring i opinionen. Det räcker inte med majoritetsbeslut i riksdagen. Besluten måste grunda sig på en stark opinion. Efter valresultatet kan man tycka att de gör det. Jag skulle vilja säga, att valutgången tydligt visar, att det inte går att bli ett stort parti här i landet på ett program som av en bredare allmänhet uppfattas som ett angrepp mot den trygghetspolitik som man anser väsentlig. Men denna samling kring socialpolitiken måste tryggas. Vi har vid flera tillfällen och inte minst i vår motion om socialpolitiken 1958 framhållit, att förekomsten av uppenbara missbruk kan göra socialpolitiken impopulär och allmänheten negativt inställd till vidare reformarbete.

Jag vill inte överdriva vad som skett på detta område. Det är möjligt och även troligt att missbruken inte har sådan omfattning, att de kan sägas inverka på statens eller kommunernas ekonomi, men det finns obestridda risker för betydande psykologiska skadeverkningar. Jag vill understryka hur angeläget det är att ansvariga förtroendemen, när missbruk avslöjas, inte försöker komma ifrån kritiken genom att bortförklara eller bagatellisera det hela. Ett sådant beteende kan dels inge allmänheten en känsla av att man är alltför rundhänt och inte särskilt noggrann med kontrollen, dels bibringa de tjänstemän som handhar stödverksamheten den föreställningen, att deras uppdragsgivare inte är så angelägna

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

om återhållsamhet och kontroll. Den utredning som offentliggjorts om stockholmsförhållandena gör det angeläget att än en gång framhålla dessa synpunkter, som borde vara självklara men som tyvärr inte ser ut att vara det.

För några dagar sedan framlades ett förslag som regeringen inte bör gömma undan i någon skrivbordslåda. Socialförsäkringens administrationsnämnd föreslog att sjukförsäkringen, folkpensioneringen, moderskapsförsäkringen och den allmänna tilläggs pensionen skall administreras av samma organ, nämligen sjukkassorna. Den centrala administrationen skall uppdragas åt ett nytt verk, bildat genom sammanslagning av pensionsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten. Genom denna sammanslagning beräknar man efter en övergångstid kunna inbespara omkring 200 befattningar.

Detta förslag går helt i linje med tidigare motionsyrkanden från vårt håll. I en motion till vårriksdagen föreslog vi en utredning i syfte att åstadkomma besparingar inom den statliga förvaltningen, och vi gav en rad exempel på tänkbara sammanslagningar och sammanföringar. Kanslichefen hos riksdagens revisorer Per Dahlberg har i en artikel i tidskriften Balans dragit fram en hel del andra exempel.

Det bör även undersökas i vilken utsträckning det är möjligt att förenkla de bestämmelser som myndigheterna har att tillämpa, så att det hela går mera smidigt. De fördelar som ett invecklat förfarande kan medföra måste vägas mot nackdelarna i form av besvärligare och dyrbarare administration. En sådan prövning och avvägning sker lämpligast inom en parlamentarisk utredning.

Från folkpartihåll föreslogs även en utredning av detta slag. Andra kammaren biföll förslaget, men första kammaren gick på avslag. Regeringens hänsyn till andra kammarens mening tycks inte sträcka sig så långt, att man är be-

redd att tillmötesgå dess begäran om en utredning. Vi får således anledning återkomma till saken.

Det talas ofta och gärna om de problem som 60-talet ställer oss inför. Måhända är en av de viktigare uppgifterna att skapa en förvaltning, som är rationellt ordnad, som har möjligheter att utnyttja den nya kontorstekniken och som sålunda för lägsta möjliga kostnader kan fullgöra sina åligganden i det moderna samhället.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Ledarna för de demokratiska partierna lade alla i sina anföranden in ganska långa avsnitt om utrikespolitiken. Vi kunde där finna en tämligen likartad bedömning av det världspolitiska läget i dag, vare sig man såsom herr Hjalmarson talade om en skärpning av läget under de allra senaste månaderna eller såsom herr Hedlund menade, att det varit fråga om ett bestående spänningsförhållande som nu hade kommit till uttryck. Att motsatserna mellan stormakterna inte har minskat, utan i realiteten eller åtminstone till formen har ökat, framhöll också statsministern. Han ansåg att det fanns risk för lokala konflikter som kunde få en vidare omfattning. Statsministern gick sedan över till frågan om FN och talade om Dag Hammarskjölds insatser på ett sätt som jag tror att vi alla inom de demokratiska partierna är beredda att ansluta oss till. Han betonade att vi måste stödja det organ, där alla folks önskan om fred kommer till uttryck.

I själva verket har den samling kring stödet till Förenta Nationerna, varom statsministern talade och som kan sägas ingå i den gemensamma åsiktsskatten inom de demokratiska partierna, i dag en allvarligare innebörd och innefattar mer av problem än den tidigare gjort. Under de senaste månaderna har Sovjetunionen på ett mycket påtagligt sätt ställt sig i motsatsförhållande inte bara

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

till västerns stater, utan till hela För-
enta Nationerna i dess nuvarande ges-
taltning och särskilt till dess general-
sekreterare. Det finns skäl att komma
ihåg, att när Chrustjov lade fram sitt
bekanta förslag om en tremannagrupp
som skulle ersätta generalsekreteraren,
sade han att denna grupp skulle bestå
av en representant för väststaterna, en
för öststaterna och en för de neutrala
staterna, och han tillade att han gärna
skulle se Hammarskjöld i detta trium-
virat som representant för *väststaterna*.
Enligt Chrustjovs uppfattning skulle
den svenske generalsekreteraren alltså
inte företräda de neutrala staterna utan
väststaterna. Uttalanden av detta slag
visar hur svårt det är att i längden hålla
sig borta från motsatsförhållanden på
det internationella området, även om
man har den allra allvarligaste och he-
derligaste avsikt att iaktta full objekti-
vit.

Även andra utrikespolitiska problem
har under den senaste tiden fått ökad
aktualitet. Sveriges medverkan i den
europeiska frihandelsorganisationen
EFTA, som också har enhälligt godtagits
av alla de demokratiska partierna,
innebär givetvis ett engagemang som på
det ekonomiska området går längre än
vi tidigare varit med om. Frågan om ut-
vecklingsländerna och vad västerns stater
kan göra för att dra in dem i ett
fruktbärande samarbete med oss andra
ställer i samma grad som dessa andra
problem krav på ett mer aktivt stånd-
punktstagande från svensk sida. Men ju
mer aktivt ståndpunktstagandet är, desto
omöjligare blir det att sticka huvudet i
busken och tro att vi inte är utsatta för
några risker.

Det internationella spänningsförhål-
landet, som de fyra partiledarna talade
om, skapar även en bakgrund för be-
handlingen av vår försvarsfråga. Det
försvarsbeslut som skall aktualiseras
under den närmaste tiden kommer icke
att kunna fattas i medvetandet om att
det finns mer påtagliga möjligheter till

internationell avspänning och nedrust-
ning.

Det är naturligtvis under sådana för-
hållanden ägnat att vålla en hel del be-
kymmer att vi inte utan vidare har kun-
nat fortsätta på den väg som 1958 års
försvarsbeslut anvisade. Som kamma-
rens ledamöter väl känner till kom man
i försvarskommittén i går till en fyr-
partiöverenskommelse beträffande de
närmaste två åren. Herr Hagberg kal-
lade den i sitt anförande »en ny kohan-
del i militärfrågan». Jag skall emeller-
tid glädja herr Hagberg med att han
inte skall tro att vi är så särdeles en-
tusiastiska. Det har varit med ganska
stor tvekan som vi högerledamöter har
anslutit oss till den överenskommelse
som här har träffats. När vi har gjort
det har det framför allt varit i den
känslan, att samling kring försvaret är
en så betydelsefull sak, att den är värd
vissa uppoffringar även när det gäller
försvarets egen styrka. I vad mån det
blir möjligt att i framtiden fortsätta på
samma väg och komma fram till nya
samlande överenskommelser, när de två
åren har gått, återstår att se. Mycket
blir i detta sammanhang beroende på
hur den ingångna försvarsöverenskom-
melsen kommer att tillämpas.

Här har talats ganska mycket i denna
remissdebatt om samverkan. Herr Gus-
tafsson i Stockholm var inne på den
saken, och han ställde frågan i vad mån
oppositionen var beredd att samverka
med regeringen på en rad väsentliga
punkter. Utan att gå in på några sär-
skilda frågor skulle jag, i anslutning
till vad som sagts om försvaret, också
vilja understryka några allmänna syn-
punkter beträffande samverkan. Möjlig-
heterna till samverkan, till att komma
överens utifrån olika utgångspunkter —
ty det är det som samverkan mellan
olika partier alltid måste innebära —
beror av ömsesidigt förtroende, av om
ingångna överenskommelser kan förut-
sättas äga giltighet också under påfrest-
ningar och kritik, av ömsesidigt genero-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

sitet och av vilja till eftergifter också från deras sida som är i besittning av den politiska makten. Jag förstår väl när statsministern säger att kompromisserna inte får ta den formen, att minoriteten bestämmer; men vi har ibland den uppfattningen att man på regeringens sida menar att överenskommelser är tänkbara endast om minoriteten inte får bestämma *någoting*. Det är kanske inte riktigt samma sak. Eftergifterna måste otvivelaktigt göras på båda sidor, om man över huvud taget skall komma fram till någon samverkan.

Sedan beror givetvis frågan om samverkan i hög grad på hur mycket man har av en gemensam målsättning. Också därvidlag skulle jag vilja åberopa statsministerns anförande. Har man inte en gemensam målsättning får man ta strid, om man har en egen linje. Detta, herr talman, gäller inte bara regeringen utan också oppositionspartierna. Även oppositionspartier kan ha en egen linje, som de inte kan överge bara för att få samverkan.

Vi tror att man när det gäller försvaret kan finna en sådan gemensam målsättning och att det därför skall finnas förutsättningar för samarbete på den punkten. Det gäller nu att se om den kommer till praktiskt uttryck även i fortsättningen. Över huvud taget är det väl alltid lättare att med gott samvete gå med på en kompromiss, om man vågar tro att den verkligen håller. Vi som har suttit i försvarskommittén och arbetat med denna fråga hyser den förhoppningen, att kompromissen håller och att tillämpningen kommer att ske under ömsesidigt hänsynstagande och under ömsesidiga försök att nå fram till någonting som vi alla vill uppnå, nämligen ett svenskt försvar som skall kunna vara så pass starkt, att det ger oss stora möjligheter att hoppas på att bevara Sveriges frihet och fred.

De problem som uppstår när det gäller samverkan över huvud taget och mellan opposition och regering förelig-

ger naturligtvis också i fråga om samverkan inom oppositionen. Man måste även här som villkor för samverkan ställa upp att vi har en gemensam målsättning, åtminstone till väsentlig del. Man behöver absolut inte sätta upp några krav på att vi skall vara överens om allting, att vi skall tycka precis lika, att det inte skall vara någon skillnad mellan oss. Tvärtom, det finns skillnader och dem kommer vi inte ifrån. Om vi emellertid har en gemensam målsättning, om vi är överens inom de tre borgerliga partierna att försöka utveckla det svenska samhället i borgerlig riktning — att försöka utveckla det till ett samhälle, där den enskilde å ena sidan har huvudansvaret för sig och sina anhöriga och för sin och deras framtid men där det å andra sidan finns jämlikhet och möjligheter till jämlikhet i chanser, jämlikhet i tillfällen att åstadkomma någonting utan att man för den skull eftersträvar likriktning — om vi har den målsättningen gemensamt, då finns en av förutsättningarna för ett samarbete.

Det har brukat sägas, att de skilda uppfattningarna i socialpolitiken utgör ett avgörande hinder för borgerligt samarbete. Jag vet inte om det är så. Jag lyssnade till herr Hansson i Skegrie, och jag kan säga, liksom jag sagt till honom tidigare till hans stora förargelse, att en hel del av vad han sade skulle mycket väl ha kunnat sägas på ett högermöte. Det gäller också delvis vad herr Gustafsson i Skellefteå sade — jag vet inte om herr Gustafsson blir lika förargad.

Fru Eriksson i Stockholm frågade hur det skulle bli med högerns inställning till socialpolitiska problem och om vi från högerns socialpolitiska kommitté skulle kunna kasta några guldskorn till henne. Jag tror inte att vi för närvarande har några guldskorn att kasta, och jag tvivlar för övrigt på att fru Eriksson skulle ha så rysligt lätt att se guldglansen i det stoft som kommittén möj-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ligen kan komma att sprida omkring sig. Det är dock sannolikt, att de socialpolitiska problemen under de närmaste åren kommer att få en annan karaktär i många hänseenden än vad de haft i det förflutna. Vårdproblemen kommer att träda i förgrunden på ett annat sätt än tidigare. Bidragsproblemen kommer att få en mindre betydelse än de haft. Förutsättningarna för att åstadkomma en saklig diskussion är alltid större om man diskuterar nya problem än om man bara har möjlighet att gräva ner sig i de värn man rest upp för sina gamla ståndpunkter i tidigare aktuella frågor. Ur den synpunkten skulle jag för min del kunna förmoda att socialpolitiken kanske kan komma att diskuteras från delvis nya utgångspunkter och att den diskussionen, om det finns en vilja till samverkan, kan komma att föras inte bara inom vart och ett av de borgerliga partierna utan i viss mån mellan dem och kanske t. o. m. under en relativt öppen debatt även mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna.

Det är inte någon tvekan om att vi från högerpartiets sida hyser en önskan om borgerlig samverkan. Förre statsrådet Wigforss, som väl fortfarande får sägas vara en av den svenska socialdemokratiens mest framstående tänkare, har i en skrift nyligen framhållit, att det alltid varit inom högern som intresset för borgerlig samverkan varit starkast. Detta uttalande får väl anses komma från en relativt opartisk bedömare, eftersom han av alla tecken att döma inte känner sig särskilt lierad med något av de tre borgerliga partierna.

Å andra sidan hjälper det inte mycket att ett parti bara säger att man är intresserad av en sådan här samverkan. Herr Hansson i Skegrie talade i sitt anförande om att en borgerlig samverkan måste anknytas till en verklighetsbetonad politik. Den måste också anknytas — skulle jag tro — till en verklighetsbetonad uppfattning om vil-

ken politik de borgerliga partierna önskar föra. Jag fäste mig vid vad herr Hansson sade om pensionsfrågan och vad herr Hedlund sagt om pensionsfrågan tidigare i dag. Herr Hedlund anklagade högerpartiet för att ha ställt sig som garant för ATP. Herr Hansson i Skegrie anklagade högerpartiet för att ha angripit ATP. Det skulle vara intressant att veta om det är centerpartigruppens ordförande eller dess vice ordförande som vid detta tillfälle uttolkar partiets ståndpunkt på det rätta sättet. Jag vill inte lämna några utfästelser, men det vore intressant att veta vad centerpartiet anser i pensionsfrågan. Det är nämligen inte otänkbart att en närmare undersökning skulle ge vid handen, att centerpartiet och högerpartiet i den frågan tänker ungefär lika — det vet jag inte, men det har funnits en del tecken på det tidigare. Det skulle nog underlätta det borgerliga samarbetet, om man åtminstone fick veta hur det förhöll sig på den punkten. Naturligtvis är det givet att det mellan de borgerliga partierna inte bara finns motsättningar i sakfrågor utan också en viss grad av personligt misstroende. Misstron är ett av de största hindren för samverkan.

Nu har vi fyra år på oss att resonera. Jag tror inte att vi kommer särskilt långt med att i det sammanhanget göra några ytterligare stora proklamationer. Däremot kan man nog åstadkomma en del i praktiken i de sakfrågor som här blir aktuella, om man verkligen vill närma sig varandra och inte till varje pris i riksdagsarbetet önskar krysta fram olika ståndpunkter i ärenden där man i det väsentliga står på samma linje. Det är den vägen man kan gå när det gäller borgerlig samverkan. Det är också — skulle jag tro — den vägen man kan gå när det gäller samarbete i större sammanhang. Låt oss ta vara på de punkter där vi är överens. Låt oss respektera varandras olika ståndpunkter i de ämnen där vi inte

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

är överens, och låt oss försöka se hur långt enigheten bär och över hur vid krets enigheten sträcker sig. På den punkten är det nog för tidigt att i dag avge några bestämda uttalanden. Där emot är det inte för tidigt att börja fundera på saken.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! När herr Gustafsson i Skellefteå försöker göra troligt att det var likgiltigt för socialpolitiken om det blev arbetarmajoritet eller borgerlig majoritet i riksdagen, så kan han väl knappast ta sig själv på allvar.

Herr Gustafsson har med sin egen erinran om att tjänstepensionen *numera* är självklar för de flesta antytt, hur det i verkligheten förhåller sig även i fråga om andra delar av socialpolitiken. Faktum är nämligen att det inte bara i fråga om tjänstepensioneringen utan också i fråga om de flesta socialförmåner förhåller sig så, att de borgerliga partierna kan förmås till ett steg i demokratisk riktning endast i den mån arbetarrörelsens opinion och styrka tvingar dem till det.

Inte minst i denna fråga är det — såsom statsministern framhållit — värdefullt att diskutera vad som skedde under valkampanjen. Socialpolitiken blev ju ett ganska dominerande ämne i valdebatten. Framför allt ägnade sig valtalarna åt den del av socialpolitiken som fått formen av försäkring mot olika slag av misär som en stackars människa kan råka ut för.

Till skillnad från vissa andra stora politiska frågor, om vilka det förekom mycket suddigt prat, som knappast kunde ge väljarna någon vägledning om vad regeringspartiet och de borgerliga partierna ville, var partiernas besked i fråga om socialpolitiken ganska klara och entydiga. Därvidlag fanns dess bättre ingen illusion om att jämka ihop högers och arbetarpartiernas ståndpunkter, inga försök att lösa frågorna genom

att hålla dem »utanför partiernas valkamp» som det hette i andra sammanhang, bl. a. i fråga om rustningarna.

Beträffande socialpolitiken blev det därför ett hälsosamt klarläggande av hur gränserna går mellan den demokratiska reformpolitikens anhängare och motståndarna. Konsekvenserna sträcker sig nämligen mycket längre än till pensionsfrågan. Just i fråga om socialpolitiken blev det särskilt klart att det regimskifte som de tre borgerliga partierna var ute efter i valkampen — och som fortfarande figurerar i spekulationerna om borgerlig samverkan — handlar om en allmänt antidemokratisk kampattityd mot den politik som arbetarrörelsen företräder, alltså raka motsatsen till vad herr Gustafsson i Skellefteå försökte göra gällande.

Vi kommunister har inte stuckit under stol med vår uppfattning att tempot och omfattningen i fråga om reformer på detta område borde ha varit mycket bättre. Det är fortfarande mycket stora folkgrupper som har det eländigt ställt inte bara på grund av omotiverat dåliga löner utan också därför att statsmakterna uraktlåtit rimliga omsorger för stora grupper av gamla och sjuka människor, invalider och på annat sätt handikappade, folk med skriande bostadsbekymmer och materiell nöd av annat slag.

I de många debatter som föranletts av bl. a. kommunistiska riksdagsmotioner om dessa frågor har det egentligen icke förnekats att det förhåller sig som vi sagt. Men förslagen om åtgärder har ofta avvisats med förklaringen, att det inte funnits praktiska möjligheter att just då gå längre än vad som redan skett.

Till de praktiska hindren har som bekant hört att det enligt regeringens mening måste vara en sådan avvägning som man hittills praktiserat mellan olika samhällsbehov — t. ex. avvägningen mellan vad man på ena sidan använder till rustningar och på andra sidan

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

vad som anslås till socialpolitiken. På den punkten har vi en helt annan mening om hur man skall förfara, och det finns särskild anledning att understryka detta nu, när det förefaller troligt att *vänsterutslaget i valet skall följas av en ännu mera markerad högerkurs i fråga om rustningarna!*

Men jag skall dessutom rikta uppmärksamheten på en annan sida av saken, den nämligen att regeringen under valkampen har givit uttryckliga löften om en ny giv på socialpolitikens område och intagit en positiv inställning även till konkreta förslag, som vi utan framgång har framfört under de senaste åren. Utom all diskussion står t. ex. löftet från båda arbetarpartierna om införande av fyra veckors semester. För vår del fullföljer vi också kravet på en ytterligare förkortning av arbetstiden.

Efter vad som inträffat under valrörelsen sammanfaller numera också kommunisternas och regeringspartiets uppfattning, att det finns såväl politiska som ekonomiska förutsättningar för en mycket betydande utbyggnad och förbättring av socialförsäkringen. Från regeringspartiet säges att det *numera* finns sådana förutsättningar!

Vad det varit för fel på de politiska förutsättningarna långt tidigare, kan jag inte förstå. Arbetarpartierna har haft majoritet i riksdagen lång tid. Det fanns alltså för länge sedan politiska möjligheter att ordna det bättre för invaliderna, att ge husmödrarna mer än de futtiga tre kronorna per dag vid sjukdom, att utvidga socialreformerna på skolans område, skolmältiderna, den fria skolmaterielen, stipendierna och elevbostäderna o. s. v. och att ta ett radikalt grepp för att avhjälpa bristerna på hälsovårdens område. Det har inte fattats politiska förutsättningar för allt detta och mycket mera. Men faktum är att regeringen så sent som under vårriksdagen i år åberopade även politiska förhållanden som skäl för att det inte tidigare gjorts mera för att förbättra

socialpolitiken. Men fortsättningen av regeringens deklaration blev i detta fall åtskilligt bättre. Där sade regeringen i fråga om uppgifterna på socialförsäkringens område bl. a. följande: »Tidpunkten synes nu emellertid synnerligen lämpad för en översyn i samordningens och kompletteringsens tecken. Vägledande för en sådan översyn bör vara bl. a. att luckor och brister i försäkringsskyddet bör fyllas, om de motsvaras av angelägna behov.»

Blir det så, slipper vi kanske åtskilligt av de undanflykter, som utskottsutlåtandena brukar vara späckade med. Man borde pränta regeringens besked med stora bokstäver på utskottsrummens väggar: »*Tidpunkten är nu synnerligen lämpad för att avhjälpa bristerna i försäkringsskyddet!*»

Den kommunistiska gruppen trodde, att tidpunkten var inne redan i våras för en komplettering av sjukförsäkringen på en mycket viktig punkt, nämligen i fråga om införandet av fri tandvård. Det är ingen tvekan om att den reformen motsvaras av ett mycket angeläget behov. Fackmännen på området förklarar, att tandvården inte bara spelar en mycket stor roll utan t. o. m. har en avgörande betydelse för folkhälsan. Och det är klart bevisat, att nuvarande förhållanden får till resultat, att massor av människor av ekonomiska skäl måste avstå från tandvård eller dröjer så länge med att söka vård, att det uppstår allvarliga hälsorisker.

Den saken ville utskottet och riksdagen förklarigt nog inte heller förneka, men det märkliga är att riksdagen tog just den regeringsförklaring, som jag har hänvisat till, som skäl för att avslå vårt förslag. Det var nämligen direktiv till en utredning, och riksdagen drog den slutsatsen, att frågan om fri tandvård måste vara en av de luckor och brister i försäkringsskyddet, som utredningen enligt direktiven skulle behandla. Det är väl i och för sig konsekvent. Men det var bara en hypotes, och säk-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

rast hade naturligtvis varit att påminna regeringen och utredningen om det.

Just i dagarna har vi fått ett betänkande om socialförsäkringens organisation. Där finns många bra saker. Enligt förslaget skall det bl. a. bli en annan ordning i fråga om bedömningen av invalidernas situation. Den odrägliga inkomstprövning, som man nu använder mot denna olyckliga människogrupp, skall ersättas med ett helt nytt system. Om regeringen också ger förslaget en sådan materiell innebörd, att det kan godkännas ur demokratiska synpunkter, är vi nu tydligen vid början till en reform, som äntligen kommer att bereda invaliderna en människovärdig behandling.

Enligt organisationsförslaget skall man också inordna i de reguljära sjukkasbestämmelserna vissa former av sjukbehandling, som hittills inte hört dit. Men ännu sägs inte det minsta om tandvården. Det kan ju för all del komma i nya betänkanden, men det skulle vara värdefullt att höra, om socialministern med direktiven också har avsett att frågan om fri tandvård hör till de luckor och brister i socialförsäkringen som nu bör avhjälpas.

Sedan vi behandlade saken senast i riksdagen, nämligen vid vårriksdagen i år, har frågan blivit föremål för behandling även i fackpublikationer och i vissa landsting. Resultatet har bl. a. blivit att landstinget i Norrbotten har vänt sig till landstingsförbundet för att få dess medverkan. Landstingen är ju huvudmän för denna viktiga del av hälsovården och har rika erfarenheter, som bestyrker vad vi sagt. Det är klart att även i den här frågan är det arbetarrörelsen som måste driva på. Men i fråga om de politiska förutsättningarna för en reform förefaller det i varje fall i landstingen vara bra ställt. Det är väl troligt, att exempelvis högergruppen i riksdagen gärna utvidgar sin kampanj mot sjukkasbestämmelserna även till denna del av hälsovården, men av folk som

har litet mera kontakt med verkligheten och vet hur angelägna behov det här gäller lär herr Hjalmarson knappast få någon medverkan. Landstinget i Norrbotten beslöt enhälligt att instämma i syftet med den kommunistiska motionen.

Det kan vara anledning att i det sammanhanget erinra om några aktuella kommunalfrågor, som har samband med detta. Jag har sett referat av ett tal av statsministern, där han förutskickar att socialdemokratiska partiet nu skall lägga särskild vikt på det kommunala arbetet. Även detta bör vara ett skäl för socialministern att ordna det så, att utredningar och propositioner siktar på att snabbt åstadkomma fri tandvård.

Det är över huvud taget en viktig förutsättning för en förbättring av hälsovård och socialreformer, att det blir ett bättre samspel mellan den centrala statsmaktens organ och kommunerna. Den mångåriga diskussionen om att göra landstingen till huvudmän för hela mentalsjukvården och provinsialläkarnas verksamhet har kört fast främst därför att statsmakterna vidhåller en förkastlig linje i fråga om de ekonomiska relationerna mellan staten och kommunerna. Socialministern skulle uppnå ett avgörande framsteg för strävandena att förbättra socialpolitiken, om han lyckades övertyga kollegan Sträng om att man också måste skapa bättre ekonomiska förutsättningar för kommunerna att gripa in på det fältet. Men det kanske också hör till den kommunalpolitiska aktivitet som statsministern har signalerat. Och i så fall kommer vi kommunister att plötsligt få välkommen hjälp att genomföra åtgärder, som vi länge har fäktat för!

Till slut, herr talman, vill jag bland angelägna hälsovårdsuppgifter säga några ord också om bekämpningen av cancersjukdomarna. Det säger sig självt, att en lekman som jag helt måste hålla sig till slutsatser som man kan dra av vetenskapens och de praktiserande lä-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

karnas utsagor. Och det är bl. a. att kräfta kan botas, om den sjuke kommer under behandling på ett tidigt stadium. Detta gäller framför allt vissa former av kräfta, som drabbar kvinnor. Läkarna säger att cancer i ett mycket stort antal fall kan upptäckas på ett tidigt stadium, men svårigheten består i att folk som regel kommer för sent till läkaren.

Den erfarenheten har ju också lett till att man i flera länder har börjat med massundersökningar av till synes friska människor och t. o. m. ordnat med systematisk hälsokontroll, alltså någon form av dispensärverksamhet i stil med den som betytt så mycket här i landet för bekämpandet av tuberkulosen.

En motsvarande anordning för att upptäcka och bota cancersjuka kostar mycket pengar. Men mot detta skall sättas, att man med sådana metoder kan återge många människor hälsan och befria ännu fler från en nedbrytande ångslan.

Redan nu är hälsovården och närgränsande socialvårdande verksamhet mycket omfattande, och den behöver många kompletterande åtgärder, bl. a. av det slag jag har nämnt. I detta sammanhang skulle jag vilja fråga: Är det inte snart på tiden, att hälsovården också får ett eget departement och inte längre stuvas ihop med diverse annat som inte hör dit?

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.09.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 2 november

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169 (Forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen i samband med remiss till utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr ELIASSON i Sundborn (cp), som yttrade:

Herr talman! Först ett par ord till herr Heckscher.

Om jag inte missuppfattade honom, menade han att vi i centerpartiet väl måste bestämma oss, när det gäller vår uppfattning om högerns ställningstagande till ATP. Enligt herr Heckscher skulle herr Hedlund ha sagt att högern nu slår vakt om ATP, medan herr Hansson i Skegrie sagt att högern gick längst i kravet på ett upprivande av ATP — man fick liksom bestämma sig för vilken ståndpunkt man skulle ha. Men jag kan inte förstå annat än att båda två hade rätt. Det är bara det, att vad den ene sade gällde högerns ståndpunkt före valet medan den andre avsåg ståndpunkten efter valet.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Valresultatet har här kommenterats ganska utförligt. När statsministern talade om valframgångarna för socialdemokratien, fick man uppfattningen att det bara finns ett parti som gått framåt i valet. Det finns då skäl att påpeka — vilket ju inte är någon nyhet för någon här i kammaren — att även centerpartiet hade en betydande framgång i valet. I jämförelse med 1958 ökade vi med 92 000 röster och ett par mandat. Röstökningen var påtaglig både på landsbygden och i städerna. Vårt parti fick vid valet bortåt 100 000 röster i städerna. Det förefaller mig då som om man på alla håll nu borde klart inse, att centertanken har fått sitt verkliga genombrott i svensk politik och att 1958 års valframgångar inte var en tillfällighet.

Orsakerna till valresultatet har här diskuterats ganska ingående, och jag skall endast komma med ett par synpunkter ytterligare. Det är klart, att de tre icke socialistiska partierna har misslyckats med uppgiften att söka reducera socialdemokraternas inflytande och skapa en situation, där kommunisterna inte längre har någon chans att vara tungan på vågen. Socialdemokraterna stärkte sin ställning, och det är uppenbart att detta främst berodde på en hämningslös skrämpropaganda kring högerens extrema förslag. Jag kan för min del inte finna att valresultatet kan vara ett uttryck för något annat, exempelvis det som man på vissa håll inom socialdemokratien velat göra det till, nämligen ett förtroendevotum för en fortsatt politik i mera kollektivistisk anda eller för omsättningskatten och för ett ökat skatte-tryck över huvud taget.

Jag tror man får se valresultatet främst som en reaktion mot högerens ytterlighetsbetonade politik, och jag är övertygad om att socialdemokraterna — trots alla bemödanden från centerparti- och folkpartihåll — fick många väljare att tro, att ett regimskifte måste

innebära en politik präglad av högerens extrema ståndpunkter. Därtill bidrog också enligt min uppfattning, att högeren inte bara intog en extrem ståndpunkt i vissa avseenden utan även att högeren samtidigt talade så ivrigt för en s. k. borgerlig samverkan. I realiteten innebar ju högerens extrema ställningstaganden, att man omöjliggjorde det närmare samarbete mellan de tre icke socialistiska partierna, som man talade för på affischtavlorna i valpropagandan.

Även efter valet tycks man på högerhåll föreställa sig att centern och folkpartiet nu bör närma sig högeren. Jag gör inte dessa reflexioner för att på något sätt angripa högeren. Det är inte nödvändigt att ta upp en diskussion på den punkten. Det är för övrigt långt till nästa val. Men för att liksom klargöra ståndpunkterna för egen del vill jag understryka, att centerpartiet var det enda icke socialistiska parti som hade framgång i senaste valet. Och centerns möjligheter att i framtiden bjuda ett attraktivt alternativ till en socialistisk politik kan ju inte ligga däri, att vi skulle närma oss högerens extrema ställningstaganden.

Jag säger inte detta därför att jag menar att vårt partis politik skulle dikteras av partitaktiska synpunkter, utan jag säger det därför att man på högerhåll fortfarande tycks felbedöma situationen. Alternativet till en socialistisk politik i detta land kan inte vara en höger- utan en centerpolitik.

Jag vill gärna instämma i ett yttrande som fällt här tidigare under debatten och som jag tycker är väsentligt. Jag har den uppfattningen att högeren — som kanske på grund av tidigare valframgångar har skärpt sin ståndpunkt när det gäller attackerna mot social- och kulturpolitiken — vid senaste valet fick möta en bestämd reaktion från väljarnas sida. Och jag tror att det är en betydande vinning.

Det är likväl så — åtminstone ser

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

vi saken på det sättet inom vårt parti — att det behövs en socialpolitisk omprövning. Det kan enligt vår uppfattning exempelvis inte vara en förnuftig socialpolitik att vi på ett område öser ut 200 miljoner kronor i generella subventioner, i stor utsträckning till människor som inte alls behöver dem. Subventionerna ökar dessutom i realiteten i förhållande till vederbörandes inkomst — ju större inkomst, desto större möjlighet till stor subvention. Samtidigt existerar det i vårt samhälle smärre grupper, minoriteter, som har ett påtagligt behov av vård och hjälp och som inte har fått detta behov tillgodosett. Det behövs en socialpolitisk omprövning i positiv anda, en inriktning av socialpolitiken på att skapa en god grundtrygghet åt alla, men däremot inte en politik som i sin yttersta konsekvens faktiskt riktar sig mot den solidaritet med de sämst ställda, vilken måste finnas i ett välordnat samhälle.

På socialdemokratiskt håll tycks man, som jag nyss sade, tolka valutgången som ett slags förtroende för en mera kollektivistisk politik. Man talar ofta från regeringshåll om att en ständigt växande statlig verksamhet och behovet av att en ständigt växande andel av medborgarnas inkomster ställs till statens förfogande bara är en ofrånkomlig konsekvens av samhällsutvecklingen och de krav som medborgarna på grund därav ställer.

Inom centerpartiet kan vi inte finna att det skulle existera en sådan naturlag. Visst finns det områden — det är vi säkert alla överens om — där samhället framöver och inte minst under 60-talet måste satsa mera. Det gäller t. ex. forskning och undervisning. Vi är en liten nation och vi måste satsa på kvalitet — den saken är uppenbar — men det behöver ju inte betyda att samhället därför måste ta en ständigt större andel av medborgarnas inkomster i anspråk. Det förvånar mig, herr talman, att man på socialdemokratiskt håll non-

chalerar de risker, som föreligger för individens frihet i ett samhälle med en utveckling mot ökad koncentration och möjlighet till dirigerings. Centerpartiet vill förena frihet och trygghet, och för oss framstår det som angeläget att man söker motverka en koncentration och i stället främjar en decentralisering.

Det ligger nära till hands att i detta sammanhang beröra frågan om en ny kommunsammanslagning, eftersom en expertgrupp i inrikesdepartementet arbetar med den frågan och eftersom den expertgruppen har förstärkts med representanter för de demokratiska partierna. Det finns ju i vårt samhälle mycket starka centraliseringstendenser. Därtill kommer att de samhälleliga problemen tenderar att bli alltmer komplicerade, alltmer svåra att överblicka. Det blir allt svårare för lekmannen, som har att träffa avgöranden, att behålla en överblick, och på alla områden blir man mer och mer beroende av expertis.

Man talar så ofta vackra ord om vår kommunala självstyrelse, att den är en grund för vår demokrati, och det ligger mycket i detta. Men man frågar sig då: Kan man göra någonting för att motverka en utveckling, som tenderar att försvaga kontakten mellan väljarna och förtroendemännen, mellan allmänheten och det kommunala handlandet? Det är väl ändå uppenbart att en långtgående kommunsammanslagning skulle öka avståndet mellan allmänheten och den kommunala förvaltningen.

Man motiverar nu, liksom man gjorde förra gången, behovet av en ny och kanske ganska långtgående kommunsammanslagning med att vissa uppgifter kräver större resurser och större erfarenheter. Men man frågar sig, om det verkligen blir så mycket större ekonomiska resurser därför att man slår ihop två eller tre kommuner med svagt skatteunderlag. Och om det är så, vilket det uppenbarligen är, att vissa uppgifter för sin lösning kräver ett större

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

befolkningsunderlag, frågar man sig: Går det inte att finna samarbetsformer, som onödiggör i varje fall en långtgående kommunsammanslagning? Eller varför kan man inte ställa frågan: Har vi en rationell uppdelning av arbetsuppgifterna mellan staten, landstingen och primärkommunerna? Kan inte arbetsfördelningen ändras, så att man på den vägen kan minska behovet av en långtgående förändring av kommunernas storlek? Jag kan inte finna annat än att den utvägen borde prövas innan man fastställer riktlinjer för en ny och, som jag förmodar, ganska långtgående kommunsammanslagning. Jag är medveten om att det här aktualiserar andra administrativa förhållanden ävensom en mängd svårlösta statsbidragsfrågor. Men samtidigt undrar jag om vi verkligen inte skall kunna lösa detta; vi som lever i en värld där man t. o. m. kan konstruera månraketer.

Så vill jag ställa en fråga till ekle-siastikministern. Skolberedningen höll i somras ett sammanträde i Visby, vars resultat har mycket livligt kommenterats. Jag, liksom säkert många andra tidningsläsare, har fått den uppfattningen, att man inom beredningen har ansett att besluten var utomordentligt viktiga men att beredningens ledamöter liksom inte var ense om vad besluten egentligen innebar. Detta har skapat en smula förvirring. Jag skall dock inte ta upp differentieringsfrågan, utan jag skall ta upp en annan fråga som har väckt undran och förvåning bland dem som har att syssla med dessa frågor; de funderar över hur planläggningen skall bli för framtiden och känner stor ovisshet.

I fråga om utformningen av linjerna inom 9y skall skolberedningen enligt uppgift i pressen ha stannat vid att föreslå fyra huvudlinjer, nämligen en mekanisk-teknisk, en huslig, en merkantil och en allmänpraktisk linje. Men vad detta skulle innebära för jordbruket och skogsbruket förefaller vara

höljt i dimma. Det märkliga är, herr talman, att inte ens skolmännen på området, vilka jag haft tillfälle att tala med, tycks vara orienterade om vad skolberedningens beslut innebär. Enligt vissa uppgifter i pressen, vilka inte har motsagts, i varje fall inte än, skulle skolberedningen helt enkelt ha beslutat att slopa linjerna för jordbruk och skogsbruk i 9y. De elever som vill välja sådan undervisning skulle hänvisas till den mekanisk-tekniska linjen med en mera allmän yrkesutbildning, alltså icke speciellt inriktad på jordbruk och skogsbruk. Sådan speciell yrkesundervisning skulle man få skaffa sig efter avslutad enhetsskola. Eventuellt skulle man kunna få byta ut det nionde skolåret mot en ettårig yrkesskola.

Enligt vissa uppgifter — jag måste fortfarande åberopa pressen, ty jag har inga andra informationer på den här punkten — skulle denna visbykompromiss ha medfört, att skolöverstyrelsen har måst avbryta sitt arbete med planläggandet av utformningen av den förberedande yrkesutbildningen för skogsbruk i 9y. Vidare har det sagts, att lantbruksundervisningskommittén har fått skriva om ett kapitel i sitt betänkande, där man just har planlagt samordningen av den förberedande yrkesutbildningen i 9y med den yrkesutbildning som kommer efter enhetsskolan.

Det måste anses angeläget att skapa klarhet om detta. Flera månader har gått sedan visbykompromissen gjordes, och det kan väl inte anses rimligt att man låter dessa uppgifter cirkulera, vilket faktiskt skapar osäkerhet och oro för framtiden. Har man tagit ställning, tycker jag det vore av värde att man säger ut klart och entydigt vad detta innebär. Har man inte träffat beslut som är definitiva, tycker jag att det är viktigt att man säger detta, så att vi vet att det här inte rör sig om några definitiva ställningstaganden inom beredningen.

Jag måste säga, herr talman, att det skulle vara häpnadsväckande, om det

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

inte skulle finnas någon möjlighet till förberedande yrkesutbildning för de ungdomar som vill inrikta sig på de viktiga näringarna jordbruk och skogsbruk. Inte minst skogsbruket, som svarar för 40 procent av våra exportinkomster, har rekryteringssvårigheter. Jag är övertygad om att ett sådant förhållande skulle få de allvarligaste konsekvenser för jordbruket och skogsbruket i fråga om möjligheten att konkurrera om ungdomen då den söker sig till olika yrken. Det får väl ändå inte vara så, att de som väljer de tyngsta arbetena i samhället, skall anses ha ett mycket ringa behov av yrkesutbildning. Jag utgår ifrån att det inte är på det sättet.

Jag vore alltså tacksam, herr talman, om ecklesiastikministern ville svara på två frågor. Den första lyder: Har skolberedningen gjort ett definitivt ställningstagande? Den andra är: Har skolberedningens beslut lett till att det arbete, som inom skolöverstyrelsen och lantbruksundervisningskommittén har pågått för planeringen av den förberedande yrkesutbildningen i 9y, nu inte kan fullföljas?

Vidare anförde:

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske får tacka herr Eliasson i Sundborn för svaret, så som man brukar göra vid sådana här tillfällen. Men jag vill också tillägga att svaret inte var så värst upplysande. Herr Eliasson sade att skillnaden mellan vad herr Hedlund sagt och herr Hansson i Skegrie sagt var att de båda uttalandena hänförde sig till högerens ståndpunkt före respektive efter valet. Vad det skulle vara roligt att få besked om av herr Eliasson är ju centerpartiets ståndpunkt efter valet.

Herr Hansson i Skegrie sade bl. a., att vi betraktar det inte som praktisk politik att begära ett upprivande av ATP-beslutet. Detta påminner mycket starkt om den ståndpunkt som intogs av oss,

nämligen att ATP är ett faktum. Herr Hansson i Skegrie sade också, att detta inte betydde att centerpartiet nu var mera förtjust i systemet än förut. Det stämmer också med vad vi sagt. Det förefaller sålunda som om pensionsfrågan vore en av de punkter, där det kanske inte är så stor skillnad mellan höger och centerpartiet, om man nämligen anstränger sig för att finna det gemensamma och inte försöker krysta fram någon eventuell olikhet.

Herr Eliasson återkom till det vanliga talet om högerens extrema politik, vilket alltid brukar tas i mycket allmän form. Men när han sedan kom ned till verkligheten, sade herr Eliasson t. ex. att socialpolitiken till stora delar behöver omprövas men att detta inte hindrar att man skall vara solidarisk mot de sämst ställda. Jag är fullständigt överens med herr Eliasson om detta, och jag frågar mig om det inte i själva verket är så, att denna s. k. extrema politik huvudsakligen finns i andras inbillning, medan man däremot när man kommer till verkligheten och diskuterar den finner, att det finns en del sakfrågor där vi är oense och en del principfrågor där vi är ganska överens.

Jag ville som sagt i all saktmodighet göra denna randanmärkning till herr Eliassons svar, som för att fortfarande citera tekniken vid interpellationer möjligen var i knappaste laget.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! En direkt fråga, ställd under en remissdebatt, kräver ett direkt svar. Jag skall därför försöka besvara herr Eliassons i Sundborn frågor. Det ger mig dessutom tillfälle att i allra största korthet beröra den s. k. visbykommunikén, »freden i Visby» som pressen döpt den till.

Det är verkligen inte på det sättet, att ledamöterna i skolberedningen inte är ense om vad de är eniga om, herr

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Eliasson. Vi vet faktiskt vad vi är eniga om.

Jag vill använda detta tillfälle till att säga, att det har sina risker för en beredning och en kommitté att ge service åt pressen och allmänheten. Läget i våras var att det fanns en massa rykten om var skolberedningen befann sig i differentieringsfrågan. Dessa rykten var ganska fantastiska. Vi som tillhörde beredningen kunde nästan varje dag läsa om en väldig oenighet. Ibland var det fråga om en helt odifferentierad nioårig skola, ibland var det fråga om långt drivna differentieringsåtgärder o. s. v. Vi tyckte då att det var lämpligt, inte minst med en valrörelse under uppsegling, att tala om vad vi var eniga om. Det som står i visbykommunikén, som omfattar 1 $\frac{3}{4}$ sida, är vi helt eniga om.

Herr Eliasson frågade om det är riktigt, att skolöverstyrelsen tvingats avbryta sitt arbete när det gäller den förberedande yrkesutbildningen inom skogsbruket och jordbruket och om lantbruksutbildningskommittén — jag känner inte till den — fått lägga om hela sitt arbete.

Detta vet jag ingenting om, men det skulle förvåna mig väldigt mycket, om en kommitté eller ett statligt ämbetsverk skulle lägga om hela sin verksamhet bara därför att en kommuniké utfärdats från en beredning. Det är alldeles uppenbart att några nya signaler inte kan ges av någon annan myndighet än Sveriges riksdag, som får tillfälle att ta ställning till problemet om enhetsskolan vid 1962 års riksdag.

Beträffande huvudfrågan, den skogliga utbildningen, så är ju läget det att all erfarenhet och försöksverksamhet säger oss att myndigheterna, skolläningarna och försöksledningarna har haft alltför starka ambitioner att tillgodose alla slag av önsknings. Det är ändå orimligt att inbilla sig att man inom en obligatorisk skolas ram kan ge meningsfull förberedande yrkesutbildning för alla yrken; i debatten har man ofta an-

vänt som exempel yrkena konditor och laxodlare. Jag måste tyvärr erkänna, att det inom en del distrikt verkligen funnits ambitioner att faktiskt ge de unga alla tänkbara former av yrkesutbildning. Det har resulterat i en nästan kaotisk provkarta på olika yrken. Vi sade oss då i skolberedningen att man måste ha rimliga ambitioner. I kommunikén står det, att man inom 9y, alltså den yrkesutbildande linjen, skall nöja sig med fyra huvudinriktningar, en mekanisk gren, en handelsgren, en gren för husliga och vårdande yrken över huvud taget och en allmänpraktisk gren.

Beträffande den skogliga utbildningen och lantbruksutbildningen är ju läget detta, att ytterst få ungdomar har underkastat sig en förberedande yrkesutbildning på dessa områden. Det beror helt enkelt på att framför allt söner till jordbrukare, unga pojkar som vet att de skall bli lantbrukare för resten av sitt liv, tillsammans med sina föräldrar kommit fram till den alldeles riktiga uppfattningen, att de under sådana förhållanden kanske inte behöver syssla med jordbruk även i skolan. Det är något komiskt att tänka sig att en bondpojke, som har så gott som all praktisk undervisning in på knutarna, i skolan skall delta i förberedande yrkesutbildning i jordbruk.

Detta är en av anledningarna till att så ytterligt få blivande jordbrukare velat använda den obligatoriska skolan för en förberedande yrkesutbildning i jordbruk. De har många gånger — och jag tycker det är riktigt — föredragit en teoretisk utbildning — t. o. m. gått gymnasielinjen — eller skaffat sig en mekanisk utbildning. En allmänmekanisk utbildning är ju utomordentligt värdefull för praktiskt taget alla yrken.

Den skogliga grenen, där den funnits, har varit något mer frekventerad men inte särskilt mycket. Just på det skogliga området har vi också en mycket effektiv yrkesutbildning efter den obligatoriska skolan.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Mitt svar på herr Eliassons fråga beträffande de fyra grenar vi talar om är, att självfallet bör undantag kunna tänkas när det gäller speciella områden. Om man i en typisk skogskommun i Norrland — och även i södra Sverige numera — eller i en kommun, där t. ex. cellulosaindustrin helt dominerar, vill göra ett undantag från huvudregeln och helt enkelt uppta någon form av förberedande yrkesutbildning för skog, trä, träkem o. s. v., är detta naturligtvis möjligt.

Det är följaktligen ingalunda på det sättet, att dessa fyra huvudgrenar, som vi räknar med, skulle utesluta varje anpassning till den lokala verkligheten och till den omgivning det kan vara fråga om. Men någon ordinarie huvudform för den förberedande yrkesutbildningen anser vi inom skolberedningen inte att jord och skog skall representera.

Dessutom vill jag till herr Eliasson säga, att han är inte ensam om dessa synpunkter. Vi har så sent som i måndags och tisdags vid ett sammanträde i Sigtuna, som skolberedningen hade, fått föredragningar, där representanterna för såväl överstyrelsen för yrkesutbildning som för skolöverstyrelsen var inne på samma tankegångar som herr Eliasson nu. Men visbykommunikén på denna punkt innebär inte ett kategoriskt nej till varje form av förberedande utbildning för skog och jord.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! När jag svarade på herr Heckschers fråga, gjorde han ingen kommentar utan ställde bara en ny fråga. Den diskussionen har jag inte tid att fortsätta nu.

Om jag inte missminner mig var herr Heckscher en av de ledande männen vid högerns programrevision, som innebar att högern gjorde en socialpolitisk »make up». Herr Heckscher kan ju fundera över lyckan av att andra herrar

drivit högerns socialpolitik under senare år. Men herr Heckscher får kanske snart en ny chans att ta hand om detta problem, och då kan vi måhända få våra ståndpunkter närmare varandra.

Jag tackar ecklesiastikministern för att han ville svara mig omedelbart. Det är nyttigt att vi fått ett besked. Men när herr statsrådet talar om freden i Visby har jag en känsla av att man, om man nu skall dra historiska paralleller, bör tala om brandskattning på vissa områden. Faktum tycks vara att skolberedningen, även om den inte tagit definitiv ställning, menar att det inte skall bli någon skoglig gren. Men tack och lov finns det ju också en riksdag som skall pröva frågan. Jag medger att det inte är lätt att ordna jordbruksutbildningen — jag har haft samtal med många som sysslar med dessa ting — men det går, om viljan är god.

På skogsbrukets område bedrivs en omfattande verksamhet med skogsbetonad fortsättningskola ute i kommunerna, och detta är väl en dementi av påståendet, att man inte skulle behöva ha en skoglig gren. Det måste bli en ytterst svår situation för jordbruket och skogsbruket, om ungdomarna inte har chansen att välja en förberedande yrkeslinje på det område de önskar gå till. De söker sig då i stor utsträckning till andra områden, vilket blir ett svårt handikapp för jordbruket och skogsbruket. Jag tror att ecklesiastikministern, innan han tar definitiv ståndpunkt, bör kontakta sin vän finansministern, som kan upplysa om vad skogen betyder för Sveriges ekonomi. Därefter hoppas jag att ecklesiastikministern omprövar sitt ställningstagande.

Ecklesiastikministern sade att man har för stora ambitioner. Nej, herr ecklesiastikminister, risken är nog att man har för små ambitioner att ordna yrkesutbildningen i detta land.

Jämförelsen med laxodlare och konditorer förefaller mig inte särskilt övertygande, ty det är väl betydligt fler som

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

arbetar i skogen än som bakar kakor och odlar lax i detta land.

Jag hoppas, herr talman, att ecklesiastikministerns uttalande ändå får anses innebära, att frågan prövas i fortsättningen och att vi kan få litet mer positiva upplysningar längre fram.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Heckscher envisas med att återkomma med sin fråga och då den nu var ställd till mig, skall jag be att få svara.

Jag beklagade i mitt anförande, att det politiska omdömet på visst håll inte räckte till för att man där skulle förstå, att det inte var realistisk politik att kräva ett upprivande av ATP-beslutet. Det var på det sättet, herr Heckscher, att högern hade så bråttom med att försöka lägga beslag på centerpartiets frivilliglinje, att högern inte hade tid att tänka tillräckligt under motionstiden på faran av att kräva upprivande av ATP. Det var bara kravet på ett upprivande av ATP-beslutet jag vände mig emot. Högern må ha vilken uppfattning som helst i pensionsfrågan, men det var ändå så, att fjorton dagar efter det att motionen avlämnats — om jag minns rätt — tog högern ett steg tillbaka och sade att man menade inte så illa med sin motion. Och fjorton dagar före valet tog man på nytt avstånd från motionen och sade att partiet skulle tillsätta en utredning om en frivilligpension.

Skillnaden mellan oss och högern ligger däri, att högern har begärt ett formellt upprivande av ATP-beslutet. Centerpartiet har i sin motion sagt: Vi betraktar inte ett sådant krav som praktisk politik.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad som förekom mellan högern och centerpartiet i samband med motionerandet i januari 1960 skall

jag inte ta upp till diskussion, eftersom jag inte har någon förstahandskunskap om den saken. Däremot vill jag konstatera, att herr Hansson i Skegrie fortfarande påstår, att det var föga realistiskt av högern att yrka på ett avskaffande av ATP. Herr Hansson har säkerligen liksom jag hört herr Hedlund i dag yttra, att sedan högern slagit vakt om ATP är det svårt att åstadkomma någon övergång till centerpartiets frivilliglinje. Det var på denna grund jag anhöll att få någon upplysning och undervisning om vad som egentligen var centerpartiets ståndpunkt i denna fråga. Jag tänkte att det möjligen kunde ha ett visst allmänt intresse att få veta hur det förhöll sig med den saken.

I övrigt kan jag konstatera, att herr Hanssons i Skegrie formulering beträffande pensionerna stämmer ganska bra med den formulering som också vi använt, varför man alltså skulle kunna tänka sig att detta var en av de punkter, där samarbete snarare än polemik skulle kunna främja oppositionens gemensamma intressen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag trodde att herr Eliasson i Sundborn ville ha svar på en direkt fråga, men nu börjar jag misstänka att han vill driva något slags jordbrukspolitik beträffande den förberedande yrkesutbildningen. I så fall är jag mycket besviken. Jag har nämligen under alla år här i kammaren betraktat herr Eliasson som representant för praktiska jordbrukare. Nu undrar jag emellertid om han inte betänkligt närmar sig den kategori, som här i riksdagen brukar gå under benämningen asfaltbönder, eftersom han tydligen inte riktigt vet hurudan verkligheten ser ut.

Vi är lyckliga nog i skolberedningen att ha två representanter för jordbruksnäringen, båda dessutom tillhörande samma parti som herr Eliasson i Sund-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

born. Herr Larsson i Hedenäset är dessutom medlem av denna kammare, och jag föreställer mig, att han vet ganska mycket mer om skog och skogsbruk än herr Eliasson.

Vore det så, att jordbrukare och skogsbrukare och blivande skogsarbetare hade en spontan känsla av att det var viktigt för deras yrke att i den obligatoriska skolan — det är detta det gäller — få en förberedande yrkesutbildning på dessa områden, skulle det naturligtvis ha avspeglat sig i de siffror man kan uppvisa beträffande intresset för dessa grenar. Jag har, herr Eliasson, haft — det vågar jag verkligen påstå — otaliga debatter med praktiskt folk ute i kommunerna och inte minst med jordbrukare om dessa ting. Det är faktiskt på det sättet, att man inom de praktiska jordbrukarleden inte är särskilt intresserade av att låta sina blivande arvtagare redan i skolan syssla med jordbruk. Det blir något löjligt över en förberedande praktisk yrkesutbildning i skolans regi om den inte är bättre, herr Eliasson, än den pappa och mamma kan ge hemma på gården eller ute i skogen. Detta är alltså verkligheten härvidlag.

Men — jag upprepar det på nytt — i kommuner, där detta verkligen är ett behov, innebär inte visbybeslutet, att inte någon av de fyra grenarna, t. ex. den mekaniska, i stället får läggas om i riktning mot förslagsvis skog och cellulosa. Detta är ganska naturligt i stora delar av Norrland. Detta och ingenting annat är visbybeslutets innebörd. Här är det sannerligen inte, herr Eliasson, fråga om att någon stor yrkesgrupp inte skulle bli tillgodosedd i sina krav på den obligatoriska skolan. Finns kraven skall de tillgodoses, men de finns inte; i varje fall har de inte låtit höra av sig hittills.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker verkligen

inte det är någon rekommendation för den sittande regeringen, att kulturens främste företrädare vid Konungens rådsbord skall behöva föra en debatt på detta sätt. Nog har jag i alla fall lika mycket kontakt med grepen och spaden som ecklesiastikministern har med skolöverstyrelsens planering, ty den tycks inte vara särdeles god.

Vidare säger ecklesiastikministern, att det är löjligt — tidigare talade han om komiskt — att en jordbrukarpojke, som kan få praktiskt arbete hemma hos mamma eller pappa, skall få utbildning. Men varför behövs det utbildning på det husliga området för de flickor som också är hemma hos mamma?

Jag har den största respekt för herr Larsson i Hedenäset — jag har inte haft tillfälle att diskutera igenom denna fråga med honom, men det skall jag göra — men det hindrar inte att jag kan vara orolig för att dessa yrken inte får komma med på yrkesplanet.

Jag är förvånad över det ställningstagande, som skyntar fram mer och mer, och jag är lika förvånad över att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, skolberedningens ärade ordförande, inte har reda på vad som har stått att läsa i åtskilliga tidningar, nämligen att skolöverstyrelsen har måst avbryta sitt arbete med planläggning av undervisning i skogsbruk i 9 y.

Herr LUNDQVIST i Trollhättan (s):

Herr talman! Åtskilliga frågor har vid denna tidpunkt hunnit diskuteras. Vi fick för en stund sedan från denna talarstol höra, att det hade bedrivits skräckpropaganda från vårt partis sida. Det var herr Eliasson i Sundborn som påstod det. Men samtidigt kunde han konstatera, att skräckpropagandan inte hade varit mera effektiv än att hans eget parti haft framgångar. Skulle med skräckpropaganda menas att vi har förklarat, att de borgerliga partierna krä-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ver regimskifte och att man kan räkna med ett samgående mellan de borgerliga partierna? Var detta fel? Gick det inte som en röd tråd genom hela valrörelsen, att ett regimskifte skulle vara att emotse, om vårt parti led nederlag i valet? Jag anser inte att det var någon skräckpropaganda att vi talade om att vi, trots att vårt parti haft regeringsansvaret under en lång följd av år, ändå ville upptaga kampen mot våra motståndare och försöka få fortsatt förtroende från valmännens sida. Det är väl det som grämer herrarna i dag, att ni inte lyckades genomdriva ett regimskifte utan att vi har möjlighet att fortfarande sätta vår prägel på svensk politik. Skräckpropagandan, vågar jag påstå, bedrevs från det andra hållet. Tack vare de nya hjälpmedel vi har genom televisionen fanns det möjlighet för vårt parti att bedriva bättre upplysning i de politiska frågorna, så att väljarna inte behövde falla offer för den borgerliga skatteskräckpropagandan, vilket kanske eljest kunnat bli fallet.

Jag kommer nu in på ett annat problem, som herr Eliasson i Sundborn delvis berörde, nämligen de kommunala förhållandena. Han talade om den nya kommunindelningen. Jag vill i stället ägna mig åt ett annat problem som kommer upp till behandling vid denna höstriktsdag, nämligen den kungliga propositionen nr 159, angående regionsjukvårdens utbyggande m. m. som innebär en förändring beträffande viss specialistvård. Man räknar där med samarbete beträffande kostnaderna mellan landstingen. Vissa riktlinjer bör dock i samband härmed dragas upp, då utskottet bearbetar den kungliga propositionen. Det gäller nämligen här en ganska kostnadskrävande och svår fråga. Av propositionen kan vi läsa ut, att det krävs 1 700 nya platser i regionsjukvården och att det kommer att erfordras 200 nya läkare och 500 sjuksköterskor. Investeringskostnaderna kommer att belöpa sig till mellan 100 000 och 125 000

kronor per vårdplats. Man har att räkna med investeringar på 200 milj. kronor.

I propositionen finns också angivet att den utveckling, som vi har att räkna med på sjukvårdens område fram till 1970, innebär att vi kommer att behöva 2 000 nya läkartjänster för att klara regionsjukvård, tjänsteläkare och mentalsjukvård.

Detta är betydelsefulla frågor, som vi inte kan komma ifrån och som vi som kommunalmän och landstingsmän får syssla med. Det är då ganska intressant att kunna konstatera, att när vi i förvaltningsutskott och landsting diskuterar de stora och betungande problem, som undan för undan tvingar sig på oss, kan besluten i allmänhet fattas i enighetens tecken.

Jag hoppas emellertid att utskottet, då det behandlar denna proposition om specialistvård, i sitt utlåtande drar upp vissa riktlinjer för oss lekmän. Jag anser nämligen, att vi i detta fall skall gå ut över länsgränserna och se till att vi inte inrättar fler specialisttjänster under en övergångsperiod än vad vi har resurser till. Vi har brist på läkare, och det program som jag läste upp tyder på att vi har ett svårt problem att lösa. Men jag hoppas som sagt, att vi så småningom skall klara det och att vi med rådgivning från statsmakternas sida gemensamt skall kunna lösa detta svåra problem. Jag har ansett mig böra beröra detta, därför att det hör till de ärenden, i vilka beslut skall fattas vid höstriktsdagen.

Herr Eliasson i Sundborn berörde också våra kommunala problem i övrigt. Jag har för några år sedan varit med om att underteckna en motion, som gällde förstatligande av polisväsendet. Polisen har debatterats tidigare här i dag. Det krävs kanske en omorganisation av polisväsendet. Det behövs en ny lönesättning, kanske en förändrad befordringsgång på vissa områden. Då vi väckte motionen och man sedermera tillsatte en utredning (1957 års polis-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

utredning) räknade vi med att staten, samhället som helhet, rätteligen borde ta på sig kostnaderna för polisväsendet, så att vi ute i kommunerna skulle kunna få den skattelättnad som vi behöver, om vi skall kunna klara de övriga större utgifter som staten kanske vad beträffar mentalsjukvård och övrig sjukvård kommer att kräva av såväl kommuner som landsting.

Här har vidare talats om försvarsfrågan. Man är glad över att man löst problemet tillfälligtvis. Även detta kommer att medföra stora kostnader. Vi skall väl hoppas, att man, då det varit möjligt att uppnå enighet i fråga om beslutet i fortsättningen skall få bevittna, att de som står bakom beslutet också är villiga att för skattebetalarna klara ut, att detta är en utgift, som kommer på skattsedlarna och som vi gemensamt får betala, så att det inte bara blir finansministern och den sittande regeringen, som får bära hundhuvudet när det gäller att taga ansvaret för att täcka dessa utgifter.

Herr Ohlin har tidigare i dag varit inne på att diskutera den teori, som vi inom vårt parti arbetat efter under årens lopp. Han talade med darr på stämman om sina erfarenheter som ung student, då han bodde i finrummet och familjen bodde i köket. Han fann att lösningen på detta problem skulle vara, att man sökte sig över till det liberala partiet. Men det var väl så, att de, som bodde i köket, kom underfund med att det inte hjälpte att gå till det liberala partiet för att få stöd. Man kunde där bara få hjälp med att gråta och jämra sig över eländet, det löste icke problemet. Nej, man kom i stället underfund med att om man ville klara frågan om att få bättre bostäder och bättre resurser för att utforma sitt liv, en högre levnadsstandard, då gällde det att organisera sig. Då fann man, att den väg man måste gå var via arbetarrörelsen. Man gick in i fackföreningar, i partiet, i ungdomsklubbarna, kvinnoklubbarna, konsumtionsföreningarna. På det sättet fick

man en viss meddelaktighet i samhället, som gör att man i dag inte har något större förtroende för den arbetarliberalism herr Ohlin representerar. Herr Königson kanske också är ett vittne till hur det går, då arbetarliberalerna vänder sig åt det hållet.

Jag har alltså den uppfattningen, att den valseger, som vi ändå fått bevittna vid årets val, är beroende på att det svenska folket har lärt sig att döma efter gärningar och inte bara efter tomma ord. Man fick vetskap om att det här var fråga om att bevara och vidare utveckla den framstegslinje som vi här i landet fört när det gäller vår socialpolitik. Därför gav man vårt parti förtroendet. Därför har vår regering möjlighet att ytterligare fortsätta med utformningen av den socialpolitik, som visat sig vara till gagn för såväl land som folk.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Tid efter annan har det satts i fråga om en remissdebatt vid riksdagens höstsession har något existensberättigande. Första kammaren har måhända givit svar på den frågan genom att avsluta sin debatt strax efter kl. 2. Andra kammaren synes ha en annan uppfattning.

I samband med den remissdebatt som nu har börjat vill jag ta upp till behandling en del från varandra ganska vitt skilda spörsmål, som syns mig värda att bli ihågkomna.

Först och främst önskar jag i likhet med andra talare fästa kammarens uppmärksamhet vid en utrikespolitisk fråga av utomordentlig betydelse. Händelserna i Afrika, Kongo närmast, och nu senast i FN har försatt de s. k. utvecklingsländerna i brännpunkten av det politiska och varför inte också säga det ekonomiska intresset. Allmänt har man vaknat till insikt om att dessa länders problem på det närgångnaste berör också oss, som har vårt hemvist inom gränserna för de tekniskt utvecklade väl-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ståndssamhällena. Vad beträffar utvecklingsländerna är givetvis de direkta hjälpaktionerna av värde. Tillåt mig här citera ett uttalande, som ligger på riksdagsmännens pulpeter, ett uttalande av Dag Hammarskjöld. Han skriver: »Bortåt 15 miljoner människor världen över lider i dag av världens äldsta kända sjukdom, spetälskan. Ärligen drabbas människor, främst barn och ungdom, av denna fruktansvärda sjukdom. I de ekonomiskt mindre utvecklade länderna i Asien, Afrika och Sydamerika är spetälskan allttjämt ett medicinskt och humanitärt problem av första ordningen.»

När det blir fråga om utvecklingsländerna är som sagt de direkta hjälpaktionerna givetvis av värde. I varje fall får icke deras betydelse underskattas då det gäller rena katastrofsituationer. Å andra sidan måste man ihågkomma, att blir det tal om hjälp på längre sikt, är det nödvändigt att söka att finna andra vägar, vägar som leder till varaktig förbättring av levnadsstandarden för de miljoner som bygger och bor i utvecklingsländerna. Problemet framför andra blir: »Huru ge hjälp till självhjälp åt dessa länder?» Bl. a. måste produktionsbetingelserna förbättras, och detta förbättringsarbete drar i sin tur med sig ett stort behov av kapital. En sådan aspekt på vår internationella hjälpverksamhet får icke bli bortglömd, när riktlinjerna dras upp för de svenska biståndsinsatserna.

Så en sak till. Då det blir fråga om stöd av olika slag till utvecklingsländerna, har alltmer politiska och ekonomiska motiv blivit utslagsgivande. I detta sammanhang får vi dock inte glömma den kristna missionens stora humanitära insats. Missionsstationerna är också dispensärer och läkarstationer, kulturhärddar och utbildningsinstitut. Från missionens skolor kommer de som i dag betyder något i Kongo, vare sig det är fråga om fackföreningsledare, politiska ledare eller inflytelse-

rika män av lägre valör inom olika områden. Vi önskar kanske, att de i många avseenden betedde sig annorlunda, men alla brister till trots utgör dessa män det underlag, på vilket världen i dag måste bygga sina förhoppningar om en lycklig lösning av Afrikas stora problem.

Hjälpen till utvecklingsländerna söker sig för närvarande fram på en rad olika vägar. Att dessa insatser bör samordnas, torde stå klart för oss alla. Och att det vid en sådan samordning också bör tagas hänsyn till den verksamhet, som bedrivs av missionen, är väl uppenbart. Det kan därför vara skäl att undersöka i vad mån det är möjligt att vid biståndsverksamheten utnyttja den expertis, som sedan länge finns inom missionen. Dessutom bör vederbörande göra allt för att skapa resurser för fortsatta insatser av missionen, t. ex. genom att ge möjlighet till avdragsrätt för gåvor till sådana ändamål.

Som aldrig tillförne — det vägar man säga — är missionen i dag inställd på att stödja utvecklingsländerna. Utöver sin förnämsta uppgift, den att verka för kristendomens spridande, är missionen redo att göra en insats överallt där hjälp behövs. Det är allmänt omvittnat att Kongo måste ha eget, kunnigt folk, som kan ta hand om den tekniska och samhällseliga utvecklingen. För att kunna bistå i detta avseende har förslag väckts om att samtliga i landet arbetande protestantiska missioner gemensamt skulle bygga upp ett »polytekniskt institut» för högre utbildning av kongoleser inom de sex ämnesområdena sjukvård, mekanisk industri, jordbruk, huslig ekonomi, civil administration och förberedande universitetsutbildning. Arbetet har man tänkt sig bedrivit i samråd med FN, och det har från det hållet också mött ett mycket positivt intresse.

Det är att förvänta att vårt lands regering och riksdag gör sitt bästa för att effektivisera alla dessa hjälpaktioner.

Efter denna utblick till länder och förhållanden, som ligger oss nära om

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

hjärtat fastän de geografiska avstånden är stora, vill jag återvända till en del inrikespolitiska frågor. Som ledamot av konstitutionsutskottet har jag icke kunnat undgå att först stanna inför ett ärende av viss konstitutionell betydelse.

I augusti 1954 tillkallades en utredning, som utifrån en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem skulle framlägga förslag om en modernisering av vår författning. Utredningen var ett resultat av den debatt kring olika författningsproblem, som under en följd av år förts och som bl. a. utmynnade i ett krav från riksdagens sida om förslag till en definitiv reglering av valsystemet i andra kammaren samt om utredning av frågan om partiella reformer inom tvåkammerssystemets ram berörande första kammarens sammansättning, ställning och funktioner.

Under de gångna sex åren har tid efter annan väckts förslag om reformer i det ena eller andra avseendet på det konstitutionella området. Mestadels har dessa förslag avslagits under hänvisning till den pågående författningsutredningen. I diskussionerna har hela tiden tagits för givet att reformer, grundade på förslag från författningsutredningen, skulle kunna framläggas och antagas vid 1960 och 1961 års riksdagar. Så sent som år 1959 talades om att utredningen »snart» skulle framlägga sitt betänkande. Emellertid har utredningens arbete dragit ut på tiden, och en allmän författningsreform torde nu tidigast kunna träda i kraft år 1965.

Under mellantiden kan dock reformer aktualiseras, som är möjliga att realisera utan att författningsutredningens arbete föregripes. Det synes mig angeläget att sådana reformer inte i onödan uppskjutas i avvaktan på författningsutredningens slutbetänkande. Jag vill därför ge luft åt den förhoppningen, att regering och riksdag må lämna sin medverkan till att reformarbetet på det konstitutionella området inte av här nämnda skäl tvingas att

ligga nere under den kommande andra-kammarvalperioden.

Innan höstsessionen i riksdagen tog sin början, hann man sluta årets landstingsmöten. Vid dessa hade man praktiskt taget över hela vårt land gjort den obehagliga upptäckten att det fattades sjuksköterskor vid våra olika sjukvårdsinrättningar. Biträden fanns det tillräckligt av, men att blunda för sjuksköterskebristen var inte möjligt. Vissa lasarett nödgades på grund därav stänga hela avdelningar, och detta gällde inte bara semestermånaderna och mera ålderstigna sjukhus utan understundom hela året och nyuppförda, mycket moderna normallasarett.

Frågan om utbildningen av sjuksköterskor — och fler sjuksköterskor — kom därför helt osökt upp på landstingsmötenas dagordning. Därvid fann man, att sjuksköterskebristen hade sin grund i flera faktorer. Under den senaste tioårsperioden har sjukhusväsendet i vårt land som bekant utvecklats på ett nästan explosionsartat sätt. Detta har i sin tur dragit med sig ett jämfört med tidigare förhållanden mångdubblat behov av sjuksköterskor. För att utbilda sådana har huvudmännen, d. v. s. landstingen, byggt utmärkta skolor med stor elevtagningskapacitet. Emellertid är avgången av färdigutbildade sköterskor av olika anledningar mycket stor. Detta gör att den egentliga sjuhustjänsten ej får tillgodoräkna sig alla utexaminerade sköterskor.

En annan omständighet som verkar hämmande på utbildningen av sköterskor är lärarbristen vid de olika sjuksköterskeskolorna. I vissa län är bristen på lärare vid landstingens sköterskeskolor nästan kronisk. Det är detta förhållande som gör, att jag här tagit upp denna fråga. Utbildningen av lärare till sjuksköterskeskolorna åvilar nämligen statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor.

Detta institut är en tämligen ny inrättning. Det håller till i lokaler som

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

förhyrts av Svensk sjuksköterskeförening. Dessa lokaler är uppenbarligen otillräckliga, när det blir fråga om en utvidgning av institutets verksamhet. Till råga på olyckan är institutet uppsagt till avflyttning den 1 juli 1961, eftersom sjuksköterskeföreningen behövers disponera lokalerna för egen kursverksamhet.

Runtom i vårt land har landstingens sjuksköterskeskolor kännning av lärarbristen. Redan i fjol framhöll medicinalstyrelsen mycket eftertryckligt, att bristen på lärarkompetenta sjuksköterskor verkat hämmande på sjukvårdspersonalens utbildning. Här gäller det verkligen för vederbörande att ta ett krafttag för att få förhållandena ändrade. Samtidigt kämpar institutet självt med en del svårigheter, som måhända ligger på det ekonomiska planet. Det förtjänar nämnas, att under det gångna budgetåret endast två av studieledartjänsterna där varit tillsatta. Under långa tider har till de övriga tjänsterna icke ens kunnat anskaffas vikarier. Då begär institutet ytterligare ett antal studieledare! Situationen på sjuksköterskeläraryrket synes minst sagt vara komplicerad.

När det gäller utbildning av sjuksköterskor, är svårigheternas flaskhals delvis att söka i den begränsade statliga lärarutbildningen. I tillämpliga delar gäller samma anmärkning utbildningen av lärarna till de särskolor, för vilka landstingen står såsom huvudmän.

Under en följd av år har skolöverstyrelsen begärt medel för anordnande av en administrativt ändamålsenligare och pedagogiskt mera samordnad organisation för utbildning av speciallärare än vad som varit fallet med de tidigare kurserna. I gjorda utredningar har framhållits, att de nuvarande utbildningsmöjligheterna ingalunda motsvarar det aktuella behovet. Kursverksamheten blir för dyr i relation till utbildningseffekten. Dessutom har den alltför mycket karaktär av ett provisorium.

Vid behandlingen av detta ärende — utbildning av lärare vid särskolor o. d. — framhöll statsutskottet i våras — och däri instämde riksdagen: »Utskottet vill understryka vikten av att frågan om speciallärarutbildningen snarast möjligt får en lösning som innebär, att den nuvarande kursverksamheten ersättes av fastare organisatoriska anordningar.» Så långt statsutskottet, vars uttalande utgjorde en nog så klar beställning. Det är mig bekant, att ärendet också blivit föremål för utredning. Nu får man bara hoppas, att förslaget, som går ut på att ett specialpedagogiskt institut skall övertaga den hittillsvarande kursverksamheten, må vinna regeringens bifall och bli föremål för en proposition till 1961 års riksdag.

Herr talman! Ännu en fråga må det tillåtas mig att beröra, innan jag sätter punkt för mitt anförande. Som alla de övriga ärenden jag stannat inför gäller också detta spörsmål till syvende og sist de unga.

Problemet är inte mindre allvarligt därför att det främst angår ungdom som kommit på glid. Där har den negativa utvecklingen på senare tid tagit rent av skrämmande proportioner.

Redan för ett år sedan kunde av justitiedepartementet tillkallade kommitterade konstatera, att det fanns ett mycket utbrett och mångsidigt sammanhang mellan alkoholmissbruk och brottslighet. Samtidigt gav alla tillgängliga data vid handen, att alkoholvanorna under de senaste decennierna gått nedåt i åldrarna och brett ut sig i de unga åldersklasserna. Ungdomsfylleriet började öka särskilt kraftigt mot slutet av 1930-talet och uppnådde år 1943 ett maximum. Därefter vidtog en markerad nedgång till år 1946, varefter ungdomarnas fylleriförseelser ånyo kontinuerligt ökat. Under åren 1954, 1957 och 1959 steg fylleriförseelserna bland 15—17-åringar med 123 procent samt i åldersgrupperna 18—20 år med 88 procent.

Alkoholmissbruket i sin tur inverkar

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

avgörande på kriminalitetens uppkomst. Alla åtgärder, som är ägnade att minska alkoholmissbruket, har samtidigt en brottsförebyggande verkan som knappast några andra. Detta gäller inte minst ungdomsbrottsligheten. Den roll alkoholmissbruket härvidlag spelar är så ödesdiger, att enbart hänsynen härtill motiverar mycket kraftiga insatser från samhällets sida för att bekämpa detta onda. Mer än någonsin är det därför nödvändigt att upprustningen av nykterhetsvården fullföljs och intensifieras.

Riskerna för ungdomen är nu oändligt mycket större, än de var för några år sedan. De unga har numera farligare medel i sina händer och lättare tillgång till det som bryter ned dem. Av det som bryter ned erbjuder utan tvekan spriten det svåraste problemet. Klara än tillförne framstår det dessutom, enligt min personliga uppfattning, att vad ungdomen på glid behöver är en förankring på det etiska planet. De saknar ofta en livsbejakande syn på tillvaron. Livet har ingen mening för dem. Att hjälpa dessa unga ur deras etiska desorientering är en uppgift av allra största betydelse. Kan samhällets åtgärder att hämma ungdomsfylleriet bidra till att hejda de ungas glidning utför och ge dem en ny livsinriktning, då är ofantligt mycket vunnet. De pengar som satsas på nykterhetsvården och de olika nykterhetsorganisationerna måste, herr talman, anses vara väl använda, hur stora beloppen än må förefalla oss.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman, mina damer och herrar! Det har i pressen uttalats en förmodan, att höstens remissdebatt skulle i hög grad sysselsätta sig med det förrättade valet och de konsekvenser man därav möjligen kan utläsa. Jag

tänker då särskilt på de två viktigaste företeelserna där, nämligen den imposanta frammarschen för socialdemokratien och den däremot svarande väntade minskningen av högerväljarna. Det har i denna debatt inte saknats förnumstiga råd till det förlorande partiet, hur det bäst skulle revidera sitt program för att ta igen de fästen som fallit. Må vi avstå därifrån, ärade kammarledamöter! Låt högern i stället i ostörd ro få slicka sina sår! Tids nog får vi se på vilket sätt partiet kan omgruppera sina skaror för den fortsatta striden.

Särskilt vi socialdemokrater har all anledning att ägna högern en tacksamhetens tanke för dess valtaktiska ledning. Utan den hade vi nog inte kunnat glädja oss åt den entusiasm och stridsvilja, tack vare vilken så stora, nya väljarskaror fallit oss till. Att högerns nuvarande valledning finge sitta kvar, det skulle vara en nåd att stilla bedja om. Men antagligen vore detta ett fåvitskt önsketänkande. Den ledning inom högerpartiet som i nästa valrörelse kommer att föra sina valmän ut i striden har förmodligen bättre folkpsykologisk blick. Det kan bli en ganska hård kamp, om vars utgång vi i dag egentligen inte alls kan sia. Så mycket kan vi dock säga, att några politiska jordskred räknar vi inte med. Det jämviktsläge som i stort sett varit rådande länge nog i vårt land kommer med all sannolikhet att fortsätta att stabiliseras. Då uppstår risken att det blir en förstelning av vårt politiska liv, där överlägsna segrar är lika sällsynta som förkrossande nederlag. Det blir ett system där lotten, den förseglade sedeln, blir ett ganska torftigt uttryck för folkviljan.

Jag erinrar mig hur vår bortgångne talman, Patrik Svensson, vid ett tillfälle sade till mig, att han för sin del fann det nästan generande och förödmjukande var gång han måste medverka i verkställandet av en lottdragning, som han

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

fann vara totalt väsensfrämmande för hela det demokratiska systemet. Den tanken var han nog inte alldeles ensam om.

Något som hänger samman med detta är vårt valsätt. Det proportionella valsättet med sitt noggranna tillvaratagande av minsta rännil från de stora politiska strömmarna kommer ju att ytterligare permanenta jämviktsläget. Herr statsministern förklarade före valslaget att det måste fordras en tydligt markerad folkmening för att vi skall kunna tänkas övergå till en annan valmetod, till majoritetsval i enmansvalkretsar. Nu ligger det i verkligheten så till, att de politiska partierna ganska enhälligt avvisar tanken på majoritetsval. T. o. m. bland socialdemokraterna förekommer det delade meningar i denna sak. Under sådana förhållanden synes det arbete vi i författningsutredningen enligt givna direktiv har ägnat denna sak, vara förspild möda.

Nyligen uttalade oppositionens ledare, herr Ohlin, att det angelägnaste för närvarande i svensk politik vore att se till, att den socialdemokratiska kräftgången inte såsom nu skett avbrötes utan bragtes att fortsätta. Bortsett från det riskabla för en partiledare, som lett sitt eget parti till ett par kännbara nederlag, att över huvud taget tala om kräftgång för andra, tycker jag att uttrycket vittnar om en steril inställning i frågan om samarbete. Att peka på väsentliga praktiska ting, gemensamma arbetsuppgifter, varom partierna kan enas, vore väl viktigare för en partiledare än att syssla med sådana synpunkter som partiernas eventuella framgångar och förluster.

Herr Hjalmarson var i dag i sitt, det måste man säga, modesta anförande inne på frågan om en samregering vore tänkbar. Jag skulle vilja säga som det redan har sagts gentemot herr Hjalmarson i detta fall, att om en samregering också vore naturlig under krigstider eller då riket befinner sig i en allvar-

lig situation, så vore redan allvaret för ett nytt krig eller en världskris tillräckligt för att tvinga olika meningar samman. Hela tanken att för sådana situationers skull ha en samregering med alla partier är verklighetsfrämmande och obefogad.

Jag skulle i stället vilja peka på en annan möjlighet. I den frisinnade tidskriften *Liberal* debatt skrev nyligen den liberale nationalekonomen professorn Carsten Welinder: »Även om det ej får sägas, torde mer än en inom mellanpartierna fundera på en möjlighet av regeringsamverkan med socialdemokratien. Varför skall det vara så orimligt? Tidigare samverkade liberalerna med en socialdemokrati, som var långt mer radikal än den nuvarande. Man hade ett program och ansåg samverkan vara bästa sättet att få detta genomfört. Nu har talet om borgerlig enighet blivit så sakrosankt, att ingen i ansvarig ställning vågar knysta om något annat. Hellre lever man kvar i maktlöshet och ej så litet kverulans.»

Detta är inte en enstaka röst. I den citerade tidningen har gång efter annan uttryckts liknande olust över partiets fastläsning. Partiets ledare står främmande för tanken på en samverkan, framför allt med socialdemokratien. Han avfärdar den såsom ett socialdemokratiskt klumpigt försök att spänna folkpartiet eller åtminstone dess vänsterflygel, i den mån det finns någon sådan, för socialdemokratiens triumfvagn, en tanke som jag inte tycker är värd att spilla ord på. Det vore att söka skaffa sig hjälpgrupper och det är ju inte detsamma som att sträva efter verklig samverkan. Herr Ohlin har f. ö. vissa personliga egenskaper, som utsluter, att han skulle kunna numera ingå i en samregering med socialdemokrater.

Mot själva samverkans idé, framför allt mellan frisinnade och socialdemokrater, kan kanske sägas att den var mera befogad vid reformperiodens början på 1910- och 1920-talen än nu, men

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

det råder inget tvivel om att ett digert arbetsprogram med praktiska uppgifter för dessa två politiska partier skulle kunna presteras. Själv är jag kanske den ende i kammaren som ännu kan ha ett starkt minne av den vänstersamverkan som blommade här i riksdagen under Staaffs, Brantings och Edéns dagar. Det var då som idéerna och de praktiska arbetsprogrammen var de sammanhållande, och det fanns inom de då icke så fastlåsta och uniforma partierna rörliga marginalgrupper som åt kammardebatterna skänkte något av personligheternas fria spel, vilket förhända låter som styggelse för en och annan nu.

Jag skulle vilja sluta med att säga att man kanske kan tycka att det nu inte är rätt tid att undersöka möjligheterna för sådan samverkan, allra minst efter ett så segerrikt och framgångsrikt val som vi nu har utkämpat.

Men man kan också säga att det för socialdemokratien är ännu värdefullare att *nu* undersöka dessa vägar för att skaffa en säker grund för en fortsatt reformpolitik. Uppskjuter man det till efter ett val med kanske mindre gynnsamt resultat än nu, minskas intrycket utåt av det djupast liggande motivet, och det gäller att undgå det dödläge som jag misstänker hotar vår politik i framtiden.

Herr talman! Det må så vara att man kan invända att de synpunkter jag gjort mig till tolk för inte tillhör dagens politik, men det är min fasta tro och övertygelse att de tillhör åtminstone morgondagens.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Hans excellens statsministern sade bl. a. i sitt anförande, att »det kan vara nyttigt att resonera om valrörelsen». Jag skall inte spinna vidare på den tråden. Jag vill bara notera att det då väl bör vara förlåtligt, ifall även jag nämner något från valrörelsen.

Innan jag gör detta skulle jag vilja förutskicka ett par saker. Från socialdemokratisk sida känner man sig ju alltid och med all rätt illa berörd när man får sitt fögderi sammanblandat med kommunisterna. Det är lätt att förstå. Över huvud taget är det väl på det sättet — det kan man vara överens om — att varje parti har rätt att bli bedömt efter sina egna gärningar.

Jag vill säga en sak till. På socialdemokratiskt håll har man under de senaste tre årtiondena alltemellanåt kommit tillbaka till 1928 års valrörelse och tyckt att man i den valrörelsen blev illa behandlad i högerens propaganda. Jag vet inte om socialdemokraterna ännu har slutat tycka synd om sig själva, när de kommer in på det där kapitlet, och det skall jag heller inte säga någonting om. Jag har bara velat förutskicka detta innan jag nämner ett par tre exempel på socialdemokratisk propaganda från årets valrörelse.

Det förefaller som om det särskilt under de två sista veckorna före valet hade förekommit en mycket omfattande propaganda i form av brevkort, brev och cirkulärskrivelser samt artiklar i facktidskrifter, en propaganda som den socialdemokratiska partiledningen förmodligen varken kan eller vill ta ansvaret för, men en propaganda, i vilken man hundraprocentigt blandar ihop de tre borgerliga partierna. I denna propaganda finns det alltså inte tre borgerliga partier, utan där finns bara »de borgerliga».

Som första exempel kan jag ta ett brevkort som ordföranden i Gruvarbetareförbundets avdelning i Grängesberg har skickat ut och där det står: »De borgerliga partierna vill upphäva pensionsreformen, vill försämra arbetslöshetsförsäkringen, vill försämra sjukförsäkringen, vill försämra övriga sociala reformer. Vill du inte det, skall du rösta med Arbetarpartiet.»

Ett annat exempel gäller ett cirkulär som tydligen är utskickat till ungdoms-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

men i Värmland och undertecknat av en herr Stig Gustavsson. Efter ett par ord om kommunisterna heter det bl. a. i cirkuläret: »Vi har också de borgerliga partierna. Folkpartiet, högern och centerpartiet har en gemensam strävan: en ungdomsfientlig politik med en nedskrotning av våra sociala reformer.»

Man blir en smula överraskad när man får läsa att det är detta man har sysslat med under hela sitt liv, dels som riksdagsman och dels som folkhögskolelärare — en ungdomsfientlig politik och en nedskrotning av våra sociala reformer.

Jag har ett betydande lager av dylika exempel, men jag skall inte belasta protokollet med mer än en sak till. Det är en artikel i nr 5 av »Spegeln», fackorgan för de anställda inom herr- och damfrisörfacken, skriven av tidningens redaktör och tillika förbundsordförande, C. G. Engström. Ur denna artikel ber jag att få läsa en bit.

Efter att ha uppmanat sina läsare att använda sin rösträtt skriver han: »Gör Du inte det handlar Du ansvarslöst och osolidariskt mot Dina kolleger-kamrater och mot den socialgrupp Du tillhör. Du skall inte förglömma att en gången generation fått kämpa hårt mot de borgerliga för att realisera önskemålet allmän rösträtt. Att framför allt motståndet varit hårt mot införandet av rösträtt för kvinnor och ungdom. Du kan även vara övertygad om att därest de borgerliga hade någon chans skulle de upphäva den allmänna rösträtten trots alla motsatta påståenden från det hållet. Du skall inte heller förglömma att de bekämpat alla de sociala reformer som ger Dig ökad trygghet i Din tillvaro, som allmänt barnbidrag, ökade utbildningsmöjligheter i form av skolor etc., kostnadsfri arbetsförmedling, bostättningslån, mödrahjälp, bättre bostäder och bostadslån, ålderdomspension och tjänstepension, sjuk-, olycksfalls- och invaliditetsförsäkring, änkepension, arbetslöshetsförsäkring och allt annat i

sammanhanget som skapar trygghet. Detta har Du fått genom socialdemokratiskt reformarbete mot allt borgerligt motstånd och föreslagna försämringar. Men det tillkommer mycket, mycket mer, som arbetarskyddslagstiftning av olika slag. Du har fått förkortad arbetstid — 3 veckors semester — m. m. Och reformarbetet fortskrider. Se på Dina farfars-, far- och föräldrars tidigare rättigheter i det svenska klassamhället och Du skall konstatera hur mycket bättre ställning Du har i det 'svenska folkhemmet' tack vare arbetarrörelsens politiska och fackliga organisationer som arbetar efter de principer, som socialdemokratiska partiet företräder i den 'folkvalda' församling Du nu skall välja. Inte minst frisörfackens folk, såväl företagare som anställda, har anledning att rösta med socialdemokraterna. Alla tillhör de det 'arbetande folket' och de som på grund av dumhet eller högfärd röstar med de borgerliga sviker alla dem som kämpar för att förbättra det samhälle vi lever i och trampar i de flesta fall ned de ideal som de själva en gång kämpade för.» Därmed var det slut från C. G. Engström.

Jag skall inte göra några kommentarer; dokumentet torde tala för sig självt. Men man blir, som jag förut sade, litet överraskad, när man får veta att det är detta som man har gjort och detta som man vill göra.

Låt mig sedan säga några ord om en annan sak. Hans excellens statsministern talade om huru denna remissdebatt skulle ha blivit en helt annan, därest de borgerliga hade segrat. I och för sig är det alldeles klart att om det politiska läget varit annorlunda, hade debatten också varit annorlunda; det är ett föga märkligt konstaterande. Men hans excellens gick längre i sina fantasier beträffande vad som kunde ha inträffat, om inte om hade varit, och tog även upp frågan hur man skulle ha fått ihop en budget. Man skulle, menade statsministern, ha fått öka upplåningen

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

med en miljard kronor. Däremot lade hans excellens statsministern inte ner mycken möda på att knyta samman dagens ekonomiska situation med den situation, som förelåg när våra vägar i detta avseende skilde sig åt förra hösten. Det var den 30 september i fjol, som vi träffades i kanslihuset. Om vi då inte fick del av några nyheter precis — vi hade hört det mesta förut — fick vi ändå tämligen auktoritativt besked om hur regeringen ville att vi skulle se på läget.

När det gällde budgetåret 1959/60, som då redan höll på att avverkas, fick vi en beskrivning av läget, vilken innebar att det skulle bli en underbalansering av driftbudgeten på cirka 1 000 miljoner och av kapitalbudgeten på cirka 2 000 miljoner, d. v. s. man kunde för budgetåret 1959/60 räkna med ett samlat lånebehov på omkring 3 000 miljoner. Jag nämnde då att jag inte trodde att denna beskrivning var realistisk. Nu föreligger bokslut för det året, ett bokslut som visar att underskottet på driftbudgeten ligger vid omkring 50 miljoner, att det totala upplåningsbehovet blev 1 584 miljoner i stället för 3 000. Den faktiska upplåningen var inte mera än 1 487 miljoner, men då var det en återbetalning av 90 miljoner av steriliserade medel, som man kanske skall anmäla i sammanhanget. Den mycket omtalade omsättningsskatten var för det året ungefär 265 miljoner. Det är alltså det faktiska resultatet för budgetåret 1959/60, det år som man talade så mycket om ända från början på 1959 och nära 18 månader framåt.

Så har vi det nu löpande budgetåret. Vi fick veta i kanslihuset den 30 september, att det tycktes bli ett upplåningsbehov på 4 250 miljoner. Sedan har man genomfört omsättningsskatten, som netto skulle ge 980 miljoner, och drar vi ifrån det skulle man ju under eljest lika förhållanden ha haft ett upplåningsbehov på 3 270 miljoner. Men redan i regeringens budget har detta be-

lopp sjunkit till 1 555, alltså en differens på 1 715 miljoner. Men det var när budgeten beräknades. För dagen tror jag att man på officiellt håll är någorlunda överens om att uppskatta det nu löpande årets lånebehov till cirka 1 000 miljoner. För min del håller jag det inte för otroligt att det kan bli åtskilligt mindre än 1 000 miljoner, ifall det inte tillkommer några oväntat stora poster på tilläggsstater. Det betyder alltså närmast, att bedömningen för jämnt ett år sedan slog fel på cirka 2 500 miljoner. När det ekonomiska läget har förändrats så mycket på dessa tolv månader, vore det väl skäl i att anmäla saken, om statsministern över huvud taget skall ta upp en debatt om budgetfrågorna.

Jag kan lägga till ytterligare en siffra. Vi träffades i kanslihuset den 30 september i fjol. Från den dagen, som ju var kvartalsskiftesdag, och till den 30 september i år ökade inte statskulden med mer än 965 miljoner.

Siffrorna kan ju utan vidare utsmyckning också få illustrera hur realistisk högerens bedömning har varit, och högeren har ju som känt är fått sin bedömning godkänd av herr Sträng.

Nu säger statsministern, att om man skulle låna en miljard mer än regeringen, så skulle man släppa inflationen lös. Frågeställningen är ju inte den och har aldrig varit den, utan den gällde ju olika sätt att turnera ett statsfinansiellt läge. Men även ifall man lånade en miljard mer än det nu ser ut att bli, så skulle det bli betydligt mindre än regeringen förra året förutsatte med sin egen politik. Och detta skulle enligt statsministern vara att släppa inflationen lös.

Här har förts en mycket stram politik, det skall villigt erkännas, både med räntehöjningar och med penningpolitiska operationer. Jag tror för min del att den är så stram, att det är mycket möjligt — jag säger ingenting bestämt — att det innan finansåret är slut, kanske långt innan det är slut, blir nödvän-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

dig att lossa på bromsarna här och där, ifall man inte skall släppa *deflationen* lös. Men det kan vi kanske diskutera om tre eller sex månader. Jag tycker nog att hans excellens bygger alldeles för mycket på starkt tidsbegränsade situationer. Låt mig sedan också säga några ord om räntan.

Vi i folkpartiet intog från början av räntediskussionen den ståndpunkten, att man måste använda både räntan och andra möjligheter för att bemästra de ekonomiska problemen. Som alla vet har vi sedan fått en mycket hög ränta. Jag skall inte uppehålla mig vid den saken, jag bara beklagar den. Däremot vill jag plocka fram vissa detaljer.

De avsättningar till investeringsfonder, som ur marknaden drog ut 570 miljoner kronor i juli och ytterligare 200 miljoner kronor i oktober, gjordes på villkor, innebärande att förmånerna skulle motsvara en ränta på pengarna av cirka 10 procent, medan räntan för småsparare i statsobligationer är $5\frac{1}{2}$ procent och bankräntan för inlåning inte fick stiga mera än hälften så mycket som utlåningsräntan. Om man ser vilka grupper som kunna utnyttja dessa villkor, så är ju detta en ganska sällsam politik. Det skulle vara intressant att veta hur man på socialdemokratiskt håll skulle ha karakteriserat en sådan räntepolitik, om den hade förts av en borgerlig regering. Jag överlåter åt herrarna på regeringsbanken att själva försöka finna de lämpliga uttrycken här för.

Jag vill tillägga att läget på penningmarknaden nu är sådant, att det inte är särskilt aktuellt att — som en utredning föreslagit — höja bankernas likviditetskvoter från 45 till 60, eventuellt 65 procent. Även i övrigt har den utredningen kommit med förslag till placeringskvoter, som från principiell synpunkt är sådana, att vi nog bör vara glada så länge de inte föranleder något förslag från regeringens sida.

Till sist ytterligare en liten anmärk-

ning. Statsministern tycktes vilja göra gällande, att eftersom vi inte ville öka den offentliga sektorn relativt, så ville vi inte heller öka de offentliga utgifterna. Den offentliga sektorn är väl nu cirka 40 procent av nationalinkomsten, och vi är alla överens om att nationalinkomsten växer. Optimismen är litet olika, men vi räknar som sagt ändå med tillväxt — och då växer ju även den 40-procentiga offentliga sektorn och ger utrymme för ett fortsatt reformarbete och andra offentliga angelägenheter. Även om man anser att man inte behöver vidga den offentliga sektorn, så innebär det alltså inte att man säger nej till ett fortsatt reformarbete, med de avvägningar som ur olika synpunkter kan ge den bästa effekten.

Innan jag slutar vill jag uttrycka det önskemålet att stödet till det mindre jordbruket måtte bli föremål för en proposition till nästa års riksdag. Jag vet hur frågan ligger till på utredningsstadiet och hoppas att det skall kunna komma fram material som man kan bygga en proposition på samt att jordbruksministern utnyttjar denna möjlighet. Efter allt som hänt i folkhemmet under de senaste åren hör säkert det mindre jordbruket och i all synnerhet stödet till småbrukarna till de områden som tål en översyn.

För övrigt betecknar ju inte heller den senaste valrörelsen och dess resultat någon slutpunkt. Utvecklingen går vidare, och vi vet ingenting med säkerhet om framtiden.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att försvara C. G. Engström eller någon annan av de skribenter som varit i verksamhet under valrörelsen. Socialdemokratiska partiet kan inte göras ansvarigt för vad de har sagt. Jag kan inte heller förstå herr Svenssons i Ljungskile gnäll över ett eller annat övertramp i valpropagandan. Låt mig erinra om

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

vad som hände under pensionskampanjen. Då sade man från linje 3, där folkpartiet var direkt engagerat i propagandan: »Man tänker ta ifrån dig 20 procent av lönen i pensionsavgifter. Det kommer att bli lönestopp under oöverskådlig tid framöver» o. s. v. Då hördes inget avståndstagande från herr Svenssons sida.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ju inte rå för vare sig om herr Gustafsson tycker att vad jag sade var gnäll eller om han inte begriper det.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Det var ursprungligen inte min avsikt att kommentera valutgången, men då denna kommit att spela en så stor roll i debatten vill också jag göra några reflexioner kring den.

Man har talat om partiernas procentuella andel av valmanskåren under skilda år, men samtliga talare har underlåtit att nämna att oavsett om man tar valet 1956, 1958 års nyval eller valet på hösten 1958 som utgångspunkt, så är centerpartiet det enda borgerliga parti som val efter val ökat sin andel. Vi skall inte yvas över framgången. Jag kan gärna instämma i vad min partiledare herr Hedlund sade: »Det går upp och ned på det politiska området.» Men jag vill i alla fall notera det ökade förtroendet för centerpartiet som en för oss glädjande realitet, och den bör ingå i bilden när vi skall bedöma dagens politiska situation.

Hur kommer valresultatet att påverka den politiska utvecklingen, för det första regeringspolitiken och för det andra de icke-socialistiska oppositionspartiernas politik, på lång sikt?

Regeringspartiets framgång är obestridlig, men jag vill framhålla att det därför inte finns någon anledning till defeatism hos den demokratiska oppositionen, allra minst hos det parti som jag

företräder. Det har nämnts tidigare i dag, och jag vill ta det som min utgångspunkt, att regeringspartiet samlade i runt tal 2 032 000 väljare och den demokratiska oppositionen 2 027 000. Skillnaden är nog räknat 5 422 röster mer för regeringspartiet.

Det skulle väl vara optimistiskt i överkant att utgå från att en så pass markant valframgång för socialdemokratien skulle disponera till ökad vilja till samverkan. Men jag har frågat mig många gånger efter valet: Bör en majoritet av 5 000 väljare bland 4 miljoner som avgivit sitt votum tolkas som mandat för en regeringspolitik som inte behöver ta hänsyn till åsikterna inom oppositionen — och måhända leda till en mera markerad vänsterorientering? Personligen tycker jag att den ringa skillnaden i antalet väljare som står bakom den demokratiska oppositionen respektive regeringen borde vara ett starkt motiv för en strävan att åstadkomma samlande lösningar på bredast möjliga bas. Jag säger medvetet »strävan» därför att jag tycker att vi sett för litet av vilja till sådana samlande lösningar under de sista åren.

De stora frågor vi står inför under 1960-talet har tidigare apostroferats av skilda talare, bland andra hans excellens statsministern. Som exempel på frågor där vi bör försöka att rådgöra med varandra om samförstånds lösningar vill jag nämna dels hela raden av reformer på utbildnings område och dels författningsfrågorna.

Jag skall till granskning ta upp några av de teser som statsministern myntade i sitt anförande. Inom parentes vill jag då först säga att jag har litet svårt att följa statsministern i svängarna på en punkt, nämligen när han först fastslår, att valet har vunnits på en progressiv och dynamisk regeringspolitik och strax därpå säger att orsaken till valsegern var att oppositionen förde en så dålig politik. Litet skämtsamt skulle jag kunna säga, att det för socialdemokratiens

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tro på den egna politikens bärlighet väl är viktigt att man bestämmer sig för vilken av dessa teser som väger tyngst i argumentationen.

Statsministern myntade också en annan tes. Han sade ungefär: Hade valet lett till att vi hade fått en annan regering, hade vi nu varit inne i en allvarlig kris, därför att en ny regering då hade suttit i kanslihuset och brottats med en budget som på grund av tidigare utställda löften från oppositionen hade givit ett underskott till att börja med på en miljard kronor. Hur vet statsministern att den premissen är riktig? Hur blev utfallet av budgeten 1959/60, då regeringen för första gången slog fast att vi behövde en inkomstförstärkning på cirka en miljard kronor? Ja, låt oss se på riksräkenskapsverkets budgetredovisning, som i dagarna offentliggjorts. Enligt finansministerns budgetberäkning var det kassamässiga underskottet 1 035 miljoner kronor. Det faktiska budgetutfallet blev ett underskott på 40 miljoner. Skatterna blev 771 miljoner kronor högre än man räknade med, och omsättningsskattens andel av detta belopp är 366 miljoner kronor. Eftersom vi inte accepterade omsättningsskatten, blir min konklusion att vi för att skapa en balanserad budget hade behövt täcka det faktiska budgetunderskottet på 40 miljoner kronor plus de 366 miljoner kronor som omsättningsskatten gav, d. v. s. drygt 400 miljoner kronor.

Nu vill jag inte påstå, att man vid en budgetberäkning kan utgå från dessa siffror. Det gjorde vi inte heller, utan vi utgick vid våra beräkningar från de siffror som finansministern presenterade, nämligen ett budgetunderskott på i runt tal en miljard kronor. Jag vill säga till regeringen, att vår budget dock var lika stark. Det påstående, som man nu har konstruerat, nämligen att vi med en tillämpning av centerpartiets budgetpolitik skulle ha behövt låna upp 600 miljoner kronor, har man inte med siffror kunnat bevisa riktigheten av. Om de

siffror jag här refererat är riktiga — jag har ganska nyligen fått dem från tidsningsreferat — och om jag inte själv drar felaktiga slutsatser, visar det hur vanskligt det är att fälla sådana påståenden som statsministern gjorde. Jag tycker att man bör vara litet mera försiktig innan man fäller sådana omdömen som att vi hade kommit in i en djupgående politisk kris, eftersom en ny regering hade måst brottas med ett budgetunderskott på en miljard kronor. Det är inte alls säkert att en ny regering hade grundat sin budget på så felaktiga siffror som den socialdemokratiska regeringen använde när omsen skulle införas.

Låt mig återgå till statsministerns slutsatser beträffande orsakerna till valutgången. Enligt min uppfattning var det varken förträffligheten hos den socialdemokratiska regeringspolitiken eller en dålig oppositionspolitik som var den väsentliga orsaken till socialdemokraternas framgång. Min personliga tro är att socialdemokraterna vann valet genom att skrämma med ett hot som inte existerade, nämligen att välfärdsstaten var i fara. Det är väl ändå ingen i detta land som tror att en annan regering skulle ha fört en politik, som hade raserat de sociala framsteg, som vi i stort sett varit eniga om. Vi har stridit i pensionsfrågan, eftersom vi där hade skilda utgångspunkter. Däremot kan jag gå tillbaka ända till 30-talets politik och fråga: På vilka avgörande punkter i reformarbetet har det parti jag företräder intagit en negativ ståndpunkt? Och i dagens stora frågor har vi varit lika positiva som regeringen, t. ex. när det gäller folkpensionerna, sjukförsäkringen och skolreformen, de frågor som jag betraktar som de stora och väsentliga socialpolitiska reformerna under de sista decennierna.

Jag vill slå fast att vi i centerpartiet vill föra en politik som bevarar de vunnna framstegen men som mer än den socialdemokratiska politiken ökar den

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

personliga friheten genom att minska på vissa statliga ingrepp.

Får jag också säga ett par ord om högerpolitiken, ehuru jag inte tycker att det är trevligt att kritisera högern. Från skilda utgångspunkter har jag kommit till den slutsatsen, att jag inte gärna vill göra det. Jag menar att högern, som själv lagt upp sin politik, också får bära ansvaret för den. Men eftersom *alternativtanken* kom att spela en så avgörande roll i den valrörelse vi nyss haft vill jag ange, hur jag menar att högerpolitiken verkat för alternativtänkans realiserande.

Herr Heckscher talade mycket varmt om borgerlig samverkan, strävan till borgerlig enighet. Ja, enighet är nog bra i de flesta fall, men avgörande är om det är något bra man blir enig om. Jag menar, att det var ingen bra sak att enas om att som ett alternativ till den sittande regeringens politik ställa upp högerpolitiken. Jag tror att högerpolitiken de facto kommit att riktas mot de andra två borgerliga oppositionspartierna. Kanske har den egentliga avsikten varit att undan för undan decimera dessa till två obetydliga minoritetspartier för att på den vägen skapa ett tvåpartisystem i detta land. Det är min personliga uppfattning att avsikten varit denna inom vissa ledande högerkretsar.

De medborgare som tidigare har röstat socialdemokratiskt men nu är kritiskt inställda till den socialdemokratiska politiken och vill söka sig fram till något annat, fordrar att detta andra har som kännemärke den reformpolitik som vi i stort sett varit eniga om — man vill bevara grunddragen i de vunna framstegen men försöka öka frihetssektorn. Jag tror inte att högern härvidlag varit ett alternativ.

Herr statsministern tecknade problematiken så att den socialdemokratiska politiken är positiv, medan de andra partiernas politik är negativ; på sin höjd erkänner dessa partier i efterhand att socialdemokratiens politik va-

rit positiv. Jag tror inte att de skillnader i åsikt som råder gäller den egentliga målsättningen, åtminstone inte om vi håller oss till det socialpolitiska fältet. Det råder en skillnad i åsikt om vilka frågor som bör ha prioritet — det erkänner jag villigt. Vi har från vårt håll fört fram folkpensioneringsfrågan, det mindre företagandets kapitalanskaffning, lokaliseringsfrågan, dyrortsfrågan och en del andra ting. Men det gäller här prioritetsordningen och det är inte fråga om någon skillnad i framstegsvänlighet, om jag får använda ett enkelt uttryck.

Då frågar man: ATP — går inte där en väsentlig principiell skiljelinje mellan exempelvis socialdemokratien och centerpartiet? Jag har för min del inte betraktat den allmänna tjänstepensioneringen såsom en socialpolitisk fråga. Jag har menat att Löntagar-Sverige hade att välja mellan införande av å ena sidan tjänstepension och å andra sidan uttagande av denna förmån kontant lönevägen vid förhandlingsbordet genom en ökad årlig inkomst jämte erhållande av den grundtrygghet i pensionshänseende som folkpensionen ger. Det var ju på sin tid socialminister Gustav Möllers stora tanke att vi skulle lösa ålderstryggheten genom att bygga på folkpensionen och göra denna lika för alla. Ur den synpunkten är det felaktigt att framställa vår linje som negativ, ty vårt bud till Löntagar-Sverige har avsett möjligheten att vid förhandlingsbordet öka den årliga inkomsten och få ut ökningen i direkt kontant lön under de bästa åren, då människorna har materiella förhoppningar på livet, då det egna hemmet skall skapas, utbildningskostnader klaras, det egna företaget startas o. s. v. Samtidigt härmed skulle vi söka enas om en snabbare utbyggd grundtrygghet via folkpensionen.

Jag betraktar alltså den lagstiftning som nu genomförts såsom ett ingrepp — lagstiftningensvägen alltså — i den enskildes rätt att själv disponera sin in-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

komst, alldenstund vi varit eniga om att lösa grundtrygghetsfrågan via folkpensionen. Det har gällt ett val mellan ökad lön under de aktiva åren eller ATP.

Jag nämner detta därför att den penningvolym man har att dela vid förhandlingsbordet minskar med exakt samma belopp som arbetsgivaren för sin arbetstagar betalar in till pensionsfonderna. Jag tycker man bör påpeka detta — saken har tyvärr inte spelat någon avsevärd roll i debatten.

Nu tillkommer det inte mig som enskild ledamot av centerpartiets riksdagsgrupp att svara på frågan var centerpartiet i dag står i ATP-frågan. Men jag vill framhålla att det är skillnad att erkänna en politisk realitet och att *åsiktsmässigt* acceptera den.

Jag kan naturligtvis säga att jag gillar inte färgen på den här talarstolen, men den är dock en realitet som jag inte kan ändra på. Det är klart att vi måste på ungefär samma sätt vara realister när det gäller ATP: den är genomdriven och är en politisk realitet.

Herr talman! Jag skall sluta med ett par mycket korta reflexioner kring försvarsfrågan. Vi vet att försvarskostnaderna i dag uppgår till ungefär hälften av det belopp vi tar in i direkt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Det är ett avsevärt belopp. Jag tror man kan säga att det råder en viss betänksamhet hos stora delar av vårt folk inför försvarskostnaderna, speciellt inför den kumulativa kostnadseffekt vi fått på senare år på grund av försvarsuppgörelsen 1958. Detta är emellertid inte det väsentliga när det gäller allmänhetens bedömning, utan allmänhetens kritiska inställning gäller spörsmålet: står försvarets effektivitet i rimlig proportion till de kostnader vi lägger ned på det samma? Jag är övertygad om att majoriteten är på det klara med att skall vi ha ett effektivt försvar är vi tvungna att betala vad det kostar.

Jag vill i detta sammanhang uttrycka

en förhoppning om att den besparingsutredning som är tillsatt inom försvaret lägger ned all möda på att pröva varje möjlighet till organisatoriska, tekniska och administrativa rationaliseringar i syfte att höja effektiviteten inom den kostnadsram man på politisk väg enats om. Jag tror detta är nödvändigt med hänsyn till försvarskostnadernas mycket intima samband med det totala skattetrycket i vårt land.

Jag vill också gärna ha sagt att man principiellt kan vara kritiskt inställd till försvarsfrågans handläggning. Man kan invända att försvarsfrågan under de senaste åren i praktiken avgjorts i en alltför intern krets, vilket omöjliggjort en fri debatt och kanske även hämmat riksdagens handlingsfrihet. Men jag vill mycket starkt betona att oavsett vilken form man väljer att presentera försvarsfrågan för riksdagen skulle det enligt min mening ha varit synnerligen olyckligt att kasta ut denna fråga på det politiska stridsfältet.

Vi har inte råd att ta en strid härom, inte bara därför att vad den aktuella frågan nu gäller är en kortsiktssuppgörelse, där en åsiktsskillnad i fråga om måhända några tiotal miljoner absolut inte i rådande världspolitiska läge bör föranleda en strid. Jag tror att en sådan endast skulle väcka en viss förvåning och undran i vår omvärld. Den skulle måhända också framkalla en viss tillfredsställelse på håll där vi inte önskar en dylik tillfredsställelse. Framför allt tror jag att man i utlandet inte skulle observera nyanserna i en sådan svensk politisk meningsbrytning kring försvaret. Man skulle rent allmänt inregistrera att det för första gången på mycket länge uppstått svensk oenighet i försvarsfrågan. Vi har haft borgfred kring försvaret sedan 1936 i stort sett och detta har varit av utomordentligt värde. När vi efter andra världskriget valde alliansfriheten vet vi hur vår linje då möttes med skepsis i skilda länder runt om oss, men vi har undan för un-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

dan lyckats skapa respekt för vår ståndpunkt.

Till detta förhållande torde främst två komponenter ha medverkat, nämligen alliansfriheten i kombination med ett så starkt försvar som vi såsom liten nation mäktar åstadkomma. Det ena har varit en betingelse för det andra och enigheten kring båda dessa huvudlinjer har haft ett betydande egenvärde när det gällt att skapa respekt för vår kurs. Vi har här ett förtroendekapital som vi med hänsyn till vår känsliga situation som en liten nation i den geografiska skärningslinjen mellan de två blocken måste vara mycket rädda om.

Härtill kommer att vi om något år har att ta ställning till de mycket stora och svåra frågorna om försvarsgrenarnas inbördes avvägning och till den ännu större frågan: kärnvapen eller icke kärnvapen. Min mening är att om vi lyckas bevara enigheten kring försvaret — inte har kastat ut det på det politiska stridsfältet — har vi större möjligheter att den gången ta ställning till dessa stora frågor i en atmosfär av politisk besinningsfullhet. Där ligger, menar jag — utan varje annan kommentar — det största värde i den försvarsuppställning som är träffad.

Herr förste vice talmannen tog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HECKSCHER (h) kort gemäle:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja kommentera ett par av de saker herr Antonsson nämnde. Han talade om den roll som alternativtanken hade spelat under den förflutna valrörelsen och ansåg att det alternativ som högerpartiet presenterade inte varit tillräckligt för att klargöra för väljarna möjligheten av en annan politik än den socialdemokratiska.

Jag skall här inte gå in på några detaljer i den frågan. Jag konstaterar bara att man kan gå till väga på olika sätt. Antingen presenterar varje parti för

sig sitt alternativ, och i så fall är det naturligt att herr Antonsson inte tycker att högeralternativet är övertygande och att jag inte tycker att centeralternativet är övertygande. Det finns olikheter mellan dem. Eller också kan man slå sig ned för att resonera fram ett gemensamt alternativ. Om det är den senare vägen, som herr Antonsson vill att vi skall välja, så vill jag bara säga att vi i så fall har tid på oss nu att försöka göra det. Det kan börja med samarbete på speciella punkter, och det kan så småningom komma att täcka ett vidare fält. Men förutsättningen är naturligtvis att man verkligen försöker komma fram till ett alternativ som är gemensamt.

Herr Antonsson talade sedan om försvarsfrågan och om den betänksamhet som råder på sina håll i landet om effektiviteten hos försvaret i proportion till kostnaderna.

Jag tror att vad man kan vinna genom så kallade besparingsutredningar, vilka i och för sig inte är betydelselösa dock är väsentligt mindre än vad man vinner genom själva konstruktionen av försvarsanslaget. När de militära myndigheterna vet, att de rationaliseringar och besparingar som de kan genomföra får användas till att förstärka försvarets effektivitet, då har man där den säkraste garantien för att dessa sakkunniga myndigheter, som trots allt har de största tekniska möjligheterna att åstadkomma någonting, också begagnar möjligheterna på bästa sätt. Den åsiktskillnad, som otvivelaktigt har skyttat ibland, har i verkligheten inte gällt några tiotal miljoner kronor, utan den har gällt frågan i vad mån man skulle kunna uppehålla 1958 års målsättning för försvaret som helhet.

Arbetet på försvaret är ett mycket långsiktigt arbete. Planerna görs upp över långa perioder, kanske sjuårsperioder när det gäller materialanskaffning i allmänhet. Plötsliga kastningar i den mängd av medel som står till för-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

fogande kan därför rubba mycket mera än vad som framgår av själva siffermaterialet. Det är den långsiktiga planeringen för uppehållande av 1958 års målsättning som framstår som det väsentliga. Betydelsen av en borgfred i fråga om försvaret, som jag väl erkänner, är knuten till om det syftet därigenom kan främjas.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte taga upp någon stor polemik med herr Heckscher. Herr Heckscher skildrade två olika procedurformer, om jag så får uttrycka det, när det gäller möjligheten att finna ett alternativ inom den demokratiska oppositionen. Men de två skilda sätten är enligt min mening ingalunda avgörande. De skiljer sig egentligen inte så mycket från varandra. Varje parti måste väl ändå inse, att det första villkoret för ett alternativ är att den politik man var och en för sig för är åsiktsmässigt välgrundad, men också att den politik man presenterar inte är av sådan karaktär att den förstärker regeringspolitikens möjligheter.

Jag tror att högerns politik under 1950-talet har lagt grunden till socialdemokratisk regeringsutövning under 1960-talet. Jag kan inte underlåta att beskriva — utan att vara alltför kritisk — hur jag anser att högerpolitiken har verkat på alternativtanken, eftersom den har kommit att spela en mycket stor roll och eftersom det i framtiden måhända kommer att sägas, att 1960 för den demokratiska oppositionen var de försuttna tillfällenas år.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna understryka vad herr Antonsson sade i början, att det alternativ som man framlägger måste vara åsiktsmässigt grundat. Och det måste vara ett alternativ som inte bara har den, om jag så får säga, pro-

pagandamässiga innebörden, att det inte stärker regeringspartiets möjligheter utan också till sitt innehåll svarar mot vad man kan kräva av borgerlig politik.

Vad som för oss har framstått som det väsentliga — och fortfarande framstår som det väsentliga — i det sammanhanget är att man aldrig får släppa ur sikte sambandet mellan statens utgifter till bidrag och andra ändamål och statens inkomster, närmast i form av skatter. Vi anser att det är ofrånkomligen nödvändigt att redovisa, på vilket sätt man skall finna en utgångspunkt för de begränsningar i samhällets krav på medborgarna, som även herr Antonsson anser är önskvärda. Om herr Antonsson menar att alternativet kunde presenteras på ett annat sätt med samma resultat, är det såvitt jag förstår ett belägg för att det kanske skulle ha varit värdefullt med en mer ingående diskussion mellan oppositionspartierna i fråga om hur ett sådant alternativ skulle utformas.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara kort och gott säga till herr Heckscher, att jag inte tror att han med fog kan påstå, att vi inom de två andra partierna har släppt ur sikte sambandet mellan skatter och reformer. Därvidlag odlar ni faktiskt tyvärr inom högerpartiet och socialdemokratien en gemensam myt. När exempelvis statsministern här uttryckte det så, att mellanpartierna vill föra socialdemokratiens reformpolitik men högerns skattepolitik, så är detta felaktigt. Vi vet att våra budgetalternativ är hållbara, och ingen har här med siffror vederlagt detta. Vi har med vår budgetuppläggning haft möjlighet att ta avstånd från den politik som högern drivit. Om herr Heckscher inte kan erkänna det riktiga i denna argumentation, måste jag säga att hans senaste anförande är ohållbart.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! För ovanlighetens skull har remissdebatten i mycket liten omfattning kommit att kretsa kring vårt ekonomiska läge och konjunktutsikterna utom i ett hänseende, nämligen vad beträffar själva driftbudgetens balansering och statens lånebehov. Såväl herr Svensson i Ljungskile som herr Antonsson och även herr Ohlin har varit inne på den saken. Det är ju i mycket en teknisk diskussion, där man egentligen inte kan ta ställning till hur driftbudgeten förändras, förrän vi har kommit fram till årsskiftet och kan överblicka den statistik, som då är tillgänglig.

I ett hänseende kan emellertid diskussionen mycket lätt förenklas och konkretiseras i och med att omsättningsskatten har införts, nämligen huruvida staten har haft ett upplåningsbehov på 1 000 miljoner kronor eller ej. Man kan konstatera att något upplåningsbehov föreligger inte på den miljard, som omsättningsskatten ger. Striden står om huruvida det hade varit lämpligt för staten att i nuvarande läge underlåta att ta in en miljard från medborgarna och näringslivet.

Både herr Svensson i Ljungskile och herr Antonsson har ju ofta gjort sig till tolkar för den mindre företagsamhetens lånebehov. Det lånebehovet skulle i ännu mycket mindre utsträckning ha kunnat bli täckt, därest man från statens sida skulle ha givit sig ut på den allmänna lånemarknaden och konkurrerat om det knappa utrymmet av tillgängliga medel. Jag tror att det är fullkomligt klart att rent samhällsekonomiskt har den miljard som omsättningsskatten ger varit nödvändig. Det är en bedömning som även alla ekonomer av facket är eniga om. Det har i varje fall inte vare sig från Industriförbundet och Svenska arbetsgivareföreningen eller från ekonomerna vid våra universitet framförts någon kritik i det avseendet, utan där-

ifrån har man närmast fört fram en motsatt kritik.

I nuvarande läge pågår ju en politisk mognadsprocess inom oppositionen. Ett slags politisk tillnyktring är nu på väg. För högerens och centerpartiets del innebär detta i första hand att hinna ifatt den ATP-snabbfotade herr Ohlin, som vid det här laget snart tillsammans med oss socialdemokrater och herr Königson ensam har förverkligat pensionsreformen. Vidare pågår det väl också för närvarande en tillnyktring inom hela oppositionen trots vad herr Svensson i Ljungskile och herr Antonsson nu sagt, som leder till att man accepterar även omsättningsskatten. Jag tror att inom en mycket snar framtid — jag gissar redan vid nästa remissdebatt i denna kammare — kommer vi att få uppleva den saken. För egen del tror jag därför, att det är mycket lämpligt att nu lämna oppositionen, där den i dag befinner sig. En utomstående kan ju knappast påverka själva mognadsprocessen. Den måste ta sin tid liksom varje konvalescens efter ett tillfrisknande.

Jag får därför i stället vända mig direkt till regeringen i denna debatt, och jag hoppas, att den i någon mån skall ägna de frågor jag här tar upp tillbörligt intresse. Jag vill då genast konstatera, att vi för närvarande har ett mycket hyggligt ekonomiskt utgångsläge för en fortsatt progressiv reformpolitik. Vi har med detta års utgång två rekordår bakom oss, 1959 och 1960, som i fråga om ekonomisk expansion saknar sitt motstycke under hela efterkrigstiden. Det räcker kanhända med att påpeka, att vårt folkhushålls resurser under dessa två år ökat med ungefär 15 procent, att större delen av denna ökning är att tillskriva ökad produktivitet framför allt inom industrien och byggnadsverksamheten men också inom övriga delar av vårt näringsliv. Vidare kan sägas att expansionen har ägt rum vid prisstabilisering och att den skett genom gradvis inmatning av arbetskraftsreserverna

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

och med en därav följande minskning av arbetslösheten. Vi har vidare lyckats vidmakthålla vår handels- och bytesbalans.

Kort sagt har expansionen ägt rum under sådana förhållanden att ett högt betyg åt den ekonomiska ledningen i vårt land är befogat. Jag tror att det inte alls är förmätet att konstatera, att valutslaget till väsentlig del är att tillskriva det svenska folkets tacksamhet för att det råder goda tider, för att standarden varit i stigande och för att alla parter — företagarna inte minst — fått utlopp för sin ambition och sin initiativkraft.

Men nu, herr talman, gäller det framtiden. Jag vill ange följande målsättning, som jag anser bör ligga till grund för den ekonomiska politiken, nämligen att göra »två goda år till sex», att alltså försöka få politiken att fortsätta in över nästkommande fyra år såsom den lyckosamt har påbörjats. Jag är övertygad om att svenska folket nu vill ha en mera ambitiös ekonomisk politik än den vi upplevde under 1940- och 1950-talen. Vårt folk har nu fått uppleva dess fördelar, och det har också sett att det ligger inom de praktiska möjligheternas ram att förverkliga en sådan politik. Denna mera ambitiösa ekonomiska politik skulle bestå däri att vi bestämmer oss för den maximala produktionsökning vi är i stånd att genomföra med hjälp av våra arbetskraftstillgångar, våra naturrikedomar och vårt tekniska och ekonomiska kunnande, allt detta med självfallet hänsynstagande till vårt gemensamma intresse av prisstabilitet och balans i vår yttre ekonomi.

Den möjliga produktionsökningen per år torde ligga mellan 5 och 8 procent, som då anger utrymmet för stegringen av våra investeringar och vår konsumtion.

Ett enkelt räkneexempel kan visa vilka fördelar och vilka vinster som väntar oss alla genom en sådan genomförd, välplanerad expansionspolitik. Låt oss

anta att vi från den produktionsnivå vi uppnått under år 1960 är i stånd att höja produktionen med blott 5 procent årligen under kommande fyraårsperiod. Vi kommer då att få ytterligare 11 miljarder kronor att öka vår konsumtion och förbättra vårt folkhushåll med. Låt oss vidare anta att vi proportionsvis ökar våra investeringar något mer än vår konsumtion, så att bruttoinvesteringens andel av bruttonationalprodukten kommer att uppgå till en tredjedel mot nuvarande 32 procent. Vilka större resurser skulle vi då inte få att lösa en rad knapphetsproblem! Investeringsutrymmet skulle då öka från nuvarande 18 miljarder kronor i 1954 års penningvärde till 22,5 miljarder, eller med 4,5 miljarder kronor.

Vi skulle få god plats för en ökning av bostadsbyggandet till 80 000 lägenheter, vilket kommer att kosta oss 500 miljoner kronor. Vi skulle kunna bygga ytterligare 100 mil motorvägar årligen för en motsvarande kostnad, och vi skulle kunna genomföra den utvidgning av skol- och universitetsbyggandet för boråt 100 miljoner kronor om året under några år som är oundgängligen nödvändig, om vi skall kunna klara universitetets- och skolreformen. Ändå skulle huvudparten av detta större investeringsutrymme gå till industrien och näringslivet självt för effektivisering, modernisering och rationalisering.

Herr talman! Jag anser det vara av synnerlig vikt att rikta regeringens, denna kammares och även oppositionens uppmärksamhet på vårt goda utgångsläge för avhjälpan av en rad brister och för skapandet av den framtid vi alla är beroende av. Det finns nu en chans som aldrig tidigare att komma från bostadsbristen, att avhjälpa studenternas och andra studerandes prekära bostadsläge liksom undervisningens miserabla lokalförhållanden. Det finns också en möjlighet att angripa de hittills olösta sociala problem som det tidigare varit svårt att ta itu med på

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

grund av brist på personal och lämpliga lokaler. Med andra ord finns det möjligheter som aldrig förr att fortsätta reformarbetet på de för medborgarna väsentligaste områdena.

På reformområdet skall jag i dag begränsa mig till ett mindre avsnitt, som tillhör den produktiva socialpolitikens ambitiösa och givande fält, men innan dess vill jag göra en kommentar till vad som hänt på pensionsområdet när det gäller privattjänstemännens förhandlingar om tilläggs pensionsförmåner utöver dem som ATP har skänkt åt alla löntagare. Jag är liksom flertalet av denna kammars ledamöter glad över att kunna konstatera, att de utfästelser som gavs från linje 1:s sida under folkomröstningen och av anhängarna av ATP till privattjänstemännen till fullo har infriats. Det har blivit en avlösning som förhandlingarna på bägge sidor har all heder av och som innebär att de verkliga löneskillnaderna mellan olika kategorier löntagare bättre kommer fram. Det är en fördel att man nu öppet kan se olikheterna mellan tjänstemännens och arbetarnas löner.

Om man på detta sätt ger ett gott betyg åt förhandlingarna på bägge sidor vid anknytningen till ATP, är det emellertid inte detsamma som att man är beredd acceptera hela ITP-mallen. Det har på senare tid börjat inom kvinnovärlden alltmer uppmärksammas, hur orättvis ITP är i jämförelse med ATP. I den allmänna tjänstepensionen, ATP, behandlas — såsom naturligt är i en socialförsäkring — kvinnor och män lika; systemet omfattar alla från 16 års ålder. Däremot innehåller ITP-systemet i detta sammanhang en betänklig bestämmelse. De kvinnliga tjänstemännen får inte börja tjäna in ITP-pension förrän vid fyllda 30 år, medan männen kommer med i systemet redan från 25 års ålder. Genom att kvinnorna enligt ITP har lägre pensionsålder, kommer de att vara med i systemet under 30 år mot 40 år för männens del. En man har allt-

så en marginal på 10 år då det gäller att vara borta från förvärvsarbetet för studier och dylikt och kan ändå tjäna in full pension. En kvinna kan efter 30 års ålder inte vara borta från sitt arbete under ett enda år för familjevård, studier, samhällsuppdrag eller liknande utan att få sina pensionsvillkor försämrade. Detta rimmar inte särskilt väl med kraven på rättvisa och familjevänlighet eller med det ofta omvittnade behovet av ökat kvinnligt samhällsinflytande.

Jag vill alldeles särskilt rikta de kvinnliga borgerliga ledamöternas uppmärksamhet på denna diskriminering av kvinnorna inom ett privat tilläggs-pensionssystem, där företagare och löntagare självständigt åstadkommit en lösning utan att samhället i något hänseende påverkat förhandlingarna. Är de borgerliga kvinnliga ledamöterna beredda att acceptera denna orättvisa? Kommer ni att godta den med motive-ring att det är fråga om ett förhandlingsresultat, uppnått på den privata arbetsmarknaden?

Det finns ytterligare en reflektion att göra i anslutning till ITP och motsvarande överenskommelser. Studerar man kommentarerna kring de uppgjorda avtalen får man det intrycket att företagarna varit synnerligen angelägna om att få till stånd separatuppgörelser för sina tjänstemäns del. Det verkar som om företagarna ibland skulle önska bibehålla vissa sociala särförmåner för tjänstemännens del, förmåner som inte bör eller kan komma arbetarparten till del. Om detta arbetsgivarnas handlings-sätt är dikterat av en önskan att vidmakthålla en redan föråldrad kategori-klyvning av de anställda i arbetare och tjänstemän, bör de borgerliga partierna liksom vi socialdemokrater bestämt säga ifrån att en sådan klyvning inte längre kan accepteras.

Jag vill med några ord också beröra den produktiva socialpolitikens mycket inspirerande arbetsfält. Socialministern

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

har för någon tid sedan redovisat sitt 10-punktsprogram för 60-talet, och det är i sanning ett reformprogram som väl hävdar sig i förhållande till vad som redan genomförts under 40- och 50-talen. Programmet sträcker sig från rehabilitering och arbetsvård, samordning av socialförsäkringarna och fyraveckorssemester till bostadssanering och förbättring av den allmänna socialpolitiken, för att endast nämna några punkter i programmet. Jag vill här rikta uppmärksamheten på ett litet avsnitt, nämligen den produktiva socialpolitikens läkande och rehabiliterande verkan. Det måste på ett helt annat sätt än tidigare inrättas träningsverkstäder och beredas tillfälle till skyddad verksamhet. Om det i dag finns plats för några tusen personer inom vart och ett av dessa verksamhetsfält, så behövs det inom ganska snar framtid plats för tiotusentals som nu står helt utanför den produktiva gemenskapen men som drömmer om att få tillhöra denna och som också kan efter sin förmåga göra det, därest vi ser till att lämpliga arbetsplatser blir inriktade på att bereda dem sysselsättning och om vi vidtar de åtgärder som är nödvändiga.

Inom arbetsmarknadsstyrelsen har man med goda resultat tagit vissa initiativ för att pröva en del nya former av produktiv socialvård. En sådan form har varit att bereda alkoholmissbrukare sysselsättning vid särskilda beredskapsarbeten, vilka organiserats som helt normala arbeten med avtalsenliga löner och samma arbetsvillkor som för annan arbetskraft. Följden har blivit att många av dessa missbrukare för första gången på mycket länge har fått inkomster och kunnat göra rätt för sig gentemot sin familj, skattemyndigheter, rättsorgan och alla affärsmän hos vilka de varit skuldsatta. Det är klart att inte alla har skött sig så där exemplariskt, men i stort sett har resultaten varit sådana att försöket manar till fortsättning.

Ett annat initiativ gäller ungdomar

som på olika sätt misskött sig. För dem har i Jämtland upprättats ett särskilt beredskapsläger för byggandet av en skogsbilväg. Genom praktiskt arbete av detta slag har man kunnat hjälpa en del ungdomar in på mera förnuftiga banor.

Jag tror att vi måste alltmer pröva arbets- och utbildningslinjen när det gäller att söka komma till rätta med socialfallen. 60-talets melodi måste bli att vi investerar i den hjälpbehövande människan genom att ge henne möjlighet till utbildning och lämpligt avpassat arbete.

Herr talman! Jag skall sluta med att uttrycka den lilla förhoppningen att oppositionen snart skall sluta med sitt inbördes och ganska ofruktbara gräl och tillsammans med oss alla andra i denna kammare koncentrera sig på uppgifterna att tillse, att den ekonomiska expansionen blir den största möjliga och att pensionsreformen ytterligare kan utvecklas i riktning mot rättvisa och avskaffande av nuvarande klass- och kategoriskillnader samt att den produktiva socialpolitikens stora program kan förverkligas.

Jag måste erkänna att i det arbetet hyser jag de största förväntningar i fråga om folkpartiet. Det var ju det parti som först av alla de borgerliga partierna anslöt sig till ATP, och bland folkpartisterna är det främst av alla en göteborgsrepresentant, vars namn man med tanke på det framtida goda samarbetet i folkpartiet kanske inte bör nämna, som i vår reformhistoria alltid kommer att nämnas med aktning och respekt. Folkpartiet har också en gammal vänstertradition att försvara. Vore inte en vänstersamverkan något för de yngre inom folkpartiet att fundera över? Att slå följe med högern, det betyder, det vet folkpartiet vid det här laget, undergång. Vi vet i dag i stället att det är ett aktivt slitsamt arbete i reformväg för medborgarnas bästa som ger utdel-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ning. Så kan det också bli för folkpartiets del.

Jag begär inte att folkpartiet skall svara i dag, men partiet skall veta att många inom socialdemokratien är aktivt intresserade av en sådan samverkan med de reformvilliga på den borgerliga vänsterkanten. Vore inte detta något att arbeta för för framtiden? Den frågan vill jag ställa här, och den vill jag i första hand låta gå vidare till herrar Helén och Wedén.

Under detta anförande återtog herr talmannen förhandlingarnas ledning.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Självfallet vill inte jag blanda mig i debatten om de olika budgetalternativen. Jag tycker den har mest bestått av löst prat som hänför sig till luftiga spekulationer om vad som skulle ha inträffat, därest det eller det budgetalternativet hade blivit förverkligat. I stället skall jag syssla med andra ting i mitt anförande. Jag skall därvid försöka underbygga vad jag säger med att hänvisa till vissa av alla kända fakta.

»Gör goda tider bättre» var onekligen en slogan som slog an i årets valkamp. Regeringen och dess parti utnyttjade som vanligt högkonjunkturen för att markera sin förträfflighet och inge väljarna föreställningen, att den sittande regeringen var den enda säkra garanten för en fortsatt utveckling i högkonjunkturens tecken. Även om högern genom sin stupida oförmåga att fatta tidens melodi bidrog till regeringspartiets seger, kan man inte utesluta att parollen om de goda tiderna skulle bli ännu bättre har utövat ett betydande inflytande på valutgången.

Detta innebär inte att regeringspartiets väljare överlag gav sina röster åt partiet därför att de överväldigats av det välstånd som antydes i parollen om de goda tiderna. Stora grupper har utan tveivel röstat med regeringspartiet i en-

lighet med maximen: man vet vad man har men inte vad man får.

De »goda tiderna» har dessa grupper haft liten känning av, och i många fall lär de med bitter ironi ha beskådat den vackra valparollen. Ingen kan väl tro att Göteborgs oljearbetare, som måste gå ut i en bitter strid på grund av en dålig avtalsuppgörelse och därför hotades med uteslutning ur sitt fackförbund, trodde på myten om de »goda tiderna». Inte heller LMC:s chaufförer, som reagerade på liknande sätt mot dåliga löne- och arbetsförhållanden. Dessa grupper var i sin fulla rätt, då de sökte resa en spärr mot det hänsynslösa utnyttjandet av deras arbetskraft för en dålig lön. Att nu LMC:s chaufförer hotas med rättsligt efterspel är bara i stil med det hela och kan kanske ge centerpartiet en tankeställare.

Låglönegrupperna i landet är många. Den officiella inkomststatistiken uppvisar en skillnad i standard som minst av allt tyder på att de »goda tiderna» är genomgående för alla samhällsgrupper. Inte mindre än hälften av landets fyra miljoner inkomsttagare redovisar inkomster som ligger under 835 kronor i månaden. Det är inte enbart folkpensionärer och andra pensionärer det är fråga om utan även stora grupper arbetande människor. När nu regeringen föranstaltat om en undersökning av hur ett så stort antal människor kan existera på så låga inkomster, förefaller det mig som om regeringen själv inte var så övertygad om hållbarheten i sagan om de »goda tiderna».

Ser man på låglönegruppernas läge, finner man mycket anmärkningsvärda förhållanden. Lastbilschaufförerna inom den enskilda varuhandeln har en genomsnittlig inkomst av 203 kronor i veckan. LMC:s chaufförer i Göteborg har en veckolön på 205 kronor plus en tia i ackordskompensation. Det gör 215 kronor i veckan. Sedan skatten är dragen återstår 165 kronor i lönekuvertet. Läger man så till hy-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ran, som lågt räknat uppgår till 200—250 kronor i månaden om lägenheten har något så när standard, återstår för andra utgifter mellan 115 och 120 kronor i veckan.

Jag skall ytterligare anföra några siffror och håller mig fortfarande till den enskilda varuhandeln. För manliga bokförings- och kassakontorister är genomsnittslönen 844 kronor i månaden, försäljningskontorister har 852 kronor, lagerkontorister 877 kronor och övrig kontorsbiträdespersonal, som till övervägande del är kvinnlig, 785 kronor. För de kvinnliga anställda ligger lönen i allmänhet mer än 100 kronor lägre i månaden.

För manliga butiksbiträden är medellönen per månad 855 kronor och för kvinnliga butiksbiträden, som till antalet uppgår till i runt tal 30 000, är genomsnittslönen endast 609 kronor i månaden. För manliga lagerarbetare inom partihandeln är medellönen 196 kronor i veckan och för kvinnor 150 kronor. I detaljhandeln får manliga lagerarbetare 189 kronor i veckan medan kvinnliga får 152 kronor.

På industriens område har vi ävenledes en rad fack, där arbetarna avlönas så att de utan tvekan kan hänföras till låglönegrupperna. Jag tror inte jag överdriver om jag säger, att de som är familjeförsörjare och arbetar inom låglöneindustrierna måste föra en ständig kamp för att hålla nöden från sina dörrar.

Arbetare inom träindustrien, livsmedelsindustrien, textilindustrien, skogsindustrien, den kemiska industrien med flera industrier har i allmänhet löner som varierar mellan 215 och, i bästa fall, 250 kronor i veckan. Räknar man med inkomstbortfall genom sjukdom och andra omständigheter, över vilka dessa arbetare inte kan råda, ligger lönen per år räknat i många fall snarare under än över 10 000 kronor.

Ingen familjeförsörjare kan utan för-

saker för honom själv och familjen existera på sådana löner. Skatten på en lön på 215 kronor i veckan uppgår i Göteborg till 45 kronor i veckan, på 230 kronor 48 kronor och på 250 kronor 54 kronor. Till detta kommer hyran, som kan beräknas dra en summa av 45—50 kronor i veckan. På en inkomst av 215 kronor i veckan avgår därför till skatt och hyra minst 90 kronor. Nu står vi inför nya kraftiga hyresstegringar, som ännu mera försvårar förhållandena. 125 kronor i veckan eller cirka 540 kronor i månaden återstår till alla övriga utgifter, sedan man dragit av för skatt och hyra, allt under förutsättning att inte inkomstbortfall på grund av sjukdom eller andra omständigheter ytterligare minskar behållningen av lönen.

Ytterligare en betydande kategori måste observeras i sammanhanget. Det är de ensamstående självförsörjande kvinnorna. De är, som bekant, i likhet med andra arbetande kvinnor, underbetalda i jämförelse med manliga arbetare. Tillhör dessa kvinnor låglönegrupperna, befinner de sig i ett miserabelt ekonomiskt läge, särskilt som de i många fall har barn att dra försorg om. Här finns sannerligen anledning att göra tiderna bättre. Jag hälsar med tillfredsställelse vad den föregående talaren, herr Kellgren, anförde när han uttryckte en förhoppning om en framtida höjd standard.

Regeringen bör dock i detta fall begynna välgörenheten hemma hos sig själv. I statlig tjänst finns stora grupper som utan tvekan tillhör låglönegrupperna. I lönegraderna 1—4 på den statliga löneplanen A finns inte mindre än över 16 000 befattningshavare. Begynnelselönerna i dessa grader sträcker sig från 609 kronor i månaden till 846 kronor. I lönegraderna 5—6 finns det nära 24 000 befattningshavare. Lönerna i dessa grader varierar från 747 kronor till 939 kronor i månaden. Här finns det följaktligen i runt tal 40 000

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

befattningshavare i statlig tjänst som otåligt väntar på de utlovade bättre tiderna. Till detta kommer den extra personalen, som är ännu sämre avlönad. Vi har ett färskt exempel från postverket i Stockholm på vart det kan leda, när statsanställd personal får arbeta för låga löner.

Det övervägande flertalet av dessa befattningshavare som är placerade i låglönegraderna på den statliga löneskalan är kvinnor. Deras antal är 33 500 eller 85 procent av de lågavlönade. Räknar man även med 7 lönegraden, stiger siffran för kvinnliga befattningshavare till i runt tal 45 000.

Det är intressant att i sammanhanget observera hur staten tillämpar likalönsprincipen. Det finns i statstjänst över 65 000 kvinnliga befattningshavare. Av dessa är — som jag nyss nämnt — inte mindre än 45 000 eller nära 70 procent placerade i lönegraderna 1—7.

Antalet manliga befattningshavare utgör 140 000, och för dem är förhållandet omvänt. Utan att jag därför för flertalet av dem vill rosa marknaden måste jag ändå göra denna jämförelse. Av dem är 31 000 placerade i lönegraderna 1—7 eller cirka 23 procent av hela antalet, men 109 000 är placerade i graderna över 7, eller 77 procent.

Staten följer sålunda exemplet från den privata sektorn och diskriminerar den kvinnliga personalen genom att placera den bland låglönegrupperna. Kanske man i detta förhållande får söka förklaringen till att regeringspartiet reser ett så förbittrat motstånd mot ratificeringen av likalönsprincipen.

Vill regeringen göra allvar av parollen om bättre tider, har den ett utomordentligt tillfälle genom att börja med en reformering av sin högst odemokratiska löneplan. Låglönegrupperna måste få mera handgripliga bevis på att tiderna är goda än vad de hittills har fått. Detta är så mycket mer befogat som en sådan viljeyttring även inne-

bär ett steg på vägen till ett förverkligande inom statens egna domäner av likalönsprincipen. Jag kan i detta sammanhang nämna att jag under den tid då jag själv var anställd i statstjänst fann exempel på hurusom de styrande i det statsverk jag tillhörde, då det gällde tävlan på lika villkor vid befordran mellan man och kvinna, nästan regelbundet gav företräde åt männen.

Det finns också en annan stor medborgargrupp som väntar på bättre tider. Det är folkpensionärerna. För dem som ännu inte har annat att falla tillbaka på än folkpensionen framstår säkert inte tiderna som särskilt goda. Besvikelsen över att löftet om den större folkpensionshöjningen i år uteblev, fräter ännu sinnena hos de gamla.

Men ännu mera är detta fallet, där de kommunala myndigheterna inte aktat för rovt att ta tillbaka vad statsmakterna avsett som en förbättring av de alltjämt knappa folkpensionerna. De pensionsstegringar som förutsätts för en tioårsperiod framåt har gång på gång officiellt betecknats både från regeringshåll och här i riksdagen som verkliga standardhöjningar, och säkert har ingen här i riksdagen eller regeringen räknat med att det skulle finnas kommuner som skulle ta sig orådet före att helt eller delvis korsa statsmakternas avsikter i detta fall.

Men så är tyvärr förhållandet. Jag vill understryka detta »tyvärr» därför att det gäller den stad där jag själv hör hemma. I Göteborg beslutade socialnämnden att, märk väl, med motivering, att folkpensionärerna fått standardhöjning, införa en avgift på 10 kronor i månaden för de åldringar, vilka tidigare erhållit gratis åldringsvård i hemmet, och att höja den tidigare avgiften på 10 kronor för de åldringar som erhöll vård i pensionärsheimmen till 20 kronor. Det dystra meddelandet till folkpensionärerna lyder i all sin kylighet: »Meddelande. Social-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

nämnden i Göteborg har den 30 maj 1960 beslutat, att hemåldringsvårdad, som saknar annan inkomst än folkpension och vars kapital ej överstiger 5 000 kronor — respektive för makar 6 000 kronor — har att från och med den 1 juli 1960» — då fick de sin standardhöjning — »erlägga en avgift av 10 kronor per månad, oavsett antal vårdtimmar.» Samtidigt tog man bort diettillägget om 20 kronor i månaden för de pensionärer, vilka av läkare tillrätts diet. Ävenså utgående klädtillägg drogs in. Det blev därför inte mycket kvar av årets standardtillägg. Hälften tog staden tillbaka genom åldringsvårdavgiftens höjning, och praktiskt taget hela standardhöjningen gick all världens väg genom indragningen av diettillägget för dem som var i behov av att hålla diet. Jag har interPELLERAT i saken och väntar med intresse på vad socialministern har att säga om att socialnämnden i Göteborg på detta sätt berövar honom frukterna av hans ansträngningar att förbättra läget för våra åldringar. Det måste finnas möjlighet — om jag inte misminner mig har riksdagen tidigare gjort uttalande i sådan riktning — att spärra vägen för kommuner som på sådant sätt försöker omintetgöra statsmakternas intentioner.

Herr talman! Jag har berört några områden där det finns de starkaste skäl till att göra tiderna bättre. Men det förutsätter att regeringen inte kapitulerar för de krafter, som vill driva utvecklingen tillbaka. Valresultatet innebar ett klart votum för en fortsatt social uppbyggnadspolitik. Både regeringspartiet och vårt parti hade framgångar i valet och de förpliktat. Den internationella utvecklingen med förstärkning av socialismens krafter över hela världen är också ägnad att stimulera till längre gående åtgärder för att flytta fram arbetarrörelsens positioner och på allvar ta upp kampen för att eliminera storfinansens dominans över landets

ekonomi. Vårt parti utgår ifrån att en sådan politik måste föras i fortsättningen, och vi kommer att ge den allt tänkbart stöd.

Herr LUNDKVIST i Eskilstuna (s):

Herr talman! Den nyligen utkämpade valrörelsen har, som tidigare understrukits i denna debatt, i ett viktigt avseende gett oss ett mycket bestämt besked. Det stora flertalet medborgare slår vakt om de framsteg, som vunnits på den sociala trygghetens område, och har därmed accepterat att samhället i detta avseende skall fungera som förmedlare av ett solidariskt samarbete medborgarna emellan.

Högerns attack mot utgifterna för socialpolitik och undervisning med löftet till väljarna om att få behålla mera pengar för egen del har genomskådats som en omfördelningsmanöver till förmån för de bättre ställda grupperna i samhället. Väljarna har hävdat samhällets ansvar för den enskildes rätt till trygghet och utbildning. Därmed borde kanske, som skett här i dag, även för framtiden de mera förenklade framställningarna om den offentliga verksamheten som något för den enskilde mindre värdefullt och mindre önskvärt kunna tas under omprövning och frasen om en finansminister som för egen lustas skulle berövar folk pengar förvisas till museet för förbrukade politiska vapen. Det skulle utan tvekan vara av ett betydande värde, om vi efter detta val kunde få till stånd en mera realistisk debatt såväl om den offentliga verksamhetens roll för utvecklingen i stort och för den enskilde individen som om finansieringen av denna verksamhet.

Ingen bestrider, såvitt jag har förstått, att våra möjligheter att utnyttja de förutsättningar som vetenskap och teknik kan komma att skänka i betydande grad blir beroende av vår vilja och förmåga till gemensamma ansträng-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ningar på en rad olika områden. Vår vilja att satsa på forskning och utbildning, på en effektiv arbetsmarknadspolitik, på kommunikationer och kraftförsörjning, på sjukvård och bostadsbyggnad för att nämna några områden som exempel blir avgörande för utvecklingen i stort och därmed också bestämmande för hur förhållandena skall komma att gestalta sig för den enskilde. Allt detta är ju välkända ting för kammarens ledamöter och borde mot bakgrunden av väljarnas ja till ett aktivt samhälle stimulera till en mera konstruktiv debatt om samhällets möjligheter att med olika åtgärder befrämja utvecklingen. Det borde kunna bli mer konstruktiv debatt än den som förts tidigare, i vilken de borgerliga partierna och i första hand då högern ofta hämtat sina argument ur den föreställningen, att medborgarna skulle eller borde vara mera negativa till samhället. För att försvara en sådan inställning har man ofta fört in i bilden risken för att ett ökat engagemang från samhällets sida på olika områden skulle begränsa möjligheterna för den enskilde individen att ta egna initiativ, att få svängrum för lusten att brottas med problem, att vara företagsam och ta ansvar. Sådana tankegångar genomsyrade i varje fall högerns propaganda i detta val.

Jag är helt övertygad om att vi behöver många människor med de egenskaper jag nyss nämnde, ju fler dess bättre. Men jag har svårt att föreställa mig att exempelvis samhällets insatser för vetenskap och forskning kan minska lusten hos forskarna att ta itu med nya problem. Vi anser väl oss också ha goda skäl att anta, att samhällets insatser för att ge bättre utbildning åt flera kommer att öka vår gemensamma förståelse om utträta mera, och inte kommer företagsamhet och framåtanda att bli lidande på en effektiv arbetsmarknadspolitik, på samhällets åtgärder för att förbättra kraftförsörjning och kommu-

nikationer. Ett aktivt samhälle kan sålunda med många olika åtgärder skapa större utrymme för den enskildes möjligheter att göra sina värdefullaste egenskaper gällande och stimulera den enskilde till ökade ansträngningar för enskilt och gemensamt bästa.

Om därför valresultatet får uppfattas som ett uttryck för vad medborgarna anser om värdet av att vi söker finna lösningar på olika problem i samarbete med varandra i stället för var för sig, då tycker jag från min utgångspunkt att denna av väljarna dokumenterade vilja till samverkan genom samhället, med hänsyn till alla de många viktiga frågor som vi kommer att ställas inför under 60-talet, är en utomordentligt värdefull tillgång i vårt arbete.

Vi är ju alla medvetna om vilka svåra avvägningsproblem vi möter när det gäller hur våra gemensamma resurser skall disponeras, hur stor del som skall tas i anspråk för offentlig investering och konsumtion och hur mycket som skall disponeras av den enskilde. Att här kommer att finnas delade meningar är självklart. Vad vi alla borde vara intresserade av att undvika är den otakt i välståndsökningen, som vi redan har på vissa områden, där vi för att ta bara ett exempel å ena sidan anser oss ha råd att konsumera för 650 miljoner kronor snask om året men å andra sidan inte orkat med att ordna en effektiv barntandvård.

Dessa besvärliga avvägningsfrågor angriper man ju knappast rationellt med att, som högern gjort i denna värdeörelse, tala om våra avgifter till gemensamma angelägenheter som något enbart negativt, bara tala om hur medborgarna genom skatterna berövas sina pengar utan att samtidigt göra det minsta lilla försök till redovisning av vad de skall användas till.

Herr talman! Om vi har svåra avvägningsproblem att diskutera när det gäller fördelningen mellan privat och offentlig konsumtion och investering, så

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

är sannerligen inte avvägningen mellan olika utgifter inom den offentliga sektorns ram lättare.

Vad man kan konstatera av utvecklingen under de senare åren är, som alla vet, en kraftig expansion av de kommunala utgifterna. Anledningen härtill är säkerligen inte att söka i mindre sparsamhet från kommunalmännens sida utan i första hand i de ökade anspråk, som den enskilde med stigande personlig standard ställer på det allmänna. Legitima behov måste tillfredsställas, om den enskilde skall kunna tillgodogöra sig sin standardökning och utvecklingen på vissa områden inte skall stoppas. Det fordras bättre bostäder, ökat utrymme på gator och parkeringsplatser för bilen, bättre sjukvård, flera utbildningsmöjligheter, tillgång till fritidsanläggningar och mycket annat. Automatiskt ökande utgifter till följd av vissa riksdagsbeslut har också medverkat till en stigande kommunal utdebitering.

I direktiven för den utredning som finansministern tillkallat för en allmän översyn av beskattningssystemet vitsordas också, att de senare årens utveckling kännetecknats av ett ökat inkomstbehov för kommunerna och att detta tagit sig uttryck i stegrade utdebiteringssatser och ökade krav på ekonomiskt bidrag från statens sida.

Med hänsyn till denna starka förskjutning mot ökade kommunala utgifter vill jag begagna detta tillfälle att kraftigt understryka angelägenheten av att utredningen på denna punkt verkligen bemödar sig om att söka bedöma storleksordningen av de automatiska utgiftsökningar som väntar kommunerna under 1960-talet och de kostnader för ökade utgifter som kommunerna bl. a. på undervisningens område får ta på sig samt att utredningen därefter söker komma fram till ett sådant beskattningssystem, att den rationella och rättvisa fördelning av skattebördan, som skall eftersträvas enligt direktiven, inte

kommer att snedvridas av den kommunala utdebiteringen.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag mötte Bertil Ohlin på torget i Alingsås i september. Han sade så här: »I ingen valrörelse har det ljugits så som i denna.» Kanske hade han rätt — jag vet inte. Men jag fick en egendomlig tanke: Tänk om detta vore den sista valrörelse där det ljögs!

Men låt oss tala om mera fundamentala ting än den svenska valrörelsen med dess bedrövliga splittring och insulära tänkande i en tid, då sammanhållning och globala perspektiv är så förtvivlat nödvändiga. Medan vi diskuterar ekonomiska omfördelningsproblem, erövrar kommunismen världen.

Jarl Hjalmarson sade i sitt inledningsanförande många riktiga ord. Jag skall ta vid där han slutade sitt ideologiska resonemang. Jag vill fråga regeringen, som väl nu sover oskuldens sömn — eller vad det kan vara för slags sömn den sover — rakt på sak: Tror regeringen att vad ministerpresident Chrustjov säger bara är munväder, när han säger så här: »I min livstid kommer röda fanor att vaja över alla världens huvudstäder.» Nu vet ju ingen hur länge han kommer att leva. Han kanske är både seg och uthållig. Men han har ju ändå nått svensk pensionsålder, såvitt jag förstår, och han är förvissad om att röda fanor i hans livstid kommer att vaja över alla världens huvudstäder. Tror inte regeringen och ledamöterna i denna kammare att mannen menar vad han säger?

Eller skall man tro honom, när han påstår att »den som har den starkaste moralen vinner»?

Det är sannerligen hög tid att vi vaknar upp och begriper att Chrustjov på fullaste allvar är övertygad om att inom några få år vinna det mål, som han satt sig före, världsherravälde, detta mål som han och hans totalt förpliktade

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

män och kvinnor på tusen fronter rycker allt närmare!

Kommunismen är inte ett politiskt utan ett ideologiskt begrepp. Den som inte förstår detta kan inte förstå kommunismens väsen och kan därför heller inte se faran och hur näraliggande den är.

Världskommunismen kan mötas endast med en högre moral, med en starkare världsideoologi än den själv. Enbart en negativ, defensiv antikommunism kan aldrig leda till annat än nederlag. Det är därför vi först behöver en moralisk upplysning och därefter en moralisk upprustning. I detta senare begrepp ligger det i dagens läge enda svaret till världskommunismen, och det vet man i Moskva och Peking. Herr Hagberg vet det också.

Det betydelsefulla är inte om ungdomen är sämre eller bättre än förr, eller om vi riksdagsledamöter är sämre eller bättre än förr, eller om vi tycker om absoluta moraliska normer eller inte, utan det relevanta är att världskommunismen utnyttjar våra svagheter. Så länge vi samexisterar med det onda och är toleranta i fråga om våra moraliska kompromisser arbetar tiden för ett kommunistiskt maktövertagande.

Vi står faktiskt med ryggen mot vägen. Vi måste alla göra vårt val. Jag har sagt det förr här i kammaren och jag kommer, om jag lever och om tid härtill blir, att upprepa det många gånger till: Valet står mellan MRA och kommunismen. Kamplinjen måste dras så att vi vet var vi står och var vi har varandra.

Jag är helt förvissad om att MRA kommer att vinna. Det är mycket som sker på den fronten, fast allmänheten hålls i okunnighet om det, eftersom många stora tidningar förtiger händelser av denna karaktär.

Det här manifestet, som alla nog känner igen och som jag hoppas att alla har kvar, är nu ute i så där en 83 miljoner exemplar, i många länder. Vid

årets FN-session delades det ut på fjorton språk till alla delegater. Det jag här har i handen är den ryskspråkiga upplagan. Precis ett sådant exemplar fick Chrustjov när han kom till New York. Nå, han kände innehållet redan tidigare, säkert långt bättre än den svenska riksdagens ledamöter, om jag undantager kommunisterna — jag vet att de har studerat det grundligt.

Vi lever i ett utomordentligt rikt land med stora möjligheter. Men vi behöver en grundlig självvransakan för att vi skall nå vår verkliga bestämmelse. Då måste vi våga se sanningen om oss själva, och det vill vi inte gärna.

Ett par svenska officerare hade för en tid sedan kuraget att stå upp och säga sanningen i klartext. De blev mer eller mindre hudflängda av vissa tidningar här hemma! Vi måste väl ändå i all rimlighets namn först se sanningen och sedan ändra oss där det behövs i stället för att skyla över det med skenhelighetens täckelse. Ungdomsbrottsligheten t. ex. får inte bagatelliseras med en hänvisning till att huvuddelen av den svenska ungdomen är sund. Med i bilden måste också tas meddelandet i all dess skrämmande tragik, att antalet veneriskt smittade i åldrarna 10—13 år ökar.

Det var för en tid sedan ett betydande rabalder här hemma därför att jag hade sagt någonstans utomlands, att en hel del regeringsledamöter i sin omedelbara närhet har sekreterare, och ibland älskarinnor, som är kommunistiskt tränade. Varför nu detta rabalder? Är det inte sant? Den som inte tror att det är sant är verkligen mycket okunnig om världens ondska.

Jag skall inte i detta sammanhang räkna upp några namn, fast jag kunde göra det. Men jag skall nämna ett namn — jag känner vederbörande mycket väl och vet att jag får offentligt begagna vad han har sagt. Det gäller den kinesiske generalen Ho Yin-chin, Nationalistkinas siste överbefälhavare och

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tidigare premiärminister. Han sade två saker, och den första var: »Om vi hade haft Moralisk Upprustning, skulle vi inte ha behövt ge upp fastlandet.» Det är general Ho som säger detta, inte jag. Och så sade han med kinesisk rättframhet, som kanske kammaren inte är van vid: »Vi älskade vårt land, men vi älskade våra älskarinnor mer, och för sent upptäckte vi att många av dem var kommunister.»

Jag står inte upp och säger allt detta för mitt nöjes skull. Jag gör det för att söka öppna människors ögon för vilka avgörande händelser som hotar och framför allt för att visa att det finns ett svar, en lösning. Om kammaren inte tar *mig* på allvar så är det likgiltigt, men kammaren *måste* ta MRA på allvar. Alternativen är — jag upprepar det ännu en gång — en absolut moralisk världsideologi under Guds ledning eller en materialistisk gudlös världskommunism. Det första är en stor idé, och den kan fånga vem som helst som vill ge sig hän åt den. Risken att ge sig hän åt den är ingen, den ger full tillfredsställelse, och den kan rädda världen. Det andra är för all del också en stor idé, världsherraväldet, men en ideologi utan Gud kan aldrig bestå. Må vi vakna upp innan det är för sent!

Jag träffade nyligen förutvarande kungen av Rumänien, kung Michael. Han höll ett anförande om sådana här saker, ett skakande anförande. Den mannen har sett det han talade om, och han slutade med att två gånger upprepa

den enträgna uppmaningen: För Guds skull, vakna i tid!

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde kl. 10.00.

§ 2

Anmälades, att Kungl. Maj:ts proposition nr 178, angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 3

Tillkännagavs, att bankoutsiktet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställningar

dels angående pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen Helga Andersson,

dels ock angående pension åt f. städerskan i riksdagshuset Edit Jonsson.

Denna anmälan bordlades.

§ 4

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.14.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 3 november

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 28 nästlidne oktober.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1960 den 3 november sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen anställa val av en fullmäktig i riksgäldskontoret jämte en suppleant för denne under återstående delen av valperioden 1960—1963 efter herr Sven Patrik Svensson, som avlidit; och befanns efter valets slut ha blivit utsedd till

fullmäktig

för återstående delen av valperioden 1960—1963:

herr Fredriksson, Karl
Torsten, ledamot av
andra kammaren .... med 45 röster;

suppleant för herr Fredriksson, K. T.:

herr Wiklund, Olof W.,
ledamot av andra kam-
maren ..... med 45 röster;

Olof Nilsson K. G. Ewerlöf
Gustaf Elofsson O. Malmberg

Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om det försiggångna valet.

§ 3

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omfördä valet.

9 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 24

§ 4

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169 (Forts.)

Herr talmannen meddelade, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen i samband med remiss till utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! En remissdebatt på hösten efter ett val påminner i många avseenden om gamla tiders nyårsnatt på Skansen, där en förnämlig skådespelare läste Nyårsklockorna. Liksom man på nyårsdagen hade glömt bort vad som kvällen före sagts om det gamla och det nya året, har man nu vid tiden för remissdebatten glömt bort vad som sades i valrörelsen.

Vi kan beträffande årets val konstatera, att det svenska folket aldrig tillförne så mangrant mött upp vid valurnorna för att ge uttryck åt sitt önskemål om hur 60-talets politik bör utformas. Valutgången visar oss, att politiken inte bör vara taktik. Valresultatet innebär en hård dom över en opposition, som gjort taktiken till självändamål utan att tänka på att politikens uppgift är att forma ett samhälle och skapa bestående värden. Samhället är folkets tjänare och inte — som det framställdes i valrörelsen — en fiende till människorna. I alla partier måste man dock vara medveten om att vi utan samarbete inte kan nyttiggöra våra resurser och befästa vårt lands ställning

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

som en högborg för demokrati och frihet i en ond värld.

Man bör därför inse att politiken skall vara konstruktiv och att vår parlamentarism förutsätter ett valsystem som gör det möjligt för oss att få en stark och arbetsduglig regering. Jag tror emellertid också att det ur demokratisk synpunkt är nödvändigt att politiska partier får verka utanför regeringen. Jag anser därför inte att det under normala förhållanden ur vare sig konstruktiv eller demokratisk synpunkt är önskvärt med en regering sammansatt av företrädare för alla demokratiska partier. En sådan regering, som många drömmer om, suddar ut linjerna och har inte möjlighet att föra en handlingskraftig politik.

Vad är det då vi vill åstadkomma under 60-talet? Vi vill bevara vår fred, frihet och demokrati. För att vi skall kunna skapa ett bättre samhälle för människorna är det nödvändigt att vi ger tillräckliga anslag till vetenskap och forskning samt även i övrigt ökar de kulturella anslagen. Det är märkligt att man i valrörelsen och andra sammanhang får höra hur representanter för olika meningsriktningar talar för att vi bör bygga ut t. ex. vår hälso- och sjukvård för miljontals kronor samtidigt som de säger att samhället inte bör ges erforderliga ekonomiska resurser.

Vid åtskilliga remissdebatter har jag framhållit, att skatterna inte är det primära för det svenska folket utan att det primära är att samhället skaffar de resurser som erfordras för att vi skall kunna ge människorna frihet, trygghet och trivsel. Valutslaget är ett bevis för riktigheten därav.

Jag vill därför kasta fram den tanken att valresultatet väl visar att det finns något fel i valsystemet. Den stora förskjutningen inom valmanskåren borde ha givit ett större utslag i mandatt fördelningen. Jag säger det inte därför att ett matematiskt rättvist utslag skulle vara

av avgörande betydelse för partierna, utan det måste för demokratien som sådan vara angeläget att ett val inte ger en mandatt fördelning som verkar ganska underlig. Mitt önskemål är därför att regeringen allvarligt prövar tanken på ett annat valsystem. Man skulle kunna återgå till det gamla systemet men samtidigt se till att de politiska partierna skils åt, så att man inte genom s. k. karteller eller på annat sätt får en mandatt fördelning som valmanskåren inte förutsatte vid valet.

Jag vill även vädja till ecklesiastikdepartementet att göra verkliga kraftanstängningar för att få fram de lärare som behövs inom den vetenskapliga forskningen. Och till inrikesdepartementet vill jag säga att om vi inte får mera sjukvårdspersonal så kan vi komma i en sådan trängd situation att inte bara människorna går miste om vård utan också samhället åsamkas stora ekonomiska förluster. För några årtionden sedan var tbc en verklig folksjukdom. Vi satsade pengar på vård. Dagskostnaderna blev ganska betydande, men i dag är denna folksjukdom övervunnen. Ur samhällets synpunkt var det riktigt att investera för detta ändamål. Detsamma gäller andra områden och därför vädjar jag om nya tag.

Försvarsfrågan har vi bara snuddat vid i debatten. I medkammaren gjordes i går det uttalandet att man borde tillätta en permanent kommitté som skulle överta riksdagens uppgift att pröva försvarskostnaderna och försvarets utformning. Detta är en olycklig tanke. Det riktiga vore väl i stället att riksdagen mer än nu diskuterade denna för land och folk och för vår ekonomi så betydelsefulla fråga. Jag har blivit övertygad om att de tankegångar jag framförde 1958 har visat sig vara bärande i praktiken. Även om vi ännu inte har sett försvarsutredningens förslag i tryck borde vi i fortsättningen mera öppet kunna diskutera dessa frågor.

Men även på detta område händer en

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

del konstiga saker. I en tidning som representerar en åsiktsriktning som vill sänka skatterna har jag sett att man talat om köpslagan om försvaret. Jag vill erinra om att konsekvenserna av högers, folkpartiets och centerpartiets ekonomiska förkunnelse skulle bli att försvarskostnaderna inte skulle kunna bibehållas oförändrade. Vi skulle tvingas sänka dem med minst en halv miljard. Inom det borgerliga lägret bör man tänka sig för innan man går vidare.

Herr talman! Det har också talats om moral och straff. Det har från olika håll sagts att samhället bör rusta sig mot olika typer av ungdomsbrottslighet. Jag vill understryka att ungdomsbrottsligheten naturligtvis är beklaglig och att vi bör söka komma till rätta med den. Men jag undrar om vi därmed kommer åt roten till det onda.

Det verkar, ärade kammarledamöter, som om man fann det lockande att piska ungdomen och måla drastiska bilder av billånare etc. Men det konstiga är ju att den svenska juridikens moral bygger på att man skall beivra de små brotten, medan man om möjligt skall gå förbi de verkligt stora brotten, som begås av de äldre. Hur bedömer man exempelvis det fallet, att en direktör i Stockholm köper ett jordbruk vid en sjö för låt mig säga 30 000—40 000 kronor och sedan ur detta lilla hemman tar ut en eller en och en halv miljon kronor? Han kan göra det därför att vi numera har en lagstiftning på det sociala och det ekonomiska området som gör det möjligt för människor ur de breda folklagren att skaffa sig sommarstugor. Det är alltså lagligt för spekulativa intressen att ta oskäligen vinster, men i själva verket är det ju utpressning, och den moral som här kommer till synes är högst egendomlig. Om en ung pojke däremot tar en bil, som är värd 2 000—3 000 kronor, så jagar polisen honom på alla möjliga sätt.

Kan det vara rimligt att man i tätorterna tar ut miljon efter miljon i ökade

tomtvärden? Ingen säger något om det — varken justitiedepartementet eller juristvärlden i övrigt. Samtidigt som sådant sker kunde man i gårdagens tidning läsa, hur en person som tog några korvar och en flaska pilsner fick sex månader. Det är den äldre generationen som i skydd av lagen tillämpar en rättsmoral, som, om ungdomen tillämpade den, skulle framkalla ett ramaskri.

Jag vädjar till justitiedepartementet och alla utredare att söka åstadkomma en annan ordning för vår juridiska utbildning. Får vi inte fram en annan uppfattning vid våra läroanstalter, är jag rädd för att det blir ett ytterligare rättsförfall inom juridikens område. Rättsförfallet är inte störst bland ungdomen utan bland dem som i lagens hägn utövar brottslig verksamhet. Det måste bli någon ändring härvidlag.

Hur ser samhället efter att lagar och förordningar tillämpas? Jag hade i somras tillfälle att besöka en jordbrukskommun, där ett bolag ganska drastiskt lagt beslag på mark och vatten. För rätt länge sedan köpte en stor jordägare ett litet finntorp. Jordägarens son var häradshövding och han skrev de papper, som den tidens människor inte kunde läsa. I dag är finntorpet, sedan ärendet gått genom alla instanser, uppe i en areal på 442 tunnland. Denna mark måste ju ha tagits från bönderna eller från staten eller från kyrkan. Ingen har bevakat rättigheterna, därför att det inte funnits möjlighet därtill — inte ens samhället synes ha någon sådan möjlighet.

Jag vädjar till justitiedepartementet att ägna juristutbildningen ökad uppmärksamhet i stället för att syssla med upphovsrätt och andra underliga företeelser. I samarbete med ecklesiastikdepartementet borde man söka få fram något nytt i utbildningen.

Det är inte för ro skull som de juridiska fakulteterna är konservatismens högborg i vårt land. De står stilla i stället för att utvecklas. Vad som skett på

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

andra områden talar ju dock tydligt för att något måste göras.

Det sägs att man skall skapa bättre löner och bättre arbetsförhållanden inom stat och kommun för att kunna stå sig i den ökade konkurrensen om arbetskraften. Det sägs också att polisen skall förstärkas. Detta är bra, och jag hälsar med tillfredsställelse att vi nu fått en inrikesminister som är arbetsduglig. Men det är ju inte nog med att inrikesdepartementet blivit arbetsdugligt. Polismannafrågan håller på att utredas på ett sätt som man inte riktigt känner till. Det måste vidtagas ordentliga åtgärder, så att man kommer till rätta med missförhållandena. Civildepartementet borde få en uppsnygning. Det är meningslöst att tala om likalön och lön efter prestation så länge det förekommer ett lönegrads- och ålders-tänkande.

Om man inte kan åstadkomma ett bättre samspel mellan inrikesdepartementet och civildepartementet i sådana här frågor skulle det vara önskvärt att i varje fall de lönefrågor, som närmast hör hemma under inrikesdepartementet, kunde överföras dit, så att man fick endast två som spelade på den här orgeln i stället för tre. Två kan ju spela, men det är mycket krångligt att spela på tre händer.

Eftersom vi ganska snart kommer att ha en diskussion om hur vi skall utforma upphovsrätten, skall jag inte gå närmare in på den saken. Jag vill bara framhålla att här vi nu så god ekonomi och kan svensk industri och företagsamhet verkligen klara den ekonomiska och övriga belastning, som upphovsrätten ändå medför, då måste man säga att svensk ekonomi och företagsamhet är utomordentligt starka.

I dag på morgonen har jag tittat igenom herr Dicksons anförande i går rörande moralisk upprustning. Jag kan försäkra herr Dickson att jag allvarligt har försökt sätta mig in i hans resonemang och vad frågan gäller. Men jag vill

från denna plats säga ifrån att när herr Dickson ger uttryck åt den uppfattningen, att MRA:s ledning skulle företräda några absoluta normer och vara den instans som skall utforma framtidens samhälle, tror jag att han i allra högsta grad både överdriver och sysslar med idéer som inte har någon förankring i verkligheten.

Jag är medveten om att stordelen av dem som anammar denna uppfattning är utomordentligt goda och praktiska människor, men jag skulle ändå vilja till herr Dickson ställa frågan: Vart syftar ledningen? Är det inte på det sättet att man, blind av rädsla för kommunismen, tillgriper jesuiternas regel, att ändamålet helgar medlen? Även om herr Dickson gör anspråk på att tala som världsmedborgare, tror jag att inte många uppfattar honom som sådan, utan hans uttalanden i tal och skrift uppfattas nog endast såsom speglande svenskt samhällsliv av i dag.

Jag skall nöja mig med att i det här sammanhanget rikta en vädjan till herr Dickson: Försök komma ihåg att åtminstone de som står i ledningen för en rörelse, som uppger sig bygga på en moral med absoluta principer, måste se till att de inte bryter mot dessa principer, även om man vill komma åt en motståndare som man anser vara farlig! Ty om man sänker sig till den nivå, där jesuiterna en gång agerade och som senare också blev nazismens plattform, då är det farligt för demokratin och farligt för moralen, därför att ett sådant uppträdande på intet sätt har sin grund i den idé, som förkunnelsen i fråga vill ge uttryck åt.

Jag har ansett mig böra säga detta till vännen Dickson — vi båda har ju diskuterat detta så mycket. Jag har som sagt faktiskt försökt sätta mig in i vad MRA är och vill men har tyvärr misslyckats därmed, det skall jag ärligt erkänna. Under alla förhållanden anser jag att både herr Dickson och MRA har

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ett ansvar, i varje fall gentemot Sverige, som de inte alldeles opåtalat bör svika.

Härefter anförde:

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag sätter ett stort värde på John Lundbergs rättframhet. Det finns få människor som jag respekterar mera än honom just av denna anledning. Det är nog riktigt som John Lundberg säger att han inte lyckats fatta den idé, om vilken det här är fråga. Jag tror att detta beror på något mycket ovanligt, nämligen på att John Lundberg är en ovanligt renhjärtad människa: han plågas till den grad av tanken att världen skulle vara så anskrämligt ful, som den verkligen är, att han vägrar tro att det är sant.

Jag var i går en smula inne på den där tendensen vi har att lägga ett täckelse över det som är obehagligt, att vägra att se sanningen om den inte passar oss. Jag tror att det är detta John Lundberg råkat ut för.

Herr Lundberg ställde en direkt fråga till mig: Vart syftar MRA:s ledning? Nu finns det inte någon ledning i MRA, utan alla försöker efter bästa förmåga att göra det som är riktigt. Vad hela ideologien syftar till är emellertid att uppsöka det onda var man än träffar det och att efter fattig förmåga försöka utrota det. Men i denna aktivitet måste, John Lundberg, ingå att man också tar i lorten, att man får upp den i ljuset, så att man ser hur den ser ut och sedan försöker skyffla ut den. Något annat medel finns inte. Det går inte att blunda för det som är obehagligt och bara se på det som är bra. Det är bra att vara optimist, men det får inte gå till överdrift. Jag tror att John Lundberg fallit för den senare frestelsen.

Det är så riktigt när han säger, att vilket mål man än har, vilka fiender som än står emot en, får man inte förfalla till jesuitism. Om jag har gjort det — och jag är sannerligen inte utan fel

— är jag glad för ett påpekande i detalj var det skett, och därefter skall jag försöka rätta till det. Men principen, som herr Lundberg här angav, är fullkomligt riktigt. Skall man hålla på absolut ärlighet, skall man vara absolut ärlig själv.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Dickson om att MRA:s princip är ärlighet, renhet, osjälviskhet och kärlek. Det är riktigt att jag inte har kunnat fatta att dessa principer gått igen hos de ledande inom MRA, och jag tror inte heller att många i detta land kan finna att MRA ger uttryck åt denna höga moraliska värdering. Herr Dickson bör komma ihåg att vi alltid dömer efter gärningarna och för min del dömer jag jämväl efter herr Dicksons gärningar i riksdagen. Även om människorna kan vara olika och skall behandlas olika måste ändå moraliska värdegrader gälla oavsett vilken person det är fråga om. Om herr Dickson skall följa de absoluta reglerna, får herr Dickson också ompröva sina gärningar och tänka på att när han trycker på knappar i riksdagen eller utövar verksamhet över huvud taget, bör han försöka följa de bud, som gäller för MRA, eftersom han uppfattas som dess ledare i detta land.

Det kan inte heller vara riktigt att plocka ut en detalj ur en helhet och göra ett stort nummer av den. Det kan inte vara rimligt att göra sådana tve tydiga uttalanden som jag här har i min hand om röda sekreterare, mätresser m. m. som skulle styra landet. Det är skrivet på ett sådant sätt, att man måste förutsätta, att missuppfattningar kan uppstå. Och det är varken moraliskt eller vackert att göra sådana tve tydiga uttalanden.

Jag skulle kunna resonera länge här om, men vad jag framför allt är intresserad av är: Vad står bakom MRA, vart syftar MRA och vad är det? Att det är en internationell rörelse vet vi, men vad

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

själva målsättningen är har jag mycket svårt att komma underfund med. Inte är det en målsättning som anammar de absoluta normer som jag har anfört i detta sammanhang.

Det är för att säga herr Dickson min ärliga uppfattning offentligt som jag gör det från denna talarstol. Jag tror det är önskvärt att frågan reds ut och att vi får veta, vad MRA:s ledning vill.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var en lång utläggning från herr Lundberg. Han ställde frågor som jag redan svarat på. Han hade också ett tidningsurklipp, som han visserligen inte läste upp, men han antydde vad det innehöll. Jag vet därför ungefär vad det rörde sig om. Det var en tidningsnotis byggd på ett TT-meddelande, som hade kommit på engelska och sedan hade blivit översatt. Först antecknades alltså uttalandet när jag gjorde det. Därefter skickades det förkortat på engelska till TT, översattes där i en hast och publicerades därefter i tidningen. Det kan lätt, herr Lundberg, bli en smula tillspetsat under sådana omständigheter. Även om man må kunna ha en viss aktning för tidningspressen och dess ambitiösa arbete, kan även den göra misstag och åstadkomma fel i nyanserna.

Jag vet att John Lundberg vet, att syftet med MRA är mycket högt och att det, om man skall definiera det mycket kort, är att vi skall få en bättre värld enligt de principer som herr Lundberg nyss läste upp. Det kan vi inte få utan att vi ändrar oss både i väst och i öst, och alla måste därvid hjälpa till.

Jag är glad att denna fråga kommit upp. Den kan inte ofta nog i den farliga tid vi nu lever i trummas in. Och kan denna lilla replikväxling ha bidragit till att ytterligare fästa uppmärksamheten på frågan, har den inte varit förgäves.

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Jag skulle här först vilja ta upp ett par ord som herr Hjalmarson sade i sitt anförande i går. Jag gör det därför att jag kan helt instämma i dem. Han sade att man inte i tal och skrift skall ge ungdomen den föreställningen att den kan göra vad som helst utan att det får konsekvenser. Jag tycker att dessa ord var så pass anmärkningsvärda, när de kom från herr Hjalmarson, att det finns all anledning att understryka dem.

Sedan skulle jag också vilja säga ett par ord om en liten passus i herr Ohlins anförande, som jag fann litet anmärkningsvärd. Det var några ord som han ofta har upprepat, och han fann anledning att upprepa dem nu igen. Han sade att folkpartiet aldrig kommer att bli något stödparti åt socialdemokraterna. Jag vet inte varför herr Ohlin sade det där nu. När jag på den tiden, då bondeförbundet tillhörde regeringen, hörde den deklARATIONEN, uppfattade jag den som ett försök att komma åt bondeförbundet. Men jag förstår inte varför det finns anledning att upprepa den deklARATIONEN i dag. Jag skall inte fråga herr Ohlin, ty jag får troligen inte något svar, utan jag måste fråga rätt ut i luften: Vem är det som vill göra folkpartiet till stödparti åt socialdemokraterna?

Herr Ohlins ord kan inte rikta sig till partiets högerflygel. Den behöver inte lugnas ner i dag. Den har väl aldrig kunnat sova tryggare än vad den gör nu. Då återstår inget annat alternativ än att orden riktar sig till partiets vänsterflygel, till dem som tycker att man skulle kunna ha ett visst samarbete med socialdemokraterna. Jag hör ju till dem, och jag har under hela den tid jag har varit med i detta hus sagt, att när det gäller den praktiska politiken tycker jag, att folkpartiet skulle stå närmare socialdemokraterna än högern. Ifall nu herr Ohlin med sin deklARATION om att folkpartiet aldrig blir ett stödparti åt

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

socialdemokraterna vänder sig till partiets vänsterflygel, undrar jag, om man skall uppfatta det så, att dessa ständiga upprepningar har till syfte att frånta oss allt hopp om att det skulle kunna bli någon förändring i det nuvarande läget. Om det förhåller sig så, tycker jag, att man skulle kunna säga det rent ut.

Vidare vill jag med anledning av talet om stödparti säga att det är väl ändå inte så att allt samarbete mellan två partier, där det ena partiet är mindre än det andra, innebär, att det mindre partiet är ett stödparti åt det större. Kan det inte finnas ett gott samarbete mellan två partier, även om det ena är mindre än det andra? Jag har i det sammanhanget tänkt på förhållandena i Danmark. Där finns ett litet parti som heter Radikale Venstre. Detta parti har i långa tider och många gånger haft ett gott samarbete med socialdemokraterna, men jag måste säga, att jag aldrig har uppfattat Radikale Venstre som ett stödparti åt den danska socialdemokratien. Det har tvärtom varit så att man känt, att man kompletterat varandra, och Radikale Venstre har haft en stor uppgift att fylla i detta sammanhang, trots att partiet är mycket mindre än vad folkpartiet i Sverige är.

Jag är tacksam för att herr Ohlin talade om socialliberalism. För mig har socialliberalismen alltid inneburit ett klart ja till en framstegsvänlig socialpolitik. Nu skall jag inte här ta upp tiden med att försöka mig på någon längre utläggning om vad jag syftar på inom de olika leden av socialpolitiken. Jag vill bara säga att ett klart ja till en framstegsvänlig socialpolitik också är ett nej till tron att man därför att levnadsstandarden stiger kan minska de sociala utgifterna. Man kanske inte hör det resonemanget i dag lika mycket som för något år sedan. Då menade några, att eftersom folk fått det så mycket bättre, skulle man väl inte behöva lägga ut så mycket pengar på socialvård. Detta resonemang måste ha till utgångspunkt

att läget för stora grupper i vårt land förr i världen var sådant att de normalt hade socialhjälp, men så förhöll det sig inte. Visst hade en arbetare det dåligt för 20—30—40 år sedan, men om han hade arbete måste han klara sig på den lilla lön han hade. Han fick inte socialhjälp då heller, om han inte kom i särskilda ekonomiska svårigheter. Situationen är precis densamma i dag. Trots att människor i allmänhet har fått det bättre, råkar de då och då oförskyllt i ekonomiska svårigheter genom sjukdom och arbetslöshet eller helt enkelt därför att de blir gamla. Accepterar vi den linjen i de stora frågorna inom socialpolitiken — de som verkligen kostar pengar — att vad sjuka, arbetslösa och gamla får skall stå i ett visst förhållande till vad de tjänar som arbetsföra och till den allmänna levnadsstandarden, kommer kostnaderna för socialhjälp att stiga i takt med och kanske ännu snabbare — höll jag på att säga — än den allmänna levnadsstandarden.

Jag vill säga ett par ord om en just nu aktuell sak, nämligen missbruket av sociala förmåner. Det är ett kärt ämne för många, och det är givet att missbruk av sociala förmåner skall bekämpas och beivras. Jag tror emellertid att om man vill en framstegsvänlig socialpolitik måste man ha klart för sig att ett visst missbruk av sociala förmåner är det pris man alltid får betala. Det enda effektiva sättet att sätta stopp för allt sådant är att inte ha någon socialpolitik alls.

Så några ord också om bostadspolitiken. Vad jag vill vända mig mot är något som man ofta hör och som verkar högst bestickande, nämligen talet om att det väl inte är riktigt att de som bor i äldre lägenheter skall subventionera dem som bor i de moderna husen. Detta resonemang har som utgångspunkt att de människor som bor i moderna hus med höga hyror alltid är så förtjusta i det. Det finns emellertid många av dem som mycket gärna skulle byta

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

med sådana som bor i mindre moderna lägenheter, därför att de inte har råd med sin dyra bostad trots subventionerna.

En liten aspekt på bostadspolitiken kommer enligt min mening aldrig fram, och en del kanske tycker att den är ovidkommande. Den har inte med subventionerna att göra utan med hyresregleringen. Jag har hört många människor gå till storms mot subventionerna på bostadspolitikens område, människor som sitter i en lägenhet som de hyrde på 1930-talet, en god lägenhet vars utrustning ganska väl tål en jämförelse med de nya lägenheternas. Dessa människor betalar tack vare den statliga hyresregleringen en hyra som är bra mycket lägre än vad den skulle ha varit, om inte staten lagt sig i saken. Jag känner till ledamöter av denna kammare som vill ta bort subventionerna och som visserligen inte får några subventioner av staten men som genom statens ingripande sparar åtminstone 1 000 kronor om året. De har på hyresregleringen tjänat tiotusentals kronor under den tid den varit i kraft. Det är också en sida av den statliga bostadspolitiken.

Brottslingen lär ju gärna återvända till platsen för brottet och det är väl den lusten som gör att jag inte kan underlåta att säga några ord även om pensionsfrågan.

Jag vill då först framhålla att jag är mycket glad över att pensionsfrågan är löst och att det finns all anledning förmoda att beslutet kommer att stå fast. Ingen vill längre riva upp någon strid om pensionsfrågan. Naturligtvis är jag alldeles särskilt glad över att folkpartiet nu har uppträtt som en garant för den allmänna tjänstepensionen. Jag skall inte säga att folkpartiet har kommit över på min linje, ty det är inte riktigt. Så långt som exempelvis herr Ohlin har gått i försvar för det socialdemokratiska pensionsförslaget har jag aldrig gått.

Det är givetvis mycket som jag har undrat över när det gäller utvecklingen i pensionsfrågan, men det är särskilt en sak som har gjort mig fundersam. När jag satt och studerade pensionsfrågor och försökte inhämta all den kunskap som jag kunde få, var det en sak beträffande det socialdemokratiska pensionsförslaget som vållade mig stora bekymmer. Vid kritiken av detta förslag sades det att förslaget innebar den största socialiseringsframstötten i vår tid. När jag höll på och grubblade över hur jag skulle ta ställning i pensionsfrågan, var det inte själva det socialdemokratiska pensionsförslaget som gjorde mig betänksam. Vad som oroadde mig och som gjorde att jag tyckte att man kanske med någon rätt — i motsats till vad som i övrigt var fallet — skulle kunna säga att jag skulle som riksdagsman i ett liberalt parti svika mina väljare därest jag accepterade förslaget, var att jag sålunda skulle vara med om den största socialiseringsframstötten i vår tid.

Sedan beslutet i pensionsfrågan väl fattats har jag emellertid inte hört ett enda ord om denna socialisering och det är jag verkligen konfunderad över. Var det bara prat? Inte kan väl ett parti, som är icke socialistiskt och bekämpar socialisering, överge alla principer bara därför att löntagargrupperna, även tjänstemännen, vill ha det socialdemokratiska pensionsförslaget. Herr Hjalmarson täcker ju sitt återtåg beträffande ATP med många ord och talar om att det nu inte går att riva upp beslutet. Men om det verkligen är fråga om en socialisering, måste väl ett borgerligt parti in i döden bekämpa denna socialisering.

Jag känner mig lurad ty jag trodde verkligen på talet om socialiseringsshotet, och det beredde mig mycket bekymmer när jag skulle ta ställning till pensionsfrågan. Jag kan i dag inte förstå annat än att det där talet inte var så allvarligt menat.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Jag har inte så mycket mer av betydelse att komma med och jag skall inte längre uppehålla kammarens tid sedan jag nu fått säga en del av vad jag ville ha sagt. Till sist vill jag bara konstatera att valresultatet bör ha lärt oss att människorna inte offerar tryggheten bara därför att de blir lovade några kronor mindre i skatt. Svenska folket har vid valet visat att man är villig offra något för de anhörigas, för de sjukas, de arbetslösas och de gamlas trygghet, och det bör vara en anledning till glädje för oss. Arbetet på en fortsatt utbyggnad av välfärdssamhället får inte hejdas, i varje fall inte av ett idiotstopp när det gäller skatten.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Utvecklingen på kreditmarknaden och riksbankens åtgärder för att styra denna kan vara föremål för olika bedömningar, men en sak tycker jag är odiskutabel, nämligen att det är de mindre företagen som i första hand haft besvär av den restriktiva kredit- och räntepolitiken. Småföretagens utveckling har hållits tillbaka. Den politik som förts har varit till fördel för den prioriterade sektorn, d. v. s. den statliga verksamheten och bostadsbyggandet. Jag vet mycket väl att just detta har varit de maktavandandes avsikt, men nog finns det också skäl att säga, att bedömningen bakom denna politik har varit alltför ensidig. Ser man det hela ur näringslivets synpunkt har resultatet också blivit att de självfinansierade företagen har gynnats på bekostnad av de lånefinansierade. Det är möjligt att även detta har varit avsikten. Det är låntagarna och spararna i penninginstitutet som fått känna svedan av denna politik. Man tror att man har satsat på det mest utvecklingsbara i vår ekonomi, när man på detta sätt hållit tillbaka småföretagsamheten. Jag för min del har inte riktigt samma uppfattning. Totalbudgetens underbalansering, d. v. s. statens upplå-

ning, har tidigare avspeglats i bankernas inlåning. Denna inlåning var synnerligen expansiv fram till årsskiftet 1959—1960. Sedan dess har läget förändrats. Bankinlåningen sjönk från början av året och fram till juli månad med cirka 1 400 miljoner kronor. För att någorlunda kunna hålla sin likvida ställning har affärsbankerna måst avveckla skattkamarväxlar och andra kortfristiga fordringar. Dessutom har bankerna tydligen tvingats att låna i riksbanken. I juli 1960 uppgick riksbankens inhemska utlåning till nära 500 miljoner kronor mot 60 miljoner kronor ett år tidigare.

Orsaken till dessa förändringar torde delvis vara att söka i totalbudgetens förbättrade balans. Men därtill kommer att staten tydligen har — det är särskild anledning att uppmärksamma — gått in för en upplåning efter andra linjer än tidigare. Nu lånar man direkt av företag och enskilda. Däröfver är det i och för sig ingenting att säga, men det är konsekvenserna som måste uppmärksammas. För att nå resultat på detta område lockar staten med hög ränta. I april emitterades ett obligationslån till 5,5 procent. Detta lån gav 1 075 miljoner kronor. Nästa åtgärd var en emission av korta lån, där räntan höjdes mycket kraftigt. Räntan på skattkamarväxlar har från årsskiftet successivt höjts från 3,6 till 4,75 procent. I juli ordnades med förskottsinsbetalning på de speciella investeringsfonder, som beslutades av vårriksdagen. Här uppges avkastningen på för längre tid än ett år bundna pengar uppgå till 10 procent. Detta måste ju locka, då många företag säkerligen har svårt att inom företaget uppnå en sådan förräntning. Utom dessa åtgärder har företagits ännu en emission av högräntade skattkamarväxlar. Och nu emitteras ett s. k. folklån som skall ge en effektiv ränta av 5,5 procent.

Kan man förutsätta att dessa åtgärder påverkar produktionen på rätt sätt? Vad man har rätt att fråga är, om denna

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

omställning ytterligare kommer att ha en negativ inverkan för småföretagen. Troligen kommer den höjda räntan på de korta statslånen att påverka räntan på de långa lånen i stigande riktning. I varje fall kan man befara att högräntan konserveras. Först har alltså staten genom upplåning i banksystemet drivit upp räntan där. Sedan har man flyttat över upplåningen till kapitalmarknaden och nu driver man upp räntan där. Det kan man i varje fall befara. Då man tydligen lyckats locka över pengarna dit, har trycket på banksystemet inte lättats. Affärsbankerna har stora svårigheter att tillhandahålla nödvändiga krediter åt näringslivet. Fem personer som tillsammans driver en liten rörelse i livsmedelsbranschen behövde häromdagen en tillfällig förstärkning av sitt rörelsekapital. Deras bankförbindelse kunde endast medge $\frac{9}{15}$ av det erforderliga beloppet. Det finns säkerligen tusentals sådana exempel i dagens läge.

Jordbruket i Mellansverige befinner sig i ett särskilt betryckt läge. Men ändå har jordbrukskassorna fått påtaga sig att låna ut endast två tredjedelar av erhållen inlåning. För att inte få den återstående tredjedelen räntelös tvingas kassorna köpa skattkamarväxlar. Dessa har visserligen gjorts mer lockande genom den högre räntesatsen. Men mellan de 4,75 procent, som erhålles på skattkamarväxlarna, och de 7,25 procent, som jordbrukaren får betala på borgenslån, ligger dock 2,5 procent, som således även skall kompensera jordbrukskassan för den lägre statliga räntan. När jordbrukaren betalar ränta på sina lån hos jordbrukskassan eller andra penninginrättningar tvingas han således även att betala en del av räntan på statens upplåning hos jordbrukskassan. Det kan sägas vara en särskild skatt till staten, som förefaller mig fullständigt absurd. Systemet är orimligt även ur den synpunkten, att jordbrukarna enligt de riktlinjer som riksdagen fastställt hänvisats att inhämta den konstaterade

inkomsteftersläpningen genom rationaliseringsåtgärder. Men all rationalisering kräver ju ökad kapitalinsats. Men här förhindras jordbrukarna att för detta ändamål använda jordbrukets egna pengar. Hur skall det då gå med inhämtningen av inkomsteftersläpningen?

Det sägs att herrar Sköld och Sträng har hårda nypor. Det är nog riktigt — åtminstone gentemot småföretagsamheten. Nog förefaller det som om de tillgripit större våld än nöden kräver. Nyper man hårt blir det blåmärken. Nyper man hårt och länge kan det bli öppna sår. Då är det farligt. Frågan är, om man inte med mer följsamhet till konjunkturen och mer mjukhet och smidighet i användandet av både konventionella och de mer okonventionella metoder, som nu börjat användas, skulle nå samma syfte med betydligt mindre påfrestningar för de företagare och yrkesutövare, som nu lever under ett hårt ekonomiskt klimat. Men förutsättningen är förstas, att det statliga upplåningsbehovet hålles inom rimliga gränser. I England blev det häromdagen en räntesänkning. I USA har man tidigare sänkt räntan. Men här i vårt land tycks de makthavande även om tillfälle skulle ges ha svårt att tänka sig, att räntan kan röras även nedåt.

Den tidigare målsättningen, att valutareserven skulle växa i samma takt som omfattningen av utrikeshandeln, har väl knappast infriats. Detta tyder på att de företag som skapar vår valutareserv — och dit hör många av våra mindre företag — behöver uppmuntran och stöd i sin verksamhet. Herr talman! Särskilt vill jag understryka betydelsen av detta inför den större arbetsgemenskap, som ett friare varuutbyte mellan länderna innebär.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Den politiska debatten under valrörelsen och i någon mån också under denna remissdebatt har präg-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

lats av våldsamma överdrifter i karaktistiken av andra partiers program och alternativ och vad de skulle leda till.

Herr Svensson i Ljungskile anförde i går avskräckande exempel ute från valfältet, men också i debatten här i kammarerna har besläktade ting förekommit, t. ex. när man har berört högerns alternativ.

Vi är väl ändå överens på stora delar av det politiska fältet, alla vi som tillhör de demokratiska partierna och i alldeles särskild grad vi som tillhör de borgerliga partierna. Jag tror det var mycket olyckligt att splittringen mellan de borgerliga accentuerades som den gjorde mitt under valrörelsen. Den politiska debatten skulle säkerligen vinna avsevärt på att man i högre grad från alla politiker vinnlade sig mera om att sätta sig in i och visa förståelse för de andra partiernas alternativ och program och avstå från uppenbara överdrifter i bedömningen av motståndarna.

Jag hade, herr talman, ursprungligen tänkt att här något beröra jordbrukets aktuella situation men jag får tillfälle att gå in på de frågorna i den efterföljande debatten om proposition nr 168. Jag skall i stället helt kort beröra ett annat område.

Vi har under den senaste tiden fått många exempel på obeskrivlig råhet från ungdomars sida mot äldre och mot andra ungdomar. Tyvärr ger inte alltid de äldre det goda exempel som skulle behövas. Både härigenom och på grund av underlåtenhetssynder bär främst samhället och den äldre generationen ansvaret för den beklagliga utvecklingen inom en del av ungdomsvärlden. Jag skall inte här gå in på något försök i övrigt till orsaksanalys eller över huvud taget på några detaljer. Jag vill bara konstatera, att det finns all anledning till kraftåtgärder från statsmakternas sida för att söka sanera detta trask, som utgör en verklig skamfläck för vårt land. Man kan ifrågasätta, om beteck-

ningen välfärdssambhälle har täckning i ett land, där man inte kan bereda medborgarna tillräckligt skydd på gator och andra offentliga platser. Enligt min mening bör åtgärder vidtagas på framför allt fyra områden.

För det första bör en förstärkning av polismakten ske, främst kriminalpolisen. Av allt att döma är det här i första hand en lönefråga, som måste lösas. Det finns anledning att härvid ta stor hänsyn till de speciella arbetsförhållanden, som råder för polisen, inte minst de stora risker till liv och lem, som ofta föreligger vid yrkesutövningen.

För det andra behövs effektiva åtgärder för att minska möjligheterna till missbruk av olika medel för stimulans. Jag tänker då inte bara på thinnermissbruket utan kanske i ännu högre grad på narkotika, som intas i form av tabletter eller injektioner. En särskilt oroväckande tendens är, att bevisligen allt fler ungdomar i allt lägre åldrar hänger sig åt narkotikamissbruk. Beträffande det näraliggande problemet om ungdomsfylleriet kan jag i princip helt instämma i vad herr Hammar sade i går. Han berörde ju detta område mycket ingående.

För det tredje behöver vi nya möjligheter till skärpt reaktion från samhällets sida. Jag vill här bara hänvisa till förslag från högerpartiet om någon form av korttidsarrest och om införande av särskilda ungdomsdomstolar. Båda förslagen borde tas upp till förnyat övervägande. Naturligtvis kan man tänka sig andra former, men såvitt jag kan förstå bör det bli någonting i den riktningen. Samhället bör snabbt och bestämt göra klart för en ung lagöverträdare, att hans tilltag inte tolereras. Det är ingen verklig humanitet att släta över, att ge den unge intryck av att det inte är så allvarligt, och därigenom inleda till fortsatt brottslighet. Den verkliga humaniteten innebär att tillrättaföra genom ett lämpligt avvägt straff. Självfallet måste de som är direkt sjuk-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ligt belastade få den vård de behöver, men de flesta ungdomsbrottslingar torde vara helt vanliga svenska pojkar och flickor, som av olika anledningar råkat in på oriktiga vägar.

För det fjärde och sista måste moralen stärkas hos det uppväxande släktet. Här kan samhället ge sin medverkan genom en gedigen karaktärsfostran i skolan med en fastare disciplin. Framför allt bör kristendomsundervisningen få tillräckligt utrymme i alla olika skolformer. En reformering är också mycket angelägen, och jag tror att det vore särskilt nyttigt och lämpligt att återinföra katekesundervisningen. De unga bör få en klar uppfattning om vad som är rätt och vad som är orätt enligt de bud, som en gång för alla är oss givna till rättesnöre. De bör också på ett positivt sätt få kunskap om det evangelium, utan vilket buden inte kan bli till personlig hjälp för envar.

De två åtgärder, som jag här sist har berört — i synnerhet den allra sist nämnda — är givetvis till sin karaktär mer långsiktiga men därför inte mindre viktiga. Vad som just nu kan och bör göras är att komma till rätta med rekryteringsproblemet för polisen och att lösa frågan om thinner- och narkotikamissbruket.

Jag vill, herr talman, rikta en enträgen vädjan framför allt till inrikesministern att snarast söka lösa dessa frågor.

Häri instämde herrar *Dickson* (h) och *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag har sett i den socialdemokratiska pressen, att man tycker att alla oppositionspartierna i går var så smeksamma mot regeringen. Anspråken kan tydligen växla; jag hade snarast väntat mig den motsatta kommentaren vad folkpartiet beträffar.

Jag tillät mig i går att rikta en hård kritik mot regeringen för att den inte

tog hänsyn till ena halvan av folket, för att den har en inställning till frågan om första kammaren, som de närvarande här erinrar sig att jag karakteriserade mycket kritiskt, och för att den har fört en felaktig ekonomisk politik, sparfientlig och regleringsvänlig. Jag sade vidare, att man hade fört en sällsynt grovt vilseledande valkampanj, där man sökt intala folket, att folkpartiet ville riva ner välfärdssamhället. Jag kritiserade också herr Erlander för en sällsynt oriktig framställning av folkpartiets budgetpolitik. Om allt detta är att betrakta som smeksamhet, kan jag naturligtvis bara konstatera, att regeringen tydligen tycker att det skulle ha funnits anledning till mycket hårdare behandling.

Det var av stort intresse att under debatten i går både herr Hjalmarson och herr Hedlund å sina partiets vägnar konstaterade att ATP är ett faktum. Herr Hjalmarson sade visserligen, att högern inte har något ansvar för den politiska utveckling, som har lett till att ATP är ett faktum. Det är naturligtvis litet riskabelt för ett parti, som har spelat en viss roll i sammanhanget, att säga: »Vi allena har inget ansvar, vi har i alla avseenden opererat på det riktiga och bästa sättet och har inget ansvar för att det gått på ett sätt, som vi inte gillat.» Jag skall, herr talman, inte ge mig in på någon sådan historieskrivning som skulle tarvas för en belysning av detta förhållande; var och en får väl ta sitt ansvar och det blir inte mindre för att man i riksdagen uttalar, att man inget ansvar har.

Det som överraskade i debatten var enligt min mening att statsministern talade så mycket om valkampanjen och vad som skulle ha skett, om valutslaget blivit ett annat. Men, varför inte tala om det någon gång i riksdagen; det är mig fjärran att anföra någon kritik mot statsministern på den punkten.

Jag skall tillåta mig att med några få ord kommentera något av det statsmi-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

nistern sade. Hade valet gått annorlunda, skulle vi haft en parlamentarisk kris, sade statsministern. Ja, talet om parlamentarisk kris syftade väl på om det varit en mindre majoritet för oppositionen i andra kammaren än majoriteten för socialdemokrater och kommunister i första kammaren; då skulle vi i viss mån ha fått en parlamentarisk kris. En sådan uppkommer här i Sverige i viss mån när det finns olika majoriteter i de båda kamrarna. Endast en regering, som får majoritet i båda kamrarna, kan ändra det läget och i verklig mening göra slut på krisen. Har man däremot en regering, som har majoritet endast i ena kammaren och kamrarna har lika makt och myndighet, föreligger i viss mening en parlamentarisk kris. Men detta beror då på att vi har vårt tvåkammerssystem, där första kammaren representerar en eftersläpande politisk opinion och dessutom ger överrepresentation åt det största partiet.

Vill man diskutera parlamentarisk kris med aktuell anknytning här i landet, kan man för det första konstatera att statsministern före valet gjorde uttalanden, som visade att han var beredd att regera även mot en majoritet i andra kammaren, om han nämligen med den eftersläpande förstakammarmajoritetens hjälp — och tydligen inklusive kommuniststödet — skulle kunna uppnå majoritet för regeringens skatte- och utgiftsförslag. Detta var i alla fall den tolkning, som allmänt gjordes av statsministerns uttalande. Man kan vidare resa frågan: Vilken roll har den eftersläpande socialdemokratiska förstakammarmajoriteten, som inte bottnat i någon majoritet bland väljarna, spelat under de senaste åren? Jag antydde i går i förbigående att efter 1956 års val, där vi hade en majoritet för de nuvarande tre oppositionspartierna, skulle väl utvecklingen i viss mån ha blivit annorlunda än den blev. År 1957 hänvisade herr Hedlund bl. a. till att det fanns en ge-

mensam omröstningsmajoritet för socialdemokrater och kommunister i riksdagen, och ingen kan väl bestrida att detta var ett väsentligt politiskt faktum. Det berodde på att första kammaren inte avspeglade opinionen sådan den framträdde vid 1956 års val utan avspeglade en långt tidigare opinion — till en del 1946 års opinion, till större delen 1950 års opinion och till en del 1954 års opinion.

Mot denna bakgrund måste varje framåtsiktande diskussion kring möjligheterna av en parlamentarisk kris här i landet vara en diskussion, som riktar uppmärksamheten på tvåkamarproblemet och på att första kammaren inte avspeglar folkopinionen. Vi har alldeles särskild anledning att göra detta under en tid, då vi väntar att de stora författningsfrågorna snart skall komma på riksdagens bord och inför den allmänna opinionen.

Nu har socialdemokratien visat ett minst sagt svalt intresse för att dessa problem skall bli utredda och belysta, så att de kan bli föremål för behandling i kammaren. Aldrig har jag varit med om en regering så till den grad blygsam och återhållsam, att den inte när den ger direktiv för en utredning till denna kan säga: Ta de här stora och väsentliga frågorna först. Regeringen har i stället låtit författningsutredningen under lång tid syssla med regeringens arbetsformer. Jag har inte hört talas om att utredningen om regeringens arbetsformer avsatt några resultat, men det kan ju ha skett i kanslihuset bakom stängda dörrar; det vet jag ingenting om. Men att börja med sådant och skjuta på allt annat vittnar om en viss uppskovstaktik. Jag måste upprepa att den regering, som varit angelägen om att skynda på, skulle ha kunnat framlägga direktiv för utredningen på ett annat sätt.

Inför denna uppläggning av författningsproblemen från regeringens sida, där man mycket väl kan bryta ut sådana

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

saker som herr talmannens rösträtt etc., vill jag upprepa gårdagens fråga: Är regeringen beredd att, sedan författningsutredningen blivit färdig — det såges att den skall bli det till våren nästa år — och allmänna opinionen haft tid till debatt, redan före 1962 års landstingsval ta principiell ställning till frågan om enkammarsystem i Sverige? Det är ju det enda sättet regeringen har till förfogande att undanröja alla eljest nog så naturliga misstankar om att regeringen först vill se hur det går vid valet, se om man kan ha nytta av en överrepresentation i första kammaren, som medför en fortsatt egen majoritet i första kammaren även om man inte får majoritet bland folket. Det är den enda chansen att undanröja sådana misstankar. Vill man ta principiell ställning till frågan om en- eller tvåkammarsystem i Sverige, måste man naturligtvis göra detta utan några taktiska spekulationer om hur det kommer att gå med den socialdemokratiska majoriteten i första kammaren efter 1962.

Statsminister Erlander fäste i går en enorm vikt vid uttalandet, att sambandet mellan reformer och skatter hade blivit klart för Sveriges folk under valkampanjen. Ja, jag undrar om inte det sambandet har stått rätt klart långt tidigare.

Under replikskiftet i går försökte statsministern ge intrycket att det var fråga om en miljard. Han sade att antingen kunde oppositionen om den kommit till makten ha skaffat miljarden eller inte ha skaffat den; i det senare fallet hade man fått låna upp denna miljard och, som statsministern sagt i vissa sammanhang, släppt lös en miljard i köpkraft. Jag vill ännu en gång understrika, att det från oppositionspartierna förelåg förslag om åtgärder som skulle dra in en stor del av köpkraften. Varför i all världen talar statsministern då om att man eventuellt släpper lös en miljard? Vi har fått bära all kritik för förslagen om höjda folkpensionsavgifter

etc., men plötsligt vill statsministern suggerera fram det intrycket, att det kunde vara tal om att släppa lös en köpkraft av den omfattning jag nysst nämnde.

Statsministern medgav till slut, att det budgetförslag som folkpartiet framlade sannolikt var balanserat — han vågade i alla fall inte bestrida det. Det är verkligen ett stort framsteg i förhållandet till valkampanjen. I den propaganda, som då drevs i den socialdemokratiska pressen och av alla talare från herr Sträng och nedåt, påstod man att det i själva verket skulle vara en brist på 500 miljoner. Om inte denna debatt givit några andra resultat, herr talman, så vill jag säga att detta är då inte något dåligt resultat.

Statsministern kommer kanske att säga att regeringens budget, som ännu kan bli kompletterad, kommer att visa ett större överskott än t. ex. folkpartibudgeten, ett överskott på ett par tre hundra miljoner utöver denna — jag vet inte vad statsministern kanske vill säga. Efter närmare övervägande vågar han väl inte gå högre, förmodar jag. Om statsministern ville säga »antingen får ni acceptera en överbalansering av denna omfattning eller också får ni låna de pengar vi men inte ni tänker skaffa genom statligt tvångssparande genom överbalansering», så skulle det vara ett korrekt sätt att ange själva frågeställningen. Men alla inser ju att herr Erlander då inte skulle ha kunnat måla upp denna fruktansvärda inflationsfara, som skulle bli följden om oppositionen kom till makten och följde ett recept av ungefär mellanpartiernas karaktär. Med en budget på 15 000 miljoner kan väl ingen människa fås att tro, att frågan om överbalansering eller inte på något hundratal miljoner kronor är avgörande för inflationen. Herr Erlander skulle varken ha kunnat skrämma med något nedrivande av välfärdssamhället som påstods skola följa av mellanpartilinjen eller måla inflationens spöke på väg-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

gen. Därför behövde statsministern detta med miljarden för att kunna suggerera fram ett fullständigt vilseledande och oriktigt intryck.

Att just statsminister Tage Erlander, som i fjorton år varit chef för en regering, som är den enda i Sverige under modern tid som har existerat samtidigt med en kraftig inflation under fred, här uppträder som mästaren som kan skrämna Sveriges folk med att han är den ende som kan bekämpa inflationen och att det skulle bli en våldsamt inflation om vi fick en ny regering, det vittnar inte bara om stort självförtroende utan också om underskattning av svenska folkets förmåga att fatta och minnas.

Herr talman! Det vore ju frestande, när vi nu för en gångs skull har tid under en s. k. remissdebatt, att verkligen fortsätta statsministerns analys av frågan varför socialdemokraterna vann valet. Men jag skall nöja mig med att göra en reflexion. Jag tror att något som starkt bidrog var att socialdemokraterna lyckades göra detta val till ett pensionsval fast det inte var något pensionsval. Man intalade folket att ATP:s existens var beroende av valutgången. Vidare tror jag att genom att man hade detta med ATP att föra fram — eller genom att man låtsades att ha det — så fick man tillräckligt med material för att kunna bygga upp en myt om »välfärds-samhället i fara», fast ju välfärdssamhället, såsom konstaterades i går både av herr Hedlund och mig och andra talare, alls inte var i fara. Visst har socialdemokraterna ansträngt sig på allt sätt för att överbetona högerpartiets betydelse inom oppositionen, men det är dock uppenbart för alla, att högerpartiet med de förslag det framlagt inte under några omständigheter kunde vänta sådana medgivanden från övriga oppositionspartier att det fanns berättigande för talet om välfärdssamhället i fara. Och högerens förslag, från vilka jag tagit avstånd, motiverar heller inte

i och för sig det uttryck som den socialdemokratiska propagandan använde.

Men det är en sak. En annan sak är att förklaringarna från centerpartiet och folkpartiet var fullt tydliga långt före valkampanjens början. Jag vill säga till herr Hans Gustafsson, att när socialdemokraterna i år förde en kampanj, för vilken partiet är ansvarigt, där man utmålade oppositionspartierna som beslutna att riva ned välfärdssamhället, så måste detta betecknas som något skandalöst. Herr Waldemar Svensson läste i går upp nog så belysande citat ur enskilda socialdemokraters prestationer, som säkerligen inte hade sitt ursprung i dessa mäns hjärnor utan kom från mera centralt håll. Jag skall liksom herr Lundström gjorde i första kammaren i går be att få läsa upp vad som sades i en broschyr, som socialdemokraterna spred i massupplagor åtta eller tio dagar före valet: »Om de borgerliga vinner valet mister pensionärer, invalider, änkor och deras barn sin rätt till lagfäst tjänstepension; försämras ungdomens utbildningsmöjligheter, ersättningen till de arbetslösa, karensvillkoren för de sjuka, standarden för barnfamiljerna; höjs hyrorna för hyresgästerna, kan vår alliansfria utrikespolitik äventyras.»

Vad den sista punkten beträffar har statsministern många gånger erkänt, att han inte har någon kritik att rikta mot högerpartiet utan bara mot herr Hjalmarson. Men denna broschyr är tydligen byggd på tesen, att den kritik herr Erlander riktar mot herr Hjalmarson — vars berättigande jag inte skall diskutera i dag, jag har sagt min mening om den saken tidigare — avspeglar den politik herr Hjalmarson skulle kunna och vilja föra i en ny regering, och att herr Hjalmarson skulle kunna dra med sig hela högerpartiet, vilket enligt herr Erlander haft en annan inställning, hela centerpartiet och hela folkpartiet.

I fortsättningen säger man i denna broschyr: »Detta sker om du låter de borgerliga vinna valet.» Men vi kan väl

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ändå vara överens om, att när folkpartiet har deklarerat sin klara och bestämda ståndpunkt till ATP, barnbidrag, karenstider i sjukförsäkringen o. s. v. och mot indragning av studiestipendier och på en rad andra punkter, så är det något oerhört att regeringspartiet skickar ut en broschyr av denna art. Den är undertecknad »Socialdemokratin—Framtidsgarantin», och det kan inte vara något tvivel om att den kommer från socialdemokratiska partiet.

När herr Hans Gustafsson i går skulle försvara och ursäktade de övertramp herr Waldemar Svensson påtalade, måste han gå tillbaka till 1957 års kampanj för linje 3. Jag skall inte ta upp hela den diskussionen här; det skulle föra för långt. Men jag vill ändå göra den stillsamma reflexionen, att det karakteristiska för kampanjen för linje 1 var att man sökte ge Sveriges löntagare intrycket att pensionen inte skulle komma att kosta dem någonting alls — medan en lång rad socialdemokrater nu erkänner att pensionsavgifterna givetvis inkräktar på utrymmet för annars möjliga lönestegringar. Därom råder nu ingen oenighet.

När vi nu — närmast efter initiativ från statsministern själv — har tillfälle och möjligheter att diskutera valkampanjen, konstaterar jag med glädje, att inför den häftiga kritik som framförts mot den socialdemokratiska valkampanjen har man på socialdemokratiskt håll inte kunnat rikta någon vägande kritik mot vår kampanj.

Eftersom frågan om förhållandena inom oppositionen har spelat så stor roll i den offentliga debatten, vill jag också knyta an några reflexioner till statsministerns observation i går. Herr Erlander sade, att enligt herr Ohlins mening är det viktigt nu en borgerlig samling. Ingen av de tidningar jag har läst har dock fattat det så. Herr Erlander är ju en i många avseenden mycket framstående man, men som referent av andras ståndpunkter i politiska debatter är han

inte särskilt lyckad. Det har vi konstaterat många gånger tidigare. Jag hänvisar för övrigt till kammarens protokoll, av vilket det framgår vad jag sade.

En sak vill jag emellertid understryka. Det är alldeles klart att det finns väsentliga områden, där inställningen är likartad inom de tre oppositionspartierna. Man behöver bara tänka på betydelsefulla delar av den ekonomiska politiken. Och då är det väl helt naturligt att vi i oppositionspartierna söker därvidlag undvika onödiga motsättningar.

Statsministern har själv ibland kritiserat oppositionen för den s. k. splittringen, men det kan ju inte vara fråga om »splittring», varje gång tre partier med olika program inte har samma ståndpunkt här i riksdagen. Vi måste givetvis ha olika ståndpunkter, när vi har olika principiell inställning. Men om vi inom vissa områden har en likartad inställning, och om vi då i onödan och för småsakers skull skiljer oss åt och tar upp stora debatter om dem — ja, då kan man säga att oppositionspartierna inte har ett realistiskt grepp på frågorna. Om vi har en likartad inställning beträffande viktiga sidor av den ekonomiska politiken, så är det naturligt att vi där söker kontakt. Den omständigheten att vi har olika uppfattningar om viktiga sidor av socialpolitiken bör ju inte på något sätt hindra den kontakten. Jag tycker att detta är så enkelt och självklart, att jag inte förstår varför man behöver dramatisera den saken.

Sedan är det klart, att samarbetet mellan olika partier i viss mån beror på de program partierna för fram och hur mycket de avviker från varandra. Det hänvisade jag till redan i går.

När det gäller förhållandet mellan oppositionspartierna och det socialdemokratiska regeringspartiet vill jag också helt kort konstatera en sak. Problemet togs i går upp av herr Helén, herr Kellgren och andra talare, och i dag har

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

det tagits upp bl. a. av herr Königson. Det förefaller mig alldeles klart, att ett oppositionsparti, som vill nå praktiska resultat, måste vara berett att göra kompromisser med regeringsförslagen. Om regeringen önskar ett bredare underlag för sina förslag har den möjlighet att efter en utredning ta hänsyn till andra partier antingen före propositionens framläggande eller vid utskottsbehandlingen. Är regeringen angelägen om att få större majoritet för sina förslag i riksdagen är detta en naturlig väg.

Jag vill förklara, att vi i folkpartiet liksom hittills kommer att vara beredda till kompromisser för att uppnå ur vår synpunkt bättre praktiska resultat. Låt mig ta ett exempel! I vår skall det från finansminister Sträng komma ett förslag om viss compensation — eller hur jag skall uttrycka det — för den skattefrihet för avdrag på studieskulder som vi föreslagit men regeringen avvisat. Herr Sträng vill konstruera förslaget på ett annat sätt. Vi anser att det förslag vi framlagt är bättre; men om det kommer ett förslag från finansdepartementet och vi har möjlighet att påverka det så att det blir ur vår synpunkt acceptabelt, så är det klart att vi kommer att stödja det. Jag efterlyser emellertid bevis på vilja till tillmötesgående från regeringens sida. Jag tycker inte det var särskilt lovande att höra statsministern säga, att de 51 procenten väl inte skall låta minoriteten bestämma.

Om regeringspartiet — låt vara med stöd av kommunistiska röstnedläggelser i kritiska lägen — har majoritet i riksdagen, så måste naturligtvis varje annat parti, som vill ha ett ökat inflytande, anse det vara en förbättring om man kan få bort denna majoritet. Det är alldeles självklart; något annat är inte rimligt för ett parti som håller fast vid att man önskar en sådan maktfördelning i den svenska riksdagen, att inget parti kan allena bestämma. Man finge ju då mera hänsyn till olika partiers, d. v. s.

olika medborgargrupper, önskemål och intressen.

Om vi mycket länge haft samma regim, framstår även av andra skäl en växling vid makten i och för sig som önskvärd. Det centrala är emellertid inte regeringsfrågan, utan det centrala är majoriteten i riksdagen. Man får inte tappa bort detta faktum.

Man har talat om den radikale venstre i Danmark. Ja, men i Danmark har socialdemokrater och kommunister aldrig haft majoritet i riksdagen. Det ger andra villkor än i Sverige.

Vi kan inte avhända oss vår rätt och plikt att verka för ett ökat liberalt inflytande. Men vi vill försöka utöva det inflytandet under de betingelser som finns för det praktiska riksdagsarbetet.

Statsministern kom med en historiskrivning om tilläggs pensionering, och eftersom detta kanske är den sista debatt, där vi kan redovisa en sådan sväpande överblick över frågan om tilläggs pensionen, skall jag komma med några reflexioner.

Herr Erlander sade att de borgerliga felbedömde frågan. Vi förstod inte att viljan att skapa en rättvis pension var stark. Till detta vill jag säga, att folkpartiet 1958 lade fram ett förslag till tilläggs pension, som vi fortfarande anser vara bättre än ATP. Vi hade redan 1944 i skriften om efterkrigstidens samhälle framlagt önskemålet om en allmän tilläggs pension, medan det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet saknade en sådan punkt. År 1958 lade vi fram ett förslag, som vi ansåg beaktade folkomröstningsresultatet. Nu säger statsministern, att det hade varit riktigt om oppositionspartierna icke tagit strid i denna fråga. Eftersom regeringsförslaget fick endast något mindre än hälften av rösterna vid folkomröstningen, hade det då varit riktigt om vi lagt ner vår talan och accepterat ATP som sådant? Jag tycker att det är naturligt att folkpartiet i det läget utarbetade ett förslag

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

som tog hänsyn till de olika sidorna hos folkopinionen. Jag kan inte förstå att det skulle vara oriktigt, att man efter en rådgivande folkomröstning tar hänsyn till dess resultat och lägger fram ett nytt förslag med ledning av det. Jag kan fortfarande inte förstå att det skulle vara en dygd att säga, att man inte ville ändra sin linje. I själva verket ändrades f. ö. regeringsförslaget också i olika tempon.

Statsministern menar att oppositionspartiernas krav på samarbete och hänsyn skulle varit liktydigt med ett krav att regeringen skulle kapitulera. Men Per Albin Hansson kapitulerade icke i fråga om arbetslöshetspolitiken på 1930-talet. Vi kunde inte heller kapitulera, sade han. Detta att ta hänsyn till opinionen inom halva folket kallar alltså statsministern »att kapitulera».

Jag vill än en gång understryka, att vi i folkpartiet har sagt, att vi inte vill vara med om att riva upp ATP. Vi vill reformera inom ramen för ATP. Det innebär inte att vi anser ATP vara den bästa lösningen. Men all diskussion här om är ju numera i själva verket rent teoretisk. Vi håller oss till vad som är praktisk politik, och det är nu att göra reformer inom lagens ram.

När nu statsministern för andra eller tredje gången anförde exemplet med Per Albin Hansson, som på 30-talet tog strid om den nya arbetslöshetspolitiken, vill jag inte underlåta att konstatera, att dåvarande statsministern Per Albin Hansson i denna kammare erkände — jag vet inte om det var 1933 eller 1934 — att skillnaden mellan det förslag om de offentliga arbetena, som stöddes av t. ex. det dåvarande frisinna partiet och det förslag som regeringen framlade, var av ringa betydelse. Och eftersom dessa offentliga arbetens omfattning ju var det centrala i den arbetsskapande politik som man då stred om — tidigare hade striden gällt andra saker — måste jag säga att statsminister Per Albin Hansson visade större beredvillig-

het att någorlunda objektivt karakterisera sina motståndares inställning än vad statsminister Tage Erlander visade när han i går karakteriserade folkpartiets arbete i pensionsfrågan med att säga att de borgerliga — han skar alla över en kam — inte insåg att det fanns en stark vilja hos folket till en pensionsreform.

Jag får kanske, herr talman, en annan gång återkomma till den socialistiska idéutvecklingen och diskussionen om Nils Karleby och Ernst Wigforss på 1920-talet. Nils Karleby såsom företrädare för en typiskt socialistisk idéutveckling var för mig en nyhet. Han blev ju på socialistiskt håll många gånger karakteriserad som alltför liberal, en man som hade blivit alltför förtjust i prisbildningen som instrument för den ekonomiska politiken. En utveckling efter Karlebys linje skulle på ett mycket tidigare stadium ha fört svensk socialdemokrati långt bort ifrån det läge den befann sig i 1920. Men Ernst Wigforss var mera karakteristisk. Ernst Wigforss' utveckling kan man kanske i någon mån belysa genom att hänvisa till den diskussion han hade med förre kommunistledaren Lasse Linderöth under andra världskriget, där han ju förklarade, att om socialdemokrater och kommunister bara kunde få en tillräcklig majoritet, så skulle man minsann få se att socialdemokraterna nog var beredda att socialisera. Vad de orden betydde i en diskussion mellan Linderöth och Wigforss vid denna tidpunkt behöver väl ingen i denna kammare sväva i tvivel om.

Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile belyste redan i går det orimliga i statsministerns uttalande, att oppositionen givit socialdemokraterna möjlighet att säga att de ensamma står för den offentliga sektorns tillväxt, en tillväxt som oppositionen kallar för socialism och bekämpar. Statsministern påstår alltså att folkpartiet vill motarbeta bygandet av sjukhus och skolor samt ett

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ökat bostadsbyggande såsom varande socialism. Sanningen är tvärtom den, att vi verkat för en expansion inom undervisningen och sjukvården och för en expansion av bostadsbyggandet. Jag klargjorde i mitt anförande, som hölls bara en timme före statsministerns, att vi räknar med att den offentliga sektorn kommer att fortsätta att växa. Men jag antydde också, att även om den offentliga sektorn växer i samma takt som nationalinkomsten är detta förenligt med en långsam sänkning av skattetrycket. Efter att detta blivit så klart preciserat från min sida, säger statsministern ändå, att det endast är socialdemokraterna som accepterar att den offentliga sektorn måste växa. Menar statsministern, att den offentliga sektorns procentuella andel av nationalinkomsten nödvändigtvis måste växa? Då skulle jag möjligen kunna förstå logiken, men då vill jag höra hur statsministern motiverar att det är nödvändigt att ta in en ständigt växande procentuell andel av nationalinkomsten till de offentliga kassorna för att man skall kunna lösa de problem som här berörts.

Herr talman! Det är kanske fåfängt av mig att sluta med att uttrycka en önskan och att göra ett konstaterande.

Önskan skulle vara, att socialdemokratiens företrädare litet oftare i debatterna här i kammaren ville tala om, när de menar de tre oppositionspartierna, när de menar två partier och när de menar ett och alltså ville sluta upp med att använda uttrycket de borgerliga partierna när man bara åsyftar ett av dem — d. v. s. sluta upp med att såsom i valkampanjen försöka vilseleda genom detta förfaringsätt.

Konstaterandet skulle vara, att den svenska socialdemokratien nu har nått en sådan position, att man skulle kunna vänta sig att landets statsminister i en debatt efter ett framgångsrikt val skulle vara beredd att ta ett mera — förlåt uttrycket — landsfaderligt grepp på frågorna, ett grepp mera i överensstäm-

melse med det hans företrädare Per Albin Hansson hade. Jag tror faktiskt att det skulle ha funnits möjligheter i det här läget att göra en annan och mera fruktbar uppläggning av debatten än den som statsministern valde i går; en uppläggning mera anknyttande sig till de stora problemen under 60-talet och deras lösning och mindre till polemik om vad som har varit eller hur det skulle ha kommit att bli vid en annan valutgång.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten mer än med att ta upp litet av det som herr Ohlin var inne på i anslutning till Waldemar Svenssons inlägg i går om den ohederliga propagandan. Nu klagar herr Ohlin över att vi från socialdemokratiskt håll talar om de borgerliga partierna som en enhet. Jag skulle vilja fråga: Om de borgerliga partierna hade vunnit valet, hur hade det då gått? Herr Ohlin har själv sagt att han var beredd att genomföra reformer av ATP, men vi har aldrig fått någon klarhet i vad dessa reformer skulle innebära. (Herr Ohlin: Jo.) Nej, herr Ohlin, det har vi inte fått. Är det då inte ganska antagligt att vid en sådan borgerlig samlingsregering herr Ohlin hade tvingats reformera ATP, kanhända reformera sönder den, för att få en överenskommelse med de andra borgerliga partierna. Hur skulle det ha gått i övrigt? Hur skulle herr Ohlin ha kunnat klara statsfinansernas balansering efter det att omsättningsskatten hade borttagits? Skulle inte herr Ohlin i det läget ha blivit tvingad att acceptera en hel del av högerns besparingsförslag för att kunna klara den ekvationen?

Herr Ohlin säger att han inte vill tala om pensionskampanjen, och det förstår jag mycket väl att han inte vill göra. Han säger att de som företrädde linje 1 gick ut i agitationen och sade, att pen-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

sioneringen inte skulle kosta något. Detta är lögn, herr Ohlin. Vi sade i propagandan för linje 1 att det är alldeles uppenbart, att pensionsavgifterna kommer att innebära mindre utrymme för löneökningar. Men vad sade de som företrädde linje 3? De sade: Man kommer att ta ifrån dig 20 procent av din lön till pensionsavgift. Jag har inte hört herr Ohlin beteckna detta som ohederlig propaganda. Inte heller har man från det hållet hört någon säga att det skulle vara ohederligt att påstå att det kommer att bli lönestopp överskådlig tid framöver. I den folkpartistiska propagandan betecknade man vid ett tillfälle fackföreningsfolket, som gick till strid för linje 1, som robotar. Är det mera hederligt, herr Ohlin, som ni gör på ert håll, att oupphörligt trots allt vad vi säger från vår sida, sammankoppla oss med kommunisterna och försöka göra gällande att det är kommunisterna som bestämmer den socialdemokratiska politiken? Var det hederligt när man i den borgerliga propagandan satte i gång smutskastningskampanjer mot enskilda ledamöter av den socialdemokratiska regeringen? Jag hänvisar till den propaganda som drevs mot finansminister Wigforss och som har drivits mot statsminister Erlander ävensom andra ledamöter i den socialdemokratiska regeringen. Detta var rent personliga smutskastningskampanjer.

Nej, herr Ohlin, försök inte framställa folkpartiet som någon samling av änglar då det blir tal om ohederlig propaganda.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! En fråga från gårdagens debatt har i dag upptagits av herr Königson och nu senast också av herr Ohlin; en fråga som hittills har blivit helt obesvarad, nämligen den huruvida det inom folkpartiet finns någon grupp som står närmare socialdemokratien än man gör inom folkpartiet i övrigt i för-

hållande till högern. Finns det över huvud taget inom folkpartiet någon vilja att samarbeta med socialdemokratien, eller är det herr Ohlin ensam som bestämmer partipolitiken och att denna måste gå i den riktningen, att folkpartiet blir ett stödparti åt högern? Här finns nämligen vissa mycket intressanta perspektiv på 60-talet, och det är folkpartiets ställning inför dessa perspektiv som jag tycker att herr Ohlin skulle ha redovisat. Under de närmaste fyra åren tycks försvarsfrågan inte spela någon roll längre i svensk politik. Jordbruksfrågorna tycks inte heller spela någon större roll på grund av sexårsavtalet. Vidare är pensionsfrågan löst. Snart kommer också herr Königson att vara borta från denna kammare, så från den kanten behöver folkpartiet inte räkna med någon oro. De frågor som kommer att aktualiseras under 60-talet gäller bostadsbyggandet, där önskemålet är 80 000 lägenheter om året, arbetsmarknadspolitiken, kulturpolitiken och skolpolitiken och vidare frågan hur 60-talets skattesystem skall se ut, liksom även författningsfrågorna. Det fortsatta socialpolitiska reformarbetet kommer också att vara aktuellt. Vad svenska folket vill veta är, huruvida folkpartiet i alla dessa frågor kommer att stå närmare högern än socialdemokratien.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att besvara dessa frågor skulle jag behöva tre kvart och inte tre minuter. Jag nöjer mig med att konstatera ett viktigt tyfäll.

Vad gäller bostadsfrågan har folkpartiet drivit på. Statsministern sade i går, att ingen trodde väl att det skulle vara möjligt att bygga 70 000 lägenheter 1960. Jo, folkpartiet lade redan 1956 fram förslag om en successiv ökning av bostadsbyggandet just från 60 000 till 70 000 — sammanlagt 260 000 på fyra år. Det är nästan precis så mycket som

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

blivit byggt. Nu frågar herr Kellgren om vi vill vara med om att göra något för att lösa bostadsfrågan och öka bostadsbyggandet. Detta gör han trots att det är vi som här drivit på och sagt: Vi vill att man skall skapa förutsättningar för att öka bostadsbyggandet steg för steg till 80 000 lägenheter per år. Herr Kellgren får ursäktas att jag, när frågor av den arten ställs, uppfattar dem som retoriska och inte som försök att få till stånd en allvarlig debatt.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Gustafsson i Stockholm inte kan rikta någon anmärkning mot folkpartiets valkampanj 1960. När herr Gustafsson går tillbaka till tidigare årtionden — till 40-talet exempelvis — kan vi väl inte i dag ta upp dessa ting i kammaren.

Herr Gustafsson påstår att vi oberättigat gifter ihop socialdemokraterna med kommunisterna. Jag efterlyser, herr Gustafsson, ett exempel på att jag eller andra folktopirepresentanter i denna kammare gjort det. Vi konstaterar socialdemokraternas beroende av kommunisternas röstnedläggelse. Det tycker herrarna och damerna i det socialdemokratiska partiet är otrevligt att höra, men vi förbehåller oss rätten att konstatera faktum. Däremot har vi inte sagt att det är kommunisterna som bestämmer över regeringspolitiken — det är fria fantasier.

Vad var herr Gustafssons huvudgrepp? Jo att säga, att hade det blivit en ny regering hade folkpartiet sannolikt tvingats gå med på att reformera ATP så mycket att hela systemet praktiskt taget rivits upp. Men här har ju folkpartiet sagt ifrån så bestämt som någonsin kan ske redan i början av året, att vi kommer inte att inträda i någon regering som har en sådan politik på sitt program. Herr Gustafsson hävdar att han tror, att vi kommer att göra tvärtemot vad alla våra instanser sagt. Med den sortens polemik, att man skall ha rätt att påstå att ett parti gör

tvärtemot vad det sagt, skulle vi få trevliga valdebatter i Sveriges land och trevliga diskussioner här i kammaren.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna med anledning av herr Gustafssons i Stockholm uppträdande i dag vilja säga ett par ord, delvis i anslutning till vad jag anförde i går.

Herr Gustafsson sade i går i en replik till mitt anförande: »Jag förstår inte varför herr Svensson gnäller.» Jag tyckte nu inte att jag var så särskilt gnällig, men det kan ju uppfattas olika. Utom de tre exempel jag nämnde finns det en lång rad liknande dokument som jag har i min portfölj — och sedan finns det naturligtvis många som jag inte har. Jag erkänner gärna att det förekommer övertramp från olika håll — så är fallet i varje valrörelse. Det är väl åtskilligt som får föras på ett stort clearingkonto när det gäller partiernas kamp mot varandra. Dock förefaller det som om det här — såsom herr Ohlin påpekat — varit en mycket systematisk taktisk sammanblandning, där man sökt kompromettera ett parti på grund av vad ett annat parti möjligen gjort eller inte gjort. Ifall vi tog och läste kommunistförslag och socialdemokratiska förslag om varandra systematiskt och oupphörligt och sade att detta är vad socialisterna vill, skulle förmodligen inte herr Gustafsson och övriga socialdemokrater vara så särskilt glada åt det.

Jag tycker, herr Gustafsson, att vi åtminstone principiellt kunde komma överens om att varje parti bör bedömas efter sitt eget program, sina egna uttalanden och sina egna gärningar. Vill inte herr Gustafsson vara med om att ta detta som en principiell utgångspunkt åtminstone? Jag vill gärna ha ett svar på den frågan.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:
 Herr talman! Det är onödigt att vi nu ger oss in på en bostadspolitisk diskussion. Men det bör konstateras att vi inom socialdemokratien givetvis är intresserade av att bygga så mycket bostäder som möjligt och att vi under 60-talet vill komma fram till något sådant som 80 000 lägenheter per år. Det väsentliga i dagens debatt är dock, huruvida folkpartiet i bostadspolitiken kommer att följa högern när det gäller de generella subventionerna och stödet till barnfamiljerna eller om folkpartiet kommer att följa vår politik, som går ut på att bostäderna skall kunna efterfrågas även av barnfamiljer med låga inkomster.

Efter två dagars remissdebatt är den frågan ännu obesvarad, om det finns en vänsterflygel respektive en högerflygel inom folkpartiet. Det skulle vara av utomordentligt värde att få upplysning på den punkten.

En ledamot av denna kammare, herr Königson, som tillhör folkpartiet, har frågat om folkpartiledaren vill lämna besked om hur det förhåller sig härmed. Han får inget svar. Snart lämnar han denna kammare, och det vore dystert om han sålunda inte skulle få denna upplysning, som vi alla i övrigt är intresserade av.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna hålla med herr Svensson i Ljungkile om att varje parti bör bedömas efter sina egna gärningar. En av huvudpunkterna i folkpartiets program är dock att åstadkomma en borgerlig samverkan mot socialdemokratien, och då är det väl ändå naturligt att ha med i programmet vari denna borgerliga samverkan skall bestå, vilka eftergifter det ena partiet måste göra gentemot det andra partiet. Däri ligger skillnaden, herr Svensson i

Ljungkile. Vi har aldrig eftersträvat någon samverkan med kommunisterna.

Vad gäller sönderreformerandet av ATP vill jag påminna herr Ohlin om att han i juli 1958 i denna kammare sade, att den väg som skulle kunnat föranleda folkpartiet att acceptera den socialdemokratiska linjen i pensionsfrågan var stängd. Sedan säger herr Ohlin under valrörelsen att »visserligen vill vi inte vara med om att riva upp ATP, men vi skall reformera den». Vi vill då veta vari den reformeringen skall bestå. Är det inte risk för att man på grund av trycket från högern och centerpartiet i ATP-frågan kommer att driva den reformeringen dithän att man reformerar sönder ATP?

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Gustafsson i Stockholm för att vi till sist lyckades komma överens om åtminstone att var och en bör bedömas efter sina gärningar. Sedan försökte herr Gustafsson emellertid att vika undan och påstod, att en av huvudpunkterna i folkpartiets program var att åstadkomma en borgerlig samling, ett samarbete med högern. Jag har inte sett den punkten i folkpartiets program. Jag trodde att samtliga punkter i folkpartiets program gick ut på att försöka trycka en liberal prägel på svensk politik så långt vi förmår, och därvid får vi naturligtvis arbeta under de parlamentariska förhållanden och de villkor som i varje situation föreligger.

Herr Kellgren frågade efter de inre förhållandena i folkpartiet. Att det inte finns några flyglar i det socialdemokratiska partiet, när det verkligen gäller, vet vi. Det behöver därför ingen fråga om. Men hur det står till i folkpartiet är väl ett bekymmer som vi kan få lösa själva.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att herr Gustafsson i Stockholm gav mig tillfälle att här bemöta en sak som spelat stor roll i den socialdemokratiska propagandan.

Jag sade i juni 1958, att vi kommer att fortsätta att arbeta för vår linje i pensionsfrågan, som vi ansåg och anser vara bättre än regeringens, och att vi inte kommer att ge upp den utan fortsätta arbeta så länge det finns möjlighet därtill. Just det. Jag klargjorde att vi inte efter en folkomröstning, som vi försökte taga hänsyn till, ämnade plötsligt lägga ned vårt arbete. Så länge det fanns praktisk möjlighet därtill skulle vi fortsätta därmed för att få igenom en bättre lösning. Samma klargörande gjorde jag å hela gruppens vägnar här på våren 1959.

När frågan sedan är avgjord, föreligger emellertid en helt annan situation, och det inser herr Gustafsson mycket väl. När frågan om kollektivavtalslagstiftning och om arbetsdomstol etc. var avgjord, accepterade socialdemokraterna det. Att man inte ger upp i förväg, så länge man tror att det ännu finns någon möjlighet att få en bättre lösning, accepterat en sämre är väl en helt annan sak än att man, när det föreligger en politisk realitet, säger: nu arbetar vi från de nya förutsättningarna. Detta har vi betonat så emfatiskt att det är fullt klart att folkpartiet är så bundet som något parti kan vara. Ändå försvarar herr Gustafsson den taktiken att man skall gå ut och säga till väljarna: Folkpartiet kommer nog att göra tvärtom. Skulle vi använda den metoden i vår polemik med regeringspartiet, undrar jag hur det skulle bli med den demokratiska debatten i Sverige.

När herr Kellgren frågar, om vi i bostadspolitiken vill följa högerens linje eller socialdemokraternas linje, vill jag svara honom: Vi följer folkpartiets linje i bostadsfrågan, och det finns mycket

god samling i folkpartiet kring den linjen.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag har inte varit med om någon debatt efter ett val utan att man från olika håll har riktat beskyllningar mot varandra för att under själva valkampanjen ha drivit en grovt missvisande och lågsinnad propaganda, kanske framför allt i tidningar, broschyrer och pamfletter. Jag undrar, herr talman, om vi ändå inte nu skulle ha kunnat komma till det mognadsstadiet i den svenska politiska debatten, att vi känner på oss att vi kan ta varandra i hand vad beträffar denna sak. Inte är det väl så, att det finns någon egentlig anledning för något politiskt parti att här slå sig för sitt bröst — jag vill tillägga inte heller för folkpartiet. Där emot skulle vi kanske kunna komma överens om att sträva efter att allihop försöka bättra oss till nästa gång. Vi skulle kunna lova det i dag. Det är ju ändå så lång tid kvar till nästa val.

Med anledning av ett yttrande av herr Ohlin vill jag understryka, att vi i högerpartiet har absolut ingenting emot att herr statsministern bedömer oppositionen på ett mera nyanserat sätt än vad som kanske varit fallet. Det är alldeles riktigt att det finns inom oppositionen ett högerparti med sitt speciella program, som vi inte på något sätt tänker sticka under stol med. Det har vi inte gjort tidigare, det kommer vi inte heller att göra i fortsättningen, det försäkrar jag.

Emellertid blev jag en liten smula överraskad av herr Svenssons i Ljungskile besked, att folkpartiet inte hade eftersträvat en borgerlig samverkan. Det var för mig faktiskt en nyhet. Så uppfattade jag det. (Herr Ohlin: Det var fråga om programmet.) Jaså, folkpartiets program. Den lilla distinktionen gjorde inte jag. Jag trodde att man i begreppet folkpartiets program inlade vad

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

som var själva arbetsprogrammet under valrörelsen, men med denna lilla distinktion är vi, herr Ohlin och jag, kanske överens.

Jag vill då bara säga, att om man eftersträvar en samverkan, blir det naturligtvis alltid på det sättet, att var och en får ge litet grand, men var och en skall också vinna litet grand. Om man skall ha en samverkan, där även det rysliga högerpartiet är med, får nog våra ärade vänner i folkpartiet räkna med att vi inte bara kommer att sätta oss vid bordet och ta emot de smulor, som kan komma att tillfalla oss, utan vi tycker självfallet, att man skall kompromissa på ett sådant sätt, att det klart och tydligt framgår, att det är tre lika-berättigade parter som resonerat med varandra. Jag hoppas, herr Ohlin, att vi så småningom skall kunna bli sams i frågan om hur vi skall verka för ett bättre samarbete inom oppositionen, så länge socialdemokraterna inte vill vara med om en riktigare lösning av regeringsfrågan.

Herr talman! Gårdagens och dagens debatt har framför allt visat två ting, dels var den stora oenigheten ligger och dels var den väsentliga enigheten finns. Den stora oenigheten föreligger mellan dem som företräder tanken på en fortskridande kollektivistisk omdaning av samhället och dem som i likhet med oss företräder en individualistisk uppfattning. Efter statsministerns uttalande vid hans sista inlägg i går kan vi vara överens om att denna motsättning ingenting har att skaffa med den moraliska kvaliteten hos respektive inställningar. Motsättningen gäller frågan om hur det samhälle skall se ut, som är bäst att leva i.

Vill man ha ett samhälle med ett större utrymme för den enskildes initiativ, för hans möjligheter att bygga upp en mera personlig framtid, så kan man självfallet inte i samma andedrag kräva bidrag och förmåner via staten, finansierade med skattemedel, i samma ut-

sträckning som socialdemokraterna. Man måste välja. Det valet gäller inte alls frågan om stödet åt hjälpbehövande och handikappade människor. Om detta stöd råder ingen oenighet mellan de politiska partierna.

Vad man måste frigöra sig från är det generella bidragstänkande som tycks ha fångat så många människor i vårt land. Att klargöra hur improduktivt detta är, vilket hinder det är för en samhällsutveckling med större individuell rörelsefrihet, betraktar vi i högerpartiet som en väsentlig uppgift. Om var och en skall sitta i sitt hörn och svartsjukt bevaka sitt bidrag, kan vi lika väl på en gång lägga tanken på ordentliga skattelättnader på hyllan, så intecknad med nya offentliga utgifter, både automatiska och i egentlig mening nya, som framtiden är i vårt land. Det krävs en begränsning både av nuvarande utgifter och en återhållsamhet med nya utgifter för att vi skall kunna sänka skattetrycket. Jag har en känsla av att herr Ohlin och jag på denna punkt har en något olika bedömning.

Jag blev inte riktigt på det klara med om herr Königson själv uppfattade pensionsobligatoriets konstruktion som en socialiseringsframstöt. För min del gör jag det. Det hänger givetvis i första hand ihop med det jättelika fondsystem, som är förbundet med ATP men som i och för sig inte alls hör ihop med en lösning av pensionsfrågan efter obligatoriets principer. Att komma till rätta med statsfonderna, att starkt begränsa deras expansionsmöjligheter och i stället verka för en politik, som kraftigt underlättar sparandet i den enskilda sektorn betraktar vi därför som en huvuduppgift i det framtida arbetet, och därigenom kan man bryta udden av socialiseringsframstöten.

Obligatoriet kan vidare komma att medföra ett mycket långtgående förflöende över medborgarnas egna arbetsförtjänster. Jag hoppas därför också att möjligheter i framtiden skall kunna ska-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

pas till större personlig frihet i pensioneringen. Även det är en fråga vars lösning i hög grad hänger samman med de förutsättningar som kan skapas för ett starkt ökat enskilt sparande.

Det område, herr talman, där den väsentliga enigheten föreligger mellan de demokratiska partierna är utrikes- och försvarspolitiken. Alla de nationer, som inser att freden måste organiseras för att ha utsikt att bestå, måste nu koncentrera sig inte blott på ett försvar för de principer FN har uttryckt; de måste därtill vara beredda att ta de risker och göra de offer som krävs för en fortgående effektivisering av den internationella säkerhetsorganisationen. Denna är trots allt den enda existerande utgångspunkten för en verkligt fredlig samlevnad i vår sönderslitna värld. Inte minst gäller detta för de små nationerna och kanske i synnerhet för de militärt obundna av dessa. I särskilt hög grad hänger deras egen säkerhet samman med att det går att vinna ökad respekt för alla folks rätt till frihet och okränkbarhet, och det är FN som har till uppgift att bevaka denna rätt — med maktmedel om så behövs.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson förbiser att när man gör upp ett politiskt program gör man det för många år. Att i ett liberalt program sätta in någon princip om borgerligt samarbete skulle innebära ett alltför stort förtroende för att den svenska högern skall operera så att denna princip kan förkunnas såsom naturlig för vårt parti; 1960 års politiska utveckling visar väl just att man får räkna med att högern ibland för fram program av sådan art, att det därigenom minskar utsikterna till samverkan inom oppositionen. Hur mycket det kan samverkas beror ju bland annat på det program som läggs fram. Jag vill gärna erkänna för herr Hjalmarson, att det framkallat en viss reaktion inom folkpartiet att ju ihärdigare högern för-

de fram ett program som uppenbarligen måste avlägsna er från oss och — förmodar jag — även från centern, desto ivrigare talade ni inför offentligheten om borgerligt samarbete. Att det finns ett sammanhang mellan den politik man lägger upp och viljan att verkligen få samverkan inom oppositionen har tydligen herr Hjalmarson inte riktigt velat ta hänsyn till.

Vi i folkpartiet vill ta vara på de samarbetsmöjligheter som finns, det är klart. Jag har redan sagt, både i går och i dag, att det är lika självklart att vi vill som ledtråd i detta arbete ha att befrämja en liberal samhällsutveckling, och det, herr Hjalmarson, står i vårt program.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Varje politiskt parti är skyldigt att klart redovisa sitt program. Det är uteslutet att tänka sig att en politisk meningsriktning före ett val skulle förändra sitt program med tanke på den eventuella möjligheten — efter herr Ohlins senaste besked den högst eventuella möjligheten — att få samarbete med ett annat politiskt parti. Så kan man inte göra i praktiken. Då måste man gå en annan väg. Man måste sträva efter att i de frågor, i vilka man tycker att man kan komma överens, före den stora motionsfloden i januari månad utarbeta alternativa förslag. Herr Ohlin vet mycket väl att det är en tanke för vilken vi inte har varit främmande.

Jag hoppas i varje fall att det skall visa sig, att det i det kommande arbetet skall kunna skapas förutsättningar för en bättre atmosfär mellan de borgerliga partierna. Jag tror inte att det kan ligga i deras intresse som sympatiserar med oss och inte heller i våra ärade socialdemokratiska motståndares att behöva bevittna meningsutbyten, som inte precis bidrar till att föra den politiska debatten framåt.

Jag slutar, herr talman, med att till-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

lägga att vi står fast vid vår principiella inställning när det gäller frågan om bästa sättet att lösa regeringsproblemet. Vi är övertygade om att det skulle vara för hela den demokratiska utvecklingen i vårt land ett i högsta grad positivt steg, om man verkligen ville pröva den möjlighet till samregering med bibehållen särart för de politiska partierna som så framgångsrikt har tillämpats bland annat nere i det demokratiska föregångslandet Schweiz.

Herr KÖNIGSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig något mera i denna debatt. Eftersom herr Hjalmarson efterlyste min inställning till socialiseringsshotet i vad gäller pensionsfrågans lösning, vill jag emellertid säga, att pensionsfrågan har följt en sådan utveckling och gått i så många bukten att jag i dag knappast vågar ha någon uppfattning alls om detta. Jag vet inte vad jag skall tro på. Herr Hjalmarson säger att fonderna är det farliga. Andra experter påstår att faran med det socialdemokratiska pensionsförslaget är, att vi får för litet pensionssparande under de första åren. Jag vet inte riktigt vad som är sant, om det är fel att pengar fonderas eller om det är fel med för litet pensionssparande.

När jag ändå har ordet kanske jag får återkomma till den lilla frågan om radikale venstre i Danmark. Då jag tog upp frågan om detta parti och det socialdemokratiska partiet i Danmark, var det inte med tanke på majoritetsförhållanden. Huvudanledningen var att radikale venstre i en situation, där det gällde att välja mellan att samarbeta med å ena sidan de konservative och venstre och å andra sidan det socialdemokratiska partiet, valde att samarbeta med socialdemokraterna.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Efter denna mycket intressanta och upplysande debatt om

huruvida det står i folkpartiets program eller om det bara är angivet i något aktionsprogram inför detta val, att folkpartiet skall samarbeta med högern, tar jag mig friheten att övergå till litet mer vardagliga saker.

Under debatten i går förekom det blickar både framåt och bakåt i tiden, kanske tyvärr mest av det senare slaget. Det är naturligt och även på sin plats att vi analyserar valutgången och att var och en på sitt håll summerar erfarenheterna och drar de slutsatser han kan komma fram till.

Socialdemokraterna nådde ett gott valresultat, och jag tror inte att man nu 1 1/2 månad efter slaget behöver riskera att grumla den socialdemokratiska segerglädjen alltför mycket om man erinrar om vissa proportioner. Jämfört med nyvalet 1958 ökade socialdemokraterna sin röstsiffra med 12,6 procent, under det att centerpartiet ökade sin med drygt 19 procent. Socialdemokraterna ökade sin andel i valmanskåren med 3 1/2 procent och centerpartiet sin med 7 procent. Som vi vet är allting relativt i denna värld. Visst är det en stor framgång för socialdemokraterna att de nu har övervikt mot de borgerliga om än bara med en röst i andra kammaren. Det parlamentariska läget är dock i alla fall oförändrat så till vida att kommunisterna alltjämt har något av en nyckelställning.

Även om valresultatet är aldrig så intressant, är det dock framtiden som är det väsentliga. 1960-talet kommer att ställa flera gånger större krav på politiken. Det gäller krav på ökad trygghet för eftersatta grupper, ökad effektivitet hos näringslivet, tryggad sysselsättning o. s. v., uppgifter som enligt min mening bör lösas gemensamt av de fyra demokratiska partierna. Över huvud taget — det upprepar jag ännu en gång — måste man i en demokrati, som vill vara funktionsduglig, vara beredd att ta hänsyn. Man måste kunna samverka. Det finns då anledning att säga, att det inte

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

har varit alldeles så tillfredsställande i detta avseende under de senare åren.

Enligt min mening vore det olyckligt om vi delade upp det svenska folket i två block — de är praktiskt taget lika stora så när som på någon tiondels procent — och ställde dem oförsonliga mot varandra. Alldeles särskilt motbjudande vore det då om det lilla kommunistpartiet finge bli den avgörande faktorn. När jag säger detta vill jag samtidigt understryka att vi vet, att socialdemokraterna inte i och för sig söker något samarbete med kommunisterna. Dessa har dock sina röster och de rösterna betyder lika mycket som andras röster. Herr Hagberg har ju inte varit särskilt försagd i denna debatt. Han har klargjort, att han anser sig vara den socialdemokratiska regeringens räddare och att han tänker fortsätta med det.

Vi har från vårt håll förklarat, att vi är beredda att medverka till en samlade politik. Det avgörande blir nu under alla förhållanden vilken politik den socialdemokratiska regeringen tänker föra. Blir det en mer forcerad socialdemokratisk politik eller kommer man att försöka få till stånd en samarbetspolitik? Jag talar inte om någon samlingsregering i detta sammanhang, eftersom jag vet att det är något som saknar aktualitet, utan jag talar om en samlingspolitik eller en samarbetspolitik. Socialdemokraterna har i första hand utspelet, men ansvaret faller också på övriga partier.

Remissdebatten har faktiskt inte givit något entydigt svar på den fråga jag nyss ställde, huruvida socialdemokraterna ställer in sig på att föra vad jag skulle vilja kalla en mera forcerad socialdemokratisk politik eller en samarbets- och samförståndspolitik. Jag fäste mig i går vid att statsministern yttrande, att det borde kunna bli en bred nationell samling kring fortsatt välfärdspolitik. Det borde det kunna bli, om vi nu lägger någorlunda samma innehåll i begreppet, men jag fäste

mig också vid statsministerns ord om regeringens och socialdemokratiens strävan att vidga den allmänna sektorn och att detta skulle vara det sanna uttrycket för socialdemokratien.

Vi är alla överens om att ställa stora krav på samhället i fråga om t. ex. utbyggnad av vägar och andra kommunikationer, i fråga om bostadsbyggande, forskning och utbildning, sjukvård och åtgärder för eftersatta grupper. Skulle emellertid socialdemokratien med sin strävan till en vidgad allmän sektor avse ett ökat samhällsinflytande över individ och näringsliv, då kan denna strävan bli en skiljelinje — och blir det säkert också — gentemot oss som vill bygga på människornas fria företagsamhet och arbetsvilja.

Även om man vill samförstånd och samverkan, måste man ju göra klart för sig att en skärpt politik från den ena sidan med nödvändighet måste föra fram till en skärpning av politiken även från den andra. Jag föreställer mig att socialdemokraterna på en gång är beredda att säga, att skärper oppositionen sin inställning mot socialdemokratien, så kommer socialdemokratien också att skärpa sin inställning och sina attacker. Naturligtvis måste centern som oppositionsparti säga, att skulle socialdemokraterna, med den ökning de har fått av styrkan här i riksdagen, skärpa sin politik, så kommer vi att känna oss nödsakade att föra en hårdare oppositionspolitik; tvärt emot vad vi vill, när vi nu förklarar oss beredda till en politik i det allmänna samarbetets och i samverkans tecken.

Jag har också i likhet med herr Ohlin läst i socialdemokratiska tidningar i dag, att vi i oppositionen har varit alltför vänliga mot regeringen i remissdebatten — alltför smeksamma, har det sagts — men jag undrar om man inte har anledning att ta detta — i den mån det har verklighetsunderlag — som just ett uttryck för en mer allmän vilja hos

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

oppositionen till en samförståndspolitik.

Vad förhållandet om ett formligt samgående mellan oppositionen beträffar, måste man ju besinna att det är tre partier som inte bara har var sitt program — programmen kan man ju ändra — utan att det är tre partier med vart och ett sin egen prägel, en särprägel svarande mot stämmningslägen inom olika befolkningslager i samhället. Dessa stämmningslägen gör man inte om genom att herrar Hjalmarson och Ohlin och någon från centerpartiet kommer samman — och säger: Nu skall vi samverka! Nu skall vi samarbeta! Självfallet omfattar emellertid centerpartiets samförståndsvilja en önskan även till samarbete oppositionspartierna emellan. Vi vill i första hand, som jag har sagt, en samverkan mellan de fyra demokratiska partierna, i andra hand en samverkan — så långt möjligt — mellan oppositionspartierna. Här som eljest är det föga värt med allmänt hållna uttalanden om samarbetsvilja o. s. v.; det är gärningarna som blir avgörande. Intet parti är emellertid helt obundet att gå med på en samverkan med andra — jag syftar på det förhållandet jag nyss nämnde, nämligen att alla partier representerar en viss meningsriktning hos grupper inom befolkningen — men man kan visa god vilja, och gör man det, bör det finnas möjligheter till samarbete på somliga punkter, på andra inte. Men där det går tycker jag att vi bör försöka att nå samförstånd och samverkan.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag föreställer mig att vi litet var kände att den tidigare, skall jag säga en smula akademiska debatten fick en prägel av realism, när centerpartiets ledare nu höll sitt anförande.

För mig var det en speciell glädje, att han — i motsats till flertalet av dem

som yttrat sig i debatten — förstått innehållet i mitt gårdagsanförande. Jag hade ju ställt följande fråga: Hur kan det förhålla sig att det inte kan uppstå en bred nationell samling kring kampen emot de brister och de orättfärdigheter som alljämt finns i samhället, när vi har ett val bakom oss, där det parti som gick till anfall mot en utbyggnad av socialpolitiken endast samlade 16 procent av rösterna? Hur kan det då vara så angeläget för mellanpartierna att framställa läget så, att det nu gäller att skapa ett så starkt block som möjligt emot socialdemokratien, vilken, vad man än vill säga om den, har som sin huvuduppgift att försöka samla nationen kring avhjälpandet av dessa brister i samhället?

Vad jag ytterligare tillade gick herr Hedlund inte in på, nämligen att förutsättningen för att en sådan samling skulle kunna åstadkommas var, att vi slutade upp med att göra en åtskillnad mellan reformer och skatter. Om man på det sätt, som jag tyckte att oppositionen stundom gjorde, leker med möjligheten att driva en radikal samhällsömdanande politik, utan att göra klart för väljarna att det kostar pengar, då frestas vi till en överbudspolitik, som kan komma att slå sönder förutsättningarna för de framsteg vi alla säger oss arbeta för.

Detta var vad åtminstone jag själv betraktade som huvudinnehållet i mitt anförande i denna fråga, och jag är glad över att det i varje fall av någon av partiledarna har uppfattats såsom jag hade tänkt mig. Det är ju inte på det sättet, som herr Hjalmarson har försökt skildra det nyss, att striden står mellan individualism och kollektivism. Vår för bygger vi upp den allmänna sektorn? Ja, vi gör det inte för att den skall utgöra ett hot mot den enskilda människan. På varje punkt där medborgarna hittills har ställts inför att den allmänna sektorn har vuxit — vare sig man till denna räknar folkpensio-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

ner och barnbidrag, vilket tydligen herr Svensson i Ljungskile gjort, eftersom han kom upp till 40 procent, eller om man gör som många andra, att man räknar bort de rena överföringsposterna; på vilket sätt man räknar spelar ingen roll — har denna ökning hittills för oss tett sig som någonting som utvidgat den individuella rörelsefriheten. Striden har därför inte stått mot en individen förkvävande kollektivism utan om hur individens intressen bäst skall tillgodoses.

Mot bakgrunden av detta kan vi inte förstå, vad det skall tjäna till att här ta upp en stor ideologisk strid, i vilken man vill göra gällande, att den allmänna sektorns omfattning skulle ha en helt annan innebörd än den erfarenhetsmässigt har. Låt oss räkna folkpensionerna och barnbidragen dit om ni så vill, skolorna, sjukhusen, vägarna, kraftverken, utbyggnaden av Norrbottens näringsliv o. s. v.; var finns i allt detta hotet och var finns den kollektivistiska attacken mot den enskilda individen? Nej, det är väl så att vi med vår strävan att bygga upp en basorganisation, vilket jag också talade om i går, avser att lösa sådana problem, som det inte minst för det enskilda näringslivet är ett trängande behov att få lösta, och jag erinrade om hur det enskilda näringslivet självt gång på gång kräver långt gående utökningar av den samhälleliga sektorn.

Min andra frågeställning var följande: Om det förhåller sig på detta sätt, varför skall man framställa denna utbyggnad såsom en ur ideologisk synpunkt riskabel sak? Tänk om man i stället sade så här: Den allmänna sektorn är till för den enskilda människans skull, men det är också den enskilda människan, som skall betala vad den allmänna sektorn kostar. Därför blir det alltid ett praktiskt avvägningsproblem, hur mycket man har råd att göra. Att det är ett önskemål att utbygga den allmänna sektorn i den takt som är möj-

lig, det borde man dock efter dagens debatt kunna vara tämligen överens om. Det var min andra frågeställning; den gick herr Hedlund inte in på. I det ögonblick, som denna ideologiska ställning reduceras till ett avvägningsproblem, då kan politikerna sätta sig ner och diskutera, hur skyddet för den enskilda individen bäst skall byggas ut och hur den allmänna sektorn skall utvecklas, så att även det enskilda näringslivets behov kan bli tillfredsställda.

Vi har gång på gång frågat oss varför denna vår uppläggning av politiken framkallar så starka ideologiska betänkligheter hos exempelvis folkpartiets representanter. Vi har hänvisat till hur man diskuterar dessa ting i utlandet, och vi har också hänvisat till att precis denna diskussion fördes på 1930-talet, då det också förelåg ett underligt ideologiskt läge. Medan exempelvis den engelska liberalismen mycket snabbt accepterade tanken på att marknadshållningen icke var tillräcklig för att trygga den fulla sysselsättningen, så vet vi att de yngre liberalerna av typen Bertil Ohlin fick kämpa ganska hårt mot doktrinära föreställningar inom vad som då motsvarade folkpartiet, innan samma mera moderna uppfattning om den allmänna sektorn och samhällets roll för sysselsättningen segrade.

Herr Ohlin har här talat litet om idéutvecklingen. Jag tror att han bör avstå därifrån innan han har satt sig in i vad det är fråga om. Det han sade om Karleby var djupt komprometterande, och jag skall inte dra ned diskussionen genom att därvidlag ingå på en polemik. Men han åberopade också Wigforss. Ja, Wigforss skrev 1928 i Arbetet en artikel, som visade hur rätt jag hade när jag skildrade hans inställning och hur framåtblickande den mannen i själva verket var. År 1928 säger han följande: »Hade vi i Sverige en liberalism av det engelska slag, skulle det bli rikliga tillfällen till animerade de-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

batter om liberala och socialdemokratiska framtidsstater, men för den närmaste tiden skulle med all sannolikhet en politisk och ekonomisk 'vänsterkurs' vara tryggad. Som det nu är, får vi trösta oss med att frånvaron av en 'vänsterorienterad' liberalism bara är avigsidan av den utveckling i vårt land, som ger socialdemokratien möjligheter att vinna folkets flertal för sina idéer.»

Det var precis riktigt. Genom att den svenska liberalismen stängde till dörren både för socialdemokraterna och för intrycken från den engelska liberala debatten fick vi chansen att bli det stora dynamiska framstegspartiet utan att i egentlig mening möta någon konkurrens från det liberala partiet. Jag tror att det kan vara anledning att i dagens politiska situation besinna dessa Ernst Wigforss ord av år 1928. Nu upplever vi nämligen någonting som är mycket lika. En rad liberala ekonomer i utlandet, Galbraith, Schlesinger och Rostow har varit intensivt med denna problematik, såsom Keynes var under 20-talet.

Av dessa ekonomer har Galbraith blivit mest berömd i Sverige. När jag i dag läste Dagens Nyheter fick jag veta att jag skulle genom hans bok ha fått min uppmärksamhet fäst på problemet. Jag kanske därför får poängtera att samma idéinnehåll hade jag i stor utsträckning publicerat redan år 1954 i en liten skrift som hette »Människor i samverkan». Märkligare är inte detta idéinnehåll än att till och med jag kunde komma på det.

Vad som är det intressanta är att Galbraith angriper problemen från en liberal utgångspunkt och jag från en socialistisk men att vi kommer i stort sett till samma resultat. Det finns även en annan skillnad, nämligen att Galbraiths bok är så oerhört mycket skickligare och elegantare skriven och har en hårdare polemisk ton än vad min något trubbiga penna har lyckats prestera. Därför är det alldeles rättvist och rim-

ligt att det är han som får stå för idéerna, även om jag på ett trevande sätt försökt formulera dem något tidigare.

Vad som är fascinerande hos honom är emellertid, som jag nyss sade, att han utifrån liberala ståndpunkter kommer fram till samma bedömning av den allmänna sektorn och av individens ställning som jag för min del gjorde utifrån vad jag uppfattade som socialistiska utgångspunkter, nämligen att om icke samhällena är beredda att energiskt gripa sig an med ett uppbyggande av basorganisationer, kommer individen i kläm. Individen kan inte ensam klara sig i det tekniska samhälle som vi har.

Nu säger herr Ohlin gentemot detta: »Ja, men vi är ju i praktiken med på alltihop.» Då vill jag bara konstatera att det vore bra, om det klart och bestämt sades ifrån — herr Hjalmarson har ju ännu i dag fört fram talet om riskerna för den allmänna sektorns ansvällning — att den allmänna sektorn inte är något hot mot den enskildes frihet. Jag tror att det skulle vara mycket betydelsefullt med sådana deklamationer.

Den tredje poängen som jag försökte få fram i mitt anförande under gårdagens debatt fastän jag tydligen misslyckades — jag klandrar inte någon annan än mig själv, ty om jag inte kan uttrycka mig så att jag blir förstörd, är det helt och hållet mitt eget fel — var att när nu de borgerliga partierna i stor utsträckning accepterar vår utbyggnad av den allmänna sektorn, sker detta under ett inre motstånd, eftersom de har försvurit sig till tanken att skattesänkningar är det viktigaste av allt.

Först och främst bör man, som jag också sade i går, göra klart sambandet mellan vad samhället bjuder individen och vad samhället kräver av individen i form av skatter. Det andra är att den ideologiska spänning, som här måste finnas, skapar en förlamning i handlingskraften. Medan det för oss inom socialdemokratien ter sig såsom något naturligt att arbeta på denna linje och

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

att konstatera, att gränsen går just vid avvägningen mellan skattetryck och den allmänna sektorns kostnader — det blir sålunda en praktisk bedömningsfråga — måste det finnas en ideologisk spänning hos de politiker, som å ena sidan säger att det är bra om den allmänna sektorn bygges ut men att den utbyggnaden innebär risker för den enskilde individen. Utbyggnaden av den allmänna sektorn blir för dem någonting av ett syndafall.

Då säger man: Ja, men det spelar väl ingen roll, vi kommer ändå fram till likartade resultat. Var inte säker på det! I dagens läge är faran kanske inte så stor. Socialdemokratien har vunnit ett val som, herr Hedlund, inte inger oss någon hybris; det kommer flera val och vi vet hur pass osäker vår maktposition är — om det nu skall kallas så. Jag har aldrig märkt att vi efter ett vunnit val gripits av speciell iver att krossa motståndarna. Vi hade ett mycket hyggligt resultat vid 1950 års landstingsval, och det fick ju sina konsekvenser, såsom herr Hedlund nog erinrar sig, men inte så att vi ville gå anfallsvis till väga utan i den formen att vi inbjöd till fortsatt samarbete.

Men i ett annat politiskt läge än dagens, då alla vill framstå som framstegsvänliga och framstegsentusiaster — även herr Hjalmarson hade till min stora glädje en lätt röd ton när han yttrade sig — kan denna inre spänning mellan vad man anser vara ideologiskt riktigt och praktiskt klokt leda till bekymmer och besvärligheter. Det är klart att politiken får anpassas efter den situation som föreligger — vi arbetar inte i ett lufttomt rum — men man skall inte förklara att idéerna saknar betydelse, ty ytterst blir det ändå de grundläggande värderingarna som ger viljeinriktningen i vårt politiska arbete.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Herr statsministern hade många vänliga ord att säga till herr

Hedlund, och de var säkerligen befogade. Kanske det låg en liten förhoppning hos statsministern, när han uttalade dessa ord. Vad vet jag?

Men när statsministern skall fördela sina gracer, får jag nog ändå säga att statsministern i rättvisans namn bör konstatera att man på ytterligare ett håll klart har fattat sambandet mellan skatter och reformer.

Det är inte så, sade statsministern, att striden står mellan kollektivism och individualism. Jo, herr statsminister, det gör den. Statsexpansionen, sade herr Erlander, är inte avsedd som ett hot mot den enskilda människan. Naturligtvis inte, vem har påstått det? Det är inte det saken gäller. Men uppgiften, herr statsminister, att göra gällande att den statliga expansionen inte skulle begränsa den enskildes rörelsefrihet är tämligen hopplös; det är självklart att den gör det.

I ett samhälle, där det allmänna i dag redan bestämmer över hur enskilda människor i de vanliga inkomstlägena skall använda mellan 40 och 50 procent av sin arbetsförtjänst, begränsas förvisso den enskildes rörelsefrihet högst radikalt. Vad statsministern kan påstå är att den enskildes arbetsförtjänst enligt socialdemokratisk uppfattning blir bättre använd genom att i ökad utsträckning omhändertas och dirigeras av det allmänna. Just detta är den springande punkten, herr statsminister, och det är på denna punkt som de motsatta grundläggande värderingarna kolliderar med varandra.

Det finns emellertid ett ännu mycket allvarligare perspektiv på litet längre sikt, som statsministerns uttalande öppnar. Ju mer omfattande den statliga expansionen blir, desto mer tvingas man att knäsaätta så långsiktiga, statligt dirigerade anordningar i samhället, att utrymmet för den enskilde att med sin röst vid valen förändra dessa anordningar blir allt mindre. Det betyder i verkligheten att man tunnar ut demo-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

kratien och mer och mer glider över i ett offentligt funktionärssamhälle. Marknadshushållning, begränsning av den offentliga expansionen och lägre skatetryck, det ger från våra utgångspunkter den enskilde mera av den personliga frihet som är ägnad att göra också den politiska demokratin reell.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Statsministern efterlyste oppositionspartiernas inställning till den allmänna sektorn. Jag kan ju bara tala för centerpartiet, det minsta av oppositionspartierna.

Oppositionen ställer sig negativ, sades det, till den allmänna sektorn. Jag kan inte säga att vi i centerpartiet ställer oss negativa till den allmänna sektorn som sådan, men vi motsätter oss att den får bli så stor att den slukar den enskilda sektorn. Utrymmet för investeringar är ju begränsat av sparandet, och det gäller att finna en rimlig fördelning mellan vad som skall användas till vägar, kraftverk, bostäder, sjukhus o. s. v. och vad som skall användas till fabriker och anläggningar där folk skall få sin inkomst.

När det gäller den offentliga konsumtionen är vi inte med på en ansvällning som innebär att större delar av människornas inkomster tas i anspråk för skatter — det har vi klarlagt tidigare.

Sedan beror vårt ställningstagande naturligtvis också på innehållet i denna offentliga sektor. Så länge det är fråga om vägar, sjukhus, bostäder och kraftverk tror jag att det inte finns någon meningsskiljaktighet beträffande de olika beståndsdelarna i den allmänna sektorn. Helt annorlunda blir det emellertid om man kommer in på frågan om ett statligt näringsliv — det kommer vi i centerpartiet att ständigt bedöma kritiskt och negativt.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag är glad att herr

Hedlund i dag upprepat den fråga som i går ställdes bland annat av mig i början av mitt anförande, om regeringen avser att föra en politik som är mera samarbetsvänlig i förhållande till oppositionen än tidigare. Statsministern har inte gjort något försök att besvara frågan, men det kanske kommer.

Statsministern säger att det parti som gick till anfall mot socialpolitiken samlade bara 16 procent av rösterna; varför då lägga upp debatten så som övriga oppositionspartier gör? Herr statsminister, det partiet samlade ju vid de senaste valen bara 18 å 19 procent av rösterna; varför då lägga upp valkampanjen som om hela den borgerliga gruppen stod bakom angreppet mot socialpolitiken? Är inte den frågan minst lika berättigad? Och vad är svaret? Statsministern vill väl ändå inte påstå att centerpartiet och folkpartiet har ändrat inställning till socialpolitiken under de senaste två månaderna?

Herr Erlander återkommer till att reformer kostar pengar och måste betalas. Javisst, men det är just budgetbalansproblemet, att vi måste ha täckning för utgifterna. Dessutom kan man säga att det innefattar ett krav på samhällsekonomisk balans. Den statliga upplåningen får inte vara så stor att den hindrar en allmän balans i ekonomin. Som vi förut har kommit överens om har folkpartiet ett budgetförslag som innefattar balans och folkpartiet kräver kapitalbildnings- och sparfrämjande åtgärder för att underlätta den samhällsekonomiska balansen. Hur kan då statsministern finna anledning till angrepp på oss utifrån denna utgångspunkt? Hela vår upplågning bygger just på att reformer kostar pengar, och det är därför som vi inte har gått så långt i skattesänkingsförslag som t. ex. högerpartiet har gjort.

Det finns en strävan att bygga upp en basorganisation, och det kräver näringslivet också, säger statsministern. Javisst. Men ge mig ett exempel, herr statsminister, på att folkpartiet har rös-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

tat emot något förslag av väsentlig betydelse rörande denna basorganisation som bl. a. näringslivet har krävt! Om inte statsministern kan göra det, hänger även den kritiken i luften.

Herr Svensson i Ljungskile antydde i går i likhet med mig, att vi såsom en allmän tumregel — något mer kan det ju inte vara — kan tänka oss att en oförändrad andel av nationalinkomsten går till den offentliga sektorn, vilket är förenligt med en viss sänkning av skatteprocenten. Varför då ge intrycket att folkpartiet tillhör någon grupp som inte vill se behovet av en bättre basorganisation? Ett sådant påstående saknar ju varje täckning i verkligheten. Herr Erlander har inte i dag eller i går gjort ett enda försök att påvisa, att det är just genom att öka den offentliga sektorns procentuella andel av nationalinkomsten som problemet skall lösas och att folkpartiet gör fel när vi vidhåller att vi — utöver fattade pensionsbeslut — inte vill vara med om en ständigt ökad procentuell andel. Det är alls inget grepp i statsministerns kritik mot oss, så länge statsministern inte kan visa att det behövs en ständigt — eller i varje fall för tid som nu kan överblickas — växande procentuell andel av nationalinkomsten för den offentliga sektorn.

Detta är en viktig principfråga. Accepterar statsministern verkligen att vi får en ständigt växande procentuell andel av inkomsten till de offentliga kassorna? Om inte, finns det här ett avvägningsproblem. Statsministern talade om ideologisk spänning. Ja, här blir det som sagt en avvägningsfråga. De offentliga investeringar, som i och för sig är önskvärda, måste vägas mot alla enskilda investeringar, som också är önskvärda, och man måste beakta att om vi ökar den offentliga sektorn för mycket, medför detta risk för en så stark ansamling av makt och inflytande i statens händer att det kan bli till men för effektivitet och frihet.

En närbesläktad aspekt på politiken

11 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 24

är att socialdemokratien använder regleringsmetoder i större utsträckning än vi vill göra. Vidare vill socialdemokratien inte främja den enskilda kapitalbildningen på sätt vi förordar. Här möter principiella problem, som man måste beröra, om man tar upp en sådan debatt som statsministern gör, men som han själv går förbi.

Som jag fattat saken finns det härvidlag en viss skillnad mellan regeringen och — å andra sidan — de tre oppositionspartierna, men jag talar självfallet nu bara för folkpartiet. Vi framhåller alla tre var för sig de risker som följer med en stark ansamling av statens makt och inflytande, statligt näringsliv, regleringspolitik o. s. v. Flera socialistiska unga ekonomer har, herr statsminister, framfört kritik mot socialdemokratien just för att den inte tillräckligt beaktar betydelsen av dynamiken i systemet, betydelsen av att man använder prusbildningen samt tar hänsyn till de risker jag här nämnt. Jag hänvisar statsministern till den essaysamling om 1960-talet, där licentiat Lindbäck gör en mycket intressant analys. Kanske kommer det längre fram att visa sig att man kan göra en parallell med vad herr Erlander nyss sade om 1930-talets liberaliseringsåtgärder: de unga socialdemokratiska ekonomerna visade sig mera lyhörda för det berättigade i de synpunkter som framhålls från oppositionen medan Ni i partiledningen alltför mycket såg bara sakens andra sida.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Hans excellens statsministern berörde här ett uttalande av Ernst Wigforss 1928, där Wigforss säger att frånvaron av ett radikalt liberalt parti bara är avigsidan av en situation, som ger socialdemokraterna möjlighet att vinna majoritet — jag tror att uttalandet i sak, om också inte formellt, är rätt återgivet på detta sätt.

Jag har ett betydande antal socialde-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 169

mokratiska uttalanden om 1920-talets liberala och frisinnaede verksamhet, och dessa skiftar oerhört alltefter den politiska situationen, som ju också skiftade ganska mycket under 1920-talet. Jag är inte säker på att Wigforss' uttalande, som återgavs i Tidens septemhernummer år 1928 och som förmodligen var skrivet i augusti — under en av de mest spända politiska epoker vi upplevat — var så långtsyftande. Det skrevs nämligen strax före det val, då socialdemokraterna förlorade tolv mandat i andra kammaren. I oktober samma år hade Wigforss kanske inte skrivit precis på det sätt som han nu gjorde.

Vad som sedan har fört socialdemokraterna fram till majoritetsställning skulle kunna bli föremål för en kompletterande historieskrivning.

Sedan vill jag också säga några ord om den offentliga sektorn. Hans excellens statsministern anser att det är en avvägningsfråga hur långt man därvidlag skall gå, och det är givetvis ett uttalande som inrymmer en hel del av sanningen och verkligheten. Om man tar en sak i sänder och bedömer frågorna var för sig, kan det ju förefalla som om det bara vore ett praktiskt avvägningsproblem. Men å andra sidan vill väl ingen förneka att alltihop tillsammans inrymmer ett stycke problematik i samhällsbygget. Den samlade verkan av allt som ryms under begreppet »den offentliga sektorn» kan självfallet bli så stark, att den utlöser ogynnsamma verkningar, och det är just där som den socialdemokratiska och den liberala uppfattningen har en av sina skiljelinjer.

Socialdemokraterna traskar bara på och menar att det inte finns några ogynnsamma biverkningar. Jag vet inte om statsministern menar att det går bra att ha en offentlig sektor på 75, 80, 90 eller 95 procent. Det kan ju hända att en viss betänksamhet inställer sig. I varje fall är ju tendensen i hela vår samhällsutveckling sådan, att man nog

får se sig för så att inte den offentliga sektorns relativa utbyggnad fortsätter i alltför snabb takt. Den är nu på marsch från 40 till uppemot 50 procent och fortsätter väl sedan vidare. Från liberala utgångspunkter — de får vara hur socialliberala som helst — ser vi i alla fall ett stycke problematik i detta. Det gör jag för min del trots den socialdemokratiska valsegern, och förmodligen kommer jag att göra det även om ni vinner en gång till.

Jag har sagt tidigare här i kammaren, och jag upprepar det, att den största olycka som skulle kunna drabba svensk socialpolitik och svenskt samhällsbyggere, om vi ginge så fort och så oförsiktigt fram att det uppkom en verklig reaktion mot denna socialpolitik. Då möter vi stormens dag, och då hoppas jag att svensk liberalism också skall vara med och försvara allt som kan försvaras.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag tar bara till orda för att det inte skall verka som om jag nonchalerade de senaste inläggen.

Jag har egentligen rätt liten anledning att polemisera mot herr Svenssons i Ljungskile anförande.

Det väsentliga för mig har varit att hela detta affektbetonade tal om den offentliga sektorns risker för den enskilde individen, och om hotet mot den enskilde individens frihet bygger under reaktionära krafter i landet. Detta måste vi slå sönder först. Herr Svensson i Ljungskile ställer sig liksom herr Hedlund på samma linje som jag: det är egentligen ett avvägningsproblem, det gäller att bestämma sig för hur långt man anser sig kunna gå av hänsyn till att den enskilde individen också är skattebetalare och inte bara en människa som skall ha glädje och fördel av basorganisationen.

Vad som gör att jag blivit djupt besvi-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ken på folkpartiet är att partiet har ryckts med i en kampanj, som drivits mycket skickligt och målmedvetet av högern och som gått ut på att försöka framställa läget på det rakt motsatta sättet, nämligen att det inte skulle vara fråga om ett avvägningsproblem, utan om ett djupgående ideologiskt problem, och att det skulle gälla för den enskilde att värja sin frihet mot den maktkoncentration som uppstår när den samhälleliga sektorn växer.

Herr Svensson i Ljungskile! Vi har så fantastiskt många arbetsuppgifter framför oss när det gäller att bygga ut den offentliga sektorn att vi åtminstone inte under den närmaste tiden behöver komma in på dessa makthistorier som skymtade bakom herr Svenssons oro. Men låt mig gärna ge följande svar på herr Svenssons fråga. Om det för att skydda väsentliga intressen för individen skulle vara nödvändigt att göra en maktförskjutning från den nuvarande maktkoncentrationen, så har vi denna uppfattning: är det ett klart samhällsintresse som skall skyddas, definierat som jag här gjort när jag talar om skyddet för individen, så får inte hänsynen till bestående maktkoncentration hindra oss. Därvid skiljer sig naturligtvis uppfattningarna, och vi har långt kvar innan vi byggt basorganisationen så långt som vad är lovat.

Det är en framgång att i varje fall ett par av de borgerliga tidningarna har erkänt att det åtminstone för närvarande är fråga om ett praktiskt avvägningsproblem. Det är en stor ideologisk sak, om radikala krafter skulle kunna bli ense på den punkten.

Jag vill också säga några ord om samarbetet. Vi kommer nu att lägga fram våra förslag i statsverkspropositioner och på annat sätt. Då blir det ju tillfälle att pröva hur vi löst detta avvägningsproblem. Om oppositionen prövar dessa förslag i den anda som präglat ett par av inläggen i dag så tror jag att man därmed bygger för en långsiktig

politik utan varje form av organisatorisk samverkan. Vi begär inget annat än att regeringens förslag ett efter ett blir prövade utifrån de utgångspunkter som under senare delen av denna debatt varit vägledande för folkpartiets och centerpartiets talesmän.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositionen remitterades till bevillningsutskottet, till vilket jämväl de i anledning av propositionen inom kamraren avgivna yttrandena skulle överlämnas.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition nr 178, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

§ 6

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets å bordet vilande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställningar dels angående pension åt f. städerskan vid justieombudsmansexpeditionen Helga Andersson, dels ock angående pension åt f. städerskan i riksdagshuset Edit Jonsson.

§ 7

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Tjugby Boställsgård 3¹ i Östergötlands län m. fl. fastigheter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8**Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 oktober 1960 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 168, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

1) medgiva lättnader i villkoren rörande amorteringar och räntebetalningar på tidigare lämnade stödlån i enlighet med de grunder, som förordats i propositionen;

2) medgiva i propositionen föreslagna lättnader i villkoren beträffande statlig kreditgaranti för driftslån; samt

3) medgiva, att statlig kreditgaranti finge på i propositionen angivna grunder beviljas intill ett belopp av 25 000 000 kronor för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeskador.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) motionerna I: 702 av herr *Nilsson, Ferdinand*, och II: 862 av herr *Björk-änge*, vari hemställdt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om framläggande snarast möjligt av förslag om ett grundskydd för jordbruket mot oförvållade skördeskador i enlighet med i motionerna berörda grunder och med en statlig medverkan likvärdig med vad som gällde beträffande försäkringen mot oförvållad arbetslöshet;

att så snart ske kunde förslag framlades för riksdagen om bidrag och lån åt de av årets skördeskador drabbade i likhet med vad som vore fallet beträffande 1959 års skördeskador men i en omfattning som motsvarade skälig ersättning för större oförvållade inkomstbortfall samt på grundval av pågående undersökningar av läget;

att jordbrukare som upprepade gång-

er drabbats av missväxt och därför hade flera skördeskadelån måtte beredas möjlighet att sammanföra dessa till ett nytt lån med femtonårig amorteringstid och 4 procent fast ränta;

att vid genomförande av propositionens förslag om ny form av statliga garantilån hårt skuldsatta jordbrukare måtte i vidgad utsträckning beredas möjlighet erhålla sådana lån samt att nödvändigheten av en lägre ränta än som i propositionen åsyftades beaktades med hänsyn till jordbruksnäringens och jordbrukarnas bärkraft;

att under angivna förutsättningar de nya länegarantierna måtte kunna ges inom en ram icke understigande 50 miljoner kronor samt med ett högsta belopp för någon låntagare av 40 000 kronor;

att beträffande vad i propositionen sades om att jordbrukare med svag ekonomi skulle kunna av denna anledning vägras skördeskadelån riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t inskräpa att en sådan ömtålig prövning som här ifrågasatts måtte ske endast med den största försiktighet och under iakttagande av de sociala hänsyn till brukarna och deras familjer, som läget påkallat; samt

att övriga i förevarande motioner framförda synpunkter och önskemål måtte vinna beaktande;

2) motionerna I: 703 av herr *Johansson, Ivar, m. fl.* och II: 863 av herr *Elmwall m. fl.*, vari hemställdt att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter rörande statliga garantier för lån, som i anledning av skördeskador upptogs på den allmänna marknaden, måtte beaktas vad i motionerna anförts rörande

a) en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån eller ackordsförfarande beträffande sådant lån samt i fråga om sökandens ekonomi och kravet på säkerhet i syfte att möjliggöra,

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

att kreditgaranti skulle kunna beviljas även i här avsedda fall, därest lantbruksnämnden funne skäl antaga, att sökanden hade möjligheter att fullgöra återbetalningen av garantilånet, samt

b) rätt för lantbruksnämnd att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor för en och samma person, när nämnden funne detta önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt nämndens bedömning hade möjligheter att klara återbetalningen av ett sådant större lån;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande av förslag till årets riksdag angående erforderlig kontant ersättning till jordbrukare och trädgårdsodlare, som drabbats av katastrofskador å skörden, i enlighet med vad i motionerna anförts;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag angående en sådan kreditsanering, att jordbrukare och trädgårdsodlare, som genom upprepade skördeeskador fått sin ekonomi allvarligt försvagad, beredes möjlighet att sammanföra stödlån och andra lån till ett nytt långfristigt lån i enlighet med vad som anförts i motionerna; och

IV. även i övrigt beakta vad i motionerna anförts; samt

3) motionerna I: 705 av herr *Persson, Johan*, och herr *Hanson, Per-Olof*, samt II: 865 av herr *Ståhl m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva lättnader i villkoren rörande amorteringar och räntebetalningar på tidigare lämnade stödlån i enlighet med de grunder, som förordats i utlåtandet;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning medgiva i utlåtandet föreslagna lättnader i villkoren beträffande statlig kreditgaranti för driftslån;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 702 och II: 862 samt I: 703 och II: 863, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva att statlig kreditgaranti finge på i utlåtandet angivna grunder beviljas för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeeskador, varvid för en och samma kredittagare statlig garanti ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 702 och II: 862, såvitt nu vore i fråga, fastställa det högsta sammanlagda belopp, vartill kreditgarantier som nyss sagts finge beviljas, till 25 000 000 kronor;

E. lämna utan åtgärd motionerna I: 702 och II: 862, I: 703 och II: 863 samt I: 705 och II: 865, i den mån de ej besvarats med vad utskottet anført i utlåtandet.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Sigfrid Larsson, Nils Hansson, Johan Persson, Jonasson, Ringaby, Pettersson* i Dahl, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Nilsson* i Lönsboda och *Hedin*, vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 702 och II: 862 samt med bifall till motionerna I: 703 och II: 863, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva att statlig kreditgaranti finge på i reservationen angivna grunder beviljas för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeeskador, varvid för en och samma kredittagare statlig garanti i allmänhet ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor men lantbruksnämnd dock skulle äga rätt att i undantagsfall bevilja garanti för större belopp, därest så befundes önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt lant-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

bruksnämndens bedömning hade möjligheter att klara ett sådant större lån;

2. av herrar *Sigfrid Larsson, Jonasson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att under utskottets hemställan bort upptagas en punkt E 1) med följande lydelse:

»E 1). med bifall till motionerna I: 703 och II: 863, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter rörande statliga garantier för lån, som i anledning av skördeskador upptages på den allmänna marknaden, måtte beaktas vad i sagda motioner anförts rörande en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån och ackordsförfarande beträffande sådant lån.»;

3. av herrar *Sigfrid Larsson, Jonasson, Ringaby, Pettersson* i Dahl, *Eliasson* i Moholm och *Hedin*, vilka ansett att utskottets utlåtande i vad avsåge sammanförande av tidigare skördeskadelaån bort ha annan, i denna reservation angiven lydelse, samt att under utskottets hemställan bort såsom punkt E 2) upptagas följande:

»E 2). i anledning av motionerna I: 702 och II: 862 samt I: 703 och II: 863 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag angående möjligheter till sammanförande av tidigare skördeskadelaån i enlighet med vad utskottet anför.»

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Nils Hansson, Johan Persson, Antby* och *Nilsson* i Lönsboda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Den fråga vi nu skall behandla har ju under de senaste åren med vissa mellanrum varit uppe till behandling i riksdagen.

Inledningsvis vågar jag säga att vi är eniga om att vi har ett högtstående jord-

bruk, som är väl rustat. Vi har också ett, låt mig säga vetenskapligt konstruerat 6-årigt avtal, som skall ge jordbrukarna ekonomisk likställighet med jämförbara grupper. Under remissdebatten i går sades — säkerligen med full rätt — att det är ovisst huruvida detta avtal ännu har kunnat ge åsyftat resultat.

Hur väl rustat jordbruket än är och hur bra de tekniska avtalen än är utformade, kan jordbrukarna inte råda över vädrets makter, utan dessa kan ställa till med en hel del förtret. I år har det varit särskilt besvärligt i Mellansverige, och det förefaller att där bli ett stort inkomstbortfall för många företagare. Vi har i riksdagen i princip varit eniga om att ge ett stöd åt dem som sålunda oförvållat får vidkännas ett inkomstbortfall; vare sig det varit fråga om arbetslöshet, skördeskador eller någonting annat, har samhället inte tvekat att träda emellan.

Även när det gamla avtalet gällde, uppkom flera gånger liknande situation som nu. Så var fallet — om jag får rekapitulera — åren 1950, 1954, 1955, 1957 och 1959. Det nu föreliggande förslaget om stödåtgärder har emellertid en helt annan karaktär än de tidigare. Nu är det inte fråga om stödlån i vanlig omfattning, utan om en kreditgaranti på den offentliga penningmarknaden intill ett sammanlagt belopp av 25 miljoner kronor. Utskottet har uttalat, att i den mån detta belopp inte räcker, förväntar utskottet att Kungl. Maj:t kommer att vidta åtgärder för att vidga denna ram. Jag hörde också, att statsrådet i första kammaren var inne på den linjen.

Utskottet säger emellertid att det utöver denna kreditgaranti kan behöva utgå kontant hjälp.

Om fyraprocentregeln inte blir effektiv när jordbruksnämnden har behandlat framställningarna och omräkningarna är klara, så kommer också förslag från statsrådet, om jag fattat saken rätt.

Jag vill gärna ge statsrådet och också

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

expertgruppen en eloge för att man arbetat så snabbt. Enligt den tidtabell som presenterades i utskottet tillkallade statsrådet den 3 september en expertgrupp som bestod av representanter för jordbruksdepartementet, finansdepartementet, riksbanken och statens jordbruksnämnd. Det kom sedan en promemoria den 10 oktober, men redan innan dess hade en del ärenden handlagts. Den 19 september lämnade de sakkunniga sitt förslag om en ökad kredit till stöd- köp. Det rörde sig om 140 plus 50, alltså 190 miljoner kronor, och det är inte något tvivel om att detta förslag var mycket välkommet. Kungl. Maj:t fattade sitt beslut med anledning av förslaget den 23 september, och det är onekligen mycket snabbt handlat. Den 20 september var det också färdigt med dispens från regeln om viss uppsägningstid för medel inestående på skogskonto för jordbrukare som drabbats av skörde- skador. Det kom också förslag om att domänstyrelsen skulle ha möjlighet att i vissa fall ge extra anstånd med erläggandet av arrende.

Jag tycker att vi från jordbrukets sida har anledning vara tacksamma för att handläggningen av det föreliggande ärendet gått så pass snabbt. Propositionen är daterad den 14 oktober, lämnades till riksdagen vid höstsessionens början den 17 oktober och behandlas i dag av kamrarna.

I stort har jordbruksutskottet varit enigt om de stödåtgärder som Kungl. Maj:t föreslår. Det är endast på några smärre punkter som meningarna gått isär. Om jag fattade debatten i första kammaren rätt, är dessa skillnader faktiskt mindre än man kunde tro under utskottsbehandlingen. — Jag skall be att få beröra reservationerna i den ordning de är intagna i utskottsutlåtandet.

I reservation nr 1 föreslås att »lantbruksnämnden medges rätt att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor» till en och samma jordbrukare. Expertgruppen har

härvidlag sagt: »För en och samma person torde emellertid statlig kreditgaranti varom här är fråga böra få beviljas med maximalt 20 000 kronor.» Även utskottet anser att »för en och samma kredittagare statlig garanti ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor».

Vi reservanter är inte säkra på att utskottets formulering för stödlån är tillräcklig, och jag erinrar om att stödlån tidigare i många fall beviljats med högre belopp än 20 000 kronor. Det finns även exempel på att stödlån lämnats till ganska höga belopp, inte på grund av att en jordbrukare haft det dåligt ställt ekonomiskt, utan egentligen på grund av att det varit fråga om en likviditetskris. Med hänsyn härtill har vi i reservationen sagt att lantbruksnämnden bör »medges rätt att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor, när nämnden finner detta önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt nämndens bedömning har möjligheter att klara ett sådant större lån».

Under debatten i första kammaren sade jordbruksministern och även en företrädare för utskottet att förslagen egentligen har samma innebörd. Det är rätt underligt att man kan säga så, ty då saken diskuterades i utskottet ansåg majoriteten, såvitt jag förstod, att vi inte skulle gå över 20 000 kronor, eftersom pengarna då inte skulle räcka till. I utskottet var även expertgruppens ordförande närvarande. Vi brukar i jordbruksutskottet inte vara obenägna att samarbeta och söka komma överens — det har ju under dessa dagar talats mycket om samarbete — och hade vi fått sådana upplysningar rörande tolkningen av förslagen från expertgruppens ordförande i utskottet hade det nog kunnat ordnas så att utskottet i detta fall blivit enigt. Jag lyssnade mycket uppmärksamt när jordbruksministern i första kammaren sade, att om riksdagen beslutar i enlighet med utskottets förslag har

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

han möjlighet att utfärda sådana tillämpningsföreskrifter och direktiv, att man i undantagsfall kan gå över 20 000 kronor. Jag kan emellertid inte bedöma vilka fullmakter och möjligheter Kungl. Maj:t har härvidlag. Går det att göra på detta sätt är det naturligtvis bra, men när man som lekman läser skrivningen tycker man nog att förslagen är tämligen olikartade. Jag ämnar därför yrka bifall till reservation nr 1. Lämna statsrådet här en förklaring och säger ungefär detsamma som i första kammaren, får vi väl se hur det blir vid voterarna.

Reservation nr 2 kan förefalla ganska onödig. Det har framhållits såväl av de sakkunniga som av departementschefen i propositionen att bedömningen skall bli rätt liberal, när ärendena behandlas av lantbruksnämnderna och riksbankens ombud. I detta sammanhang citeras ett uttalande av bankofullmäktige som redovisats i bilaga till jordbruksutskottets utlåtande nr 23 innevarande år. Jag vill inte bestrida att bedömningen många gånger kan vara human, men den kan också vara sträng — det är rätt individuellt.

Man bör ju ta olika uppgifter och rykten med stor reservation, men det är uppenbart att jordbrukarna nu råkat i stora ekonomiska svårigheter genom att deras skörd förstörts.

Den som händelsevis reste i Mellansverige och såg skadegörelsen när den var som värst blev verkligen beklämd. Det är också dokumenterat att många jordbrukare nu inte kan fullgöra sina betalningsskyldigheter, åtminstone inte i tid. Jordbrukare i Mälardalen och Hjälmardalen har förfallna växlar för sammanlagt 70 miljoner kronor. Detta säger ganska mycket. Visserligen skall givetvis inte alla dessa förfallna skulder bedömas lika, men siffran talar ändå sitt tydliga språk. Här får man anlägga en human syn på människors svårigheter att göra rätt för sig, hur gärna de än vill. Därför tror jag att det skulle vara

värdefullt, om riksdagen beslutade att den lilla uppmjukning rörande möjlighet till avskrivning, som föreslagits i reservation nr 2, skall tas med i direktiven.

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att yrka bifall till reservation nr 2 i utskottets utlåtande.

Beträffande reservation nr 3 har en talesman för utskottet i första kammaren sagt att eftersom ärendet handlagts av riksdagen en gång tidigare i år och beslutet då blev avstyrkande, skulle man nu inte kunna fatta ett annat beslut. Det kan man visst göra. Svårigheterna för jordbrukarna har givetvis förvärrats genom de stora skadorna på sommarens skörd, och man bör därför kunna företa en omprövning av ärendet.

Jag vill inte påstå att de som förut har fem skördeskadelån och nu behöver ytterligare lån kan få alla sina lån sammanförda, ty lånen är ju av helt olika karaktär. Det rör sig i de tidigare fallen om lån mot en bestämmd ränta och nu om en kreditgaranti med marknadsränta.

I första kammaren sades det att reserванterna hade ändrat sig. I våras hade de en reservation — som jag också talade för här i kammaren — där det föreslogs en ränta på 4 procent. Nu föreslår reserванterna »en skälig ränta», och då frågar man vad som menas med »skälig ränta». Ja, 4 procent kan mycket väl vara en skälig ränta, och reserванternas yrkande behöver alltså inte innebära någon ändring av deras ståndpunkt.

Skillnaden mellan det särskilda yttrandet och reservation nr 3 är ganska liten, om ens någon. Om skrivningen i utskottets utlåtande och i reservation nr 1 rörande bedömningen av möjligheten att bevilja lån utöver 20 000 kronor kan sägas ha samma innebörd, har väl också det särskilda yttrandet och reservation nr 3 samma innebörd. Den enda skillnad som jag kan finna är att i det särskilda yttrandet framhålles, att ärendet måste handläggas utan dröjs-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

mål och att reservationen därför inte bör godtas. Det är också min uppfattning att det bör ske en skyndsam handläggning. Argumentet om att ett beslut enligt reservationen skulle försena handläggningen hänger väl också alldeles i luften, om det inte är möjligt att sammanföra de fem gamla lånen med den nya kreditgarantien.

För de jordbrukare, som har råkat i den olyckliga situationen att de har alla dessa lån — och det finns tyvärr en hel del sådana jordbrukare — vore det värdefullt, om frågan angående en sammanföring av lånen kunde lösas på ett bättre sätt än som nu. Naturligtvis skulle jordbrukarna kanske frivilligt kunna träffa en överenskommelse med den kreditinrättning som de anlitat, men det är dock inte samma sak. Från utskottets sida kommer också att sägas att det här rör sig om olika räntesatser och olika slag av säkerheter, vilket gör det svårt att sammanföra de olika lånen. Jag är medveten om att frågan inte är så enkel, men mycket beror väl på viljan att göra någonting.

Herr talman! Det som jag nu anför innebär att jag yrkar bifall till utskottets hemställan med undantag för de punkter som reservationerna nr 1, 2 och 3 avser.

Herr förste vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Den tidigare i höst hotande situationen med risk för avsevärda sködeskador i stora delar av landet har betydligt förbättrats. Vi har ännu inte fått fram den objektiva uppskattningen av skadornas storlek, men de uppgifter som baserats på hushållnings-sällskapens slutrapport den 15 oktober torde ge en ganska riktig bild av läget. Även om alltså läget har förbättrats så innebär den senaste rapporten att situationen är allvarlig. De totalskadade arealerna uppgår till cirka 43 000 hek-

tar, och skadorna har inte bara koncentrerats till mälardistrikten utan också till bl. a. Östergötland, Gotland och Kalmar län.

Det synes redan nu uppenbart att många lantbrukare och även trädgårdsodlare, som fått sin skörd till stor del totalskadad genom översvämningar, är i stort behov av kontantbidrag. Dessbättre har deras antal genom det förbättrade vädret under bärgningstiden reducerats. Men det är därför inte mindre angeläget att de som oförvällat har råkat i stora svårigheter verkligen får hjälp. Det är min förhoppning att jordbruksministern, även om den s. k. 4-procentregeln inte utlöses — vilket man inte heller har väntat — senare under höstriksdagen kommer att lägga fram förslag om stödåtgärder utöver dem som tidigare har föreslagits i proposition nr 168. Detta är en absolut förutsättning för att de, som drabbats särskilt hårt, över huvud taget skall kunna fortsätta med sin näring.

Jag hade tillfälle att följa med på en inspektionsresa som generaldirektör Norup gjorde genom Sörmland, och det var verkligen nedslående att se stora sjöområden över delar av slättbygden i eskilstunatrakten och i Kiladalen i södra delen av länet. Vi såg bl. a. på en potatisodling om cirka 40 tunnland, som låg helt under vatten och alltså var helt spolierad, och vi såg höhässjor till hälften i vatten.

Även för dem som inte fått sin gröda totalt förstörd har årets väderlek medfört stora ekonomiska påfrestningar. Bärgningskostnaderna har blivit avsevärt högre än normalt med stor arbetsinsats och hög förslitning av maskiner och redskap. Kvaliteten på den bärgade grödan är genomgående låg med höga vattenhalter och groddskador. Verkingarna kommer att märkas även nästa år, då höstsådden ej kunnat ske i normal omfattning. I Sörmland har t. ex. enligt uppgift höstoljeväxter såtts endast å cirka 10 procent och höstsåd å

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

cirka 60 procent av normal areal. En stor del har dessutom såtts så sent, att det är ytterst osäkert, om det blir något resultat. Därtill kommer att många, kanske de flesta, nästa vår tvingas köpa utsäde på grund av att den egna skörden är groddskadad. Flertalet jordbrukare får ett dåligt ekonomiskt utbyte av innevarande år och många med svag ekonomisk ryggrad, framför allt arrendatorer och nybörjare, får det särskilt besvärligt.

De åtgärder som riksdagen nu skall ta ställning till i fråga om lån och lättnader med amorteringar m. m. är därför tacknämliga, men de är inte tillräckliga. Det behövs, som jag redan berört, en komplettering med kontantbidrag.

Variationer i skörderesultatet på grund av olika väderlek måste givetvis betraktas som normalt — det hör likasom till spelets regler för lantbrukare och trädgårdsodlare. Goda år får kompensera dåliga. Under goda år får man bygga upp reserver för att möta de sämre. Det är beklagligt att regeringen hittills visat så ringa intresse för att genom resultatutjämning underlätta uppbygandet av reserver t. ex. i form av ett lantbrukskonto.

Inom stora delar av mellansvenska jordbruksområdet, inte minst i mitt eget län, har 1950-talet och nu 1960 inneburit en hel serie av skördeskadeår. Stöd-lånen och nu de föreslagna garantilånen kan givetvis innebära en värdefull omedelbar hjälp, men de kan också, i synnerhet för dem som behövt anlita stödlån flera år i följd, innebära betydande svårigheter i framtiden, när lånen skall amorteras. I Sörmland har enligt bilaga 1 i proposition 168 utlämnats 1 964 stödlån. 465 låntagare eller ungefär $\frac{1}{3}$ har två eller flera lån, många ända upp till fyra, ja enstaka t. o. m. fem. En sammanföring av stödlån, som föreslås i reservation nr 3, vilken jag anslutit mig till, skulle naturligtvis, inte minst av rent tekniska skäl, vara mycket värdefull. Flera lantbrukare har ett samman-

lagt lånebelopp på över 50 000 kronor och enstaka betydligt högre. För dessa och även för dem med mindre lånebelopp — det vanliga är nog mellan 10 000 och 20 000 kronor — måste även under normala skördeår amorteringen av lånen framför allt med hänsyn till den progressiva beskattningen bli oerhört betungande. Jag har därför tillsammans med några kamrater i båda kamrarna i anledning av proposition nr 168 väckt ett förslag att skördeskadelån i fortsättningen får betraktas som skördeförskott vilka tas upp som inkomst under skördeskadeåret. Analogt därmed bör amorteringarna få avdragas från intäkterna vid deklaration. Ett sådant förfarande avviker från gängse praxis för taxeringsmässig behandling av lån och amortering. Men skördeskadelånets uppgift är ju inte heller att lämna en normal driftkredit, utan det är betingat av de exceptionella förhållanden som onormal väderlek givit upphov till. Vårt förslag innebär en form av begränsad resultatutjämning som skulle få särskild betydelse för arrendatorer och unga lantbrukare men även för andra som saknar skog och därför inte har tillgång till den resultatutjämning som skogskontot innebär. Kungl. Maj:t har i år särskilt uppmärksammat betydelsen av skogskontot. Genom beslut den 30 september har sålunda bestämts, att man får ta ut från skogskontot utan sedvanlig 4 månaders uppsägning.

Förslaget om skördeförskott skulle skapa rättvisa åt dem som drabbats av skördeskador men inte haft möjlighet att avsätta något på skogskonto. Jag hoppas därför att riksdagen efter sedvanlig utskottsbehandling — motionen är ju hänskjuten till bevillningsutskottet — kommer att bifalla den, och att den skyndsamma utredning som föreslås kommer att lägga fram förslag i så god tid, att de garantilån som utlämnas kan taxeringsmässigt behandlas som skördeförskott. Förslaget är givetvis också avsett för kommande år, då

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

skördeskador tyvärr tycks vara ofrånkomliga.

Ett införande av skördeförskott skulle innebära en lämplig komplettering till ett eventuellt katastrofskydd för skördeskador, vilket för övrigt torde bli nödvändigt att införa för att slippa ifrån de år efter år återkommande kraven på statliga kontantbidrag. Lantbrukarna vill ändå så långt det är möjligt klara sig utan direkta statliga bidrag, men de väntar sig å andra sidan att statsmakterna genom lämpliga åtgärder gör det möjligt för jordens brukare att själva bygga upp de reserver som behövs för att möta år med dåligt utbyte.

Jag har med tillfredsställelse konstaterat att min kamrat på länsbanken från centerpartiet herr Elmwall tycks vara inne på samma tankegångar som jag framfört i motionen om skördeförskott, att döma av den interpellation som han häromdagen ställde till finansministern. Om vår motion har givit inspiration till denna interpellation, är min tillfredsställelse inte mindre.

Jag har redan tidigare helt kort motiverat min anslutning till reservation nr 3, som jag ber att få yrka bifall till.

I fråga om reservation nr 1 kan jag instämma i vad jordbruksutskottets ärade ordförande nyss sade och yrkar bifall också till den.

Reservation nr 2 slutligen har jag inte velat ansluta mig till, då jag anser att de möjligheter som nu föreligger i fråga om avskrivning och ackordsförfarande torde vara tillräckliga. Jag anser f. ö. att man av rättviseskäl har all anledning att handskas med största försiktighet med dessa frågor.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag skall inte beröra herr Hedins förslag om skördeförskott. Den frågan kommer väl upp till behandling i kammaren vid senare tidpunkt, när bevillningsutskottet har avgivit sitt betänkande.

Det ärende som nu föreligger till behandling avser att bereda omedelbar lättnad för de företagare inom jordbruk och trädgårdsnäring som på grund av årets besvärliga väderleksförhållanden har råkat i svårigheter. Det är nödvändigt att de åtgärder som skall vidtagas kommer till stånd någorlunda snabbt, och det är tillfredsställande att regeringen har kommit med sitt förslag i så god tid som nu är fallet.

Utan att man på något sätt kan säga, att den proposition som föreligger bär hastverkets prägel, är det ändå tydligt att den icke kan ge besked om, huruvida de åtgärder som här föreslås är tillräckliga eller om det behövs ytterligare hjälp av samma natur eller andra hjälpformer. Så långt man nu kan se kommer fyraprocentregeln inte att utlösas. Man kan också redan nu konstatera, att det finns lokalt betingade skador, som drabbar den enskilde näringsidkaren mycket hårt. Vilken form av hjälp som erfordras utöver vad som nu föreslagits, får väl kommande utredningar ge besked om.

På en punkt anser jag emellertid, att man redan nu har kunnat konstatera, att propositionens bestämmelser kommer att visa sig otillfredsställande. Jag avser då 20 000 kronorstrecket för lånegarantien. Jag har därför tillsammans med mina partikamrater anslutit mig till den reservation i utskottsbetänkandet som förordar en generösare skrivning.

Beträffande de krav som ställts i reservation nr 2 har från riksbankens sida till utskottet redovisats en så smidig tillämpning av bestämmelserna, att man torde kunna räkna med en tillfredsställande behandling av särskilt ömmande fall.

Förslaget om sammanslagning av flera stödlån till ett enda diskuterades vid vårriksdagen i samband med behandlingen av då väckta motioner. Det kanske är skäl att erinra om att det här inte är fråga om att minska den enskilde

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

jordbrukarens skuldsättning. Vad man vill åstadkomma är en rationalisering genom att flera lån sammanföres till ett enda och då med längre löptid. De tidigare utlämnade stödlånen löper normalt med en amorteringstid på fem år. Amorteringstiden föregås av en amorteringsfri tid på två år. Sedan kan amorteringstiden utsträckas till tio år och i undantagsfall upp till femton år. Enligt propositionens förslag, som också accepterats av utskottet, skall den amorteringsfria tiden kunna utsträckas ytterligare två år eller anstånd med amortering kunna lämnas för samma tid. Den som har haft upprepade skador och således har behov av förlängning av lånets löptid har därför möjligheter att redan med nuvarande bestämmelser få sådan förlängning.

Frågan om sammanföring av lånen till ett enda behandlades — som jag nämnde — under vårriksdagen. Vi fick därvid utlåtanden från bland annat riksbanken, riksgäldsfullmäktige och lantbruksstyrelsen, som samtliga på grund av tekniska svårigheter avstyrkte bifall till motionerna.

Nu är det klart att det i många fall kan vara önskvärt med en sammanslagning av lånen, trots att det — som jag nämnde tidigare — inte är fråga om att minska skuldsättningen just genom denna åtgärd. I ett särskilt yttrande har vi från vårt håll velat anvisa en väg, som kanske kan bereda möjligheter. Vi vill att man för framtiden skulle undersöka om det inte går att fortsätta vidare på den väg som man slagit in på för att bringa hjälp mot årets skördeskador, nämligen genom statlig kreditgaranti.

Tanken är att vederbörande låntagare beredes möjlighet att i sin kreditinrättning — det är väl i regel jordbrukskassa eller sparbank — ta upp t. ex. ett 10-årigt amorteringslån med statlig kreditgaranti och med detta lösa sina stödlån i riksbanken. Genom ett förfarande av denna typ skulle ju de av motionärerna framförda synpunkterna om för-

längd lånetid i många fall bli beaktade, och låntagarna skulle också vinna fördelen att få lånen samlade på ett håll.

Nu är det av vikt att de åtgärder som skall genomföras enligt propositionen och utskottsförslaget blir genomförda snabbt. Vi har därför inte velat yrka på någon ändring i propositionen, men vi vill rekommendera att man för framtiden undersöker den väg som här är skisserad. Det kommer också ett annat moment i bilden, som gör att vi inte nu omedelbart vill yrka på ett genomförande, och det är att den kreditram som är föreslagen under dessa omständigheter inte skulle räcka till.

I motionen från vårt håll — i denna kammare undertecknad av herrar Ståhl, Rimås och Nilsson i Lönsboda — har väckts förslag om en ökning av kreditramens omfattning liksom också om ytterligare stödåtgärder vad det gäller årets skördeskador. Utskottet har i stort sett beaktat de synpunkter som är framförda i motionen. Detta gör att jag icke kommer att framställa något yrkande om bifall till motionen.

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan utom i det avsnitt som berörs av reservation nr 1, beträffande vilket jag kommer att ansluta mig till reservanternas yrkande.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Alla kammarens ledamöter är väl insatta i att det dåliga skördevädet har bragt många jordbrukare i ett ytterligt prekärt läge. Jag tror därför inte att det finns någon meningskiljaktighet på den punkten att det är rimligt att samhället träder emellan och lämnar hjälp i denna situation. Jag tror också att vi är ganska ense om att man måste börja med dessa hjälpåtgärder så snabbt som möjligt. Herr Pettersson i Dahl, utskottets ordförande, nämnde i det första anförandet i denna debatt den tidtabell, som tillämpats av Kungl. Maj:t

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

och den av Kungl. Maj:t tillkallade utredningen och som visade, att regeringen har handlat med stor snabbhet. Det ligger i sakens natur att när utskottet fick upp denna fråga till behandling måste det inställa sig på detsamma, nämligen att försöka få fram ett förslag på kammarens bord snarast möjligt. Det är detta som har gjort att — såsom herr Antby nyss antytt — utskottet inte gärna har velat gå in på frågor som skulle fordra mera vittgående överväganden från dess sida. Detta skulle fördröja saken, och när vi vet att denna fråga inte är slutagerad i och med det nu föreliggande förslaget har det inte funnits någon anledning att inveckla sig i några vidlyftigheter.

Det föreligger emellertid — såsom här är redovisat — vissa skiljaktiga meningar; det finns nämligen tre reservationer. Tillåt mig som talesman för utskottsmajoriteten att lägga några synpunkter på dessa. I reservation nr 1 har de borgerliga partiernas representanter krävt, att det maximibelopp på 20 000 kronor, som lantbruksnämnderna skulle få lov att bevilja i lånegaranti, skulle uppluckras så till vida att lantbruksnämnderna skulle ha frihet att gå utöver ramen. Det är en mycket löslig konstruktion, och alla förstår att den skulle leda till synnerligen märkliga konsekvenser. Om 24 lantbruksnämnder i landet skulle få frihet att var och en tillämpa sin praxis, skulle situationen bli mycket besvärlig.

Nu är det inte så som herr Pettersson i Dahl sade, att man i första kammaren hade påstått, att det inte var någon större skillnad mellan utskottets mening och reservanternas på denna punkt. Det är nämligen den skillnaden, att propositionen liksom utskottsutlåtandet skrivits så, att beloppet 20 000 kronor kan överskridas i enskilda fall genom beslut av Kungl. Maj:t. Jag tror inte det är möjligt att gå längre än som propositionen och utskottets förslag avser. Jag kan därför inte gärna tänka

mig att någon kan ge sitt bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 2 från centerpartiet föreslås att det skall bli en generösare bedömning av avskrivning av lån och ackordsförfarande i samband med lån. Utskottet har anlitat en tjänsteman i riksbanken, som är väl insatt i dessa frågor, att redogöra för den praxis som tillämpas. Jag kan av egen erfarenhet — och på detta område har jag en viss erfarenhet — betyga, att den praxis som riksbankens avdelningskontor följer tar mer hänsyn till låntagarna än vad man kan uppvisa från någon annan kreditinrättnings sida. Att gå utöver denna praxis betyder, att man skulle utsudda gränsen mellan lån och bidrag. Nu har det ju varit så, att när det har gällt hjälp mot skördekadorna, har statsmakterna skilt på begreppen. De har givit bidrag, och det kan komma i fråga även denna gång. Det beror väl på vad jordbruksnämnden säger när den kommer in med sin rapport i mitten av denna månad. De har också lämnat lån. Jag tror inte det är välbetänkt och rimligt att upphäva gränsen mellan dessa hjälpformer, ty det skulle i grund och botten inte innebära annat än att man förvandlar lån till bidrag och att man gynnar enskilda fordringsägare på statens bekostnad.

Beträffande reservation nr 3 har ju herr Antby redan påmint om vad som skedde i våras, då samma fråga prövades i jordbruksutskott och riksdag. Det behövs väl inte offras många ord på vilken utomordentligt besvärlig byråkratisk apparat som skulle behöva sättas i gång, om staten skulle gå in för att genomföra en sammanläggning av olika skördekadelan med deras vitt skilda säkerheter, olika villkor och olika borgensmän. Det vore väl att i hög grad utöka den statliga byråkratien. Jag tror att varken riksbankens avdelningskontor eller lantbruksnämnderna är i stånd till att med sin nuvarande utrustning ta på sig en sådan stor engångsuppgift.

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Det är mycket betecknande att det är de partier, som är de största motståndarna till en utökning av den statliga verksamheten, vilka står bakom detta förslag.

Det är det ena skälet till att man inte gärna kan gå på bifall till denna reservation. Det andra skälet är att förfa- randet utan tvivel skulle komma att användas för att försöka pressa staten att uppge sina fordringar till förmån för enskilda fordringsägare. Det kan ju inte vara något som är nödvändigt med hän- syn till skördeskadorna i och för sig. Det är egentligen en helt annan fråga.

Annorlunda ställer det sig med det uppslag som herr Antby och hans parti- kamrater har kommit med i sitt sär- skilda yttrande, nämligen att man skall göra klart för dem, som har flera skör- deskadelån, att det går att sammanföra dessa lån — om de samtidigt behöver ett lån för att klara årets skördeskador — genom att det lämnas en statsgaranti som räcker till ett lån, som även kan användas för att betala tillbaka skörde- skadelånen. Herr Antbys uppslag har dock den skillnaden gentemot reser- vationen, att han förutsätter att det skall vara den enskilde låntagaren som i samarbete med sin kreditinrättning tar upp frågan och skapar förutsätt- ningar för lånens sammanförande. For- mellt sett är detta en mer framkomlig väg. Jag tycker detta uppslag är av stor betydelse, och det bör fullföljas. Hur skall det fullföljas? Inte behövs det väl, som herr Antby antyder, någon utredning i detta avseende. Såvitt jag kan finna har de, som faller under den ordning för lånegaranti som vi nu be- handlar, full möjlighet att med sin bank och naturligtvis med lantbruksnäm- nden förhandla om ett lån, som inte bara täcker det omedelbara penning- behovet utan även konverterar skörde- skadelånen genom att statsgarantien an- passas därefter. Såvitt jag kan finna behövs det ingen utredning för detta, men det är klart att om denna möjlig-

het används av ett större antal lånta- gare, kommer det att få konsekvenser. Det kommer, som det sades här, att med- föra att ramen för lånegarantien kan behöva vidgas. Det kan också komma att mycket snabbare aktualisera frågan om lånemaximum. Men det är ju något som Kungl. Maj:t kan besluta om utan att företaga någon utredning. Jag skulle för min del vilja säga, att det skulle vara mycket lyckligt om ett sådant sammanförande av lån kunde ske redan från början. Vid tillämpningen av det nya systemet med lånegaranti får man ju inte försinka tiden med utredningar. Låt oss, herr Antby, enas om att rikta en uppmaning till chefen för jordbruks- departementet att han noga följer den- na sak. Sedan kan det väl få bli jord- bruksorganisationernas uppgift att tala om för sina medlemmar, att det faktiskt för att åstadkomma ett sammanförande av lånen, finns en möjlighet som det är deras egen sak att ta till vara.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till utskottets förslag och av- slag på samtliga tre reservationer.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Den ekonomiska situa- tionen för många jordbrukare i stora områden av vårt land ter sig på grund av upprepade skördeskador mycket oro- ande. Den enskilde kan kanske komma över ett års skördeskador, men när de återkommer år efter år blir läget an- norlunda. Jag kanske får nämna, hur skuldsättningen till centralföreningar och lantmannaförbund har ökat i de mellansvenska länen under åren 1955 till 1959. Siffrorna anger ställningen för utestående medel per hektar den 31/12 de olika åren. Stockholms län hade utestående per hektar år 1955 41 kronor och år 1959 73 kronor. Enköpings siffra hade ökat från 0 till 105 kronor. Ny- köping låg högt redan tidigare och steg ifrån 103 till 115 kronor, Örebro län ifrån 66 till 99 kronor och Västerås ifrån

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

60 till 102 kronor. Jag har inte räknat ut, hur det ställer sig i detta avseende med skördeskadelånen, men jag har all anledning att tro att samma förhållande gäller för dessa lån, om man skall räkna skulden per hektar. Siffran på 70 miljoner, som angivits för förfallna växelskulder avsåg den 1 oktober. Därtill kommer ytterligare förfallande växelskulder per den 1 november och den 1 december.

Orsakerna till dessa ekonomiska svårigheter är många. Skördeskadorna är kanske inte enda orsaken, men man kan vara överens om att de är den största orsaken till de ekonomiska besvärligheterna. Vi har också eftersläpningen med treårsavtalet 1956—1959. Jag skulle tro att även denna är störst inom här berörda områden. Vi har inte haft ett försäkringssystem, som tillfredsställande har kunnat ersätta dessa omfattande skador, och det saknas ju fortfarande. Det har under senare delen av 50-talet rått ett högt ränteläge, och även detta har försvårat situationen för de skuldsatta.

Det förslag till stöd till av skördeskadador drabbade jordbrukare, som nu föreligger, kom omedelbart efter det höstriktsdagen hade börjat. Jag vill med tillfredsställelse notera jordbruksministerns snabba initiativ, men jag måste tyvärr samtidigt konstatera, att nu föreliggande förslag endast skjuter bekymren och svårigheterna en tid framåt. Det är framtidens skördar, som skall betala och ersätta årets skördebortfall. Systemet är inte länge acceptabelt, och jag förutsätter att en fullt utbyggd skördeskadeförsäkring, kombinerad med jordbrukskonto, snarast kommer att uppbyggas. Men då det i nuvarande läge inte finns ett effektivt sådant försäkringssystem, måste andra direkta hjälpåtgärder träda till. Det som nu föreslagits gäller en viss kredithjälp samt vissa lättnader i fråga om äldre stödlån och garantilån. Detta får givetvis accepteras som en tillfällig hjälp,

medan skördeskadornas omfattning blir fullt klarlagd.

Om de äldre lånen kallas stödlån och effektueras genom riksbanken och de nya lånen kallas garantilån och får sökas i öppna marknaden, medför detta endast att kreditmarknadens ränteläge får slå igenom även i dessa hjälplån, givetvis med den marginal som kan uppnås genom den statliga garantien. Jag förutsätter emellertid att detta innebär högre ränta på dessa garantilån än på något av stödlånen. Den lånesökande skall också ställa godkänd säkerhet. I de allra flesta fall innebär det att borgen måste anskaffas. I de delar av landet som flera år i följd haft svåra skador på skörden torde det inte vara så många som har möjlighet att fortfarande bjuda inteckningar som säkerhet. Arrendatorerna, som i en del av de mellansvenska lånen utgör över 40 procent av antalet jordbrukare, har ingen sådan säkerhet att bjuda utan är hänvisade till att skaffa godkänd borgen. I de fall vederbörande inte kan skaffa borgen kan han inte få någon lånehjälp.

Här föreligger ett system, där skördeskadador får ersättas med lån, och riskerna för att lånen inte kan infrias läggs i första hand på borgensmän och andra säkerheter. De serier av stödlån som har utlämnats från och med 1955 har haft samma karaktär. Jag måste säga, att som förhållandena har utvecklats är inte systemet vare sig tillfredsställande eller tilltalande. Restantier på fem miljoner kronor i förfallna amorteringar på tidigare stödlån talar sitt tydliga språk.

Det har tidigare framhållits, många gånger även här i kammaren, att skördeskadador, när de blir omfattande, kan jämföras med arbetslöshet. Den skadelidande får låna för familjens behov och för att betala förfallna räntor och amorteringar samt för att kunna anskaffa utsäde, gödsel m. m. Man säger inte till en arbetslös: Du får låna pengar, så du

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

kan klara dig fram tills du kan skaffa arbete, men du måste skaffa en säkerhet som vi kan godkänna! Nej, så kan man inte säga.

Den som drabbats av svåra skörde-skador blir fördenskull inte utan arbete. Han får arbeta hårt långa tider, kanske utan inkomst. Honom erbjuder man att försöka klara sina förpliktelser och familjens uppehälle genom lån. Under förutsättning att flera kommande år ger normal skörd, kanske det systemet kan hålla, men om ekonomin blir undergrävd genom många skadeår i följd, måste andra åtgärder till. I det läget befinner sig många jordbrukare i stora delar av landet.

Det var någon som sade här i kam-maren i våras, när frågan om lånesa-nering behandlades, att det är inte värre att ha stödlån än att ha andra lån. Jag förutsätter att vederbörande inte har någon egen erfarenhet av detta. Han hade nog heller inte gjort sig besvär med att sätta sig in i följderna av att tvingas ta upprepade stödlån. Ett ga-rantilån, t. ex. för inre eller yttre ratio-nalisering, medför att man får ökade värden i fastigheten. Ett driftlån an-vänder man vanligen för att skaffa in-ventarier, och bakom pengarna finns det värden. Ett skördeskadelån får van-ligen användas till att betala konstgöd-sel, utsäde, drivmedel och reparationer, allt utgifter som skulle ha betalats med pengar från den skörd jordbrukaren utan egen förskyllan gick miste om. Om man betänker detta förstår man att det inte går att år efter år ersätta skörde-skador och skördebortfall med lån. En sanering av tidigare utlämnade lån är helt enkelt nödvändig för dem, som tvingas att ta flera låneserier.

Här säges nu som förr att det är ett tekniskt olösligt problem. Denna moti-vering liknar mest den obofärdiges för-hinder. Det enklaste och mest rättvisa sättet vore att riksbanken bemyndigas att avlasta borgensmännen och sam-manföra lånen till ett lån med rimlig

amorteringstid. Tidigare, och även nu, har föreslagits en amorteringstid av 15 år och en ränta, som inte alltför hårt suger ut låntagarna. Det finns goda skäl att andraga för att räntan inte bör överstiga räntan på egnahemslån. Bor-gensmännen befinner sig, om vi t. ex. tänker på 1955 års stödlån, i dag i en helt annan situation än när de tecknade borgen. När staten erbjuder uppskov på ett par år samt nya lån, bedömer bor-gensmännen läget så, att det är fördel-aktigare att acceptera detta än att säga nej och måhända ganska snart få en anmodan att infria säkerheten. Lånta-garen kan, som jag förut har sagt, för att täcka sin genom skördeskadorna lidna förlust tvingas att uppta nya stödlån. Så har också skett. Man överlämnar åt vederbörande att låta kommande skör-deår, som man inte vet någonting om, svara för förlusterna eller också skall borgenärerna i första hand bära för-lusten.

Jag skulle kunna hänvisa till åtgärder i andra sammanhang för att lämna ef-fektiv hjälp. Då har det alltid funnits pengar. Jag vill också framhålla, att det under årets svåra skördeförhållanden skulle ha varit möjligt att ordna med någon form av skördeberedskap för att hjälpa till att bärga skörden. Om man t. ex. utnyttjat tillgänglig maskinell ut-rustning under perioden 20/9—4/10 — den period under hösten då maskinerna kunde användas någorlunda effektivt — hade säkert en stor del av den grö-da, som nu redovisas obärgad, varit bärgad.

Man skulle också kunna hjälpa till att bygga ut torkningskapaciteten, ty skörden och skördeförhållandena under sådana år som detta kan delvis förbät-tras genom tillvaratagandet av möjlighe-terna att torka spannmålen. Man skulle vidare i förväg kunna vidta åtgärder för att få tillgång till maskinkunniga värnpliktiga och repetitionsinkallade liksom andra maskinkunniga, som kun-de hjälpa till att i behövlig utsträckning

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

köra och sköta maskinerna. Vid tillfäl-
len som dessa kan man konstatera, att
den självgående skördetrösken är det
mest effektiva redskapet och det red-
skap, som först går att använda, när
marken torkar upp. Åtgärder i den rikt-
ning jag här nämnt skulle säkerligen
under denna höst ha gett mycket stor
utdelning.

Beträffande den i ett särskilt yttran-
de till utskottsutlåtandet diskuterade
lånesaneringen har det anförts, att man
måste ta hänsyn till de tekniska svårig-
heter, som bl. a. riksbanken har erinrat
om. Men vederbörande vill överlämna
till läntagarna att själva lösa dessa tek-
niska problem och svårigheter. Det är
möjligt att läntagarna själva är bättre
skickade att lösa de tekniska svårighe-
terna, men i så fall kan det inte ske
annat än individuellt.

När det gäller skattefrågorna och
skördeskadelånen har jag samma upp-
fattning som herr Hedin, nämligen att
dessa problem bör lösas. Men även om
dessa frågor är mycket viktiga, är de
inte av någon avgörande betydelse. De
andra frågorna, som här har berörts,
bör lösas i första hand.

Det har också talats om ackordsför-
farande. Om nu riksbanken går med på
ett sådant, kommer väl det också att
innebära att skördeskadornas reglering
överlämnas åt borgenärer, enskilda fir-
mor och kreditinrättningar. Det syste-
met verkar inte tilltalande, som jag för-
ut sade.

Sedan vill jag bara hoppas att jord-
bruksministern, när han framlägger
nästa proposition, som jag förutsätter
kommer att lösa problemen för de hård-
ast drabbade, ägnar en särskild tanke
åt arrendatorer och åt dem, vilka har
tillträtt sina jordbruk under dessa svå-
ra skördeskadeår. I övrigt, herr talman,
ber jag att få instämna i yrkandet om
bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3.

I detta yttrande instämde herrar Vi-
gelsbo (cp) och Björkänge (cp).

12 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 24

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Det är väl inte många
gångar som kammarens ledamöter kän-
ner sig så besvärade som när man skall
ta upp frågor av denna art. Vi har nu
flera gånger under årens lopp fått ta
ställning till hur skördeskadorna skall
avhjälpas. Man har tidigare många
gångar och med fog kunnat säga att
det har tagit ganska lång tid — kan-
ske alltför lång tid — från den tidpunkt
då skadorna inträffat till dess åtgärder
kunnat beslutas och vidtagas för att
råda bot på desamma.

I år vill jag i likhet med flera andra
talare här ge ett erkännande åt jord-
bruksministern som handlagt denna frå-
ga bra och snabbt och redan på höst-
riksdagens första dag levererat oss ett
förslag. Utskottet har också gjort en
snabbhandling, så att vi redan i dag
kan ta ställning till denna sak.

Den som sett litet av skördeskadorna
förstår fuller väl att det måste kännas
bittert för dessa människor att år ef-
ter år sträva och slita för att, sedan det
gått några månader, konstatera att lö-
nen för mödan uteblir även i år. Jag
skall inte ta upp det fall som inträffade
i min hembygd i år, nämligen det fruk-
tansvärda skyfall, som på fem timmar
gav 200 mm. Jordbruksministern har
sagt till mig att denna fråga kommer att
handläggas på annat sätt. Men det finns
ändå någon anledning att se på hur na-
turen på mycket kort tid kan spoliera
alla goda möjligheter. Som en liten pa-
rentes kan jag nämna att en enda frukt-
odlare i min hembygd enligt opartisk
utredning blivit av med 200 billaster
matjord i sin odling. Eftersom jorden
spolades ut och bildade ett delta utan-
för Kiviks hamn, förstår var och en
vad detta måste innebära för vederbö-
rande. Det hör, som sagt, inte till den-
na sak utan skall regleras på annat sätt,
eftersom det i detta fall gäller kata-
strofskador.

Även om man nu rör sig med dessa
vanliga skördeskador, om vilka propo-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

sitionen handlar, är det ändå tillräckligt. På många håll, i vissa delar av Mellansverige, i Kalmar län och även i andra områden, har skördeskador inträffat flera år å rad. Man förstår, att dessa människor känner sig allt annat än glada, men det kan hända att man skulle kunna tåla ändå mer om man mötte litet större förståelse från människor inom andra yrkesgrupper.

Jag vill relatera ett samtal, som jag lyssnade till under en järnvägsresa. Två herrar blickade ut genom kupéfönstret och konstaterade att det fortfarande fanns en del obärgad säd på de ganska låglänta markerna. Den första säger att det måste vara synd om vederbörande som inte kunnat bärga sin gröda, ty när man kommit så långt fram på året blir den troligen inte bärgad alls. Han får då följande svar: »Det skall du inte bry dig om, ty nu behöver ingen ta in sin gröda mera. De får betalt av staten i alla fall.»

En sådan upprörande okunnighet är fruktansvärd att lyssna till. Jag kan livligt föreställa mig hur det skall kännas för dessa människor som själva drabbas av skördeskador, människor som gjort vad som stått i mänsklig förmåga för att bärga sin skörd och sedan av oförstående medmänniskor får sådana omdömen. Jag tror att vi allihop oavsett partitillhörighet borde försöka klargöra för dessa att detta att få ett stödlån sannerligen inte är någonting att sträva efter och känna sig glad över. Det är den sista resursen när inga andra möjligheter stå till buds.

Sedan har man, som jag tycker lugnt och sansat, diskuterat om dessa lånebelopp kommer att vara tillräckliga. Jag är inte övertygad om den saken. Jag tillhör nog de människor som tvivlar på att det högsta belopp som kan ställas som garanti, nämligen 20 000 kronor, kommer att visa sig tillräckligt. Jag skulle också kunna tänka mig att när vi sett en sammanställning av alla de lån som behövs, vi inte har en sämre jord-

bruksminister än att denne i sådant fall kan komma tillbaka med ett nytt förslag. Skulle tiden inte räcka till för honom får vi andra komma igen efter nyår motionsvägen eller på annat sätt.

Man har talat om huruvida man skulle kunna lägga samman de största skördeskadelånen. Man har vidare talat om tekniska hinder, olika säkerheter, olika räntesatser m. m. Ja, jag tror uppriktigt sagt, herr talman, att vi i denna kammare tidigare har löst problem som varit betydligt svårare. Jag skulle nog kunna våga mig på att säga att om det visades litet god vilja från alla håll skulle vi nog kunna lösa även denna fråga.

I reservation nr 3 har man också yrkat på att Kungl. Maj:t skulle pröva och framlägga förslag om förbättrade åtgärder på detta område. Herr Antby har under debatten framfört en annan tanke om detta. Jag tillåter mig att säga att jag tycker att det yrkande som framföres i reservation nr 3 om prövning och förslag från Kungl. Maj:t, också skulle kunna innefatta de tankegångar som herr Antby har framfört. För mig är huvudsaken att komma fram till en vettig lösning av dessa problem. Om detta sedan skall ske efter avgivna reservations linje eller efter de tankegångar som herr Antby har framfört tror jag kvittar; huvudsaken är att det blir ett positivt beslut i ärendet. Det skulle säkerligen vara till fördel för de människor, som dras med flera lån, att få dem samlade på en hand och därigenom få längre tid på sig att klara upp besvärligheterna.

Senare i höst kommer vi att behandla den motion om skördeförskott som nu har remitterats till bevillningsutskottet. Jag tror att tanken i den motionen är riktig, men huruvida det går att få motionen antagen första gången den behandlas här i riksdagen låter jag vara osagt. Men tanken måste hållas levande, om vi skall kunna lösa problemen på ett bättre sätt än hittills.

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Sedan har arrendatorerna nämnts i denna debatt. Var och en förstår säkert att jordbrukare som inte själv äger fastigheten — men även sådan som äger fastigheten men saknar skog — i dag befinner sig i ett prekärt läge, ett läge som säkerligen ingen av oss i denna kammare skulle vilja vara i. Jag vill också erinra om att när vi i våras behandlade frågan om förlustutjämning så förelåg även förslag om att riksdagen skulle besluta om resultatutjämning och införande av ett jordbrukskonto. Om vi hade haft ett jordbrukskonto liknande det vi har på skogens område, så skulle det i många fall ha inneburit en god egenhjälp för dem som varit jordbrukare under en längre tid. De hade då fått möjlighet att under goda år avsätta medel på spärrkonto för att användas under dåliga tider. Om vi hade haft det, tror jag det hade varit betydligt lättare nu både för näringsutövarna själva och för samhället. Jag vill därför lägga jordbruksministern på hjärtat att försöka animera sina partivänner i regeringen att komma fram med förslag om resultatutjämning och inrättandet av ett särskilt jordbrukskonto. Det skulle lösa en stor del av de problem, som vi nu med jämna mellanrum har att brottas med.

Till sist vill jag bara säga, att allt detta ju ändå är provisoriska åtgärder, som vi beslutar om varje år, men vi måste till slut få fram förslag om ett permanent skördeskadeskydd, och det tror jag i så fall måste kombineras med ett särskilt konto av något slag.

Jag förmodar att jordbruksminister Netzén nu förbereder en proposition om skördeskadeskydd för jordbrukare, och jag anser det då lämpligt att han i den propositionen också tar med och försöker lösa trädgårdsnäringsens problem på samma gång.

Herr talman! Jag kommer att rösta för bifall till reservationerna 1 och 3, om detta ärende går till votering.

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! 1950-talet har varit ett prövningarnas och katastrofernas årtionde för det svenska jordbruket och dess utövare. Norra Kalmar län, och i synnerhet den östra delen, har under denna period tillhört de områden som varit mest utsatta. En återblick på en i sanning kuslig period visar följande:

1951

Svartrost. Beviljade stödlån 41 st. = 85 000 kr.

1952

Regnskadur. Beviljade stödlån 1 132 st. = 2 681 850 kr. samt kontantbidrag med behovsprövning 439 st. = 385 400 kr.

1955

Torrskadur. Beviljade stödlån 667 st. = 2 223 600 kr. Kontantbidrag med behovsprövning 697 st. = 800 000 kr. Detta år utgick också generella arealbidrag till 3 709 bönder med 2 626 121 kr.

1957

Regnskadur. Beviljade stödlån 121 st. = 381 200 kr. Kontantbidrag till 357 jordbrukare = 400 000 kr.

1959

Torrskadur. Beviljade stödlån 210 st. = 576 900 kr. Kontantbidrag utgick till 586 jordbrukare med 450 000 kr.

Alla kontantbidrag har varit behovsprövade.

Till länsdelen har under denna period sålunda beviljats 2 171 stödlån om tillsammans 5 948 550 kronor, och i form av kontantbidrag med behovsprövning har utgått 2 035 400 kronor till 2 079 jordbrukare.

Vad kontantbidragen beträffar är det klart, att dessa endast kunnat täcka en obetydlig del av de förluster bönderna lidit. Bidragen har också utgått med stark behovsprövning.

Beträffande stödlånen må kanske påpekas, att privatpersoner går i borgen och sålunda är de omedelbara risktagarna. Staten kommer i andra hand. Sam-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ma är förhållandet med de garantilån varom det nu föreligger förslag. Jordbruksministern bör inte yvas så mycket över att 25 miljoner kronor nu ställs till jordbrukarnas förfogande, ty även i det här fallet krävs det borgen, och det blir goda vänner och trogna grannar som får träda emellan om något skulle hända. Den enda förmånen med dessa garantilån är en något lägre räntesats än man annars får betala, men den omedelbara risken får den enskilde stå.

Årets skördeskada kan vi nog beteckna som den svåraste i den här långa serien. En regnperiod från midsommartiden fram till nu har satt sina spår på varje gröda. Bärningen av höet blev kostsam och tog lång tid, och vi fick en urusel kvalitet. Vad beträffar stråsäd beräknar man att 3 000 hektar fortfarande står obärgade i norra Kalmar län, och det senaste svåra skyfallet den 18—19 oktober dränkte i varje fall i min hemtrakt slutgiltigt förhoppningarna om att kunna slutföra bärningen. Potatisen ruttar nu på åkrarna, och ett normalt höstbruk är uteslutet. Av den beräknade höstsådden har endast en ringa del kunnat utföras, och naturligtvis kommer detta att påverka även 1961 års skörderesultat.

Det är alltså fråga om miljonförluster bara inom vårt lilla område i norra Kalmar län. Fördyrade arbetskostnader har blivit en följd av svårigheterna. Sådant kan ju redovisas i pengar, men något som inte kan klart redovisas i pengar är den oerhörda förslitningen på maskinerna som blir en följd av de onormala bärningsförhållandena. Man har ofta måst sätta både två och tre traktorer före skördetröskan, och jag har sett vissa fall där skördetröskan byggts om för »amfibiedrift». Man har alltså inte lämnat några möjligheter oprovade att bärga skörden.

I detta sammanhang vill jag nämna ett missförstånd, som även herr Nilsson i Bästekille talade om. Man hör ofta

sägas att bönderna får betalt för det som inte blir bärgat — underförstått att vi skulle vara likgiltiga för skörden. Jag erinrar mig att jag i somras höll på att lasta av ett hölass — möglet stod som en gulgrön sky omkring mig — då en semesteråkare stannade och började prata. Jag sade att det var mycket besvärligt och att vi fick göra två- eller tredubbelt arbete för att få in höskörden. Jag fick då bekräftat hur en del folk ser på saken — jag hoppas inte alla gör det. Han sade nämligen: »Det är väl inte så farligt, ni får ju betalt för det ni inte kör in.» Tyvärr har detta liksom blivit en allmän föreställning.

Den som har följt ansträngningarna att rädda skörden måste reagera mot en sådan uppfattning. Det är endast de verkligt behövande som får kontanta bidrag, och dessa kontanta bidrag täcker endast en bråkdel av de förluster som vederbörande gör.

De sammanställningar jag talade om visar väl klart, att 1960 års skördeskada inte får ses och bedömas som en isoleerad företeelse. Den är en tung börda ovanpå alla de katastrofer som jordbruket har varit utsatt för under dessa år. Situationen i norra Kalmar län är sådan, att många bönder står inför ekonomisk katastrof — detta gäller särskilt arrendatorerna och dem som startat som jordbrukare under den senaste tioårsperioden. Nu mer än någonsin är snabb hjälp av nöden. Det räcker inte med lån, som kommer att staplas ovanpå en förut tung skuldbörda; kontant-hjälp måste till.

Den hjälpen får inte vänta så länge som efter 1959 års skador, då hjälpen kom mer än ett halvår efteråt. Nu säger jordbruksministern att han inte rådde för det, utan att det var myndigheterna i mellanledet som inte kom fram med sina uppgifter, men då gäller det att påskynda myndigheterna i mellanledet, så att Kungl. Maj:t snarast möjligt kan få papperen på bordet och avge en proposition.

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Det har sagts av dem som har möjlighet att överblicka läget i stort, att 4-procentsregeln inte kommer att utlösas — det skulle innebära att skördeskadorna är mera lokalt begränsade till vissa områden, exempelvis Kalmar län och Mälardalen, som här har nämnts. Vi bör vara glada om skördeskadorna är lokalt begränsade; desto större anledning är det enligt min mening för oss att lämna en ordentlig hjälp till de områden som har blivit så hårt drabbade. Så småningom hoppas vi få ett smidigt skördeskadskydd, så att vi slipper att i varje läge böna staten om hjälp. Jag tror det skulle vara till fördel om man kunde åstadkomma ett system som blev tillräckligt smidigt och gav rättvisande utslag.

Resultatutjämnningen har flera talare varit inne på. I avbidan på ett förslag härom — ett sådant förslag måste nog komma jämsides med ett förslag om permanent skördeskadskydd — har några motionärer föreslagit skördeförskott, som skulle kunna innebära en dellösning av frågan om resultatutjämnning. För den frågan har herr Hedin ingående redogjort, och därför skall jag inte gå in på densamma — jag vill endast uttala den förhoppningen, att de möjligheter vi pekar på i motionen må bli beaktade.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 och reservation nr 3 i föreliggande utlåtande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**:

Herr talman! Jag har dess bättre inte särdeles stor anledning att nämnvärt förlänga denna debatt. Jag vill bara upprepa ett par påpekanden som jag i förmiddags gjorde i förstakammardebatten i samma ämne.

Jag tror att det nu är onödigt att utförligare uppehålla sig vid hur besvärlig situationen har blivit för åtskilliga jordbrukare även i höst, särskilt i Mälars- och Hjälmarslänen men även — som

herr Svensson i Krokstorp nu senast påpekade — i vissa andra delar av landet. Jag behöver inte orda vidare om dessa besvärligheter, som har rönt förståelse även i kretsar utanför jordbrukarnas egna led.

Jag är glad över att utskottet under så stark tidspress som det här varit fråga om har kunnat penetrera frågan så grundligt. Jag gläder mig också åt utskottets positiva inställning och åt den enighet som i allt väsentligt har kunnat uppnås.

Det första påpekande jag vill göra gäller den distinktion, som herr Petersson i Dahl först förde på tal beträffande frågan om gränsen på de 20 000 kronor, som berörs i reservation nr 1. Jag medger att formuleringen i expertgruppens utlåtande, i propositionen och i utskottsutlåtandet inte är synonym med formuleringen i reservation nr 1. Utskottets formulering, som överensstämmer med mina intentioner i propositionen, är mera restriktiv när det gäller eventuella överskridanden av 20 000-kronorsgränsen. Men det är inte enbart en formuleringsfråga. Som utskottets talesman herr Sköld redan erinrat om föreligger i ett annat avseende en mycket viktigare skillnad. Vi är på båda sidor överens om att de 20 000 kronorna inte under alla förhållanden är ett oöverstigit kritstreck. Jag tror också att vi är överens om att de undantagsfall, som det här kan bli fråga om, inte bör få en sådan omfattning, att det blir svårare för andra att erhålla den snabba hjälp som vi avser att åstadkomma i den akuta situationen. Skillnaden består däri, att utskottsmajoriteten vill att frågan om överskridande av gränsen skall bedömas av samma instans, medan reservanterna vill att de olika lantbruksnämnderna skall göra den bedömningen. Det innebär inte någon misstro mot lantbruksnämnderna, om jag understryker herr Skölds varning att det i de olika lantbruksnämnderna av naturliga skäl kan bli helt oli-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ka bedömningar av vad som är särskilt ömmande fall och vad som sålunda bör föranleda ett undantag. I det akuta läget är garantiramen fastställd till 25 miljoner kronor, och detta belopp baserar sig på de uppskattningar, som expertgruppen, regeringen och jordbruksutskottet haft till sitt förfogande när dessa frågor har prövats. I den mån man vid bedömningen av vad som är att hänföra till undantagsfall skulle utgå från andra beräkningsgrunder, kunde det lätt inträffa att ett färre antal jordbrukare bleve hjälpta i sin nuvarande kredit- och skuldsituation. Och det tror jag knappast vore önskvärt.

Dessutom vill jag erinra utskottets högt ärade ordförande om att första kammaren redan fattat beslut i denna fråga i enlighet med utskottets förslag. Om kamrarna skulle stanna vid olika beslut i denna fråga, skulle därav endast följa ett onödigt uppskov, vilket skulle omöjliggöra den snabbhet, varmed vi avsett att genomföra denna aktion. Jag tror att herr Pettersson i Dahl redan har beaktat det kruzet. Jag tror inte heller att själva sakfrågan är av den arten, att den förtjänar att diskuteras på det sätt som man kanske här har haft en benägenhet för.

Det andra påpekandet jag vill göra gäller saneringsfrågan. Jag vill i likhet med herr Sköld uttala min sympati för vad som sägs i det särskilda yttrande, som av herrar Nils Hansson, Anthby m. fl. har fogats till utskottets utlåtande. Jag tror att det är en väg som bekvämare och enklare och utan administrativa och byråkratiska omgångar skulle leda till samma resultat. Mina sympatier är så stora, att jag gärna vill undersöka möjligheterna av att bedömningen av dessa frågor skulle kunna göras med ledning av de tillämpningsföreskrifter för bedömning av serien av stödlån, som lantbruksstyrelsen skall ha. Jag tror att det är den enklaste och mest rationella vägen för att uppnå den effekt som här har efterlysts.

Till sist, herr talman, har det antytt att man redan i dag skulle kunna vara färdig att ta ställning till frågan om vilka ytterligare åtgärder som behöver vidtas och vilken omfattning dessa åtgärder skulle ha. Så enkelt är det dess värre inte. Först och främst måste ändå frågan om 4-procentregelns utlösning bedömas. Men i likhet med vad utskottsmajoriteten uttalat i sitt utlåtande vill jag här, liksom i första kammaren tidigare i dag, understryka att jag delar den uppfattningen, att frågan givetvis bör och kan bedömas oavsett om 4-procentregeln kommer att utlösas eller inte med hänsyn till vad vi nu förmodar att det slutliga materialet kommer att innehålla. Det återstår emellertid åtskilligt innan ett färdigt material föreligger.

För att belysa hur uppgifterna har varierat under relativt kort tid vill jag nämna, att tre uppskattningar föreligger till bedömning när det gäller storleken av den totalskadade arealen i år.

Jag kanske först får inskjuta, att det har sagts att årets skördeskador skulle omfatta större areal än kanske något år tidigare. Det är inte riktigt. 1957 uppgick den totalskadade arealen till i runt tal 76 000 hektar. I år uppskattas den till ungefär 43 000 hektar. I anslutning därtill vill jag också nämna, att riksdagen 1957 ställde 44 miljoner kronor till förfogande för stödlån. Av detta belopp togs endast 34 miljoner i anspråk. Med dessa siffror som bakgrund är det möjligt att de 25 miljoner varom det här handlar kan visa sig vara tillräckliga. Men de utesluter inte — och därmed vill jag understryka vad utskottet sagt — att det sedan erfarenheter vunnits kan uppstå skäl för omprövning av garantiramens storlek. Men det är man inte i stånd att bedöma nu. Låt mig så återgå till siffrorna.

I början av september uppskattades den totalskadade arealen i Stockholms län till 7 900 hektar. Den uppskattning som ägde rum den 6 oktober stannade

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

vid siffran 6 000 hektar, och gillesombudens preliminära sammanräkning den 15 oktober gav slutligen resultatet 5 600 hektar. Jag kan också ta ett område utanför Mälardalen, Kalmar läns norra. Där uppskattades i början av september den totalskadade arealen till 1 900 hektar. Uppskattningen den 6 oktober hade reducerat den siffran till i runt tal 400 hektar, men vid den sista bedömningen genom gillesombuden den 15 oktober beräknades skadorna omfatta ungefär 2 000 hektar. Dessa variationer, som är likartade i olika delar av Mellansverige, beror inte på felberäkningar, utan bara på att det relativt hyggliga bärgningsväder, som inträdde efter mitten av september, gjorde att vad som dessförinnan bedömts som totalskada ändå till stor del kunde bärgas. Det förklarar siffrornas förskjutning i den riktningen. Det finns också förskjutningar i motsatt riktning utan att det rubbar den totala arealen.

Herr talman! Jag har med detta bara velat komplettera vad som hittills har framförts i debatten. Jag utgår från att jag inte ytterligare behöver understryka, att de åtgärder som föreslagits i denna proposition närmast kan liknas vid en ambulansutryckning för att skapa lättnad i kredit- och skuldsituationer, som eljest skulle bli de drabbade övermåttiga, oberoende av vilka senare åtgärder som än kan komma i fråga.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern har kanske gjort sig skyldig till en liten missuppfattning. Vi har inte reserverat oss för att vi skall få en ny proposition när räkningen är färdig. Därom är utskottet enigt.

Herr Sköld anser att Kungl. Maj:ts och utskottets skrivning beträffande 20 000-kronorsgränsen är lämplig, och inte enligt reservationen. Statsrådet säger att överskridanden kan bli mera allmänna om man följer reservanternas

förslag. Men när vi säger att det endast skall förekomma överskridanden i undantagsfall, så kan det väl inte bli mera allmänt.

Sedan var det väl så, herr Sköld, att de gamla skördeuskadeläna bestämdes av lantbruksnämnderna. Det är väl tveksamt om det nu kan gå snabbare när Kungl. Maj:t är inkopplad. Lantbruksnämnderna skall väl handlägga det först och avge yttrande innan Kungl. Maj:t kan ta hand om det. Jag tror därför tvärtom, att det kommer att ta längre tid.

Herr Sköld sade att förslaget i reservation nr 2 skulle gynna den enskilde gäldenären på statens bekostnad. Men så är det ju i all hjälpverksamhet, vare sig det gäller bostäder eller något annat. Den enskilde blir gynnad och staten får träda emellan med anslag. Det ligger ju i sakens natur att det blir så.

Beträffande reservation nr 3 har det sagts, att man skulle pressa staten att uppge sina fordringar. Men de fordringar staten har är väl på många ställen mycket problematiska, och de är kanske helt omöjliga att driva in. Vi hörde i utskottet att riksbanken därför aldrig har begärt någon gäldenär i konkurs. Det rör sig alltså om mycket osäkra fordringar.

Vad sedan gäller debatten om folkpartiets särskilda yttrande och reservation nr 3 så vet jag inte vad jag skall säga. Jag tror inte att skillnaderna är så stora. Är det nu så, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säger att han är villig att göra en utredning — en utredning som inte alls skulle ligga så långt från reservation nr 3 som man vill göra gällande i debatten — och om herr Antby hemställer att jordbruksministern skall pröva den föreslagna metodiken, så vet jag inte om vi har så mycket att invända häremot. Det kan mycket väl gå för sig.

Herr **SKÖLD** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner mig nödsä-

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

kad att rätta en uppgift av herr Pettersson i Dahl. Han påstod att jag sagt, att underlättandet av avskrivning och ackordsförfarande skulle bli till den enskilde gåldenärens fördel. Jag använde ordet fordringsägare, och jag undrar om inte herr Pettersson i Dahl förväxlat begreppen borgenär och gåldenär.

Herr BÖRJESSON (cp):

Herr talman! Det känns ingalunda tillfredsställande för jordbrukarna att år efter år behöva ställa krav på statsmakterna om kompensation för lidna skördeskador. Varken jordbrukarna själva eller jordbrukarnas förtroendemän anser att denna ordning är tillfredsställande. Men den enskilde jordbrukarens ekonomi är nu en gång sådan, att det inte finns något annat val. Denna väg har måst anlitas under alla år då skador på skörden inträffat.

Vad som föreslås i proposition nr 168 ger naturligtvis inte hela den kompensation som behövs. Men bland andra herr Sköld har framhållit, att frågan inte är utagerad utan att även andra åtgärder än de nu föreslagna kommer att vidtagas. Det är nödvändigt att ta sikte på en kontant kompensation för de totalskadade arealerna, där jordbrukarna ligger mycket illa till beträffande skador.

Jag skulle helt kort vilja säga några ord om avskrivningen. Det borde inte vara så främmande för staten att medge avskrivning av lånen. Herr Sköld säger att man då suddar ut gränsen mellan lån och bidrag. Men det har väl varit så tidigare, att det varit mycket svårt att få fram pengar till bidragen, varför man fått fylla ut med lån. Dessa har, som herr Elmwall framhöll, fått träda i stället för ersättningen för arbetet. Men det enskilda företagets bärkraft, som är grunden för jordbrukarens ekonomi, får ju inte suddas ut, och därför vore det inte oskäligt med en generösare bedömning när det gäller avskrivningsmöjligheterna.

Vi hoppas väl alla, att vi skall få ett sådant skördeskadeskydd, att debatter i frågan inte behöver förekomma vare sig här i riksdagen eller på andra håll. Det har talats om ett smidigt skördeskadeskydd. Då är frågan: Finns den önskvärda smidigheten i de förslag till skördeskadeskydd som hittills diskuteras? Det senaste förslaget, som var utsänt på remiss till hushållningssällskap och lantbruksnämnder, innehöll ett exempel från vårt län, där av 800 slumpmässigt utsedda jordbruk 132 skulle få i medeltal 42 kronor per hektar för 1959 års oerhört svåra skördeskador. Detta ger inte den önskvärda smidigheten, utan man får hoppas att det går att komma ännu längre i smidighet när det gäller kompensation för oförvållade skador.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter inläggen från jordbruksministern och herr Sköld. Jag vill emellertid ta upp en sak som berörts i debatten och även motionsledes. Men först får jag kanske säga några ord mera allmänt med anledning av debatten.

När jag hörde herr Elmwall fick jag en känsla av att det svenska jordbruket låg i själåtåget. Nu tror jag inte att det är så farligt, även om jag erkänner att de jordbrukare, som år efter år råkat ut för skördeskador, kommit i ett prekärt läge. Man skulle emellertid ha väntat att det från jordbrukskarhåll framförts ett tack till jordbruksministern och regeringen i övrigt för den snabbhet med vilken frågorna handlagts.

När man diskuterar denna ram på 25 miljoner kronor skall man väl inte heller glömma bort de andra åtgärder som regeringen vidtagit, nämligen dels svensk spannmålshandels ökade kreditmöjligheter vid inköp av fodersäd och brödsäd, dels domänstyrelsens rätt att

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

bevilja anstånd med erläggande av arrende för gårdar under domänstyrelsens domvärjo. Man kan vidare peka på en förlängning av amorteringstiden i fråga om tidigare skördeskadeln och anstånd med betalning av förfallna räntor liksom borttagandet av s. k. dröjsmålsränta.

Kreditgarantien på 25 miljoner skulle vara för knapp, har det ansetts, och man vill ha den utökad. Man bör då komma ihåg att vidgar man ramen för dessa lånemöjligheter, minskar man samtidigt möjligheten till lån för andra, som också kan vara i behov därav — jag tänker då på egna, mindre företagare. Man kan alltså inte låna ut dessa 25 miljoner åt flera håll utan skall reservera beloppet för jordbruket, varigenom möjligheterna att få lån till exempelvis rationalisering och investeringar minskas för de småföretagare, som man särskilt på centerpartihåll vill slå vakt om.

Det var emellertid inte den saken jag närmast tänkte beröra, utan det var den jämförelse man gjort mellan arbetslöshetskassorna och hjälpen vid skördeskador. Låt mig erinra om att arbetslöshetskassorna startade utan något statligt bidrag. Det var arbetarna själva som inom sina fackförbund drev fram frågan. Att utvecklingen senare gått dithän, att det ges ett statligt stöd till dessa kassor, är väl naturligt med hänsyn till att den enskilde arbetstagaren många gånger har mycket litet att säga till om när det gäller hans friställning.

Men hur går det med en lantarbetare, som blir friställd på grund av att jordbruket rationaliseras? Om han tillhör arbetslöshetskassan har han möjlighet att under en viss tid få arbetslöshets hjälp, men den får han inte om han inte antar anvisat arbete som för honom kan vara lämpligt. Jag vill därför påstå, att jämförelsen mellan de jordbrukare, som drabbas av skördeskador, och sådana som råkar bli arbetslösa haltar åtskilligt. Det har såvitt jag förstår inte funnits något som helst hinder för jord-

brukarnas organisationer att bygga upp en skördeskadeförsäkring.

Liksom flera talare i dag hoppas jag att frågan om skördeskadeförsäkring kommer upp så snart som möjligt. Jag hoppas också att jordbrukets organisationer inte skall hindra genomförandet av denna skördeskadeförsäkring genom att begära ett alldeles för stort statsbidrag till densamma.

Det finns intet mer för mig att tillägga, varför också jag, herr talman, ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Att jag inte krävde omedelbar handling beträffande de uppslag jag pläderade för beror på att det ärendet vi här handlägger är av brådskande natur, och under sådana förhållanden ville jag inte föra in något som skulle kunna försena dess handläggning. Dessutom räknar jag med att om man skulle omedelbart besluta i denna fråga måste summorna på två punkter i utlåtandet — 20 000-kronorstaket och 25-miljonersramen — ökas.

Nu har jordbruksministern betygat sitt intresse för uppslaget i fråga, och jag förutsätter därför att frågan kommer att få en tillfredsställande lösning.

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Det var några siffror som jordbruksministern nämnde som kanske skulle tarva ytterligare någon belysning. Bedömningen av skördeförlusterna är beroende av väderleksförhållandena vid det tillfälle då rapporterna avges.

Vi hade inom Kalmar län under veckan 10—14 oktober ett hyggligt väder, och jag fick själv i stort sett in min skörd under dessa dagar. Rapporten hänför sig just till denna tid, och då bedömes situationen så, att vi hade möjlighet att av de 3 000 hektar, som då var obärgade, kunna klara 1 000 hektar; följaktligen skulle endast 2 000

Åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

hektar återstå. Men så kom det bekanta skyfallet, 17—18 oktober, som uppskattades till 80—90 millimeter, och satte punkt för vidare bärgning, i varje fall under överskådlig tid.

Det är endast detta, herr talman, jag ville få till protokollet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. E

Herr talmannen gav först propositio-

ner beträffande den i reservationen 2) av herr Sigfrid Larsson m. fl. upptagna frågan om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande *utfärdandet av vissa tillämpningsföreskrifter*, nämligen dels på bifall till utskottets förevarande hemställan, dels ock på bifall till nämnda reservation; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter framställde herr talmannen i avseende å den i reservationen 3) upptagna frågan om skrivelse till Kungl. Maj:t angående *sammanförande av tidigare skördeskadelån* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i motsvarande del, dels ock på bifall till ifrågavarande reservation; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. E) i utskottets utlåtande nr 37, såvitt avser skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammanförande av tidigare skördeskadelån, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Sigfrid Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Slutligen biföll kammaren på framställd proposition vad utskottet under *moment E) i övrigt* hemställt.

§ 9

Remiss av motioner rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 38, i anledning av kamrarnas remiss av två likalydande motioner, avseende utredning rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Herr talman! Jag anhåller att till kammarens protokoll få föga följande uttalande.

De i jordbruksutskottets föreliggande memorial nr 38 avsedda likalydande motionerna nr 704 i första kammaren och nr 864 i andra kammaren väcktes — vilket ej framgår av memorialet — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 168 angående vissa åtgärder i anledning av skador på 1960 års skörd. I motionerna hemställas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam utredning med syfte att ersätta skördeskadelån med *skördeförskott*, vilka upptages som inkomst under skadeåret men vid återbetalning får avdragas i samband med inkomstdeklaration.»

Denna fråga skulle enligt föreskrifterna i § 40 riksdagsordningen handläggas av bevillningsutskottet. Den äger emellertid nära samband med det ämne, som behandlas i den till jordbruksutskottet hänvisade propositionen nr 168. Med hänsyn härtill och då i motionerna endast hemställts om framställning till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i av motionärerna angivet syfte, remitterade båda kamrarna — med stöd av de i § 36 riksdagsordningen intagna uppmjukade reglerna för utskottens kompetens — motionerna till jordbruksutskottet. Denna remiss skedde efter samråd med jordbruksutskottets ordförande och sekreterare, varvid förut-sattes att jordbruksutskottet före behandlingen av motionerna komme att samråda med bevillningsutskottet.

Jordbruksutskottet har emellertid nu enhälligt förklarat motionsyrkandet vara av beskaffenhet att böra handläggas av bevillningsutskottet och hemställt, att motionerna måtte överlämnas till sistnämnda utskott. Då vidare kammaren redan slutbehandlat propositionen nr 168, ber jag, herr talman, endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Då jag kanske var den som först tog upp frågan om en återremiss till kammaren av de förevarande motionerna, tillåter jag mig att säga några ord i denna fråga.

Den återremiss som utskottet beslöt innebär ingalunda, att vi på något sätt skulle vilja ifrågasätta det formellt riktiga i den hänvisning av motionerna till jordbruksutskottet, som kamrarnas presidier har gjort. Det var omständigheterna i detta särskilda fall som medförde, att utskottet använde sin möjlighet att få återlämna motionerna. Det kan ju nämligen knappast försvaras, att utskottet skulle ta upp dessa motioner till behandling under den på förhand givna förutsättningen, att de skulle avslås. Det var nämligen ur rent sakliga synpunkter sett inte möjligt för jordbruksutskottet att framlägga ett förslag om åtgärder för att ändra skattelagarna. Då fanns självklart för utskottet den helt naturliga utvägen att hos bevillningsutskottet begära ett sammansatt utskott för frågornas handläggning, och det hade väl också kommit att ske, om läget hade varit normalt. Nu förhöll det sig emellertid så, att vi här hade en huvudfråga som tarvade en mycket skyndsam behandling, och utskottet ansåg det därför inte riktigt att skjuta på behandlingen av propositionen om lånegarantien åt jordbruket med anledning av skördeskadorna på det sätt som skulle bli nödvändigt, om vi skulle tillgripa utvägen med ett sammansatt utskott.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Interpellation ang. de statliga kommittéernas arbetstakt

Ordet lämnades på begäran till

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp), som anförde:

Herr talman! En undersökning av de statliga utredningskommittéer som ännu ej i början av detta år slutfört sitt arbete visar, att 6 tillsatts före år 1945, 11 har tillsatts under åren 1948—1951, 3 under 1952, 10 under 1953, 13 under 1954, 20 under 1955, 34 under 1956 och 38 under 1957. Även om några kommittéer kan ha fått tilläggsdirektiv och andra omständigheter i några fall kanske kan försvara den långa utredningstiden, är dock huvudintrycket att alltför många kommittéer tar en oroväckande lång tid på sig, vilket medför onödigt stora kostnader för statsverket.

En nedskärning av dessa långlivade kommittéer skulle bl. a. kunna frigöra sakkunnig arbetskraft för nya aktuella arbetsuppgifter. Ur samhällsreformatorisk synpunkt kan det inte vara parlamentariskt försvarbart, att det skall dröja ett årtionde, innan en av riksdagen begärd utredning blir effektuerad.

1958 års besparingsutredning behandlade detta problem och föreslog bl. a., att i kommittékungörelsen skulle intas föreskrifter om att en kommitté, som inte avslutat sitt arbete inom den tid, som kan ha angivits i direktiven, eller i varje fall inom tre år från det den tillsattes, för vederbörande departementschef skulle redovisa hur långt arbetet fortskridit och ange orsaken till att det inte avslutats. Härigenom kunde departementschefen taga ställning till utredningsarbetets fortsatta bedrivande. Besparingsutredningen framlade ovan nämnda förslag med tanke på att nedbringa de stigande kommittékostnaderna. Men även andra skäl talar för att det är ett samhällsintresse att kommittéernas arbete bedrivs snabbare: akuta missförhållanden måste bli föremål för åtgärder så snabbt som möjligt.

I anledning av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande fråga:

Kommer regeringen att medverka till de åtgärder, som föreslagits av besparingsutredningen i syfte att möjliggöra en snabbare arbetstakt för de statliga kommittéerna och därmed minska kostnader för statsverket?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av väckta motioner om utredning rörande utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter,

nr 152, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet,

nr 153, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till yrkesskolor,

nr 154, i anledning av väckt motion rörande anordnande av skollokaler i bostadshus,

nr 155, i anledning av väckta motioner om begränsning av statsutgifter, i vad motionerna avser tillsättande av en kommitté för åstadkommande av en balanserad driftbudget utan allmän varuskatt, och

nr 156, i anledning av väckt motion om utbetalning av visst belopp till fru Ella Thörnberg;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 74, i anledning av väckta motioner angående avdragsrätt vid beskattningen för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld, m. m.,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 26 § förordningen den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, m. m., och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om bidrag till vanföra ägare av motorfordon; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagstiftningen om konkurrensbegränsning,

nr 53, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning,

nr 54, i anledning av väckta motioner angående rätt för kommun att uttaga avgifter för förbränning av sopor,

nr 55, i anledning av väckta motioner om vissa undantag från bestämmelserna angående yrkesmässig automobiltrafik,

nr 56, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av tillståndsgivningen beträffande yrkesmässig biltrafik, och

nr 61, i anledning av väckta motioner om skyndsam behandling av vissa frågor angående yrkesmässig biluthyrning.

§ 12

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 353, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner.

§ 13

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 866, av herr *Spångberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till varumärkeslag m. m., och

nr 867, av herr *Rimås m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 167.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.01.

In fidem
Sune K. Johansson
